

અહો ! સર્વોદ્ધૃષ્ટ શાંત રસમય સન્માર્ગ—

અહો ! તે સર્વોદ્ધૃષ્ટ શાંત રસપ્રધાન માર્ગના મળ સર્વજ દેવ —

અહો ! તે સર્વોદ્ધૃષ્ટ શાંત રસ સુપ્રતીત કગવ્યો એવા પરમકૃપાળુ સદ્ગુરુદેવ—

આ વિશ્વમા સર્વકાળ તમે જયવત વર્તો, જયવત વર્તો

લા નો ૩/૨૩

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી મંડળ

કારોળારી સમિતિ

૧	શ્રી ત્રિકમલાલ મહાસુખરામ શાહ	પ્રમુખ	અમદાવાદ
૨	શ્રી લાલભાઈ સોમચંદ શાહ	ઉપપ્રમુખ	અમદાવાદ
૩	શ્રી ભોગીલાલ યુક્તાબીદાસ દલાલ	મંત્રી	અમદાવાદ
૪	શ્રી અર્વિંદ ચીતુભાઈ શાહ	સહમંત્રી	અમદાવાદ
૫	શ્રી રામભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ	સભ્યો	વડોદરા (નાગ)
૬	શ્રી શાલાગચંદ ચુનીલાલ શાહ		વડોદરા
૭	શ્રી રાવજીભાઈ હગનભાઈ દેસાઈ		અગાસ
૮	શ્રી રમણલાલ ભોગીલાલ શાહ		અમદાવાદ
૯	શ્રી મણીભાઈ ભુલાભાઈ પટેલ		ભાદગણ
૧૦	શ્રી જ્ઞેહાભાઈ જગજીવનદાસ શાહ		ખ ભાત
૧૧	શ્રી જય તિલાલ પ્રેમચંદ શાહ		વવાણિયા

પ્રકાશન સમિતિ

૧	શ્રી શાલાગચંદ ચુનીલાલ શાહ	પ્રમુખ	વડોદરા
૨	શ્રી ત્રિકમલાલ મહાસુખરામ શાહ		અમદાવાદ
૩	શ્રી લાલભાઈ સોમચંદ શાહ		અમદાવાદ
૪	શ્રી રાવજીભાઈ હગનભાઈ દેસાઈ		અગાસ
૫	શ્રી રામભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ		વડોદરા (નાગ)

મૂલ્ય રૂા ૧૦-૦૦

મુદ્રકો

સા. ૨૦-૪
સા. ૧૯૪૩
૨૦૧૪-૫૦૦

શ્રી મુમનભાઈ એમ. અવેરી
કલા પ્રિન્ટરી
પાણીગેટ મેડ, વડોદરા

શ્રી જયંતિલાલ સી. શાહ
આચાર્ય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
પાણીગેટ મેડ, વડોદરા

“ પરમાનંદ રૂપ હરિને ક્ષણ પણ ન વિસરવા એ
અમારી સર્વ કૃતિ, વૃત્તિ અને લેખનો હેતુ છે. ”

પત્રાક ૨૪૭

અમારાં

પ્રકાશનો

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી મંડળ

૧	શ્રી રાજપદ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના ભાવવાહી પદોનો સંગ્રહ	૦-૫૦
૨	શ્રી રાજપદ	નાગરી લિપિમાં	૦-૫૦
૩	શ્રી જીવન સાધના	મુકુલભાઈ કલાર્થી શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની જીવનકથા તથા પ્રસંગો	૧-૨૫
૪	શ્રી જીવન-સાધના	હિન્દી ભાષાનુસ્તર-પં. ગુણમદ્ર જૈન	૧-૨૫
૫	કર વિચાર તો પામ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના સાહિત્યમાથી અમૃતશિન્દુઓ	૦-૬૦
૬	કર વિચાર તો પામ	હિન્દી ભાષાનુસ્તર	૦-૬૦

શ્રી સક્ષિત્ર ગ્રંથમાળા-(પાન ૪૮) સ પાદકઃ મુકુલભાઈ કલાર્થી

૭	જીવન-ચરિત	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, સક્ષિત્ર જીવન ચરિત	૦-૨૫
૮	પ્રેરક પ્રસંગ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના જીવનના કેટલા પ્રસંગો	૦-૨૫
૯	દષ્ટાંતકથા ભાગ ૧	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની મોક્ષમાળા-ભાવના બોધમાની કથાઓ	૦-૩૫
૧૦	દષ્ટાંતકથા ભાગ ૨	” ”	૦-૨૫

પ્રગટ થવાની તૈયારીમાં :-

૧૧	દષ્ટાંતકથા ભાગ ૩	” ”	૦-૨૫
૧૨	આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૦-૨૫
૧૩	શ્રી મોલાગ્રંથો	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના શ્રી મોલાગભાઈ પ્રત્યેના પત્રોનું સળંગ પુસ્તક	
૧૪	ઉપદેશ છાયા	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના ઉપદેશની નોંધ	૦-૭૦
૧૫	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી અંક-જન્મ	શતાબ્દી નિમિત્તે અનેક શુભાનુરાગીઓની અંગલિ	૧૦-૦૦

નોંધ : આ પાંચ પુસ્તકો આ સંસ્થાના સભ્યોને બેટ આપવામાં આવ્યા છે.

આ પાંચ પુસ્તકોની કિંમત પડતો કિંમત કરતા ઓછી ગણવામાં આવી છે.

તમા એ જ માગનો ભરત દરવાજો છે.

એ વચનો-કથન, લેખન, કવન-પત્રાદિ-વિવિધ પ્રકારે જનસમૂહ સમક્ષ મૂકવા કે જેથી એ મહાપુરુષનુ યથાર્થ અંતરવરૂપ સમજી, શ્રદ્ધા અને આરાધી ભવ્ય છવે એ આત્મવરૂપને એમના અંતરમાં આવિર્ભાવ કરવાને સમર્થ થાય એવું નિમિત્ત મલી રહે.

ઉદ્દેશના સાકલ્ય માટે અગિયાર સભ્યોની વ્યવસ્થાપક સમિતિ નીમવામાં આવી. આ ભાઈઓએ શ્રીમદ્ના ગુણાનુગામી ભાઈબહેનોને રૂબરૂ મળી, વિનંતિ કરી, પ્રકાશન કાર્ય માટે જોઈતી રકમ એકત્ર કરી.

આ ઉદ્દેશના પ્રધાન અગ્રણી એવા પ્રકાશન કાર્ય માટે પાંચ સભ્યોની સમિતિ નીમવામાં આવી, જેણે આ પ્રકાશનનું કાર્ય ઉપાડી લીધું આ મંડળના પ્રકાશનની વિગત આ અંકમાં જ અન્યત્ર આપવામાં આવી છે.

જન્મશતાબ્દી નિમિત્તે એક અંક બહાર પાડવાની ઘણા ભાઈઓની ઇચ્છા થવાથી એ કાર્ય પાણુ પ્રકાશન સમિતિએ ઉપાડી લીધું શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર આશ્રમ, અગાસના ટુટીઓએ. પોતે એક અંક બહાર પાડવા વિચારના હતા, તેને બદલે આ મંડળ જે એક બહાર પાડે તેની જ એક હળવર પ્રત લેવાનું કાવચુ એમ બધા જ ગુણાનુગામીઓના સહુક્ત પ્રયામે આ જન્મશતાબ્દી અંક આપની સમક્ષ આનંદ અને ગૌરવભર્યા ભાવે મળી કરીએ છીએ

અમારી મનીષા પ્રમાણે લેખોની વિવિધતા આ અંક માટે અમે પ્રાપ્ત કરી શક્યા નથી તેમ છતાં જે કંઈ પ્રાપ્ત થયું છે, અને આપની સમક્ષ મળી થાય છે, તે જરૂર શ્રીમદ્જીના જીવનને અનેક રીતે સ્પર્શે છે એ નોંધવની વાત છે.

આ અંકમાં :

આત્મચિત્રિશાસ્ત્રનું અગ્રણી ભાષાન્તર એક યુગેપિયન કામદ જે પ્રેમપૂર્વક મળી જઈ છે એ આપણને પ્રમોદ હિતવશે.

પુષ્પમળાનું અગ્રણી ભાષાન્તર શ્રીમદ્ના અનુગામી ગ. જ. નાનદાસ મળેલાનું આપવામાં આવ્યું છે

અધિવસ ભાવે જવા આત્મચિત્રિશાસ્ત્રનું છે એવા જે “શ્રી ગયત્ર” તે પ્રત્યે ફરી ફરી નમસ્કાર કરી અભિનંદન નવા નૈવેદ્ય સમર્પીએ છીએ

દાદિ ૧૧ માર્ચ

૧૯૬૨

૧૧ - ૧૧ - ૧૧

લેખો મુખ્યત્વે ખાત્ર આ અંક માટે જ લખાયેલા છે છતાં ૫ મહાત્મા ગાંધીજી, આચાર્ય આનંદશંકર બાપુભાઈ મુવ, શ્રીયુત ગોવિંદજી મૂલજી મેપાણી જેવાના પ્રાચીન લેખો પણ છે.

પ્રજાગમ્ ૫ હિંતજી મુખલાલજીની અગ્રવંશ તળિયતને લીધે એમની ‘શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર’ સમાલોચના’ માધી ‘કેટલું કે લીધું’ છે

શ્રીયુત પ્યારેલાલજીના ‘early phase’ માધી પણ કેટલું કે લીધું છે

શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર પ્રત્યે મુમુક્ષુઓએ જે પત્ર લખ્યા છે, તેમાંથી થોડા નમૂના રૂપે આપવામાં આવ્યા છે.

કેટલાક પરિચયો ને સન્મગ્ધોને પણ ગ્ધાન આપ્યું છે શ્રીમદ્ના ગાંધીજીની માહિતી જે પ્રાપ્ત થઈ છે તેને અનુસરીને આપવામાં આવી છે.

શ્રીમદ્જીની જુદી જુદી અવસ્થાઓના પ્રાપ્ત ફોટાઓ તો આ અંકને અલકૃત કરે જ છે તે ઉપરાંત એમના ભક્તવ્રદના તથા સ્મારક સંસ્થાઓના જે ફોટાઓ પ્રાપ્ત થયા છે તેનો પણ આ અંકમાં સમાવેશ કર્યો છે

આ અંકમાં શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રના પત્રાક જ્યાં જ્યાં આપવામાં આવ્યા છે તે સર્વે શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર આશ્રમ-અગાસ દ્વારા પ્રકાશિત સ. ૨૦૦૭ ની આવૃત્તિના છે

પ્રત્યેક પાનની નીચે જે સુવાક્ય મૂક્યું છે તે બધા શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રજીના સાહિત્યમાંથી લીધા છે

આ અંક તૈયાર કરવામાં જે જે ગુણાનુગામી ભાઈ-બહેનોએ પોતાના લેખો મોકલી તથા અન્ય જે કંઈ પણ પ્રકારે આ અંકને ઉપયોગી બનાવવામાં મદદ કરી છે તે માટે અત્રે મૌનો આભાર માનીએ છીએ.

કલા પ્રિન્ટરીના ભાઈ ગિલાલભાઈ, આચાર્ય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના ભાઈશ્રી જય તિલાલભાઈએ જન દેખરેખ ને પરિશ્રમ લઈ સમયમર આ અંક તૈયાર કરી આપ્યો છે તની સાભાર નોંધ લઈએ છીએ

આ સમગ્ર કાર્યમાં ઠંઠપણુ અમારી તુટી ગઈ હોય તેની નમ્રભાવે ક્ષમા ઇચ્છીએ છીએ.

શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર જન્મ શતાબ્દી મંડળ
પ્રકાશન સમિતિ પતી
જોભાગભાઈ ચુનીલાલ શાહ
પ્રમુખ.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

શ્રીમદ્ રાજચક્રને પારખવા એમનો આ 'Struggle' આયાસ' સમજવો જરૂરનો છે, એ કેવળ શ્રદ્ધાના ઉપર ઉપરના પગથિયે ચઢી થયેલા જ્ઞાની નથી. સ્વેચ્છાએ ચાલતી બુદ્ધિ ન્યાય સર્ધ જાય ત્યાં નિર્ભયપણે જવું. જે ખાડામાં ઊતરે ત્યાં ઊતરવું. જે ઝેર પાય તે પી લેવું. પાણી સત્યની શોધ ચાલુ રાખવી અને એ શોધમાંથી જે અમૃત મળે તેા જોળખવું અને ચાખવું છતાં અખળગમના અનુભવો આપતા પૂર્વોપાર્જિત તરીકે જ્ઞાનમાં દેખાતા કચો કચવાં એનું મહાદુઃખ અનુભવવું- અમૃત પામ્યા છતાં વિપતે પીવાનું દુઃખ અનુભવવું. અને એમાંથી નીપજતી વેદનાની તીવ્રતા જીરવવી એ જે મહાનિર્મિતકા-મહાજ્ઞાનજ્ઞાનીઓની 'સપત્' છે તે શ્રીમદ્ રાજચક્રની હતી. પરમાત્માને પામવા કહ્યો કે પરમાત્મ સ્વરૂપ થવા કહ્યો આ દર્દ શોધવું અને જીરવવું એ મહાદેવશ્રીઓની અવસ્થા છે અંધિઓને તોડવા આ દર્દ નેનું પડે છે એ પછી જ નિર્ભય થવાનું હશે!

પોતાના અનુયાયીઓ સમક્ષ આગળ ધરવામાં તેઓ એક પ્રકારને રસ દાખવતા માત્રુમ પડે છે. આવી તેમની મનોદશા શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર જેવા મહાપુરુષોનાં સાચાં મૂલ્યાકનથી તેમને સદાને માટે વંચિત રાખે છે.

આ ચર્ચાના સંદર્ભમાં બીજી પાણીએ હકીકત ધ્યાનમાં લેવી ઘટે છે કે શ્રીમદ્ રાજ્ય દેવળ શાસ્ત્રપંડિત નહોતા. તેમનું શાસ્ત્રજ્ઞાન અનેક આધ્યાત્મિક અનુભૂતિઓ અને પારદર્શક જીવનદર્શન ઉપર આધારિત હતું. તેઓ મૌલિક ચિંતક હતા આવા પુરુષના લખાણો, બનવા જોગ છે કે આગમના-શાસ્ત્રોના શબ્દો સાથે કદાચ સોએ મો ટકા બધ બેસતા ન હોય. આમ છતાં તેમનાં લખાણોમાં જૈન તત્ત્વનું આગેદ્વય નિરૂપણ હતું. જૈન ધર્મનો નીચોડ હતો. એમ કહેવામાં લેશ માત્ર અતિશયતા નથી.

[illegible]

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 104

અન્યાત્મવીર શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

શુજરાતી બાપાનું સર્વભાગ્ય છે કે દોહસો વરસના ગાળામાં એ ત્રણ મહાન ધર્મયુરુપો— શ્રી સ્વામીનારાયણ, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અને મહાત્મા ગાંધીના ધર્માનુબોધન વાહન બની છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું મોટા ભાગનું લખાણ પત્રરૂપનું છે, અથવા તો દાયનાંધના રૂપનું છે. લખવા ખાતર લખેલું નથી. અવધાનની, સ્મૃતિની શક્તિ તો ખુબજ ખીલેલી હતી જ. કવિત્વશક્તિ પણ હતી. પોતે જેમ જેમ ધર્મચુવન જીવતા ગયા તેમ તેમ પોતાને સમજતી આવતી નિમિત્તોના મહેબ વર્ણન અવારનવાર તેઓથી થયું છે. અને તેવે પ્રમાણે, શુજરાતી ન પાળી અપર પાર શક્તિના દર્શન થાય છે. શ્રીમહની મુખમાં મુદન ધર્માનુભવિને તૈત્તીયન શબ્દબદ્ધ કરવામાં શુજરાતી બાપા સાર્વજનિક નીવડે છે શ્રીમદ્ મનુષ્યચુવનને કેટલા ઊંડાણથી જુએ છે, કેટલી તાકમતાથી જુએ છે તે એમના ઉદ્દગારો પ્રગટ કરી દે છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું ગદ્ય એ રીતે, અત્યંત સમૃદ્ધ એવા શુજરાતી ગદ્યના સૌન્દર્યના એક નિમિત્તબદ્ધ છે.

“તત્ત્વજ્ઞાનની જોડી શુદ્ધના દર્શન કરવા જઈએ તો ત્યાં નેપથ્યમાથી એવો ધ્વનિ જ નીકળશે કે—તમે કોણ છો ? ક્યાંથી આવ્યા છો ? કેમ આવ્યા છો ? તમારી સમીપ આ સંઘણું શું છે ? તમારી તમને પ્રતીતિ છે ? એવા અનેક પ્રશ્નો હૃદયમાં તે ધ્વનિથી પ્રવેશ કરશે, અને એ પ્રશ્નોથી ન્યાં આત્મા ઘેરાયો ત્યા પછી ખીજ વિચારોને બહુ જ થોડો અવકાશ રહેશે...એ જ વિચારોના મનનથી અનતકાળનું મુંઝન ટળવાનું છે.”

શુદ્ધ, તેનું નેપથ્ય, તેમાંથી પ્રગટતો ધ્વનિ, આત્માનું પ્રશ્નો વડે ઘેરાયું—આ બધાં ચિત્રો આખા વર્ણનને જીવંત કરી મૂકે છે.

એ તત્ત્વજ્ઞાનશુદ્ધના નિવાસને પોતે ‘પૃણોહલાદકર’, ‘હૃદયમય’ માન્યો છે.

એ સત્ત્વરે શક્ય નથી તેની વેદના એમના સહૃદય ઉદ્ગારોમાં રણકે છે. અને નિશ્ચયજીવિ જામી છે તેનો આનંદ પણ અછતો રહેતો નથી.

“પરંતુ કાળની કઠિનતા છે, ભાગ્યની મદતા છે; સંતોની કૃપાદષ્ટિ દષ્ટિગોચર નથી; સત્સંગની ખામી છે. તો પણ તે કમનું ખીજ હૃદયમાં અવશ્ય ગેપાયુ છે. અને એ જ સુખકર થયુ છે. સૃષ્ટિના રાજથી જે સુખ મળવા આશા નહોતી, તેમ જ કોઈ પણ રીતે ગમે તેવા ઔષધ થી, સાધનથી, સ્ત્રીથી, પુત્રથી, મિત્રથી કે ખીજ અનેક ઉપચારથી જે અતરશાતિ થવાની નહોતી, તે થઈ છે નિરતરની—ભવિષ્યકાળની—ભીતિ ગઈ છે ...”

હજી પ્રવૃત્તિ જીટી શકી નથી, પણ કેટલી હદનો આનંદ પોતે અનુભવી રહે છે તેનું વર્ણન એક વાગ્મિતાયુક્ત ગદ્યકંડિકામાં આપણને સાંપડે છે:

“રાત્રિ અને દિવસ એક પરમાર્થ વિષયનું જ મનન

રહે છે. આહાર પણ એ જ છે, નિદ્રા પણ એ જ છે, શયન પણ એ જ છે, સ્વપ્ન પણ એ જ છે, ભય પણ એ જ છે, ભોગ પણ એ જ છે, પરિગ્રહ પણ એ જ છે, ચલન પણ એ જ છે, આસન પણ એ જ છે, અધિક શું કહેવું ? હાડ, માંસ અને તેની મજબૂત એક જ એ જ રગતું રંગન છે. એક રોમ પણ એનો જ જાણે વિચાર કરે છે અને તેને લીધે નથી કાંઈ જોવું ગમતું, નથી કંઈ સૂંઘવું ગમતું, નથી કંઈ સાંભળવું ગમતું, નથી કાંઈ આપવું ગમતું કે નથી કાંઈ સ્પર્શવું ગમતું, નથી બોલવું ગમતું કે નથી મૌન રહેવું ગમતું, નથી ખેંસવું ગમતું કે નથી જીકવું ગમતું, નથી સૂવું ગમતું કે નથી જાગવું ગમતું, નથી ખાવું ગમતું કે નથી જીવું ગમતું, નથી અસંગ ગમતો કે નથી સંગ ગમતો, નથી લક્ષ્મી ગમતી કે નથી અલક્ષ્મી ગમતી, એમ છે. તથાપિ તે પ્રત્યે આશાનિરાશા કંઈ જ જાગતું જણાતું નથી. તે હો તો પણ ભલે અને ન હો તો પણ ભલે એ કંઈ દુઃખનાં કારણ નથી દુઃખનાં કારણ માત્ર વિષમાત્મા છે, અને તે જો સમ છે તો સર્વ સુખ જ છે. એ વૃત્તિને લીધે સમાધિ રહે છે. તથાપિ બહારથી ગૃહસ્થપણની પ્રવૃત્તિ નથી થઈ શકતી, દેહભાવ દેખાડવો પાલવતો નથી, આત્મભાવથી પ્રવૃત્તિ બાહ્યથી કરવાને કેટલોક અંતરાય છે. ત્યારે હવે કેમ કરવું ? કયા પર્વતની શુદ્ધિમાં જવું, અને અલોપ થઈ જવું, એ જ રટાય છે. તથાપિ બહારથી અમુક સસારી પ્રવૃત્તિ કરવી પડે છે. તે માટે શોક તો નથી. તથાપિ સહન કરવા જીવ હજીતો નથી પરમાનંદ ત્યાગી એને હજી પણ કેમ ?”

સાધના એમને ‘નિઃશંકપણાની, નિર્ભય પણાની, નિર્મુગ્ધપણાની અને નિસ્પૃહપણાની’ પ્રાપ્તિ ‘ઘણે અંશે’ કરાવે છે. ‘એથીએ અલૌકિક દશાની ઇચ્છા રહે છે’ એમ પોતે કહે છે પણ પ્રવૃત્તિમાંથી સાક્ષીભાવ કેવો છે તે દર્શાવતાં નોંધે છે :

“નિવૃત્તિ વિના અહીં ખીજ બધું જ લાગે છે.

શુદ્ધ માત્ર બધું જ આવ મળે કાં અહીં રાચી રહો !

જગતને, જગતની લીલાને બેઠાબેઠા મક્તમા જોઈએ છીએ”

નિરંતર રટણા તો ‘અલખ લે’ માં સમાઈ જવાની છે. લક્ષિતને પોતે શ્રેષ્ઠ સાધન માને છે. “ઘણા ઘણા પ્રકારથી મનન કરતાં અમારો દંઢ નિશ્ચય છે કે લક્ષિત એ સર્વોપરી માર્ગ છે.” “ત્રેમલક્ષિતમય જ રહીએ” એવી ઝંખના પોતે સેવે છે. એવી સ્થિતિએ પોતે પહોંચે પણ છે, એવું વણું ન ગોપી માધવ વેચવા નીકળવાની ભાગવતની કથાના એમના અપૂર્વ સુંદર અર્થ-ઘટનમાં મળે છે :

“આજનાં પ્રભાતથી નિરજનદેવની અદ્ભુત અનુ-ગ્રહતા પ્રકાશી છે; આજે ઘણા દિવસ થયા ધ્રુવેલી પરાલક્ષિત કોઈ અનુપમ રૂપમાં ઉદય પામી છે ગોપીઓ ભાગવાન વાસુદેવ(કૃષ્ણચરણ)ને મહીની મટુકીમાં નાખી વેચવા નીકળી હતી; એવી એક શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કથા છે; તે પ્રસંગ આજે બહુ સ્મરણુમાં રહ્યો છે અમૃત પ્રવહે છે ત્યાં સહસ્રદળ કમળ છે, એ મહીની મટુકી છે; અને આદિ પુરુષ તેમાં વિરાજમાન છે તે ભાગવત વાસુદેવ છે તેની પ્રાપ્તિ સતપુરુષની ચિત્તવૃત્તિરૂપ ગોપીને થતાં તે ઉલ્લાસમાં આવી જઈ ખીબ કાઈ મુસુક્ષ્મ આત્મા પ્રત્યે ‘કોઈ માધવ હ્યો, હા રે કોઈ માધવ હ્યો, એમ કહે છે, અર્થાત્ તે વૃત્તિ કહે છે કે આદિપુરુષની અમને પ્રાપ્તિ થઈ અને એ એક જ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય છે, ખીબુ કશુંય પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય નથી, માટે તમે પ્રાપ્ત કરો ઉલ્લાસમાં ફરીફરી કહે છે કે તમે તે પુરાણુ પુરુષને પ્રાપ્ત કરો; અને જો તે પ્રાપ્તિને અચળ ત્રેમથી ધ્રુવે તો અમે તમને એ આદિપુરુષ આપી દઈએ. મટુકીમાં નાખીને વેચવા નીકળ્યા છીએ, ગ્રાહક દેખી આપી દઈએ છીએ. કોઈ ગ્રાહક થાઓ, અચળ ત્રેમે કોઈ ગ્રાહક થાઓ, વાસુદેવની પ્રાપ્તિ કરાવીએ. મટુકીમાં નાખીને વેચવા નીકળ્યાનો અર્થ સહસ્રદળકમળમાં

અમને વાસુદેવ ભાગવાન મળ્યા છે મહીનું નામ માત્ર છે, આખી સૃષ્ટિને મથીને જો મહી કાઢીએ તો માત્ર એક અમૃતરૂપ વાસુદેવ ભાગવાન જ મહી નીકળે છે એવું સૂદૃઢ સ્વરૂપ તે સ્થૂળ કરી બ્યાસજીએ અદ્ભુત લક્ષિતને ગાઈ છે. આ વાત અને આખું ભાગવત એ એકને જ પ્રાપ્ત કરાવવા માટે અક્ષરેઅક્ષર ભરપૂર છે, અને તે અમને ઘણા કાળ થયા પહેલાં સમજાયુ છે. આજે અતિ સ્મરણુમાં છે. કારણકે સાક્ષાત્ અનુભવપ્રાપ્તિ છે, અને એને લીધે આજની પરમ અદ્ભુત દશા છે એવી દશાથી જીવ ઉન્મત્ત પણ થઈ ગયા વિના રહેશે નહીં; અને વાસુદેવ હરિ ચાહીને કેટલોક વખત વળી અતધ્વનિ પણ થઈ જાય એવા લક્ષણના ધારક છે; માટે અમે અસંગ-તાને ધ્રુવે છીએ છીએ”

હા, અસંગદશા, વીતરાગદશા એ શ્રીમદ્નેા પરમ આદર્શ છે અને એ સિદ્ધ કરવામાં એમની કડક આત્મનિરીક્ષણદૃષ્ટિને કાંઈ ને કાંઈ ભણુપ વરતાયાં જ કરે છે.

“હજી અમારી પ્રસન્નતા મારા ઉપર થતી નથી; કારણ કે જેવી જોઈએ તેવી અસંગદશાથી વર્તાતું નથી.” પોતે વાર્તાલાપમાં-પત્રાલાપમાં ‘અમે’થી પોતાનો ઉલ્લેખ કરતા તે વિશે કોઈએ ઉંકારો કરેલો, ત્યારે ‘અનરહે’ એટલે એ (હું) નો અભાવ તે અમે એવો અર્થ સમજાવ્યો હતો. ઉપરના વાક્યમાં પોતાનાં બે રૂપો વિશે ‘અમારી’ (અભિમાનરહિતરૂપની) અને ‘મારી’ (અભિમાનયુક્તરૂપની) એ રીતે ઉલ્લેખ થયો છે.

વીતરાગપણની કસોટીએ કસી જોતાં પોતાને હજી પ્રાસવ્ય શેષ રહ્યું છે એમ તેઓ જુએ છે :

પુરદરી ચાપ અનગ-રગ, ગું રાગીએ ત્યા, કાણુનો પ્રસંગ !

“અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?
ક્યારે થઈશું બાહ્યાતર નિર્ગ્થ ને ?
સર્વ સંબંધનું બંધન તીકણુ છેદીને,
વિચરણું કવ મહત્ પુરુષને પંથ ને ?”

આથી તેઓ કહે છે; “મારા મનમાં એમ રહે છે કે વેદોક્ત ધર્મ પ્રકાશવો અથવા સ્થાપવો હોય તો મારી દશા યથાયોગ્ય છે, પણ જિનોકત માર્ગ સ્થાપવો હોય તો હજી તેટલી યોગ્યતા નથી: તો પણ વિશેષ યોગ્યતા છે, એમ લાગે છે”. સાધનાના આરંભકાળે, વીસ-બાવીસની ઉંમરે પોતે નક્કી કર્યું હતું કે આ કે તે સંપ્રદાય કરતાં પર એવી ધર્મદૃષ્ટિ લોકોમાં પ્રેરવી : “હુનિયા (મા) મતલેદના બંધનથી તત્ત્વ પામી શકતા નથી. સાચું સુખ અને સત્ય આનંદ તેઓમાં નથી. તે સ્થાપના થવા એક ખરે ધર્મ ચલાવવા માટે આત્માએ જંપલાવ્યું છે.” અઠાવીસમા વરસે જૈનમાર્ગ વિશે કહે છે; “જૈન-માર્ગ પોતે જ સમજવો તથા સમજાવવો કઠણ છે. સમજાવતાં આડાં કારણ આવીને ઘણાં ઊભાં રહે તેવી સ્થિતિ છે, એટલે તેવી પ્રવૃત્તિ કરતાં ડર લાગે છે”. તેની સાથે એમ પણ કહે છે કે “જો આ કાર્ય આ કાળમાં અમારાથી કંઈ પણ બને તો બની શકે.”

છતાં પોતાની પરિસ્થિતિ જોઈને, એકંદરે, ધર્મ-સ્થાપનાનું કાર્ય પોતાને માટે તેઓ સંભવિત જોતા નથી. “ધર્મ સ્થાપવાનું માન મોટું છે. તેની સ્પૃહાથી પણ વળતે આવી વૃત્તિ રહે; પણ આત્માને ઘણીવાર તાલી જોતાં તે સંભવ નેવેની દશામાં ઓછો જ દેખાય છે.”

શુરુપણું દર્શિત કરવાની પણ પોતે ઇચ્છા રાખતા નથી. લગે છે : “અમારા સંબંધી જેમ બને તેમ બીજા જીવો પ્રત્યે ઓછી વાત કરવી.” વળી કહે છે : “લોકોને અદેશો પર એવી જાતનો બાહ્ય વ્યવહારનો ઉદ્દય છે અને તેવા વ્યવહાર સાથે જાળવાન નિર્ગ્થ પુરુષ જેવો ઉપદેશ કરવો તે, માર્ગનો વિરોધ કરવા જેવું છે.”

વ્યાવહારિક પ્રવૃત્તિમાંથી પોતાના ઉત્તરસ જેટલા દ્વંદ્વા આયુષ્યકાળમાં તેઓ મુક્ત ન થઈ શક્યા એ મર્યાદા વચ્ચે-એ મર્યાદા છતાં, બલકે એ મર્યાદાના બળે એમણે આત્મવિકાસ સાધ્યો છે.—

“જે કંઈ પૂર્વે નિબંધન કરવામાં આવ્યાં છે તે કર્મો નિવૃત્ત થવા અર્થે, ભોગવી લેવા અર્થે, થોડા કાળમાં ભોગવી લેવાને અર્થે આ વેપાર નામનું વ્યાવહારિક કામ બીજાને અર્થે સેવીએ છીએ.. અને તેટલું મજૂરી જેવું કામ પણ કર્યાનું રાખ્યું છે.”

“જે કંઈ ઉપાધિ કરાય છે, તે કંઈ સ્વપણાને કારણે કરવામાં આવતી નથી; તેમ કરાતી નથી. જે કારણે કરાય છે, તે કારણ અનુક્રમે વેદવા યોગ્ય એવું પ્રારબ્ધકર્મ છે, જે કંઈ ઉદ્ય આપે તે અવિસવાદ પરિણામે વેદવું એવું જે યાનીતું બોધન છે તે, અમારે વિશે નિશ્ચળ છે, એટલે તે પ્રકારે વેદીએ છીએ.”

“હરિષ્ચંદ્રા સુખદાયક માનીએ છીએ, એટલે જે ઉપાધિયોગ વર્તે છે, તેને પણ સમાધિયોગ માનીએ છીએ.”

* આ વચન ઉપરથી મે ‘બાલ રાહુલ’ કાવ્યમાં શુદ્ધ લગવાનના મુખમાં નીચેની ઉક્તિ મૂકી છે :

જે જે થતો પ્રાપ્ત ઉપાધિયોગ,
બની રહો તે જ સમાધિયોગ

“ચિત્તને વિશે જેવું આ ઉપાધિયોગ આરાધીએ
છીએ, ત્યારથી મુક્તપણું વર્તે છે, તેવું મુક્તપણું અનુપાધિ
પ્રમંગમાં પણ વર્તેલું નહોતું; એવી નિશ્ચયદશા...એક
ધારાએ વર્તી આવી છે.”

પોતે સંસારમાં છે તે દશાને માટે એમની
કલમમાંથી અત્યંત ઉચિત વર્ણન ટપકેલું છે :

“વધારે શું કહેવું? ‘વનની મારી કાયલ’ની કહેવત
પ્રમાણે આ કાળમાં અને આ પ્રવૃત્તિમાં છીએ.”

પોતાનો આશય પોતાની આગળ સ્પષ્ટ
કરેલો છે. “વિચારવાન પુરુષને કેવળ કલેશરૂપે
ભાસે છે એવો આ સંસાર તેને વિશે હવે ફરી
આત્મભાવે જન્મવાની નિશ્ચય પ્રતિજ્ઞા છે.”
ઉપ-યોગ(એપ્લિકેશન)માં શિથિલતા જણાતા
વિહંગતા વધે છે. “આત્મોપયોગ કોઈ પ્રસંગે
અપ્રધાનપણું લજતો જોવામાં આવે છે, અને તે
પ્રસંગે મૃત્યુના શોકથી અત્યંત અધિક શોક થાય
છે, એમ નિઃસંદેહ છે.”

જગત પ્રત્યેની ઉદાસીનતા હૃદયમાં ઠીકઠીક
જામેલી છે : “હૃદયકાળ પ્રમાણે વર્તીએ છીએ.
કવચિત્ મનોયોગને લીધે ઇચ્છા ઉત્પન્ન હો તો
બિન્ન વાત પણ અમને તો એમ લાગે છે કે
જગત પ્રત્યે અમારો પરમ ઉદાસીન ભાવ વર્તે
છે. તે સાવ સોનાનું થાય તો પણ અમને તૃણવત્
છે અને પરમાત્માની વિભૂતિરૂપે અમારું ભક્તિ-
ધામ છે.” છેલ્લો વાક્યાંશ શ્રીમદની અધ્યાત્મ-
વિવેક ભરી દૃષ્ટિનો પરિચય કરાવે છે જગત
મમતાથી ભરીએ તો તરણુની તોલે પણ નથી,
પણ ભગવાનથી સભરે ભરેલું જોઈએ ત્યાં
એની સમૃદ્ધિને કોઈ પાર નથી

નિરંતર એવું ભગવાનથી સભરે ભરેલું
જગત અનુભવાતું નથી તેથી તેઓ ચીસ નાખે
છે: “કયાય સાતું નથી, અર્થાત્ મન વિશ્રાંતિ
પામતું નથી.” “જગતમાં સાતું નથી, તથાપિ
કરેલાં કર્મ નિર્જરવાનું છે એટલે ઉપાય નથી.”

તીવ્ર સાધનાક્રમે અંતરંગ અદ્ભુત પ્રસન્ન
દશા છે અને તે છતાં તેની ઉપર નિવેદની
આછી સરખી ઝાંચ પણ છે.

“હરિકૃપાથી અમે પરમ પ્રસન્ન છીએ...એક
પુરાણપુરુષ અને પુરાણપુરુષની પ્રેમસંપત્તિ વિના અમને
કર્ષગમતું નથી, અમને કાર્ષપદાર્થમાં રુચિ માત્ર રહી
નથી; કર્ષ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થતી નથી..અમે
દેહધારી છીએ કે કેમ તે સભારીએ ત્યારે માડ જાણીએ
છીએ...હૃદય પ્રાપ્તે શૂન્ય જેવું થઈ ગયું છે; પાંચે
ધન્દિયો શૂન્યપણે પ્રવર્તવારૂપ જ રહે છે. એક પ્રકારે
પૂર્ણ થેલછા છે...આદિપુરુષને વિશે અખંડપ્રેમ સિવાય
બીજા મોક્ષાદિક પદાર્થોમાની આકાંક્ષાને ભગ થઈ ગયો
છે; આટલું બધું છતાં મનમાનતી ઉદાસીનતા નથી એમ
માનીએ છીએ; અખંડપ્રેમ ખુમારી જેવી પ્રવહવી જોઈએ
તેવી પ્રવહતી નથી, એમ જાણીએ છીએ, આમ કરવાથી
તે અખંડખુમારી પ્રવહે એમ નિશ્ચયપણે જાણીએ
છીએ, પણ તે કરવામાં કાળ કારણભૂત થઈ પડ્યો છે
અને એ સર્વનો દોષ અમને છે કે હરિને છે એવો
ચોક્કસ નિશ્ચય કરી શકાતો નથી”

અને હરિ-ઇચ્છાનું જ કારણ છેવટે જુએ છે :

“એ સિદ્ધાન્તગ્રાન અમારા હૃદયને વિશે આવારતરૂપે
પડ્યું છે હરિઇચ્છા જો પ્રગટ થના દેવાની હશે તો થશે
અમારો દેશ હરિ છે, જગત હરિ છે, કાળ હરિ છે, દેહ
હરિ છે, રૂપ હરિ છે, નામ હરિ છે, દિશા હરિ છે, સર્વ
હરિ છે, અને તેમ છતાં આમ વહીવટમાં છાએ એ એની
ઇચ્છાનું કારણ છે.”

શરીરમાં વ્યાધિ પ્રત્યક્ષ થાય, તે કોઈ અન્યે વર્ષ ના શકાય,

અખંડ પ્રેમયુમારી, અખંડ હરિરસ, પામવા છવ વલખે છે.

મહાત્મા વ્યાસજીને જેમ થયું હતું તેમ અમને હમણા વર્તે છે. આત્મદર્શન પામ્યા છતાં પણ વ્યાસજી આનંદસપ્ત થયા નહોતા, કારણ કે હરિરસ અખંડ પણે ગાયો નહોતો. અમને પણ એમ જ છે. અખંડ એવો હરિરસ પરમ પ્રેમે અખંડપણે અનુભવતા હજી ક્યાથી આવડે? અને જ્યાં સુધી તેમ નહિ થાય ત્યાં સુધી અમને જગતમાની વસ્તુનું એક અણુ પણ ગમવું નથી.”

શ્રીમદ્ ભાગવતમાંની ગોપાંગનાની સ્થિતિ સાંભળ્યાં કરે છે: “એવું ઉન્મત્તપણું પરમાત્માને પામવાનું પરમદ્વાર છે; એ દશા વિદેહી હતી. ભરતજીને હરણના સંગથી જન્મની વૃદ્ધિ થઈ હતી; અને તેથી જડભારતના ભવમાં અસંગ રહ્યા હતા; એવા કારણથી મને પણ અસંગતા ગાહું જ સાભરી આવે છે, અને કેટલીક વખત તો એવું થઈ જાય છે કે તે અસંગતા વિના પરમ દુઃખ થાય છે.”

સદેહે વીતરાગપણું એ એમનો પરમોચ્ચ આદર્શ છે. એ જ અખંડ પ્રેમયુમારી કે અખંડ હરિરસનો અનુભવ કરાવી શકે એમ છે. “દેહ છતાં મનુષ્ય પૂર્ણ વીતરાગ થઈ શકે એવો અમારો નિશ્ચલ અનુભવ છે....અત્યંત વિકટ એવું વીતરાગત્વ અત્યંત આશ્ચર્યકારક છે, તથાપિ તે સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે... સદેહે તેમ

થયા વિના અમને ઉદાસીનતા મટે એમ જણાતું નથી અને તેમ થવું સંભવિત છે, જરૂર એમ જ છે.”

મહાત્મા ગાંધીજીને અનાસક્ત કર્મયોગ સાંપડ્યો એવું શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની બાબતમાં બનવા પામે તે પૂર્વે એમનું અવસાન થયું. આવા આત્મસાધકોનાં પોતાને મૂલવવાનાં ધોરણ અત્યંત કડક હોય, વંચનાના ભોગ તો પોતે બને જ નહીં. શ્રીમદ્ પોતાના અત્યંત વિકસિત આધ્યાત્મિક રૂપથી પૂરા વાકેફ છે તો પોતમાં હજી ટકી રહેલી મર્યોદાઓથી પણ સભાન છે:

‘તેથી દેહ એક જ ધારીને જાણું’ સ્વરૂપ સ્વદેશ’—એમ હજી સ્વદેશ (આત્માના દેશમાં) પહોંચાય તે પહેલાં એક મનુષ્યજન્મ વીતાવવો પડશે એમ પોતાને વિશે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જેવા અધ્યાત્મપુરુષ કહે ત્યારે આધ્યાત્મિક વિકાસની પરિપૂર્ણતા એ કેવી કપરી વસ્તુ છે તેનું માપ મળે છે.

શ્રીમદ્ના શબ્દોનું સેવન કરીએ છીએ ત્યારે એક મહાન ગભીર આત્માનો બળભળાટ સંભળાય છે—અને તે સાથે જ આત્મદર્શનની પૂર્ણ પૂર્ણિમાની કૌમુદી નીચે શાતાલયાં લહેરાતા ચિત્તપારાવારનો પણ અણુસારો મળે છે.

આણુ: ૨૫-૧૦-૧૯૬૭

નિષ્કારણ કરુણા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

૫૩૧૬ ૬૮૦

ૐ

જેની મોક્ષ સિવાય કોઈ પણ વસ્તુની ધૃત્તિ કે સ્પૃહા નહોતી અને અખંડ સ્વરૂપમાં રમણતા થવાથી મોક્ષની ધૃત્તિ પણ નિવૃત્ત થઈ છે, તેને હે નાથ ! તું તુષ્ટમાન થઈને પણ ખીજી શું આપવાનો હતો ?

હે કૃપાળુ ! તારા અભેદ સ્વરૂપમા જ મારો નિવાસ છે ત્યાં હવે તો લેવા દેવાની પણ કડાફટથી છૂટા થયા છીએ અને એ જ અમારો પરમાનંદ છે.

કલ્યાણના માર્ગને અને પરમાર્થસ્વરૂપને યથાર્થ રીતે નહીં સમજનારા અજ્ઞાની જીવો. પોતાની મતિ કલ્પનાથી મોક્ષમાર્ગને કલ્પી, વિવિધ ઉપાયોમા પ્રવર્તન કરતા છતાં મોક્ષ પામવાને બદલે સંસાર પરિબ્રમણ કરતા બાણી નિષ્કારણ કરુણાશીલ એવું અમારું હૃદય રહે છે.

વર્તમાને વિઘ્નમાન વીરને ભૂદી જઈ, ભૂતકાળની બ્રમણામાં વીરને શોધવા માટે અથડાતા જીવોને શ્રી મહાવીરનું દર્શન કયાંથી થાય ?

ઓ દુષ્પ્રકાળના દુર્ભાગી જીવો ! ભૂતકાળની બ્રમણાને છોડીને વર્તમાને વિઘ્નમાન એવા મહાવીરને શરણ આપો એટલે તમારું શ્રેય જ છે.

મસારના તાપથી ત્રાસ પામેલા અને કર્મબંધનથી મુક્ત થવા ધૃત્તિ પરમાર્થત્રેમી જિજ્ઞાસુ જીવોની ત્રિવિધ તાપાગ્નિને શાત કરવાને અમે અમૃતસાગર છીએ.

મુમુક્ષુજીવોનું કલ્યાણ કરવાને માટે અમે કલ્પવૃક્ષ જ છીએ. વધારે શું કહેવું ? આ વિપ્રમ કાળમાં પરમશાંતિના ધામરૂપ અમે ખીજી શ્રી રામ અથવા શ્રી મહાવીર જ છીએ, કેમ કે અમે પરમાત્મસ્વરૂપ થયા છીએ.

આ અતર અનુભવ પરમાત્મા પણાની માન્યતાના અભિમાનથી ઉદ્ભવેલો લખ્યો નથી, પણ કર્મબંધનથી દુઃખી થતા જગતના જીવોની પરમ કારુણ્યવૃત્તિ થવાથી તેમનું કલ્યાણ કરવાની તથા તેમને ઉદ્ધાર કરવાની નિષ્કારણ કરુણા એ જ આ હૃદય ચિતાર પ્રદર્શિત કરવાની પ્રેરણા કરે છે.

૧૯૫૨, ચૈત્ર સુદ ૧૩

ૐ શ્રી મહાવીર (અગત)

પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય, એ ઔધાણ સદાય

અપૂર્વ અવસર

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?
ક્યારે થઈશું બાહ્યાતર નિર્ગ્રંથ જે ?
સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશું કવ મહત્પુરુષને પંથ જે. અ. ૧

સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્યવૃત્તિ કરી,
માત્ર દેહ તે સંયમહેતુ હોય જે;
અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહીં,
દેહે પણ કિંચિત્ મૂર્છા નવ જોય જે. અ. ૨

દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઊપજ્યો બોધ જે,
દેહ ભિન્ન કેવલ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જે,
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્રમોહ વિલોકિયે,
વર્તે એવું શુદ્ધસ્વરૂપનું ધ્યાન જે. અ. ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સક્ષિમ યોગની,
મુખ્યપણે તો વર્તે દેહપર્યાત જે;
ધોર પરીપક્ષ કે ઉપસર્ગભયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત જે. અ. ૪

સંયમના હેતુથી યોગપ્રવર્તના,
સ્વરૂપલક્ષે જનઆજ્ઞા આધીન જે,
તો પણ ક્ષણેક ઘટતી જતી સ્થિતિમાં,
અતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન જે. અ. ૫

પંચ વિષયમા રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પંચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જે,
દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ને ત્રણ ભાવ પ્રતિબંધ વણ,
વિચરતું ઉદયાધીન પણ વીતલાભ જે. અ. ૬

કોવ પ્રત્યે તો વર્તે કોવસ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો દીનપણાનું માન જે;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષીભાવની,
યોગ પ્રત્યે નાહી લોભ સમાન જે. અ. ૭

બહુ ઉપસર્ગકર્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં,
વદે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જે;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જે. અ. ૮

નગ્નભાવ, મુકભાવ સહ અસ્થાનતા,
અદંતધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જે,
કેથ, રોમ, નખ કે અંગે ગૃગાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સંયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જે. અ. ૯

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદશિતા,
માન અમાને વર્તે તે જ સ્વભાવ જે,
જીવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જે. અ. ૧૦

એકાકી વિચરતો વળી સ્મશાનમા,
વળી પર્વતમા વાઘ સિંહ સંયોગ જે,
અઝોલ આસન, ને મનમા નહીં ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જે. અ. ૧૧

ધોર તપશ્ચર્યામા પણ મનને તાપ નહીં,
સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્નભાવ જે,
રજકણ કે રિદ્ધિ વૈમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જે. અ. ૧૨

એમ પરાજય કરીને ચારિત્રમોહનો,
આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવ જે,
શ્રેણી ક્ષપક તણી કરીને આરૂઢતા,
અનન્ય ચિતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જે. અ. ૧૩

મોહસ્વયંભૂરમણ મમુદ્ર તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન જે,
અંત સમય ત્યાં પૂર્ણસ્વરૂપ વીતરાગ થઈ,
પ્રગટાવું નિજ કેવલજ્ઞાન નિધાન જે. અ. ૧૪

ધન્ય રે દિવસ — શ્રીમદ્ સજ્જન

ધન્ય રે દિવસ આ અહો,
જગી રે શાંતિ અર્પણ રે,
દશ વર્ષે રે ધારા ઉલસી,
મટયો ઉદયકર્મનો ગર્વ રે. ધન્ય ૧

ઓગણીસસે ને એકત્રીસે,
આવ્યો અર્પણ અનુસાર રે,
આગણીસસે ને બેતાલીસે,
અદ્ભુત વૈરાગ્ય ધાર રે. ધન્ય ૨

ઓગણીસસે ને સુહતાલીસે,
સમકિત શુદ્ધ પ્રકાશુ રે,
શ્રુત અનુભવ વધતી દશા,
નિજ સ્વરૂપ અવભાસ્તું રે. ધન્ય ૩

ત્યાં આવ્યો રે ઉદય કારમો,
પરિગ્રહ કાર્ય પ્રપચ રે;
જેમ જેમ તે હસેલીએ,
તેમ વધે ન ઘટે રંચ રે. ધન્ય ૪

વધતું એમ જ ચાલિયુ,
હવે દીસે કીલુ કાઈ રે;
કમે કસીને રે તે જશે,
એમ ભાસે મનમાહી રે. ધન્ય ૫

યથાહેતુ જે ચિત્તનો,
સત્ય ધર્મનો ઉદ્ધાર રે;
થશે અવશ્ય આ દેહથી,
એમ થયો નિરધાર રે. ધન્ય ૬

આવી અર્પણ વૃત્તિ અહો,
થગે અપ્રમત યોગ રે,
ઝેવળ લગભગ ભૂમિકા,
સ્પર્શાને દેહ વિયોગ રે. ધન્ય ૭

અવશ્ય કર્મનો ભોગ છે,
ભોગવવો અવશેષ રે;
તેથી દેહ એક જ ધારીને,
જાગુ સ્વરૂપ સ્વદેશ રે. ધન્ય ૮

વવાણિયા ફા વદ ૧૨, ૧૯૫૩

ચાર કર્મ ધનધાતી તે વ્યવરહેદ જ્યાં,
ભવના બીજતણો આત્મિક નાશ જો;
સર્વ ભાવ જ્ઞાતા દ્રષ્ટા સહ શુદ્ધતા,
કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીર્ય અનંત પ્રકાશ જો. અ. ૧૫

વેદનીયાદિ ચાર કર્મ વર્તે જહાં,
ભળી સીંદરીવત્ આકૃતિ માત્ર જો;
તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ પૂર્ણ, મટિયે દેહિક પાત્ર જો. અ. ૧૬

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્ગલસંબંધ જો;
એવું અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યાં વર્તનું,
મહાભાગ્ય સુખદાયક પૂર્ણ અબધ જો. અ. ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મળે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલકરહિત અરોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અગુરુલધુ અમૂર્ત સહજપદરૂપ જો. અ. ૧૮

પૂર્વપ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો;
સાદિ અનંત અનંત સમાધિસુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો. અ. ૧૯

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે દીકું જ્ઞાનમાં,
કહી શક્યા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જો,
તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શુ કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહું તે જ્ઞાન જો. અ. ૨૦

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનું કર્યું ધ્યાન મેં,
ગજ વગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો,
તોપણ નિશ્ચય સજ્જન મનને રહ્યો,
પ્રભુઆજ્ઞાએ થાશુ તે જ સ્વરૂપ જો. અ. ૨૧

મું. કા ૧૯૫૩

કોટી વર્ષનું સ્વપ્ન પણ, જાગૃત થતા સમાય.

આ અંકમાં

દેશાઓ :

પાન ૮ ને ૯ વચ્ચે. ૭ પાન.

શ્રીમદ રાજચંદ્રની જુદી જુદી અવસ્થાઓ તથા હસ્તાક્ષરે।

પાન ૫૬ ને ૫૭ વચ્ચે. આઠ પાન.

શ્રીમદ રાજચંદ્રજી; શ્રી લઘુરાજ સ્વામીજી; મહાત્મા ગાંધીજી; શ્રી પોપટલાલભાઈ; શ્રી સોમચંદ મહા-
સુખરામ શાહ (વિદ્યમાન) શ્રી રાજચંદ્રજીના પ્રત્યક્ષ
સમાગમી તથા આ શ્રીમદ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી
મંડળની ઓફીસ:- પંચલાઈની પોળ, અમદાવાદ.

પાન ૮૦ ને ૮૧ વચ્ચે. આઠ પાન.

શ્રીમદ રાજચંદ્રના લક્તવૃંદ તથા પરિવાર

પાન ૧૯૨ ને ૧૯૩ વચ્ચે પાન બાર

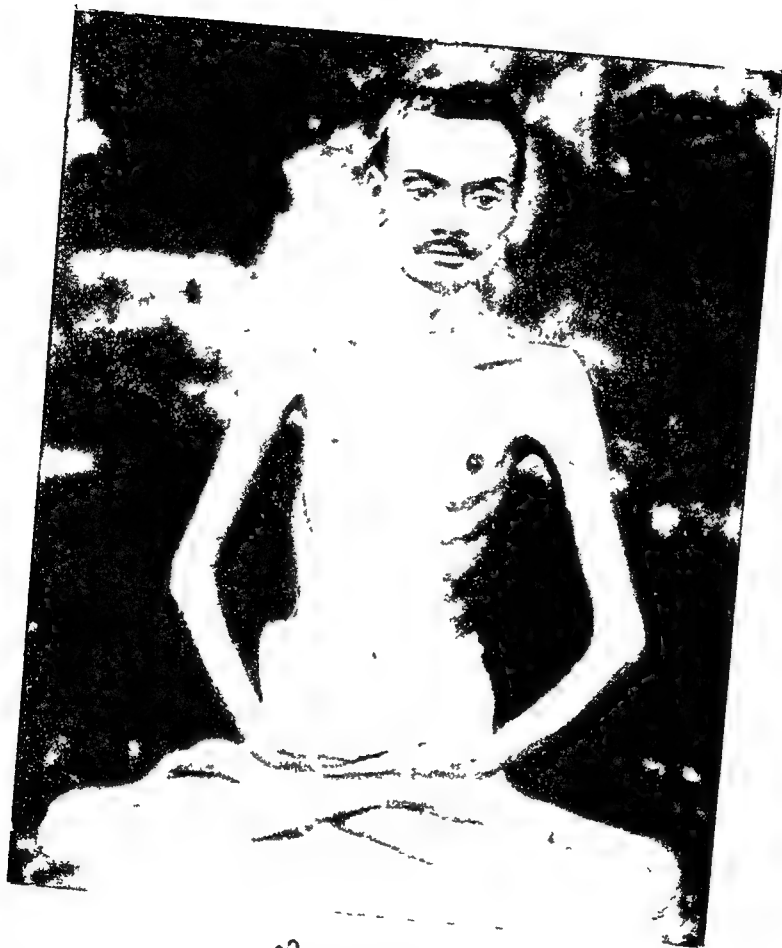
શ્રીમદ રાજચંદ્ર સ્મારકો તથા ઇંડર પર સાત મુનિયો-

અવતરણો :

શ્રીમદ રાજચંદ્ર વચનામૃતમાંથી સુવિચારથે.

પૃષ્ઠ	પત્રાંકમાંથી	પૃષ્ઠ	પત્રાંકમાંથી
મુખ્યપૃષ્ઠ	૬૭૪	૫૬	૧૯૪
૨	હાય નોંધ ૩/૨૩	૭૯	૨૭૪
૪	૨૪૭	૮૩	૪૭
૨	૧૩૦	૮૪	૫૨
૭	૫૬૯ અને આત્મસિદ્ધિ ગાથા	૯૨	૮૨૫
૧૮	૨૦૯	૯૯	૮૧૬
૧૯	અપૂર્વ અવસરમાંથી	૧૦૦	૪૭
૩૪	૫૩૦	૧૦૫	૮૧૭
૩૮	મોક્ષમાળા પાઠ ૩૦	૧૧૦	૮૧૬
૫૩	૧૯૬	૧૩૮	૮૩૨
૫૪	૪૧૬	૧૫૨	૧૧૩

શ્રીમદ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી ચિત્ર—

વર્ષ ૩૨

શ્રીમદ રાજચંદ્ર

સ. ૧૯૫૬

શ્રીમદ રાજચંદ્ર

વર્ષ ૨૪

નં. ૧૯૪૮

શ્રીમદ રાજચંદ્ર

વર્ષ ૨૪

નં. ૧૯૪૮

"Girija"

30 Edward Elliot Road,
Mylapore, Madras-4

July 16, 1967.

Dear Shri Shah,

I remember Gandhiji's reference
to Shrimad Rajchandra. I accept with thanks
the books you have sent me.

Yours sincerely,

S Radhakrishnan

(S.Radhakrishnan)

Shri S.C. Shah,
President, Publication Committee,
Shrimad Rajchandra Janma Shatabdi Mandal,
Dandia Bazar, Baroda-1.

રાષ્ટ્રપતિ ભવન, નई દિલ્લી-4
RASHTRAPATI BHAVAN,
NEW DELHI-4

July 20, 1967.

I am glad to know that the
centenary of the birth of Shrimad Rajchandra
will be celebrated in November, 1967. I send
my best wishes for the success of the
celebrations.

જાણે રાગ અને વળી દ્રોપ, તણે સર્વદા માનો કલેશ

પ્રભુ પ્રત્યે દીનત્વ-

ભક્તિ રહસ્ય

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

(દોહરા)

હે પ્રભુ ! હે પ્રભુ ! શુ કહું, દીનાનાથ દયાળુ;
હું તો દોષ અનંતનું, ભાજન છું કરુણાળ. ૧

શુદ્ધ ભાવ મુજમા નથી, નથી સર્વ તુજ રૂપ;
નથી લઘુતા કે દીનતા, શુ કહું પરમસ્વરૂપ ? ૨

નથી આરા ગુરુદેવની, અચળ કરી ઉરમાહી,
આપતણા વિશ્વાસ દહે, ને પરમાદર નાહી. ૩

ભોગ નથી સત્સંગનો, નથી સત્ સેવા ભોગ;
કેવળ અર્પણતા નથી, નથી આશ્રય અનુયોગ. ૪

'હું પામર શુ કરી શકું ?' એવો નથી વિવેક;
ચરણ શરણુ ધીરજ નથી, મરણ સુધીની છેક. ૫

અચિંત્ય તુજ મહાત્મ્યનો, નથી પ્રકૃષ્ટિત ભાવ,
અંશ ન એકે મનેહનો, ન મળે પરમ પ્રભાવ, ૬

અચલરૂપ આસક્તિ નહિ, નહી, વિરહનો તાપ,
કથા અલભ્ય તુજ પ્રેમની, નહિ તેનો પરિતાપ ૭

ભક્તિમાર્ગ પ્રવેશ નહિ, નહી ભજન દહે ભાન;
સમગ્ર નહીં નિજધર્મની, નહિ શુભ દેશે સ્થાન ૮

કાળદોષ કળિથી થયો, નહિ મર્યાદા ધર્મ;
તોય નહીં વ્યાકુળતા, ભુજો પ્રભુ મુજ કર્મ. ૯

મેવાને પ્રતિજ્ઞા ને, તે બધન નથી ત્યાગ,
દેહેન્દ્રિય માને નહીં, કરે બાલ પર રાગ. ૧૦

તુજ વિયોગ સ્ફુરતો નથી, વચન નયન યમ નાહી;
નહી ઉદાસ અનલક્રતથી, તેમ ગૃહાદિક માહી. ૧૧

અહંભાવથી રહિત નહિ, સ્વધર્મ સંચય નાહી;
નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે, અન્ય ધર્મની કાઈ ૧૨

એમ અનંત પ્રકારથી, સાધન રહિત હુંય;
નહીં એક સદૃશ્ય પાણુ, મુખ બતાવું શુ ય ? ૧૩

કેવલ કરુણા-મૂર્તિ છો, દીનબંધુ દીનાનાથ;
પાપી પરમ અનાથ છું. ગ્રહો પ્રભુજી હાથ ૧૪

અનંત કાળથી આચર્યો, વિના ભાન ભગવાન;
સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન ૧૫

સંત-ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યા અતેક,
પાર ન તેથી પામિયો, ભગ્યો ન અંશ વિવેક. ૧૬

સહુ સાધન બંધન થયા, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય,
સત્ સાધન સમન્વયો નહી, ત્યા બધન શુ જાય ? ૧૭

પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહી, પડ્યો ન સદૃશ્ય પાય;
દીકા નહિ નિજ દોષ તો, તરીએ કોણુ ઉપાય ? ૧૮

અધમાધમ અધિકૃત પતિત, સકળ જગતમા હુંય;
એ નિશ્ચય આવ્યા વિના, સાધન કરશે શુ ય ? ૧૯

પડી પડી તુજ પદપ કળે ફરીફરી માણુ એજ;
સદૃશ્ય સત સ્વરૂપ તુજ, એ દહેતા કરી દેજ, ૨૦

રાજજ, ભા સુદ ૮, ૧૯૪૭

શતાબ્દી ઉલ્લાસ-ભિમિ

શ્રી રાવજીભાઈ છગનભાઈ દેસાઈ

આજ મારા મનમ દિરમા, રત્નોના મેહ વૂઠ્યા રે;
 રાજ પ્રભુ અગ્ની અવતરિયા, તત્વાનૃતરસ વગ્ગ્યા રે...આજ. ૧

આનંદોર્મિ અતિ અતિ ઉલ્લસે, જનમન હર્ષ ન માય રે;
 મુક્તિપુરીના ચુલગ પ્રવાસી, પ્રમુદિત અતિ અતિ ધાય રે... આજ. ૨

ધન્ય ભૂમિ ભારત જળહળતી ! ગૌરવવંતી ગાળે રે,
 જગનપાવનકર જનમ્યા આજે, જન્મ શતાબ્દી રાળે રે... આજ. ૩

ઐગણીસો ઐવીશ કારતકની, શુભ પૂર્ણિમા સોહે રે;
 દેવ દિવાળી જનહિતકારી, રાજ્યદ જગ મોહે રે... આજ ૪

પૂર્વ ભવો પ્રત્યક્ષ નિહાળ્યા, લઘુવયથી મહાજ્ઞાની રે,
 ભવાબ્ધિથી ભવ્યો ઉદ્ભવા, મહા સમર્થ સુકાની રે.. આજ. ૫

આત્મ અનુભવ જળહળ જ્યોતિ ! પ્રનિભા શી ઉલ્લસંતી રે;
 ભવ્યોના અજ્ઞાન નિમિરને હગ્વા, અતિ ઝલક તી રે... આજ. ૬

અતર્મગ્ન દશા મનોહારી ! શાત મૂર્તિ વૈરાગી રે;
 શરીર છતાં ય અશરીરી ભાવે, રાજે અતર્ન્યાગી રે... આજ ૭

અદ્ભુત અમૃત રસ વગ્સંતી, વાણી ભવિજન ઠારે રે;
 જન્મમરણ ભવતાપ નિવારે, સુખશાતી વિસ્તારે રે... આજ. ૮

શ્રી લઘુરાજ, સુભાગ્ય, જૂઠાભાઈ, અબાલાલ સુભાગી રે;
 ગ્વરૂપદર્શન સહેજે પામ્યા, સહજતમ લય લાગી ... આજ. ૯

સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચરણરૂપ, રત્નત્રય દર્શાવી રે;
 બહુ ભવ્યોના કારજ સાચાં, કૃપા અનિ વરસાવી રે... આજ. ૧૦

કૃપા કૃપાળુ અમ પર કરજો, ઉર અધારુ હરજો રે;
 સર્વ જગતનુ શ્રેય કરી પ્રભુ, વિશ્વશાંતિ વિગ્તરજો રે..આજ. ૧૧

સત્ય સનાતન શાશ્વત વસ્તુ, આત્મા ઘટ ઘટ ભાસે રે;
 પ્રેમ પ્રીતિ તે પ્રત્યે જાગે, હું હિ હું હિ તત્ત્વ પ્રકાશે રે... આજ. ૧૨

સત્ય, અહિંસા, સમતા, ક્ષાતિ, તત્ત્વદષ્ટિ ઉર ઉલ્લસે રે;
 સત્ સુખ, સત્ શાંતિ, સૌ પામી, નિર્ભય નિજપદ વિલસે રે...
 આજ. ૧૩

ચિતામા સમતા રહે તો તે આત્મચિંતન જેવી છે,

શ્રીમદ્ રાજવંશ વચનામૃત :

યથાર્થ સમત્વ

જેવી દૃષ્ટિ આ આત્મા પ્રત્યે છે, તેવી દૃષ્ટિ જગતના સર્વ આત્માને વિષે છે
જેવો સ્નેહ આ આત્મા પ્રત્યે છે, તેવો સ્નેહ સર્વ આત્મા પ્રત્યે વર્તે છે.
જેવી આ આત્માની સહજનદ ગિયતિ ધર્યછીએ છીએ, તેવી જ સર્વ આત્મા પ્રત્યે ધર્યછીએ છીએ.
જે જે આ આત્મા માટે ધર્યછીએ છીએ, તે તે સર્વ આત્મા માટે ધર્યછીએ છીએ
જેવો આ દેહ પ્રત્યે ભાવ રાખીએ છીએ, તેવો જ સર્વ દેહ પ્રત્યે ભાવ રાખીએ છીએ.
જેવો સર્વ દેહ પ્રત્યે વર્તવાનો પ્રકાર રાખીએ છીએ, તેવો જ આ દેહ પ્રત્યે પ્રકાર વર્તે છે.
આ દેહમા વિશેષભુક્ષિ અને ખીજા દેહ પ્રત્યે વિષમભુક્ષિ ધણુ કરીને ક્યારેય થઈ સકતી નથી.
જે સ્ત્રીઆદિનો વ્યવહાર સંબંધ ગણાય છે, તે સ્ત્રીઆદિ પ્રત્યે જે કાંઈ સ્નેહાદિક છે, અથવા સમતા
છે, તેવા જ પ્રાચી સર્વ પ્રત્યે વર્તે છે.

આત્મારૂપણના કાર્યે માત્ર પ્રવર્તન હોવાથી જગતના સર્વ પદાર્થ પ્રત્યે જેમ ઉદાસીનતા વર્તે
છે, તેમ વ્યવહાર ગણાતા સ્ત્રીઆદિ પદાર્થો પ્રત્યે વર્તે છે.

પ્રારબ્ધ પ્રળયે સ્ત્રીઆદિ પ્રત્યે જે કંઈ ઉદય હોય તેથી વિશેષ વર્તના ધણુ કરીને આત્માથી
થતી નથી

કદાપી કરુણાથી કંઈ તેવી વિશેષ વર્તના થતી હોય તો તેવી તે જ ક્ષણે તેવા ઉદયપ્રતિભાસ આત્મા-
ઓ પ્રત્યે વર્તે છે, અથવા સર્વ જગત પ્રત્યે વર્તે છે

કોઈ પ્રત્યે કંઈ વિશેષ કરવું નહીં, કે ન્યૂન કરવું નહીં; અને કરવું તો તેવું એકધારાનું વર્તન સર્વ-
જગત પ્રત્યે કરવું એવું જ્ઞાન આત્માને ધણુ કાળ થયા દદ છે; નિશ્ચયસ્વરૂપ છે.

‘કાંઈ સ્થળે ન્યૂનપણું’, વિશેષપણું, કે કંઈ તેવી સમવિષમ એણાં વર્તવું’ દેખાતું હોય તો જરૂર તે
આત્મગિયતિએ, આત્મભુક્ષિએ થતું નથી, એમ લાગે છે.

પૂર્વપ્રળય પી પ્રારબ્ધના યોગે કંઈ તેવું ઉદયભાવપણું થતું હોય તો તેને વિષે પણ સમતા છે.

‘કાંઈ પ્રત્યે એકાપણું’, અધિકપણું કંઈ પણ આત્માને રુચતું નથી. ત્યાં પછી ખીજા અવસ્થાનો
વિકલ્પ હોવા યોગ્ય નથી, એમ તમને શું કહીએ ? સંક્ષેપમા લખ્યું છે
મીઠી અભિનિભાવના છે.

જેટલી યોગ્યતા જેની વર્તે છે, તે પ્રત્યે તેટલી અભિનિભાવની મૂર્તિ થાય છે.

કવચિત્ કરુણાભુક્ષિથી વિશેષ મૂર્તિ થાય છે; પણ વિષમપણાથી કે વિષય, પરિગ્રહાદિ કાગળ
પ્રત્યયથી તે પ્રત્યે વર્તવાનો કંઈ આત્મામા સંકલ્પ જણાતો નથી.

અવિકલ્પરૂપ ગિયતિ છે ચિત્તે શું કહીએ ? અમારે કંઈ અમારું નથી; કે ખીજનું નથી, કે ખીજું
નથી; જેમ છે તેમ છે જેમ ગિયતિ આત્માની છે, તેવી ગિયતિ છે.

સર્વ પ્રકારની વર્તના નિષ્કલ્પરૂપણથી ઉદયની છે; સમવિષમતા નથી. સહજનદ ગિયતિ છે. બધા
તેમ જોઈ ત્યાં અન્ય પદાર્થમાં આસક્તભુક્ષિ ઘટે નહીં, હોય નહીં (૦૦૦૦) પત્રાક ૪૨૦

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ર : આત્મવિદ્યાના ઉદ્દગાતા

ડા. રમણલાલ જોશી

‘પચદશી’ મા શ્રી વિદ્યારણ્યમુનિએ કહ્યું છે.—

પરોક્ષા ચાપરોક્ષેતિ વિદ્યા દ્વેષા વિચારજ્ઞા ।

તત્રાપરોક્ષવિદ્યાપ્તૌ વિચારોઽયં સમાચ્યતે ॥ (૬.૧૫)

—પરોક્ષ અને અપરોક્ષ એવી આત્મવિચારથી ઊપજનારી વિદ્યા એ પ્રકારની છે તેમા અપરોક્ષ વિદ્યાની (આત્માના પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનની) પ્રાપ્તિ થયે આ આત્મવિચાર પૂરો થાય છે. શ્રીમદ્ રાજચન્દ્રના અધ્યાત્મવિષયક લખાણોનો સૂર આત્મવિદ્યાનો છે વળીવળીને તે આત્મવિદ્યાના નિરૂપણ ઉપર આવે છે એનું એક સર્વાંગીણ અને શાસ્ત્રશુદ્ધ વ્યવસ્થિત નિરૂપણ તેમના હાથે થયું છે. એ ગુજરાતી ભાષાના તત્ત્વજ્ઞાન વિષયક સાહિત્યમા મૂલ્યવાન અર્પણ રૂપ છે શ્રીમદ્ને મન તત્ત્વજ્ઞાન એ જૈદ્ધિક વિલાસનો વિષય નથી પણ આત્માની ખોજ કરતાં કરતાં જે વસ્તુઓ અનુભવમા આવેલી છે એનું નિરૂપણ તે કહે છે એમની વાણી એ અનુભવની વાણી છે એનો રણકાર જુદો તરી આવે છે ‘આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર’ ‘ભાવનાખોધ’ કે ‘મોક્ષમાળા’ જેવાં પુસ્તકોમા તેમનું અનુભવપૂર્ણ જ્ઞાન સૌ શ્રેયાર્થીઓને સુલભ છે. અને એમના પત્રો ? શ્રીમદે કાર્ત્ત્વ્ય અસંખ્ય પત્રો લખ્યા છે. તેમણે એ માટે વખત કયાથી મેળવ્યો ? અર્વાચીન સમયમા શ્રી અગ્નિદે, ગાધીજી અને શ્રીમદે તેમના અનુયાયીઓને અને અન્ય વ્યક્તિઓને લખેલા અસંખ્ય પત્રોમા તેમનું વાત્સલ્ય પ્રગટ થાય છે. ‘કેવી સહાનુભૂતિથી તેમણે શિષ્યોનું આંતરહૃદય ધડકું છે ! વિવિધ પ્રશ્નો અને શંકાઓનું તે નિરસન કરે છે શ્રીમદ્ના પત્રોમાનો સરળ સંવાદ હૃદયગમ્ય નીવડે છે ગુજરાતી ભાષામા આ પત્રોમા નિરૂપાયેલું તત્ત્વજ્ઞાન એક આહલાદક વસ્તુ છે તેમનાં પુસ્તકોમા અને પત્રોમા ગદ્યની અવનવી છટાઓ જોવા મળે છે ગદ્યની રીતે પણ એ રસાવહ છે. ગુજરાતીની અભિવ્યક્તિ, ક્ષમતા એમા સહજ સિદ્ધ થાય છે.

શ્રી વિદ્યારણ્ય મુનિ જે ‘આત્મવિચાર’ ની વાત કરે છે તે શ્રીમદ્ના લખાણોમા તરત ધ્યાન એ ચતી વસ્તુ છે દેહભાવ છોડીને આત્મામા નિથનિ કરવાનું તે ભારપૂર્વક કહે છે. આત્માની સત્તાની વાત છે એજ સત્તા છે આજકાલ સત્તાની વાતો લખા તે ત્યાં સાબળીએ છીએ સત્તા ભોગવતા મનુષ્યો કેટલા બધા પામર હોય છે ! અમલ ચલાવતા મનુષ્યનો પોતાની ઉપર જ અમલ ચાલતો નથી ! શ્રીમદ્ કહે છે : દેહગ્રાપણું છોડી દો, આત્મા એ જ સત્ય છે, સત્ તત્ત્વ છે, એની સત્તામા રહેવું અને ત્યાં રહ્યાં રહ્યાં કર્મ કરવા

જેટલી સંસારને વિષે સારપરિણતિ મનાય તેટલી આત્મજ્ઞાનની ન્યૂનતા શ્રી તીર્થકરે કહી છે

પણ આ બને શી રીતે ? શ્રી રાજગોંડ વીતરાગપણુ રાખવાનું સચવે છે રાગ માત્ર વર્જ્ય છે આ કરવું ધણુ મુશ્કેલ છે તિરન્કારરૂપે પણ રાગ જ પ્રગટ થતો હોય છે સામ્યાવરથા-સામ્યથિતિ-સમતાની યથાપના થવી ઘટે આવી ઔદાસીન્યભરી મનની વૃત્તિની વાત તેમણે ‘અપૂર્વ અવસર’ કાવ્યમા કરી છે. આનો અર્થ એવો નથી કે સૃષ્ટિ અને સૃષ્ટિના પદાર્થોમા રસ ભેડી નય, નિષ્ક્રિયતા આવે બદલે આવો સાધક સૃષ્ટિના પદાર્થોને એક નવી રીતે ગ્રહે છે. આ કાગણે જ શ્રીમદ્મા સંસારી મનુષ્યો પ્રત્યે એક અથાગ કરુણા અને વાતસલ્ય નિઝરે છે

ત્રીજી વગુ તે આત્મદષ્ટિ છે, શ્રીમદ્ ઉદ્બોધે છે, સહજની સાધના કપીર કહે છે : સાધો સહજ સમાધ લલી. સહજ ભાવે બધાં કર્મ થવા નોંધ્યે એમ શ્રીમદ્ કહે છે

એથી બાબત તે ગ્રંથ છેદનની છે નિર્ગ્રંથ થવાનું છે. મનુષ્યને અનેક પ્રકારના ગ્રહો વળગેલા છે -પૂર્વગ્રહો, હંકાગ્રહો, દુગાગ્રહો-આ બધામાથી તેણે મુક્ત થવાનું છે શાસ્ત્રો પરંતુ શ્રીમદ્નું વલણુ સમન્વયવાદીનું છે. એમને કોઈ પણ પ્રકારની ગ્રંથ નથી બધા શાસ્ત્રોમા આત્મ-જ્ઞાનની જે વાત કરી છે તે તેઓ લઈ લે છે અને પોતાની અનુબૂતિના પ્રકાશમા એને નવે સ્વરૂપે તે મૂકી આપે છે મુડકાપાનપદમા કહ્યું છે.

મિત્રે દૃઢ્યગ્રન્થિ ઢિગ્રન્થે સર્વ સશયા : ।

હીયન્તે જ્ઞાત્ય કર્માણિ તસ્મિન્ દ્રષ્ટે પરાવરે ॥

એમ કહેવાય છે કે રામકૃષ્ણપરમહંસ સામ્યાવરથાના અવબોધ ગાટે માટીનું ઢેકું અને મોનું ગંગામા કેંક્રી દેતા. શ્રીમદ્ અવેગતનો વેપાર કરતા, અને છતાં એમની દૃષ્ટિ તો આત્માના અવેગત ઉપર જ રહેતી એ અર્થમા એટલે કે આમા અર્થમા એ શ્રીમદ્ હતા. તેમનું હુલામણું નામ ‘લક્ષ્મીનંદન’ હતું પણ તેમણે લક્ષ્મી વચ્ચે ગેસવા છતાં આત્મત્રીનું જ મહાત્મ્ય કયું.

મનુષ્યની અધ્યાત્મ યાત્રામા સન્નિપુરનો મહિમા તેમણે નીદાર્યો છે અખાની જેમ ‘શુરુ થા તાગે તુજ’ કેમ મનવા છતાં તેમણે શુરુપગપાનું મહત્ત્વ કયું છે. ‘આત્મનિદિગાત્ર’ મા તેમણે કહ્યું છે કે મોક્ષ-માર્ગનો એક ધવાધા પોતે આત્મસિદ્ધિનું શાસ્ત્ર રજૂ

કરે છે. એ એક આખું શાસ્ત્ર છે અને શુરુ શિષ્ય સંવાદરૂપે આખું છે સત્તરમી સદીમા મહાન જ્ઞાની કવિ અખાએ પણ ‘શુરુ શિષ્ય સંવાદ’ લખ્યો છે ભગવદ-ગીતા પણ શુરુ શિષ્ય સંવાદરૂપે જ છે. શ્રીમદ્ શિષ્યની શકાઓનું નિગ્ગસન કરે છે. સન્નિપુરના લક્ષણો, માયાનો પ્રભાવ, આત્મભાવની અગત્યતા વર્ણવ્યા છે ‘આત્મ-ભાવના ભાવના, જીવ લહે દેવળ જ્ઞાન રે.’ એથી જ તેઓ કહે છે કે અમો સભારીએ છીએ ત્યારે માઝ ખ્યાલ આવે છે કે અમે દેહધારી છીએ તેમને ‘તીર્થ’ કર થવા ધ્રુજા નથી પણ તીર્થ કરે કર્યા પ્રમાણે કરવા ધ્રુજા છે ” સન્નિપુરનું ઉચિત ગૌરવ શ્રીમદ્ની વિચાર-ણામા નેવા મળે છે અખો પણ “શુદ્ધ ભગવનને પામવા એવો હરિ-શુરુ-સંતને ” ને આપણે માયાના અતને એવો હરિ-શુરુ-સંતને ”, એમ ચાલુ ‘અખો ગીતામાં ‘હરિ-શુરુ-સત’ ની એકતા ઉપદેશ છે શ્રીમદ્ની અધ્યાત્મ-અભીપ્સા નીચેની પંક્તિઓમાં અસંગતક રીતે અલિપ્યકત થઈ છે :—

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે.

ક્યારે થઈશું બાહ્યતર નિર્ગ્રંથ ને !

સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,

વિચરશું કય મહત્ત્વ પુરુષને પંથ ને

અહીં પણ મહત્ત્વ પુરુષને પંથ વિચરવાની તેમની ભાવના સ્વભાવગત નિષ્ક્રાંતિની દ્યોતક છે.

અર્વાચીન સમયમા પશ્ચિમના સુધારાની આધળી દોટ સામે શુજરાતના ધાર્મિક જીવનને નવો વળાંક મળ્યો, એમા ઉત્તરકાલીન નર્મદ, પ્રાર્થના સમાજની પ્રવૃત્તિઓ, મણિલાલ નજીલાઈ આદિનો વેદાંતનો એક ઉચ્ચગ્રાહ પૂર્વકનો પ્રચાર, દયાનંદનો આર્યસમાજ, થિયોસોફી મંડળની પ્રવૃત્તિઓ, શ્રીમન્નૃસિંહાચાર્ય આદિએ ગ્રંથોપેક્ષે શ્રેયસાધક અધિકારી વર્ગ, ગાંધીજીના સત્ય અને અહિંસાના સિદ્ધાંતોની માડણી આદિએ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે. આ બધા પ્રવાહોની સાથે શ્રીમદ્ રાજગોંડના કાર્યને મૂલવીએ છીએ ત્યારે શુજરાતી જનને ધર્મનું સારતત્ત્વ સપાવવામા તેમણે કરેલા ગંભીર કાર્યનો ખ્યાલ આવે છે શાસ્ત્રોનું તત્ત્વ-એનો મર્મ તારવી લઈ આત્મવિદ્યાનું તેમણે તર્કસંગત અને અનુભવસિદ્ધ પ્રતિવાદન કયું.

આ એમનું મહાભૂત પ્રદાન છે. શ્રીમદ્ના ઉદાત્ત ચરિત્રમાથી અને લેખનમાથી વર્ષો સુધી સૌ શ્રીયાર્થીઓને પ્રેરણા મળ્યા કરશે

આત્મપરિણામનું વિભાવપણું તે જ હાલિ અને તે જ મુખ્ય મરણ છે

A Great Seer

MAHATMA GANDHIJI

Kavi Rajchandra was born in a place called Vavanja in Kathiawar. I came in touch with him in 1891, the day of my return from London, at P. J Mehta's residence in Bombay. Kavi, as I used to call him was nearly related to Dr Mehta. He was introduced to me as Shatavadhani i.e. one who can remember a hundred things at a time. Kavi was quite young at the time, not much older than I was then i.e. 21 years. He had however given up all public exhibition of his powers and was given up to purely religious pursuits. I was much struck by his simplicity and independence of judgement. He was free from all touch of blind orthodoxy. What struck me perhaps more was his combining business with religion in practice. A student of the philosophy of religion he tried to practice what he believed. Himself a Jain, his toleration of the other creeds was remarkable. He had a chance of going to England for studies, but he would not go. He would not learn English. His schooling was quite elementary. But he was a genius. He knew Sanskrit, Magdhi, and I believe Pali also. He was a voracious reader of religious literature and had acquired through Gujarati sources a knowledge, enough for his purpose, of Islam, Christianity and Zorostrianism. Such was the man who captivated my heart in religious matters as no other man has till now. I have said elsewhere that in moulding my inner life Tolstoy and Ruskin vied with Kavi. But Kavi's influence was undoubtedly deeper, only because I had come in closest personal touch with

પ્રભુ ભક્તિ ત્યાં ઉત્તમ જ્ઞાન, પ્રભુ મેળવવા ગુરુ ભગવાન.

him His Judgement appealed to my moral sense in the vast majority of cases The bedrock of his faith was unquestionably Ahimsa. His Ahimsa was not the crude type we witness today among its so called votaries who confined their attention merely to the saving of aged cattle and insect life His Ahimsa if it enclused the tiniest insect also covered the whole of humanity Yet, I never could regard Kavi as a perfect man But of all the man I knew, he appeared to me to be nearer perfection than the rest

Alas ! he died all too young (thirty three years) when he felt that he was surely great to see truth face to face. He has left many worshipers but not as many followers. His writings, largely consisting of soulful letters to inquirers, have been collected and published. An attempt is being made to have them translated in Hindi I knew that they would bear an English Translation. They are largely based on inward experience

18-3-1930

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર—પત્રાંક ૨૦૮

મહાત્માઓએ ગમે તે નામે અને ગમે તે આકારે એક ‘સત્’ને જ પ્રકાશ્યુ છે. તેનું જ જ્ઞાન કરવા યોગ્ય છે તે જ પ્રતીત કરવા યોગ્ય છે, તે જ અનુભવરૂપ છે. અને તે જ પરમ પ્રેમે ભજવા યોગ્ય છે.

તે ‘પરમસત્’ની જ અમો અનન્ય પ્રેમે અવિચ્છિન્ન ભક્તિ ઇચ્છીએ છીએ.

તે ‘પરમસત્’ને ‘પરમજ્ઞાન’ કહો, ગમે તો ‘પરમપ્રેમ’ કહો, અને ગમે તો ‘સત્-ચિત્-આનંદ સ્વરૂપ’ કહો, ગમે તો ‘આત્મા’ કહો, ગમે તો ‘સર્વાત્મા’ કહો, ગમે તો એક કહો, ગમે તો અનેક કહો, ગમે તો એકરૂપ કહો, ગમે તો સર્વરૂપ કહો, પણ સત્ તે સત્ જ છે. અને તે જ એ બધા પ્રકારે કહેવા યોગ્ય છે, કહેવાય છે સર્વ એ જ છે, અન્ય નહીં.

એણું તે પરમતત્ત્વ, પુરુષોત્તમ, હરિ, સિદ્ધ, ઈશ્વર, નિરંજન, અલાભ, પરબ્રહ્મ, પરમાત્મા, પરમેશ્વર અને ભગવત આદિ અનંત નામોએ કહેવાયુ છે.

અમે જ્યારે પરમતત્ત્વ કહેવા ઇચ્છી તેવા કેઈ પણ શબ્દોમાં બોલીએ તો તે એ જ છે, બીજું નહીં.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

સેવે સદ્ગુરુઃ ચરન, સો પાવે સાક્ષાત્

ઉત્કટ છતાં સહજ સાધના શ્રી બખસલાઈ મહેતા

શ્રીમદ્દના જીવનની કઈ બાબતે મારા જીવન ઉપર સૌથી વિશેષ અસર કરી એમ જો કોઈ મને પૂછે તો હું કહું કે એમની ઉત્કટ છતાં સહજ સાધનાએ.

શ્રીમદ્દજીએ આત્મસ્વરૂપને પામવા માટે જે સાધના કરી હતી એ કેટલી ઉત્કટ હતી અને કેટલી સહજ હતી એ એમની સાધનાના શરૂઆતના કાળમાં પણ દેખાયા વિના રહી નહોતી.

મુળદર્શનમાં જવેરાતની દુકાનમાં ધરાઈ સાથે જવેરાત વિધે વાત કરતી વખતે તેઓ એમાં એકાગ્ર થતા, પરંતુ એ કાર્ય પૂરું થયું કે તુરત પાછા એ આત્મસ્વરૂપમાં જીન થઈ જતા. આ તન્મયતા અને આ ધ્યેય-નિષ્ઠા જ એમને આટલા અલ્પ જીવન કાળમાં સાધનાના આટલા ઉત્તુગ શિખરે પહોંચાડી દે છે.

આત્મસ્વરૂપ સિવાયની બીજી બધી બાબતો એમને માટે નિર્લક્ષ્ય વળગણ બની ગઈ હતી એટલું એ બાબતનું એમનું દર્શન સ્પષ્ટ થઈ ગયું હતું. એથી જ તેઓ આત્મસિદ્ધિ યોગની પ્રાપ્તિ કરે છે.

એકાકી વિચરતો વળી રમશાનમાં,
વળી પર્વતમાં વાઘ સિંહ સંયોગ જો;
અડોલ આસન ને મનમાં નહીં ક્ષોભતા,
પગમ મિત્રનો જાણે પારખા યોગ જો.
અપૂર્વ અવસર એવો કયારે આવશે ?

ઘોર તપશ્ચર્યામાં પણ મનને તાપ નહીં
સરસ અન્ને નહિ મનને પ્રસન્નલાવ જો;
ગજકણુ કે રિદ્ધિ વેમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો.
અપૂર્વ અવસર એવો કયારે આવશે ?

શ્રીમદ્ રામચંદ્ર

મન્યુરૂપના ચરિત્ર એ દર્શન છે.

યોગીશ્વર શ્રીમદ્ રાજચંદ્રને— શતાબ્દી ભાવાંજલિ

શાફૂલ વિકીરિત

તત્ત્વજ્ઞાન પ્રકાશ દિવ્ય પ્રગટયો, જોના પ્રતાપે અહીં,
ભૂમિ ભારતની વળી જળહળી, અદ્ભુત આજે ગહી;
એ તત્ત્વજ્ઞ — શિરોમણિ યુગ વિષે, અધ્યાત્મ યોગીશ્વરો,
શ્રીમદ્ રાજ શશિકલા અવનીતું, અજ્ઞાન દૂરે કરો. ૧

આ સંસાર અપાર પાર કરવા, આધાર સર્વોપરી,
દેહી તોય વિદેહી અદ્ભુત દશા, જ્ઞાનામૃતે શી ભરી !
વાણી શાત સુધારસે છલકતી, શ્રી રાજચંદ્ર પ્રભો !
અર્પું આજ શતાબ્દી ઉત્સવ દિને, આ અંજલિ હે વિભો ! ૨

માલિની

સુજન તુજ સુહાવે કંઠમા 'પુષ્પમાળા,'
હૃદયદલ ધરે જો, આદરે 'મોક્ષમાળા,'
સતત રુચિથી સાધે, 'આત્મસિદ્ધિ' સદાયે,
સકલ સ્વરૂપસિદ્ધિ શીઘ્ર શુ ના વરાયે ? ૩

અજર અમર આત્મા, બોધવા સુખભાવી,
સ્વરૂપમણુ પ્રત્યે પ્રેરવા શી પ્રભાવી !
પ્રશમરસ પ્રસારે, દિવ્યમૂર્તિ શી ચારુ !
અમ ઉર વસજો, હે ! રાજચંદ્ર કૃપાળુ ! ૪

વસંતતિલકા

પૂર્વે અનેક ભવમા નિજ યોગ સાધ્યો,
નિષ્પન્ન યોગીવર તે શિવમોદ માણ્યો;
સિદ્ધિસખી જીવન્મુક્તિ વરી તમોને,
હે રાજચંદ્ર ! શિવદાથી થજો અમોને ૫

શાંતિ સમાધિ સુખનિર્ભર જે અનન્ય,
પામ્યા સુરગ્ય સહજાતમસ્વરૂપ ધન્ય:
શુદ્ધાત્મરેવ સ્મૃતિ સેવન ભાવના એ,
યોગીન્દ્ર શ્રેયપદ ચિત્ત વસો સદાયે. ૬

શ્રી. રાવજીભાઈ
છ. દેસાઈ

ધન્ય રે દિવસ આ અહો ! જગી રે શાંતિ અપૂર્વ રે

શ્રી રાયચંદભાઈનું પુણ્ય રમરણુ

૧૯૨૬ની માલમાં પૂ ગાંધીજીએ નવજીવન સાપ્તાહિકમાં આત્મકથા લખવાનું શરૂ કરેલું. પહેલા ભાગના ૨૫ પ્રકરણો લખાયા પછી, બીજા ભાગની શરૂઆત રાયચંદભાઈના પ્રકરણથી કરેલ છે. રાયચંદભાઈની ઝોળખાણ ત્યાં સુધી મને ન હતી. ગયચંદભાઈ વિષે ગાંધીજીએ લખેલું પ્રકરણ વાંચ્યું. તે પ્રકરણમાં ગાંધીજીએ રાયચંદભાઈ વિષે બહુ ઊંચા અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે સાથે સાથે તેમના સહવાસથી ગાંધીજીને કેટલો ફાયદો થયો તે પણ જાણવા મળે છે આથી ગયચંદભાઈનું ચરિત્ર જાણવાની મનમાં જિજ્ઞાસા પેદા થઈ તેમનું બહાર પડેલું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર વાંચ્યું. તે ઉપરથી તેમનું સાહિત્ય વાચવાની પ્રેરણા થઈ. પણ તેમના ગ્રંથો હું મેળવી ન શક્યો.

૧૯૩૬ની સાલમાં ક્ષયની માદગીથી હું પીડાતો હતો ત્યારે ગાંધીજીએ સારવાર માટે મને સાબરમતી આશ્રમમાં મોકલેલ. ત્યાં અમદાવાદના દા નલવલકરના ઇન્જેક્શનો હું લઈ રહ્યો હતો તે વખતે એક જૈન ભાઈએ મારી જિજ્ઞાસા જોઈ પોતાની પાસે રાયચંદભાઈના લખાણોનો ગ્રંથ બે મોટા ભાગમાં હતો તે મને વાચવા આપ્યો. એ ગ્રંથ નાગરી લિપિમાં સારા અક્ષરોમાં રેવાશંકરભાઈએ છાપેલ છે આ ગ્રંથ હાથમાં લીધો અને ગયચંદભાઈના લખાણથી હું એટલો તો મુગ્ધ થયો કે તેમાંથી રોજ એક કલાક મુખ્ય મુખ્ય વચનો, કટકાઓ મારી વહીમાં લખવાનું શરૂ કર્યું. ક્ષયથી પીડાતો હોવાથી આખો દિવસ આરામ જ લેવો પડતો. છતાં એક કલાક ફકરાઓ લખ્યા વિના મારાથી રહેવાયું નહીં. મારી ભક્તિ જોઈ પેલા સંજ્ઞન ભાઈએ બન્ને ભાગ મને ભેટ આપી દીધા પછી એ પુસ્તક પર મેં નિશાની કરવાનું શરૂ કર્યું એક વર્ષમાં તે ગ્રંથનું અધ્યયન પૂરું કર્યું. તેમાંથી અમુક વચનો મોટે કર્યા. ‘અપૂર્વ અવસર’ અને ‘બહુ પુણ્ય કરા પુજથી’ એ બે કાવ્યો કહ્યંથ કર્યા.

આ ગ્રંથના અધ્યયનમાંથી શ્રીમદ્ ગયચંદભાઈના જીવનની ચાર વિશેષતાઓ જોવામાં આવી (૧) આધ્યાત્મિક સાધના સાથે મેળનો કે સન્કર્મનો સુયોગ (૨) પોતે જૈન છતાં સામ્રાજ્યિકપણનો અભાવ (૩) જીવનમાં આત્મદર્શનની તાલાવેલી (૪) મૃત્યુ સમયે અમૂર્ત-દશાનો અનુભવ

શ્રી બાળકેબાણ

વર્તનમાં બાળક ઘાઓ, સત્યમાં મુવાન ઘાઓ, જ્ઞાનમાં વદ્ધ ઘાઓ

(૧) આધ્યાત્મિક સાધના સાથે સેવાનો કે સત્કર્મનો સુયોગ :-

જૈન સ પ્રદાય કે વૈદિક સ પ્રદાયમાં એવી માન્યતા નેવા મળે છે કે, સાધક, મુમુક્ષુ કે સિદ્ધપુરુષ સેવા કાર્ય ન કરી શકે વૈદિક સંન્યાસી કે જૈન સંન્યાસીઓ સમાજ આગળ પ્રવચનો કરી સમાજને ઉપદેશ આપવાનું કાર્ય કરી શકે પણ તે જનસેવાનું કાર્ય કરી ન શકે એટલે કે સ્વતઃ કાતવાનું, ગ્રામ-સઘટના કે ખાદી-કાર્ય તે ન કરી શકે આ માન્યતા રાયચંદલાઈ એ પોતાના જ્વલંત ઉદાહરણથી ખોટી પાડી છે.

પૂ ગાધીજી તેમને વિષે આ બાબતમાં આ પ્રમાણે લખે છે “ સામાન્ય માન્યતા એવી હોય છે કે વ્યવહાર કે વેપાર અને પરમાર્થ અથવા ધર્મ એ નોખી અને વિરોધી વસ્તુ છે. વેપારમાં ધર્મ દાખલ કરવો એ ગાડપણુ છે પણ રાયચંદલાઈ એ પોતાના જીવનમાં બતાવી આપ્યું કે ધાર્મિક મનુષ્યનો ધર્મ તેના પ્રત્યેક કાર્યમાં જણાવો જ જોઈએ. તેમનો વેપાર હીરા મોતીનો હતો. પોતાના વ્યવહારમાં સંપૂર્ણપણે પ્રામાણિકપણે જળવતા. ધર્મ-કુશળ એ વ્યવહારકુશળ ન હોય એ વહેમ રાયચંદલાઈ એ ખોટા સિદ્ધ કરી બતાવ્યો હતો. ”

આટલી કાળજી અને હોશીયારી છતાં વેપારની ધાલાવેલી કે ચિંતા ન રાખતા દુકાનમાં ગેઠા ગેઠા પણ ન્યાયે પોતાનું કામ પૂરું થઈ ગયું એટલે ધર્મ પુરતક પામે પડ્યું હોય તે ઊંઘડે અથવા પેલી પોથી કે જેમાં પોતાના ઉદ્દગારે લખતા તે ઉઘડે. જે માણસ લાખોના મોદાની વાન કરી લઈને તુરત આત્મજ્ઞાનની ગૂઢ વાતો લખવા ભેંસી જાય તેની જાન વેપારીની નહીં પણ દુઃસ્વપ્નાનીની છે. તેમનો આવી જતનો અનુભવ મને એક વખત નહીં પણ અનેક વખત થયેલો છે ઘણા ધર્મ-ચાર્યોના પ્રસંગોમાં ત્યાર પછી આવ્યો છું પણ જે છાપ મારા ઉપર રાયચંદલાઈ એ પાડી તે બીજા કોઈ પાડી નહીં તેમના ઘણા વચનો મને મોસગ ઊતરી ગયા ”

ગાંધીજીના ઉપર ટાંકેલા વચનો પૃથ્વી ગ્રંથ જણાઈ આવશે કે રાયચંદલાઈ પ્રવૃત્તિમાં છતાં અંદરથી કેટલા અલિપ્ત હતા. અલિપ્તતા હંમેશાં અંદરથી કળવાની જોઈએ. તેનો બહાર સંબંધ નથી. અંદર નિવૃત્તિ અને બહાર કાયા, વાચા, મનથી સત્યવૃત્તિ એવો આદર્શ મહાપુરુષોના આચરણમાં જોવામાં આવે તો સામાન્ય સસારી જીવો મહાપુરુષો પાસેથી પ્રેરણા મેળવી પોતાનું જીવન ઉન્નત કરી શકે.

(૨) પોતે જૈન છતાં સાંપ્રદાયિકપણાને અભાવ :

આ અત્યંત મહત્વની લાવના રાયચંદલાઈના જીવનમાં જોવા મળે છે તેમની પોતાની નિષ્ઠા જૈનધર્મમાં હતી જૈન ધર્મ સત્યની સૌથી વધુ નજીક છે એવી તેમની દૃઢ માન્યતા હતી. છતાં સર્વધર્મસમ-ભાવ તેમનામાં હતો, એમ તેમના વચનો પરથી જણાઈ આવે છે

તેઓ શંકરાચાર્યનું વચન ટાંકે છે : ‘ક્ષણમપિ સજન સગતિરેકા ભવતિ મવાઙ્ચિ તરણે નૌકા ’ ક્ષણવાગેના પણ સત્પુરુષનો સમાગમ તે સ સારરૂપ સમુદ્ર તરવાને નૌકારૂપ થાય છે વળી બીજે ટેકાણે તેઓ લખે છે “મહાત્મા કબીરજી તથા નરસૈ મહેતાની ભક્તિ અનન્ય, અલૌકિક, અદ્ભુત અને સર્વોત્કૃષ્ટ હતી તેમ છતાં તે નિરપૂઢા હતી ગ્વરને પણ તેમણે એવી દુઃખી સ્થિતિ છતાં આજીવિકા અર્થે, વ્યવહારાર્થે પરમેશ્વર પાસે દીનપણુ કર્યું નથી. જો કે તેમ કર્યાં સિવાય પણ ઇશ્વરેચ્છાથી વ્યવહાર ચાલ્યો હતો. તથાપિ તેમની દિગ્દાવરથા હજી સુધી જગત વિદિત છે, અને એ જ એમનું સળળ ગાહાત્મ્ય છે પરમાત્માએ એમના ‘પરચા’ પૂરા કર્યા છે તે એ ભક્તોની ઇચ્છાથી ઉપરવટ થઈને, ભક્તોની એવી ઇચ્છા ન હોય. ”

ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ કહે છે : “ જગત જ્યારે મુએ છે ત્યારે જ્ઞાની જાગે છે, અને જગત જ્યારે જાગે છે ત્યારે જ્ઞાની સુએ છે ”

પ્રચલન પુરુષની ભક્તિ કરો, તેનું સ્મરણ કરો, ગુણધિ તન કરો

‘નારદ ભક્તિસૂત્ર’ એ નામનું એક નાનું શિક્ષાશાસ્ત્ર મહર્ષિ નારદજીનું ગ્રંથ છે. તેમાં તેઓએ પ્રેમભક્તિના સર્વોત્કૃષ્ટ સ્વરૂપનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.’

‘જનક વિદેહી સંસારમાં ગયા છતાં વિદેહી રહી શક્યા એ જો કે મોટું આશ્ચર્ય છે, મહા વિકટ છે.’

‘શ્રીકૃષ્ણ મહાત્મા હતા, જાની છતાં હૃદય ભાવે સંસારમાં ગયા હતા, એટલું જૈનથી પણ જાણી શકાય છે અને તે ખરું છે.’

‘અત્રેથી યોગવાસિષ્ઠનું પુનઃક મોકલ્યું છે તે પાંચ દશ વાર ફરી ફરીને વાચ્યું તથા વારંવાર વિચાર્યું ચોગ્ય છે.’

‘વેદાન્ત કહે છે ‘આત્મા અસંગ છે’ જિન પણ કહે છે કે પરમાર્થ નયથી આત્મા તેમ જ છે’

‘મિથ્યા જગત વેદાન્ત કહે છે તે ખોટું શું છે ? વેદોક્ત માર્ગમાં ચાર આશ્રમ બાધ્યા છે.’ વામદેવ શુકદેવ, જગલ્લતજી આદિએ આ આશ્રમોનો ક્રમવાર ત્યાગ સમગ્રવ્યો છે.

‘કબીર, સુદરદાસ આદિ આત્માર્થી ગણવા ચોગ્ય છે.’

‘વેદાન્તે કહેલા મુમુક્ષુજીવના લક્ષણો તેમ જિને નિરૂપણ કરેલા સમ્યગ્દષ્ટિ જીવના લક્ષણો સાલળગ જેવા છે’

‘મીરાંબાઈ મહાભક્તિમાન હતા’

આ બધા વચ્ચેનો પગથી ચપ્પટ જોવામાં આવશે કે શ્રીમદ્ને બીજા ધર્મો પ્રત્યે તથા મહાત્માઓ પ્રત્યે કેટલો આદર ભાવ હતો આ સમ્યગ્દષ્ટિ કહેવાય, અને એવી સમ્યગ્દષ્ટિ સ પત્ર શ્રીમદ્ હતા

ગાંધીજી તેમને વિશે આ માટે લખે છે “રાય દલાઈ એ ધણા ધર્મપુત્રકાનો સારી રીતે અભ્યાસ કર્યો હતો. વેદાંતનો અભ્યાસ પણ તેમણે કરેલો તેમ જ ભાગવત, ગીતા, કુગન, ઝદ, અવેરના દત્યાદિતું વાચન પણ અનુગ્રહો મારફત તેમણે કરી લીધું હતું. ગયત્દલાઈને બીજા ધર્મ પ્રત્યે અનાદર ન હતો વેદાંત પ્રત્યે પક્ષપાત

પણ હતો. વેદાંતીને તો કવિ વેદાંતી જ જણાય પુનઃક કયા વાચવા એ પ્રશ્ન ઊક્તા મારુ વક્ષણ અને મારા બચપણના સંસ્કાર વિચારી તેમણે મને ગીતાજી વાચતો તેમાં ઉત્તેજન આપેલું.”

(૩) જીવનમાં આત્મદર્શનની તાલાવેલી

તેઓ ગૃહસ્થાશ્રમી હતા, અને સંસારમાં રહ્યા છતાં તેમને આત્મદર્શનની જ તાલાવેલી હતી આ વાત બધા સંસારીઓ માટે પ્રેરણાદાયક છે. વૈરાગ્ય વિના આત્મદર્શન સંભવિત નથી. આ વૈરાગ્ય એમના જીવનમાં વણાયેલો હતો. ગાંધીજી આ બાબતમાં લખે છે “ખાતાં, બેસનાં, સૂતાં પ્રત્યેક ક્રિયા કરતાં તેમનામાં વૈરાગ્ય તો હોય જ. કાર્મ વખત આ જગતના કાર્મ પણ વૈભવ માટે તેમને મોહ થયો એમ મેં જોયું નથી તેમની રહેણી કરણી હું આદરપૂર્વક પણ ઝીણવટથી તપાસતો ભોજનમાં જે મળે તેથી સતુષ્ટ રહેતા પહેરવેશ સાદો, ચાલ ધીમી અને જોનાર પણ સમજી શકે કે ચાલતા પણ પોતે વિચારગ્રસ્ત છે. આખામાં ચમત્કાર અને એકાગ્રતા હતી કદમાં એટલું બધું માધુર્ય હતું કે તેમને સાલળતા માણસ થાકે નહીં ચહેરો હસમુખો અને પ્રકુલિત હતો. તેની ઉપર અતંત્રાન હતી જાયા હતી. ભાષા એટલી પરિપૂર્ણ હતી કે તેમને પોતાના વિચારો ખતાવતા કાર્મ દિવસ શબ્દ જોતવો પડ્યો છે એમ મને યાદ નથી. આ વર્ણન મંચમી વિશે જ મંભવે બાલાડંબરથી મનુષ્ય વીતરાગી નથી થઈ શકતો વીતરાગતા એ આત્માની પ્રસાદી છે. અનેક જન્મના પ્રયત્ને તે મળી શકે એમ હૃદયકાર્મ માણસ અનુભવી શકે છે. ગગોને કહાડવાનો પ્રયત્ન કરનાર જાણે છે કે રાગદ્વેષ રહિત થવું કેટલું કઠિન છે એ રાગ રહિત દશા કવિને સ્વાભાવિક હતી એમ મારી ઉપર જાપ પડી હતી.

મોક્ષનું પ્રથમ પગથિયું વીતરાગતા છે. આંતરૈગ્ય વિના મોક્ષની લગની ન થાય એવી વૈરાગ્ય લગની કવિની હતી ‘અપૂર્વ અવસર’ રાયચંદલાઈના ૨૮ વર્ષની

ઉંમરે લખેલ કાવ્યની, અપૂર્વ ઉદ્દગારની પહેલી બે કડીઓમાં જે વેગાગ્ર્ય ઝળહળી રહ્યો છે તે મેં તેમના બે વર્ણના ગાઢ પરિચયમાં ક્ષણે ક્ષણે જોયેલો.

રાયચંદલાઈ આત્મદર્શન સારુ જ જીવતા હતા. ગાંધીજી લખે છે ' રાયચંદલાઈ શતાવધાની હતા એમની આ શક્તિની મને અદેખાઈ થઈ પણ એ ઉપર હું મુગ્ધ ન થયો. જેની ઉપર હું મુગ્ધ થયો એ હતું તેમનું બહોળું શાસ્ત્રજ્ઞાન, તેમનું શુદ્ધ ચારિત્ર્ય અને તેમની આત્મદર્શન કરવાની ભારે ધગશ. આત્મદર્શનને જ ખાતર તે પોતાનું જીવન વ્યતીત કરતા હતા એમ મેં પાછળથી જોયું.

રાયચંદલાઈ ' અપૂર્વ અવસર ' એ પ્રાસાદિક કાવ્યમાં લખે છે—

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનું કર્તું ધ્યાન મેં,
ગળ વગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો
તોપણ નિશ્ચય રાજવ્યંક મનને રહ્યો,
પ્રભુ આનાએ થાથુ તે જ સ્વરૂપ જો
અપૂર્વ અવસર એવો કયારે આવશે ?

(૪) મૃત્યુને સમયે અમૂર્છ દશાનો અનુભવ:

આધ્યાત્મિક દ્રષ્ટિએ મૃત્યુનો સમય મહત્વનો ગણાય છે તેથી જ ' અપૂર્વ અવસર ' માં રાયચંદલાઈએ લખ્યું કે " અંતસમય ત્યાં પ્રભુ સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ, પ્રગટાવું નિજ દેવજ્ઞાન નિધાન જો; " મૃત્યુને સમયે તેમની અમૂર્છદશા હતી એમ કહી શકાય આ બાબતમાં ગાંધીજીએ તેમને વિષે લખ્યું કે " કવિએ મૃત્યુ સમયે અમલ્ય વેદના ભોગવી છતાં તે વખતે તેમને આત્માનું જ ધ્યાન હતું. " હપ્તનીયો દુકાળ ૧૯૦૦ સાલમાં ધણું કરીને હતો તે વખતે રાયચંદલાઈએ અવાગ પન્નિયમ કરી ટાપાને ઘસી નાખી શરીર એટલી હદે ક્ષીણ થઈ કે, શરીરનું વજન ઘટીને ૫૫ રતલ નહીં પડેલું. તેમાંથી સંગ્રાહણી વેગ લાગુ થયો તે વખતે તેમને કોટા જોગ જેવો છે શરીર હાડપિંજર મોટું ને જના નેઓ પાનમાં બેસા છે એ કોટા જોઈ

મને બહુ પ્રેમણા મળેલી. મારા મનમાંથી એ કોટા ખસતો જ નથી. એ કોટા જોઈને હજારો પ્રેમણા મેળવું છું.

હિંદુ ધર્મમાં અનૃશ્યતા જોઈ તે વિષે ગાંધીજીના મનમાં અણુગમે પેદા થવા લાગ્યો. તે વખતે ગાંધીજીએ હિંદુસ્તાનમાં ગુલેલા ધર્મીયાર્યો સાથે પત્રવ્યવહાર કર્યો. તેમાં છેવટે રાયચંદલાઈના કાગળથી તેમનું સમાધાન થયેલું. રાયચંદલાઈએ ગાંધીજીને લખ્યું " હિંદુ ધર્મમાં જે સૂક્ષ્મ અને ગૂઢ વિચારો છે, આત્માનું નિરીક્ષણ છે, દયા છે તેવું બીજા ધર્મમાં નથી; એવી નિષ્પક્ષપાતપણે વિચારતા મને પ્રતીતિ થઈ છે. " ગાંધીજીનું સમાધાન ન થયું હોત તો ગાંધીજીએ ખ્રિસ્તી ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો હોત અને ખ્રિસ્તી થયા હોત તો સત્યાગ્રહનું અને સ્વરાજ્યનું દર્શન હિંદુસ્તાનને કાણ કગવત ?

હું ૧૯૩૬ની સાલમાં રાયચંદલાઈના ત્રણેય અધ્યયન કરી રહ્યો હતો. ત્યારે પૂ વિનોબાજીએ મને એક કાગળ લખેલો તેમાં રાયચંદલાઈ વિષે આ પ્રમાણે જણાવેલું " ૧૯૧૬ની સાલમાં રાયચંદલાઈનું ' અપૂર્વ અવસર ' કાવ્ય વાંચેલું, મને એ કાવ્ય ગમેલું ૧૯૧૯ની સાલમાં રાયચંદલાઈની ' મોક્ષમાળા ' વાંચી. એ ચોપડી પણ મને ગમી મુમુક્ષુને માટે તેમાંથી ધણું લાગુ મળી શકે એમ છે. પછી ૧૯૩૨ની સાલમાં જેલમાં હતો ત્યારે તેમના બે ત્રણે નાગરી લિપિમાં છાપેલા તે મારા હાથમાં આવ્યા અને જોઈ ગયો.

ગાંધીજીના મનમાં હિંદુ ધર્મ વિષે શંકા પેદા થઈ તે વખતે હિંદુ ધર્મમાં શ્રદ્ધા ટકાવી રાખવા સારું રાયચંદલાઈ નિમિત્ત બન્યા એ એમનું સર્વોત્તમ કાર્ય ગણી શકાય વાગતવમાં મારા મત પ્રમાણે આત્મદર્શનની તાલાવેલી જેના મનમાં રહી છે તે માણસનું કેવળ જીવનું એ જ મહાન સેવા છે.

આમ વિચાર કરતા શ્રીમદ્ એક મહાન પુરુષ થઈ ગયા. મારી ઉપર તેમનો ઘણો ઉપકાર છે. આ શ્રુષ્ઠ અવસરે તેમને નમન કરી વિરમું છું.

શ્રીમદ્ કોનું છે ? મોહનું છે, માટે અસગ ભાવના રાખવી ચોગ્ય છે

વિવેક-
  દષ્ટિ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

આયુષ્યનુ પ્રમાણુ આપણે જાણ્યું નથી,
 બાલાવસ્થા અસમજમા વ્યતીત થઈ;
 માનો કે ૪૬ વર્ષનું આયુષ્ય હશે,
 અથવા વૃદ્ધતા દેખી શકીશું એટલું આયુષ્ય હશે;
 પણ તેમાં ગિચ્છિલ દશા સિવાય બીજું કંઈ જોઈ
 શકીશું નહીં

હવે માત્ર એક યુવાવસ્થા રહી.

તેમા જો મોહનીય બળવત્તરતા ન ધરી તો
 સુખથી નિદ્રા આવશે નહીં,

નીરોગી રહેવાજો નહીં,

માઠા સંકલ્પ-વિકલ્પ ટળશે નહીં,

અને કામ કામ આથડવું પડશે,

અને તે પણ રિદ્ધિ હશે તો થશે,

નહીં તો પ્રથમ તેવું પ્રયત્ન કરવું પડશે.

તે ઇચ્છા પ્રમાણે મળી ન મળી તો એક બાજુ ગંધી,
 પરંતુ વખતે પેટ પૂરતી મળવી ફુલ્લ છે.

તેની જ ચિંતામાં, તેના જ વિકલ્પમાં અને તે
 મેળવીને સુખ ભોગવીશું એ જ સંકલ્પમા, માત્ર
 દુઃખ સિવાય બીજું કંઈ દેખી શકીશું નહીં.

એ વયમા ઘોઈ કાર્યમા પ્રવૃત્તિ કરતા કાવ્યા તો
 એકદમ આખ તીરછી થઈ જશે

ન કાવ્યા તો લોકનો ભેદ અને પોતાનો નિષ્કળ
 ખેદ બહુ દુઃખ આપશે.

પ્રત્યેક વખત અપયશ હો તો તેને ટાળવાના
 ભયવાળો,

લેણુ હશે તો તેને લેવાના ભયવાળો,
 દેણુ હશે તો તેની હાથવોયના ભયવાળો,
 સ્ત્રી હશે તો તેની .....ના ભયવાળો,
 નહીં હોય તો તેને મેળવવાના ખ્યાલવાળો,
 ઓછી રિદ્ધિ હશે તો વધારેના ખ્યાલવાળો,
 વધારે હશે તો તેને બાથ ભરવાના ખ્યાલનો,
 એમ જ પ્રત્યેક સાધનો માટે અનુભવ થશે.

કમે કે વિકમે ટૂંકામા કહેવાનું કે,
 સુખનો સમય હવે કયો કહેવો ?

બાલાવસ્થા ?

યુવાવસ્થા ?

જરાવસ્થા ?

નીરોગાવસ્થા ?

રોગાવસ્થા ?

ધનાવસ્થા ?

નિર્ધનાવસ્થા ?

ગૃહસ્થાવસ્થા ?

અગૃહસ્થાવસ્થા ?

એ સર્વ પ્રકારની બાલ મહેનત વિના અનુત્તર
 અંતરંગ વિચારણાથી જે વિવેક થયો તે જ આપણને
 બીજી દષ્ટિ કરાવી, સર્વ કાળને માટે સુખી કરે છે.

એટલે કહ્યું શું ? તો કે વધારે જિવાશું તો પણ સુખી,
 ઓછું જિવાશું તો પણ સુખી,

પાછળ જન્મનું હોય તોપણ સુખી,

ન જન્મનું હોય તોપણ સુખી.

પત્રાંક ૧૫૭/૨

મનને વશ રૂપું તેણે જગતને વશ કર્યું.

સાક્ષાત્ સદ્ગુરુને વિક્ષતિ

(ધનાશ્રી)

તારાં દર્શન માત્રથી દેવ, ભ્રમણા ભાગી રે,
મેં તો લોક લાજની કુટેવ, સર્વે ત્યાગી રે ૧

સહજાત્મનું નિરખી સ્વરૂપ, ઠરે છે નોણા રે,
રૂઝાં લાજે છે રસકૃપ, વહાલા તારાં વેણા રે. ૨

મે તો પ્રીતિ કરી પ્રભુ સાથ, બીજીથી તોડી રે,
હવે શ્રી સદ્ગુરુ સઘાત, બની છે જોડી રે ૩

મે તો પરહ્યા પટ આઠ, નથી કાંઈ છાનો રે;
મેં તો મેલ્યો સર્વ ઉચાટ, માનો કે ના માનો રે ૪

મેં તો હૃદય રડાવી લોક, રાખ્યાં હતા રાજી રે,
હવે એમ ન બનશે ફેક, બદલી ગઈ બાજી રે ૫

તોડો દાસની આશનો પાશ, પૂરો આશા રે;
મને તો તમારા સુખરાશ, છે દઢ વિશ્વાસા રે ૬

જોઈ હૃદય નેત્ર વનસ્ત્ર, પધારો પ્રીતે રે,
તારા રત્નત્રયની સાથ, રહો રસ રીતે રે. ૭

શ્રી રત્નરાજ સ્વામી

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અને ગાંધીજી

શ્રી મુકુલભાઈ કલાર્થી

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અને મહાત્મા ગાંધીજી એ આજના યુગની જે પગ્મ સંત-વિભૂતિ સમાન છે. તેઓનાં જીવન આપણને પ્રેરણા આપનારા છે અને સત્પથે દોરનારા છે. સંત-સમાગમ એ પાગસમણિ રૂપ છે થોડી ક્ષણનો પણ સંત-સમાગમ આપણા જીવનમાં આધ્યાત્મિક ચેતના મૂકી જાય છે અને આપણું જીવન ભર્યું ભર્યું કરી મૂકે છે. મહાત્મા ગાંધીજીના જીવન ઉપર પણ શ્રીમદ્જીએ કેવી ચિરસ્થાયી અસર પાડી હતી, એનો પરિચય કરીએ તો આપણને પણ એવા સંતપુરુષનો સમાગમ કરવાની સહેજે પ્રેરણા થઈ આવે. અને આવા પગ્મ સદ્ગુરુનો સમાગમ થઈ જતા આપણું અંતર પણ અહોભાવથી ગત્તી બેઠે :

‘ અહો ! અહો ! શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર;
આ પામર પર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર. ’

આત્મસિદ્ધિગાથા, ૧૨૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની અસર ગાંધીજીના જીવન પર પ્રબળ થઈ છે. ગાંધીજી એ વિશે કહે છે :

“ મેં ઘણાના જીવનમાંથી ઘણું લીધું છે. પણ સૌથી વધારે શ્રદ્ધાના જીવનમાંથી મેં મહંત્ર કર્યું હોય, તો તે કવિશ્રીના જીવનમાંથી છે. ”

વળી અન્ય સ્થળે તેઓ લખે :

“ મારી ઉપર ત્રણ પુરુષોએ બીડી છાપ પાડી છે—ટોલ્ટોય, રશ્કિન અને રાયચંદ્રભાઈ ટોલ્ટોયની તેમના અમુક પુસ્તક દ્વારા અને તેમની સાથેના થોડા પત્રવ્યવહારથી; રશ્કિનની તેના એક જ પુસ્તક ‘અનરૂ ધિસ લાગ્ટ’ થી, જેનું શુદ્ધગતી નામ ‘સર્વોદય’ મેં રાખ્યું છે; અને રાયચંદ્રભાઈની તેમની સાથેના ગાઢ પરિચયથી ”

એટલું જ નહિ પણ ગાંધીજી તો એટલે સુધી કહે છે કે :—

‘ મારા જીવનમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની છાપ મુખ્યપણે છે. મહાત્મા ટોલ્ટોય તથા રશ્કિન કરતા પણ શ્રીમદે મારા ઉપર બીડી અસર કરી છે. ”

મહાત્મા ગાંધીજીના આવા ઉદ્ગમાને સાંભળીને શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી જેવી ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક વિભૂતિ સાથે તેમનો સમાગમ શી રીતે થયો અને તે કેમ વધારે ને વધારે ગાઢ બનતો ગયો એ વિશે જાણવાનું આપણને સહેજે મન થઈ આવે.

દુનિયું કામનું માત્ર વિષયાત્મા છે અને તે જે સમ છે તો જર્વ મુખ જ છે

ઈ. સ. ૧૮૯૧ના જુલાઈ માસમાં ગાંધીજી જ્યારે વિલાયતથી બેંગ્લોર થઈને હિંદ પાછા ફર્યા, ત્યારે મુળર્થમાં તેમનો ઉતારો ડો. બ્રાજીજીવનદાસ મહેતાને ત્યાં હતો. રાજ્યંદ્રજી એ ડો. બ્રાજીજીવનદાસના વડીલ ભાઈ શ્રી પોપટલાલના જમાઈ થાય. એટલે દાકતરે તેમની સાથે ગાંધીજીની ઓળખાણુ પ્રથમ વાર કરાવી અને કહ્યું : “કવિ છતાંયે અમારી સાથે વેપારમાં છે, તેઓ જ્ઞાની છે; શતાવધાની છે.”

કાઈ એ તે વખતે ગાંધીજીને સૂચવ્યું કે, ‘તમે રાયચંદલાઈને ઢેટલાક શબ્દો સંભળાવો અને એ શબ્દો ગમે તે ભાષાના હશે તો પણ તે જ ક્રમમાં રાયચંદલાઈ પાછા કહી જશે.’

ગાંધીજીને આ સાંભળીને આશ્ચર્ય થયું. એ પ્રસંગ વેળાની પોતાની ગ્રંથિતિનો ખ્યાલ આપતા ગાંધીજી કહે છે :

“હું તો જીવાનિયો વિલાયતથી આવેલો મારા ભાષાજ્ઞાનનો પણ ડોળ, મને વિલાયતનો પવન ત્યારે કંઈ ઓછો નહોતો વિલાયતથી આવ્યા એટલે જિએથી જિતર્યા મેં મારુ બધું જ્ઞાન કાલવ્યું અને જુદી જુદી ભાષાના શબ્દો પ્રથમ તો મેં લખી કાઢ્યા—ક્રમ કે મને ક્રમ ક્યાં યાદ રહેવાનો હતો ? અને પછી તે શબ્દો હું વાંચી ગયો. તે જ ક્રમમાં રાયચંદલાઈએ હળવેથી એક પછી એક બધા શબ્દો કહી દીધા હું રાજી થયો, ચકિત થયો, અને કવિની રમણશક્તિ વિષે મારો જિએ અભિપ્રાય બદલાયો. વિલાયતનો પવન હળવો પાડવા સારુ આ અનુભવ સરસ થયો ગણાય.”

રાયચંદલાઈને અંગ્રેજી જ્ઞાન બહુ ન હતું. તે વખતે તેમની ઉંમર પચીસથી ઉપર નહીં હોય. શ્રીમદ્જીની ઉંમરમાં અને ગાંધીજીની ઉંમરમાં એક વગસ અને દશેક મહિનાનો જ ફરક હતો. ગાંધીજીનો જન્મ સંવત ૧૯૨૫ના બાદામ વર્ષ બાગસને દિવસે થયો હતો; જ્યારે શ્રીમદ્જીનો એમનાથી પહેલા સંવત ૧૯૨૪ની કાર્તિકા

પૂર્ણિમાને દિવસે થયો હતો. આમ પોતાનાથી થોડાક જ મોટા અને શુભરાતી શાળામાં થોડાક જ અભ્યાસ કરેલો હતો એવા રાજ્યંદ્રજીમાં આટલી અદ્ભુત રમણશક્તિ, આટલું જ્ઞાન અને આટલું તેમની આસપાસનાઓ તરફથી માન-એ જોઈને ગાંધીજી તેમના પર મુગ્ધ બની ગયા.

આ પ્રસંગથી ગાંધીજીને એ વાતની પ્રતીતિ થઈ કે, રમણશક્તિ નિશાળમાં નથી વેચાતી; જ્ઞાન પણ નિશાળની બહાર જો છૂંચ થાય— જિજ્ઞાસા હોય— તો મળે; અને માન પામવાને સારુ વિલાયત કે ક્યાંય જવું નથી પડતું.

પરંતુ અહીં એક વાત લક્ષમાં રાખવા જેવી છે કે, શ્રીમદ્ રાજ્યંદ્રની માત્ર ત્રીસ રમણશક્તિ જોઈને ગાંધીજીને તેમના તરફ આદરભાવ ઉત્પન્ન નહોતો થયો. રમણશક્તિ તો ધણી તીવ્ર હોય, તેથી અંજવાની કશી જરૂર નથી. શાસ્ત્રજ્ઞાન પણ ધણીને હોય. પણ જો તે સંગ્રહારી ન હોય, તો તેમની પાસેથી ફૂટી બદામ પણ નથી મળતી સગ્રહાર સારા હોય ત્યાં જ રમણશક્તિ અને શાસ્ત્રજ્ઞાનનો મેળાપ શોભે અને જગતને શોભાવે.

ગાંધીજીએ તો પહેલી મુલાકાતે જ જોઈ લીધું હતું કે, શ્રીમદ્જી ચારિત્ર્યવાન અને સાચા જ્ઞાની હતા. તેમનું શાસ્ત્રજ્ઞાન, તેમનું શુદ્ધ ચારિત્ર્ય અને તેમની આત્મદર્શન કરવાની ઉત્કટ ધગશ જોઈને જ ગાંધીજી તેમના પ્રત્યે આકર્ષાયા હતા.

શ્રીમદ્જી સાથે ગાંધીજીનો પરિચય થયો એ વખતે શ્રીમદ્જી ઉચ્ચ આત્મચિંતિએ પહોંચી ગયા હતા સાધારણ માણસમાં ન જોવા મળે એવી અદ્ભુત શક્તિના દર્શન શ્રીમદ્ રાજ્યંદ્રજીમાં નાનપણથી થાય છે. એમનો આત્મા ઉચ્ચ કોટીનો હતો, એ વાતની પ્રતીતિ એમણે નાની વયમાં મેળવેલી લિન્ન લિન્ન સિદ્ધિઓ પરથી આપણને થયા વિના રહેતી નથી.

ખીલ ખાલુએ, ગાંધીજીની શ્રીમદ્ ગજ્યંદ્રજી સાથે પ્રથમ ઓળખાણ થઈ તે વખતની ગાંધીજીની સ્થિતિ વિષે પણ બાથુવું આવશ્યક છે. એ વિષે ગાંધીજી પોતે જ કહે છે

“ અમે પ્રથમ મળ્યા તે વેળાની મારી આધ્યાત્મિક સ્થિતિ કેવળ જિજ્ઞાસુની હતી ઘણા પ્રશ્નો વિષે મનમાં શંકા રહેતી. તે વેળા ધર્મ, હિંદુ ધર્મ, ગીતા વગેરે વિષે મને થોડું જ્ઞાન હતું માતાપિતા પાસેથી સહેજે પામ્યો હતો એની અહીં વાત નથી કંતો મેં માગ પ્રયત્નથી ધર્મ વિષે બહુ બાથું હોય એમ નહોતું. પણ મને ધર્મ વિષે બાથુવાની ઉત્કંઠા રહેતી તેથી ગયયંદ્ર-ભાઈનો સમાગમ મને ગમ્યો, ને તેમના વચનોની અસર મારી ઉપર પડી ”

વળા ગાંધીજી પોતાની ‘ આત્મકથા ’ માં પણ નોંધે છે કે :-

“ (શ્રીમદ્) પોતે હજારોના વેપાર એકતા, હીરા મોતીની પારેખ કરતા, વેપારના કાયદા ઉકલતા; પણ એ વસ્તુ તેમનો વિષય નહોતી તેમનો વિષય-તેમનો પુરુષાર્થ-તો આત્મ-ઓળખ-હૃદિદર્શન હતો. પોતાની પેઢી ઉપર ખીલ વસ્તુ હોય યા ન હોય, પણ કોઈ ને કોઈ ધર્મપુત્રક અને રોજનીશી હોય જ. વેપારની વાત પૂરી થઈ કે ધર્મપુત્રક બિંદો અને પેઢી નોંધપોથી બિંદો. ...જે મનુષ્ય લાખોના સોદાની વાત કરી લઈને તુરંત આત્મજ્ઞાનની ગૂઢ વાતો સમજા બેસી જાય, તેની જાત વેપારીની નહિ પણ શુદ્ધ જ્ઞાનીની છે તેમનો આવી જાનનો અનુભવ મને એક વેળા નહિ, પણ અનેક વેળા થયેલો.

“ મેં તેમને કહી મૂર્છિત નથી જોયા. મારી જોડે તેમને કશો સ્વાર્થ નહોતો. તેમના અતિ નિકટ મળ્યાં થતા હું રવો છું. હું તે વેળા લિખારી બેરીસ્ટર હતો પણ બ્યાગે હું તેમની દુકાને પહોંચું, ત્યાં મારી સાથે

ધર્મવાર્તા સિવાય ખીલ વાર્તા ન જ કરે આ વેળા જો કે મેં મારી દિશા જોઈ નહોતી. મને સામાન્ય રીતે ધર્મવાર્તામાં રસ હતો એમ ન કહી શકાય, છતાં ગયયંદ્રભાઈની ધર્મવાર્તામાં રસ આવતો.

“ ઘણા ધર્મચાર્યોને મળવાનો પ્રયત્ન મેં કર્યો છે. પણ જે છપ માગ ઉપર ગયયંદ્રભાઈએ પાડી તે ખીજ નથી પાડી શક્યા તેમનાં ઘણા વચનો મને મોસરોં બિતરી જતા

“ તેમની શુદ્ધિને વિષે મને માન હતું. તેમની પ્રમાણિકતા વિષે તેટલું જ હતું. ને તેથી હું બાથુતો હતો કે, તેઓ મને ધરાદાપૂર્વક આડે રતે નહિ દોરે ને પોતાના મનમાં હશે એવું જ કહેશે આથી મારી આધ્યાત્મિક ભીડમાં હું તેમનો આશ્રય લેતો ”

એવી આધ્યાત્મિક ભીડનો મહત્ત્વનો પ્રયત્ન ગાંધીજી જ્યારે દક્ષિણ આફ્રિકામાં હતા ત્યારે આબ્યો હતો ગાંધીજીના કેટલાક ખ્રિસ્તી મિત્રો તેમને ખ્રિસ્તી થવા સમજાવી રહ્યા હતા. તે વેળા ગાંધીજીના અંતરમાં ધર્મ-મથન જગ્યું હતું. ખ્રિસ્તી ધર્મનું અવલોકન કરતા ગાંધીજીને એ ધર્મ સંપૂર્ણ નથી સર્વોપરી ન લાગ્યો. તેમણે પોતાના એ અંગેના વિચારો પોતાના ખ્રિસ્તી મિત્રો સમક્ષ રજૂ કર્યા પગલું તેઓ ગાંધીજીના મનનું સમાધાન થાય એ રીતે એનો ઉકેલ લાવી શક્યા નહિ.

પરંતુ તે વેળાએ ગાંધીજી જેમ ખ્રિસ્તી ધર્મનો સ્વીકાર કરી શકતા ન હતા, તેમ હિંદુ ધર્મની સંપૂર્ણતા વિષે અથવા તેના સર્વોપરીપણા વિષે પણ નિર્ણય પર આવી શકતા ન હતા હિંદુ ધર્મની તુટીઓ તેમની નજર આગળ તર્યા કરતી હતી.

તદુપરાંત, જેમ ખ્રિસ્તી મિત્રો તેમના ઉપર અસર કરવા મથી રહ્યા હતા, તેમ મુસ્લમાન મિત્રોનો પણ પ્રયત્ન હતો કે, ગાંધીજી ઇસ્લામનો અભ્યાસ કરે તેઓ તેમને એ ધર્મની ખૂબીઓ પણ અવાગનવાર સમજાવવા મથતા હતા

દેહધારીને વિદમના એ એક ધર્મ છે, ત્યાં ખેંદ કરીને આત્મવિસ્મરણ મુ કરવું ?

ગાંધીજી આ બધી વસ્તુથી મૂંઝાઈ ગયા. છેવટે તેમણે પોતાની આ મુસીબતો શ્રીમદ્ આગળ મૂકી. તેમણે હિંદુસ્તાનના બીજા ધર્મશાસ્ત્રીઓ સાથે પણ પત્રવ્યવહાર ચલાવ્યો. તે લોકોના જવાબો આવ્યા પણ રાજ્યદ્રજીના પત્રથી જ તેમને કંઈક શાંતિ થઈ. શ્રીમદ્જીએ ગાંધીજીને ધીરજ રાખવા ને હિંદુધર્મનો ઊંડો અભ્યાસ કરવા લલામણુ કરી. વળી તેમણે કેટલાક પુસ્તકો જેવા કે, ' પચીસરણુ ', ' મણિગત્તમાળા ', ' યોગવાસિષ્ઠ ' નું સુસુક્ષ્મ પ્રકરણ વગેરે ગાંધીજીને મોકલ્યા

ગાંધીજીએ બધા પુસ્તકો મનનપૂર્વક વાંચ્યા વળી જે કંઈ વખત બચતો એનો ઉપયોગ તેઓ ધાર્મિક વાચનમા કરવા લાગ્યા તેમણે શ્રીમદ્ સાથેનો પત્રવ્યવહાર જારી રાખ્યો હતો. શ્રીમદ્ પણ તેમને યોગ્ય દોરવણી આપતા હતા. પરિણામે ગાંધીજીનો હિંદુ ધર્મ પ્રત્યેનો આદર વધ્યો અને એની ખૂબી તેઓ સમજવા લાગ્યા.

અહીં શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રજીની ઉદાર દષ્ટિ વિષે જાણુ જરૂરી થઈ પડશે આમ તો શ્રીમદ્જીનો પક્ષપાત જૈન દર્શન તરફ હતો પરંતુ બીજા ધર્મો પ્રત્યે તેમને અનાદર નહોતો. વેદાંત પ્રત્યે પક્ષપાત પણ હતો. પણ ગાંધીજી માથે ધર્મ અંગે ચર્ચા કરતા તેમણે કાંઈ દિવસ એવું કહ્યું નથી કે, ગાંધીજીએ મોક્ષ મેળવવા ખાતર અમુક ધર્મને અવલંબવો જોઈએ. શ્રીમદ્જીએ તેમને પોતાનો આચાર સમજવાનું પોતાનો અતરાતમા જે પ્રમાણે દોષે એ પ્રમાણે જીવન વિષે વિચારવાનું જ કહ્યું હતું. શ્રીમદ્જીએ સૂચવેલા પુસ્તકો પણ મુખ્યત્વે હિંદુ ધર્મના જ

હતા; કારણ કે ગાંધીજી પણ હિંદુ ધર્મની ખૂબીઓ સમજવા પ્રયત્ન કરતા હતા. તેથી તેમની મૂંઝવણ દૂર થાય અને તેમને સાચું માર્ગદર્શન મળે એ વાત લક્ષમાં રાખીને જ શ્રીમદ્જીએ તેમને દોઢવણી આપવાનું ગમ્યું હતું જે શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રજીની જગ્યાએ બીજું કાંઈ હોત તો જિજ્ઞાસુની આવી ધર્મસંકટની વેળાનો લાભ ઉઠાવીને એના મન પર પોતાના મતવ્યો, માન્યતા કે વિચારોને જોરશોરથી ઠોકા જેસાડવા જ તેણે પ્રયત્ન કર્યો હોત. પરંતુ શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રજી એવા દુઃપ્રાણોથી અલિપ્ત હતા.

આમ, સમય જતાં ગાંધીજીનો શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રજી સાથેનો પ્રત્યક્ષ પરિચય ગાઢ બનતો ગયો હતો અને શ્રીમદ્જી ૩૩ વર્ષની વયે વિદેહ પામ્યા ત્યાં સુધી કાયમ રહ્યો હતો, અને તેઓશ્રીના ઉન્નત, આધ્યાત્મિક, નિર્મળ જીવનનો પ્રભાવ ગાંધીજીના ચિત્ત પર એટલે સુધી પડ્યો કે, એક વાર ગાંધીજીને પણ થયું હતું કે, 'હું એમને મારા ગુરુ બનાવું'

આવા મહાન પુરુષોના જીવન પ્રેરક સમાગમનો વિચાર કરતા સાચા સદ્ગુરુની શક્તિનો આપણને સહેજે ખ્યાલ આવે છે અને આપણુ અંતઃકરણ કૃતજ્ઞતાવે બોલી ઊઠે છે :

“પરમ પુરુષ પ્રભુ સદ્ગુરુ, પરમ જ્ઞાન સુખધામ;
જેણે આપ્યું” લાન નિજ, તેને સદા પ્રણામ ”

શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર પત્રાક ૨૬૬

“ I saw him thus absorbed in godly pursuits in the midst of bussiness, not once or twice, but very often I never saw him lose his state of equipoise There was no bussiness or other selfish tie that bound him to me, and yet I enjoyed the closest association with him .. I must say that no one else has ever made on me the impression that Raychandbhai did His words went of straight home to me ”

—Mahatma Gandhi

દેશ્વર પર વિશ્વાસ રાખવો એ એક સુખદાયક માર્ગ છે

જયંતિ-પ્રશ્નામ

શ્રી બ્રહ્મચારીજી ગોવર્ધનદાસજી

- વીરમી મદીના આત્મધર્મ—શૂરવીર, વીર, વીર;
રહ્યા જે આત્મશુદ્ધિમા ધીર, ધીર, ધીર,
જ્ઞાનાવતાર ગુરુ રાજ્યદ્ર તો ધરે પૂર્વભવ જ્ઞાન;
વયે બાળ પણ વૃદ્ધ જ્ઞાનમા, કરતા શતાવધાન .વીરમી ૧
- જોમુદી યોગે શશી શો શોભે, નિર્મળ નભમા રમ્ય,
તેમ મુમુક્ષુ — મન મદિરે, રાજ્યદ્ર અગમ્ય વીરમી ૨
- તારામંડળ સમ સૌ ભક્તો કેસે પ્રગટયાં ભાગ્ય,
ઊંધ અનાદિ મોહ તણી તજી, બન્યા બધા સુજગ્ય વીરમી ૩
- બાર ભાવના બોધી ત્યારે, વેરાગ્યે બીજા રામ,
રશી દિન ત્રણમાં મોક્ષની માળા, રહી ઉરે નિઃકામ .વીરમી ૪
- મુબઈ જેને સ્મશાન સમ વળી, ઉપાધિ સમાધિ મનાય,
દેહ રહિત કે દેહ સહિત છે, ભાન રહે ન જરાય .વીરમી ૫
- અંતર્સંશોધન ઉભરાતાં કદી, હાથ—નોધ લખાય,
મત મતાતર — ત્રાસ રહાવે, દયા અનિ ઉભરાય.. વીરમી ૬
- જૂઠાભાઈ, સીભાગ્યભાઈ વળી, અંબાલાલ, લઘુરાજ;
પત્રો દ્વારા અમૃત પીતા, સર્વાં સર્વના કાળ .વીરમી ૭
- આત્મસિદ્ધિ—રચના બે ઘણીમા, પટ્ટદર્શનનો સાર,
કૃપા — કટાક્ષે મહાપુરુષ તો, કરે ધર્મ — ઉદ્ધાર વીરમી ૮
- આત્મમાધના ઉત્તમડે, આત્મસિદ્ધિ નડિપાદ,
આહુંદ, કાવિકા, વસો, ખેડા, ખંભાત ને પેટેલાદ . વીરમી ૯
- ધર્મપુરનાં જગલ સેવ્યાં, વળી કાકિયાવાડ,
વ-વાણીયામાં જન્મ ધર્યો, તે ધન્ય વાણિયા ગામ .વીરમી ૧૦
- દેહ છતા જે દેહાતીત તે રાજ્યદ્ર ગુરુ નામ,
પૂર્ણાનંદી પ્રભુ ચરણમાં હો અનંત પ્રણામ,
છે અનંત સુખનું ધામ વીરમી ૧૧

સંપુરુષના અંતઃકરો આધારો દિવા કંઠો તે ધર્મ

અતીન્દ્રિય જ્ઞાની શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

ડૉ. ભોગીલાલ જ. સાંડેસરા.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અર્વાચીન કાળમાં થઈ ગયેલા એક લોકોત્તર પુરુષ છે. આપણાં પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં વર્ણવાયેલાં લોકોત્તર પુરુષના અનેક લક્ષણો એમના જીવનમાં ચરિતાર્થ થયેલા છે. પણ જૂના સમયમાં વિવિધ માનવ-રત્નોની જેમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની જીવનકથા કિંવદન્તીઓના જાળામાં શુલ્કવાયેલી નથી. એમના સંપર્કમાં અને પરિચયમાં આવેલી અનેક વ્યક્તિઓ હજી વિદ્યમાન છે. એમની સર્વદેશીય અને સંપૂર્ણ નહિ તો પણ તથ્યપૂર્ણ અને વિશ્વસનીય જીવનકથાઓ આલેખાઈ છે. કેવળ આતુમાનિક કે કાલ્પનિક વાતો એમાં નહિવત્ છે.

શ્રીમદ્ના અતીન્દ્રિયજ્ઞાનના અનેક પ્રસંગો કુટુંબીઓ, સમાજગીઓ કે ઉપાસકોના અનુભવમાં આવ્યા છે અને જીવનકથાઓમાં કે સંસ્મરણોમાં નોંધાય છે “લેખકના પોતાના અનુભવમાં ન હોય અથવા એના જ્ઞાનની કક્ષાને સંભવિત ન લાગે એવી યિનાઓ પણ ઐતિહ્ય પ્રમાણોથી નીપજતી હોય તો તેમને જીવન ચરિત્રના લેખનમાં છોડી શકાય નહિ એવો આધુનિક ઐતિહ્ય પરીક્ષકોનોય મત છે ” (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જીવન સાધના ” નું શ્રી રસિકલાલ છા. પરીખનું પુરોવચન પૃ. ૧૪)

સામાન્ય જનસમાજ જેને “ચમત્કાર” લેખે પ્રશ્ન છે અને કેટલાક આધુનિક વૈજ્ઞાનિકો જેને વહેમ, ભ્રાન્તિ, દિવાસ્વપ્ન જેવાં નામોથી ઉલ્લેખે છે એવા અતીન્દ્રિય જ્ઞાનના પ્રસંગો કે ઘટનાઓ આજે પણ સમાજમાં કેટલેક સ્થળે વર્ણવાતા સંભળાય છે. એની ચક્રાસણી એ અભ્યાસ અને સંશોધનનો એક જુદો પ્રદેશ છે પણ શ્રીમદ્ના જ્ઞાની જીવનમાં વર્ણવાયેલા વિવિધ પ્રસંગો વિષે શું કહીશું ? શ્રીમદે પુનર્જન્મનો વિષય પોતાના અનુભવથી સિદ્ધ ગણ્યો છે, અને તદનુસાર વિધાન પોતાના શબ્દોમાં જ કર્યું છે. શ્રીમદ્ના જીવનની કેટલીક ઘટનાઓનો મેળ શાસ્ત્રોક્ત, અવધિ અને મનપર્યવ જ્ઞાન સાથે જ બધે જોડે કથાનુયોગમાં વર્ણવેલી વાતો હોત તો સાહિત્ય વિવેચકો, ઐતિહ્યસિદ્ધાંત મનોવૈજ્ઞાનિકોને એના અર્થદર્શનનું ફાવતું વાતચત્ત કદાચ રહેત, પણ અહીં એ શક્ય નથી.

આપણાં શાસ્ત્રોમાં વર્ણવાયેલી, અતીત કાળના જ્ઞાનીઓના જીવનમાં પ્રત્યક્ષ થયેલી, ઇન્દ્રિયોથી અજોગ્ય એવી આત્માની શક્તિઓના પ્રવર્તનના અભ્યાસ અને સંશોધન શું શક્ય નથી ? ‘પેરા-સાઈકોલોજી’ ના અભ્યાસીઓ એ માટે પ્રયત્નશીલ છે એમ હું સમજી છું પણ આપણા પુરાતન મનો-વિજ્ઞાન દ્વાગ ચક્રાસણી કરીને એના રહસ્યો અંશતઃ પણ સમજી કે સમજાવી શકાય તો સમસ્ત વિશ્વની એ મોટી મેઘા ગણાશે એમ કહેવામાં અન્યુક્તિ નથી શ્રીમદ્ જેવા લોકોત્તર મહાત્માઓના જીવનના એક દેહનું આલેખન તથા એની સાચી સમજણ એ દ્વાગ સુકર થશે. સામાન્ય જનતામાં ઇન્દ્રિયાતીત જ્ઞાનના સચક્ર પ્રસંગો પછી ‘ચમત્કાર’ રૂપ નહિ રહે, પણ ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્માની શક્તિના આવિષ્કાર તરીકે સમજીને નવા માધનનો માર્ગ કંઈક સ્પષ્ટતર થશે

રાગ વિના સંગાર નથી, અને સંગાર વિના રાગ નથી

ઝેરી પ્રાણીઓને

પણ ન મરાય

શ્રી શંકરલાલ બેનર

જેલમા ગાધીજી એક દિવસ સવારે મને કહેવા લાગ્યા કે, “આજે આખી ગત હું ઊઠ્યો નથી” મેં પૂછ્યું “કેમ શી તકલીફ થઈ હતી?” એટલે કહેવા લાગ્યા : “હું સૂવા ગયો પછી થોડીવારમા પાછળની બળીમા કંઈક અવાજ થવા લાગ્યો ત્યાં નજર મારીને જોઈ હું તો સાપ જેવું કાંઈ પ્રાણી નજરે પડ્યું.”

ધર્મસંકટ :

મેં કહ્યું “તો વોર્ડરને બોલાવવો હતો.” એટલે ગાધીજીએ કહ્યું : “એ તો હું” એ સમજું, ને તેને બોલાવું એટલે તે ખીજા વોર્ડરને કહે. પરિણામે તે બધા આવે તો સાપને મારી નાખે ને એ કાઝાં સારું ન કહેવાય. મેં તો વિચાર એવો કર્યો કે એ અંદર આવી કડવાનો હોય તો ભલે કરે પણ વોર્ડરને તો નહીં જ બોલાવું પણ પછી મને વિચાર આવ્યો કે જો ન બોલાવું ને અંદર આવી મને કરે તો મારું તો જે થવાનું હોય તે થાય. પણ જો સાપ બહાર આવ્યો જાય ને ઝેરી હોય ને વોર્ડરને કરે તો તેનું તો મોત જ નીપજે એટલે મને પ્રશ્ન થયો કે આ પરિસ્થિતિમા મારો ધર્મ શા છે ? જો નથી કહેતો તો વોર્ડરનો જીવ જોખમમાં મુકાય છે ને કહું તો વોર્ડર તેને જરૂર મારી નાખે”

મેં પૂછ્યું : “પછી શું થયું ?”

શંકા હુર થઈ :

ગાધીજીએ કહ્યું : “મારા મનમા એવી ગડમથલ આવી રહી હતી એવામાં અંદરમા ઉપર આવ્યો ને ભોગેભોગે એ જાળિયા ઉપર ચાંદનીનું અળવાણું પડ્યું ને મેં જોયું તો પેલું ડોકું તે સાપનું નહિ પણ કાચડાનું હતું” પછી તો હું ઊઠ્યો, પણ અડધી રાત આમ ગડમથલમા આવી મારી હતી.”

મેં કહ્યું “સાપ જેવા ઝેરી પ્રાણીને તો મારી નાખવા જરૂરી જ ગણાય, તેમ ન કરે તો કેમ ચાલે ? આવા વિચારો બરાબર લાગતા નથી.”

રાજચંદ્રજીની અસર :

એ સાંભળી ગાંધીજી બોલ્યા “ધણી વર્ષો પર મારા વિચાર પણ એવા જ હતા. હિંસક પ્રાણી હોય તેનો નાશ કરવો જોઈએ એમ લાગતું. પણ તે વિષે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી જોડે પત્રવ્યવહાર થયો. મેં તેમને લખ્યું કે વાઘ કે મિંતુ જેવું હિંસક પ્રાણી આપણને કડવા આવે તો આપણે એને મારવું કે નહીં ? એમનો જવાબ આવ્યો કે એ પ્રત્યે વિચારતાં આપણે એ ખ્યાલ રાખવો જોઈએ કે જેમ આપણને આપણો જીવ વડાલો છે તેમ એ પ્રાણીઓને પણ પોતાનો જીવ વડાલો હોય છે. તેથી ખરી અહિંસા તો આપણને એ જ બતાવે કે આપણે મને તે ધાય પણ તેને ન મારવું જોઈએ.” ટોલમ્બોય, ગ્રિકનની સાથે ગજચંદ્રજીના વિચારોની પણ મારા મન પર અસર પડી છે.”

અનુસંધાન પાન ૩૪ પર

ગેત્રી - સર્વ વ્યવસ્થા નિર્વેર બુદ્ધિ

શતાબ્દી—

અંગલિ

શ્રી રાયજીભાઈ

છ. દેસાઈ

પાન ૩૩ થી આશુ

શ્રીમદ્દેવના પત્રમાં આ મળપ્રશ્નોત્તર
નીચે પ્રમાણે છે.

પ્રશ્ન ૨૭ મો : મને સર્પ કરડવા આવે
ત્યારે મારે તેને કરડવા દેવો કે મારી
નાખવો ? તેને બીજી રીતે દૂર કરવાની
મારામાં શક્તિ ન હોય એમ ધારીએ છીએ
ઉત્તર • સર્પ તમારે કરડવા દેવો એવું
કામ જતાવતા વિચારમા પડાય તેવું છે.
તથાપિ તમે જો 'દેહ અનિત્ય છે' એમ
બુદ્ધિ હોય તો પછી આ અસારભૂત દેહના
રક્ષણાર્થે, જેને દેહમા પ્રીતિ રહી છે એવા
સર્પને, તમારે મારવો કેમ યોગ્ય હોય ?
જેણે આત્મહિત ધ્યેય હોય તેણે તો ત્યા
પોતાના દેહને જતો કરવો એ જ યોગ્ય છે,
કદાપિ આત્મહિત ધ્યેય ન હોય તેણે કેમ
કરવું ? તો તેનો ઉત્તર એ જ અપાય કે તેણે
નરકાદિમા પન્નિભ્રમણ કરવું. અર્થાત્ સર્પને
મારવો એવો ઉપદેશ ક્યાંથી કરી શકીએ ?
અનાર્થવૃત્તિ હોય તો મારવાનો ઉપદેશ
કગય તે તો અમને તમને ચ્વપ્તે પણ ન
દેાય એ જ ધ્યેય યોગ્ય છે

પત્રાક ૫૩૦

(આત્મ આત્મ અનુપમ નાવ ભવજલ તરવાને...એ દેશી)

ઊગ્યો ઊગ્યો સોનાનો મૂર્ચ આજ અમારે રે;

વિસ્તારી જ્ઞાન પ્રકાશ, પ્રભુ નિસ્તારે રે.

દેવ દિવાળી પૂર્ણચન્દ્ર સમ રાજ્યંદ્ર અવતાર રે,
ભારતના અધ્યાત્મગગનમાં, દિવ્ય જ્યોતિ ઝલકાર ..પ્રભુ ૧
જન્મ શતાબ્દી મહોત્સવ આજે, આનંદ ઊર્મિ અપાર રે,
ધન્ય ધન્ય નર રત્ન ! અર્પીએ, સ્મરણાન્નલિ જ્યકાર ..પ્રભુ ૨
યુગપ્રધાન શ્રી રાજ્યંદ્ર પ્રભુ, મોક્ષાર્થી શિરતાજ રે,
શાસન વીરતણું શોભાવી, સાર્યા ભવિજન કાળ . પ્રભુ ૩
આ કળિકાળ ઝાળથી બળતા, ભવિજન મનવિશ્રામ રે,
રાજ્યંદ્ર તત્ત્વજ્ઞ શિરોમણિ, પ્રગટયા બીજા રામ પ્રભુ ૪
લઘુવયથી અંતરમા ઉલસ્યો, અદ્ભુત તત્ત્વ પ્રકાશ રે,
આત્મદશા દિન દિન ઉલસંતી, સહજ સ્વરૂપ વિલાસ.. પ્રભુ ૫
જન્મ જરા મરણાદિ દુખથી, વ્યાપ્ત સકલ સ સાર રે,
ત્રિવિધ તાપથી બળતા ભવિને, જ્ઞાની પરમ આધાર . પ્રભુ ૬
શ્રીમદ્ રાજ શશિસમ શીતળ, શાંતિ સુધા ઝરનાર રે,
દેહ છતાંય વિદેહી દશા શી ! અહો જ્ઞાન અવતાર !.. પ્રભુ ૭
શ્રદ્ધા પરમ દુલ્લભા પ્રભુની, એક નિષ્ઠા અનન્ય રે,
તુજ આજ્ઞા, તુજ ભક્તિ, શરણ તુજ, જે સેવે તે ધન્ય ..પ્રભુ ૮
તુજ આજ્ઞા આરાધક પામ્યા, શ્રી લઘુરાજ સ્વસિદ્ધિ રે,
શ્રી સુભાગ્ય, સત્યાભિલાષી, અભાલાલ પ્રસિદ્ધિ . પ્રભુ ૯
તુજ આજ્ઞા આરાધક પામે, બોધિ સમાધિ સાર રે,
તુજ આશ્રય આ કાળે એક જ, ભવિને પરમ આધાર...પ્રભુ ૧૦
ભવદરિયો બહુ દુખથી ભરિયો, તરવાનો આ દાવ રે,
રાજ વર્ષા જીવનમુક્તિ સુખ, ભવ્ય ભજી લ્યો લહાવ...પ્રભુ ૧૧

જન્મતમા રૂડ દેખાડવા મુમુક્ષુ કઈ આચરે નહીં, પણ રૂડ હોય તે જ આચરે

જયંતિ પ્રવચન

માધી

મહાત્મા ગાંધીજી

આવક છતાં શ્રાવક અને વેપ્યવના વાડાની પાળ જઈ પ્રાણીમાત્ર સાથે અલેદ સાધનારા, મોક્ષને કિનારે પહોંચેલા, વણિક છતાં, ધનપ્રાપ્તિની શક્તિ છતાં, ધનપ્રાપ્તિ માટેના સાહસ છોડી ઈશ્વરપ્રાપ્તિના સાહસ સાધનારા, આધુનિક જમાનાના એક ઉત્તમોત્તમ દિવ્ય દર્શન કરનારા, ગયત્ય દલાઈનું આજના જેવા સમયે કીર્તન કરવાનો અમૂલ્ય લાલ મળે એ દ્રુ સદ્વાચ્ય !

સાહસ તે કોણ કરે, અને શા સારુ કરે ? સાહસ વ્યભિચાર માટે ય થાય. સ્ત્રીને માટે ય થાય, ધનને માટે ય થાય, પણ એ તો કૃત્રામા પડવાના સાહસ ખગળર છે. સાહસ તો તરી જવાને માટે કરવાનું છે. પુરુષાર્થ તો આત્મદર્શનને માટે હોય. વેપાર તો એવા ખેડીએ કે જેમા કાઈનો અપગ્રધ ન કરીએ જેમા કાઈની કોડી લેવાપણુ ન હોય. મારી સાથે ખેસનારા, પહેલે જ દિવસે જેમની સાથે હુ વાતો કરતો હતો તેવા કરોડાધિપતિઓના “ સગા દીકા મે” શાહઆલમના લીખ મંગના શેરીએ ” ના હાલ થયા છે. ત્યારે જે વસ્તુ ક્ષણિક છે તેના ઉપર આટલા વ્યવસાય શા, હેંગ ગા, આળા શા ? સાહસ તો પરમાત્માનો મહિમા જોવામા અને ગાવામા કરવું. પરમાત્માની લીલા નિહાળવામા દીવાના બનવું એ સાચું સાહસ આ આકાશમા ચમકતા અનેક તારાઓ કોનો પ્રકાશ વિસ્તારે છે ? એની શોધમા ને શોધમાં જન્મારા ચાલ્યા જાય તે સાર્થક છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે મરણુ કાળે અસહ્ય દુઃખ ભોગવ્યું, પણ તેમને તે દુઃખનો વિચાર ન હતો, તેમને તો તે વેળા ઇશ્વરદર્શનની જ તાલાવેલી લાગેલી હતી. આજે મારી ગિરદગીમા વિનય સાથે કડવી વાતો સંભળાવવાનો મારે પ્રસંગ આવ્યો છે ત્યારે એવા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું મરણુ કરીને, તેમની અહિંસાની મુતિ કરીને, હું સદ્ભાગી બનું છું જે વસ્તુ આત્માને દૃઢ જેવી દેખાય છે તેવી જગતમા કાઈનો પાણુ ડર રાખ્યા વિના પ્રગટ કરવાની શક્તિ આપણે એ પુરુષના મરણુમાધી આજે મેળવીએ. હું એક માત્ર ચૈતન્યનો રાખીએ; ચોવીમે કલાક, રખેને હ મેગા ખગરદારી કરનારો. હુભારો તો નહિ એવી ચિતા રાખીએ. રાજચંદ્રના જીવનમાંથી તેમની અનંત તપશ્ચર્યા શીખીએ, અને જે અનંત તપશ્ચર્યાને પરિણામે તેઓ ચૈતન્યની જ આરાધના કરતા શીખ્યા તે સમજીએ, અને આપણી અત્પતા વિચારી, બકરી જેવા ગંડ બની, આપણામાં વિગતતા ચૈતન્યને વિચારી સિંહ જેવા મમર્થ બનીએ તો જીવનનું સાર્થક છે.

મ. ૧૯૮૨
કારનક મુદ ૧૫ ના

જે છૂટવા માટે જ જીવે છે તે બધનમાં આવનો નથી.

સાત્ત્વગ

શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર-મોક્ષમાળા-પાઠ ૨૪

સન્સંગ એ સર્વ સ્થાનનું મૂળ છે; સન્સંગ 'મળ્યો' જે તેના પ્રસાદ વડે વાંછિત સિદ્ધિ થઈ જ પડી છે. ગમે તેમ પ્રવિય રહને માટે સન્સંગ એટલું સાધન છે; સન્સંગની એક ધડી જે લાલ દે છે તે કુસંગના એક મોતી જે લાલ પડે છે તેમ જ ન દર્શકના અધોગતિમય મહા પાપો કગાવે છે, તેમજ આત્માને મલિન કરે છે. સન્સંગને મળ્યા નહીં એટલે કે, ઉત્તમનો સહવાસ. જ્યાં સારી હવા નથી આવતી ત્યાં રોગની વૃદ્ધિ થાય છે. તેમ જ સન્સંગ નથી ત્યાં આત્મરોગ વધે છે. દુર્ગધથી કંટાળીને જેમ નાકે વસ્ત્ર આકું દર્શક દર્શક, તેમ કુસંગથી મનુષ્યને વધ કુસંગનું અવશ્યનું છે; સ સાર એ પણ એક પ્રકારનો સંગ છે; નાતે તે સન્સંગ કુસંગ તેમ જ દુઃખદાદક હોયથી ત્યાગવા યોગ્ય છે. ગમે તે જનનો સહવાસ હોય પરંતુ ને મનુષ્ય કલિદિનની તે સન્સંગ નહીં મળ્યાને સન્સંગ રંગ ચઢાવે તે સન્સંગ મોક્ષના માર્ગ બતાવે તે મૈત્રી. ને જાણના નિર્ગુણ સ્વરૂપે તે પણ સન્સંગ છે, સન્નુરૂપોનો સમાગમ એ પણ સન્સંગ છે મલિન નહીં એવું એ સન્સંગ સ્વરૂપે છે તેમ જાણનાની પ્રવિનતાને જાણીને જાણે સન્સંગોનો સમાગમ

જયંતિ-પ્રવચન

માંથી

આચાર્ય આનંદગંધર્વ આયુભાર્ત દ્વારા

મહત્તમ રાજ્યચંદ્રનું જીવન એક યથાર્થ મહાત્માનું જીવન હતું, તેમના જીવન ઉપર આપણે ખાસ લક્ષ્ય રાખવું જોઈએ. આજકાલ ભણેલાઓમાં એની ઘેલછા ચાલી છે કે દરેક મોટા લેખકના મંથે આપણે વાંચી લેવા જ જોઈએ. ખૂબ વાંચવું, ખૂબ લખવું અને ખૂબ છપાવવું એવા ત્રેમ આજકાલ ફાટી નીકળ્યો છે. પણ તેને વાળખી માનતો નથી. વિવિધ મહાત્માના ત્રે ધોમા વિવિધ આદર્શો આપણે પ્રત્યક્ષ કરીએ છીએ અને એ આદર્શોની છાપ આપણા અંતઃકર્ણ ઉપર ધ્યાયીરૂપે રહી નાકતી નથી દરેક ત્રયની અમુક એક બાજુ હોય છે. આવી અનેક બાબતોના ગુનિષ્ટિય આપણે આપણા જીવનમાં પાડી શકીએ એ અસંભવિત છે. અંગ્રેજ વિદ્વાનોમાં અનેકને એક ચોક્કસ મંથકાર કે મહાત્મા પ્રત્યે ખાસ લક્ષ્યભાવ હોય છે તેમના પોતાના આખા જીવન દરમ્યાન એ એક જ આદર્શને કેળવવા મથે છે આથી તેમને ઘણો લાભ મળે છે. આપણે એ વિવચન અનુકરણ કરવું જોઈએ અને જાની શકે તો એક જ મહાત્માના મંથને દૃષ્ટિ સન્મુખ રાખી તેનું મનન અને નિદિધ્યાસન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. હું જો કે દોષ ખાસ પ્રકારનો મનામલ ધરાવતો નથી, તો પણ મનુકરવાયે જે કંઈ મહત્ત્વ કરવામાં આવે તેને જ વાળખી માનતો નથી. ગરસાતના ત્રણે જીવનમાં મારું જે અલ્પ સ્થાન છે તેને લક્ષ્યમાં લઈ અને મારું શિષ્ય જે જવાબદારી શેલી છે તેના વિચાર કરી મારું કલ્પ જોઈએ કે શ્રીમદ રાજ્યચંદ્રના મંથને એક આદર્શરૂપે રાખવામાં આવે તો તેથી તેના ઉપાસકને અન્યંત લાભ થવા જરૂર રહે નહિ એ મધ્યમ તત્ત્વજ્ઞાનના અણે વળા રહે છે. એ મધ્ય કોઈ ધર્મનો વિગ્રહી નથી. કામચૂંક તેની સંતી બહુ મબીર પ્રકારની છે. હું આ મધ્ય વાચવાની અને વિચારવાની મોંને વિન વિન કરી માનું બોલતું અમાન કરું છું.

સં. ૧૯૫૩

કારતક સુદ ૧૪ તા

તેનું ૧૯૫૩ સુદ. મંત્રની જવાબે રહે નહિ છે તેને જાણ છે

શ્રીમદ્ પ્રત્યે

શ્રી જગુભાઈ

મણિસાલ

શાસ્ત્ર

મંદાકાન્તા

ગત્રીએ જો રુદન કર્યો, દિન લીતેલ માટે,
 કે' તો પોણો, રવિ ન મલતાં, તારલાની મગા યે;
 એવા એવા હદય ભરીને, કંઠપનાના પ્રવાહે,
 હાત્રી'ની મમ જીવનની, નાવ મસારભાવે
 વાટે, ઘાટે, વિજન વગડે, સ્વપ્નતાં કે' પ્રદેશો,
 ગાયે લીસ સ્વજન ગણીને માન, માયા, વિભાવો,
 આગા, તુમ્હા સતત વગડ્યાં, પંથભેરુ બનીને,
 આવી મારી ગુ'ત્રુ'હીણી, વર્ના જે સ્વચ્છદે.
 મિથ્યા માગે મરુભૂમિ મમો માર્ગ એવો હતો ત્યાં,
 પામ્યા તારો ભવિષ્ જનના ચોગથી સાથવારો;
 ને વિશ્વામો અપવર મર્યો, પુણ્ય કેસ પ્રભાવે,
 ને નન્ન જે નિત નિત વ'યો, આજ એ યાદ આવે

મીઠા માર્ગ, ગન અગતનાં, એકરો 'રાજ' તારો,
 એવા યાગે જીવન જીવનું, શૂન્યમા મૂલ્ય તારું.

SELF-FULFILMENT

Shrīmad Rājchandra's Atmasiddhī Śhastra

English version by

Fr-Francis X. Whitely SJ.

FOREWORD ·

Anyone who launches his banque upon the waters of Jaina Philosophy is afloat upon a boundless ocean. Nothing could be further from the truth than the ill-informed dictum of Dr Hopkins, fifty years ago Professor of Sanskrit at Yale; "The Jainas have no literature worthy of the name. Actually in the reference-book I possess, the mere list of Jaina writers runs into fifty pages of close type, and what has been printed is probably only a fraction of what still lies undiscovered in thousands of Jaina libraries, in Maths throughout Saurashtra and elsewhere. Even one like myself who has barely touched the fringe of Jaina Philosophy cannot fail to be aware of its vast range.

Well, the ATMASIDDHI-SHAstra is a profound philosophical poem, breathing throughout the deep language of mysticism. Not unfrequently gives expression to what seem to be rather "intuitions" than more logical conclusions, intuitions so deep that perhaps even Shrimad Rajchandra himself would be hard put to it to elucidate them save to three or four of his most enlightened disciples. This being so, it would not be surprising if the present translator has several times failed to do full justice to the Poet's thought. To do that he has gone to the limit of his capacity, and has made stern efforts to exclude from an exact translation, any conceptions or beliefs of his own which might not be in line with those of the great Jain Poet-Philosopher of Vavania. For any inaccuracies or faults of translation he humbly begs the reader's indulgence, and begs the favour of having these mistakes pointed out, and if possible the favour of an exact and clear translation in these cases.

PRELUDE ·

Discerning not my inmost self, I suffered grief severe,
The guide divine who showed it me, prostrating I reverse. 1

નિરૂપિત શ્રીમદ રાજચંદ્ર ગુરુ દે, અને તેમ જ નિરૂપિત શ્રીમદ રાજચંદ્ર.

CORRUPT TIMES-MEANINGLESS RITUAL-BARREN BOOK-LEARNING

In these corrupted times of ours, Salvation's Path conceal, For genuine Seeker's ponderings, I the path unseen reveal	2
Some in life-less ritual stuck, see there release of soul, While some in barren learning trust-my eyes and heart condole	3
They wallow in external rite, internal change there's none, They for the path of knowledge true-"rubrician's" name have won	4
But here, release allusive are-this is how they talk, They tread a path illusory, in barren learning walk	5.
Where the heart Renouncement lacks, there soul-insight is not, But where Renouncement's all the goal, the Last End is forgot	7
In every varying circumstance, the thing that's right perceive, At last to act accordingly-such Seeker True believe.	8

The one who—by True Master's word—attains the light all-clear,
 His Master (not there yet attained), he'll still as lord revere 19
 Such the path of Reverence—declared the One All-Free,
 That Path's design original, some favoured souls may see 20
 But if the gains of Reverence, False Master dare to spoil,
 He'll suffer sell Delusion's fate, and drown in life's turmoil, 21
 True Aspirant should there be, he'll grasp the thought proposed,
 But should there be Sectarian, he'll strike a line opposed. 22
 No Sectarian will there be, who maketh Soul his aim,
 The qualities of such a man, impartially I'll name. 23

THE SECTARIAN - 24 - 33

Each pious-faced benighted one, True Master will he rate,
 While caste-religion's guru wins worship infatuate 24
 The Jina's striking body, his audience-hall so great,
 Suspends the zealot's reason, proclaims Jina complete. 25
 At True Master's elbow e'en, he only acts for show,
 Exalts the Master False-for vanity's mere glow,
 Vain Tales of future States He reckons Scripture blest,
 Vain forms of his religion, he deems Salvation's crest 27,
 The Path misunderstanding, assumes the pride of vows,
 Let End Supreme be missed but mundane praise arouse 28
 Adopts the true mentality—"but just in word alone,"
 Has lost Salvation's Path—nor means to it can own 29
 Nor path of Knowledge scales, nor path of Means attains;
 But with the lost soul of his clique, sunk deep in sin remains. 30
 Souls like this in bigotry—(for self-conceit)—persist.
 By cause of their unfitness, the Aim of Life they've missed 31.
 Nor passions pacified, nor inner mastery,
 Nor guileless mind nor evenness—unhappy bigot he. 32
 I've painted the Sectarian—self-will to overthrow,
 Now Seeker True you'll hear-soul's delectation know 33.

THE TRUE SEEKER—34—39

Sunst—Hood is in Soul—Discernment—Guru's authentic line,
 All else is clannish guide's deceit—there naught I see devise 34.

CORRUPT TIMES-MEANINGLESS RITUAL-BARREN BOOK-LEARNING

In these corrupted times of ours, Salvation's Path conceal,
 For genuine Seeker's ponderings, I the path unseen reveal 2
 Some in life-less ritual stuck, see there release of soul,
 While some in barren learning trust-my eyes and heart condole 3
 They wait on external rite, internal change there's none;
 They bar the path of knowledge true-"rubrician's" name have won 4.
 Pretence, release illusive are-this is how they talk,
 They tread a path illusory, in barren learning walk 5
 Where the heart Renouncement lacks, there soul-insight is not,
 But where Renouncement's all the goal, the Last End is forgot 7
 In every varying circumstance, the thing that's right perceive,
 And act accordingly-such Seeker True believe 8

The one who—by True Master's word—attains the light all-clear,
 His Master (not there yet attained), he'll still as lord revere 19
 Such the path of Reverence—declared the One All-Free,
 That Path's design original, some favoured souls may see 20
 But if the gains of Reverence, False Master dare to spoil,
 He'll suffer fell Delusion's fate, and drown in life's turmoil, 21.
 True Aspirant should there be, he'll grasp the thought proposed,
 But should there be Sectarian, he'll strike a line opposed 22
 No Sectarian will there be, who maketh Soul his aim,
 The qualities of such a man, impartially I'll name 23

THE SECTARIAN - 24 - 33

Each pious-faced benighted one, True Master will he rate.
 While caste-religion's guru wins worship infatuate 24
 The Jina's striking body, his audience-hall so great;
 Suspends the zealot's reason, proclaims Jina complete 25
 At True Master's elbow e'en, he only acts for show,
 Exalts the Master false—for vanity's mere glow,
 Vain Tales of future States He reckons Scripture blest,
 Vain forms of his religion, he deems Salvation's crest. 27.
 The Path misunderstanding, assumes the pride of vows,
 Let End Supreme be missed but mundane praise arouse 28
 Adopts the true mentality—"but just in word alone,"
 His lost Salvation's Path—nor means to it can own. 29.
 Nor path of Knowledge scales, nor path of Means attains,
 But with the lost soul of his clique, sunk deep in sin remains, 30.
 Souls like this in bigotry—(for self-conceit)—persist,
 By cause of their unfitness, the Aim of Life they've missed 31
 Nor passions pacified, nor inner mastery,
 Nor guileless mind nor evenness—unhappy bigot be 32
 I've printed the Sectarian—self-will to overthrow,
 Now Seeker True you'll hear—soul's delectation I now 33.

THE TRUE SEEKER—34—39

Saint—Hood is to Soul—Discernment—Guru's authentic line,
 All else is clannish pride's deceit—there nought I see divine 34

To Find a present Master True, a grace supreme you'll hold, With all they powers' strength combined, be by his laws controlled	35
One the Same in ages all, the path to bliss direct, Lead to Bliss one path unique—the same for every sect	36
Pondering inwardly on this, seek Master True to find, Self-fulfilment man's sole work—sole craving of his mind	37
His passions tranquilized, His only wish Salvation, Sick of birth, compassionate Releasement's habitation	38
So long as this condition fail, non can Salvation seize Self on Salvation's Path ally the soul's disease	39

False is the collation. Identically they're made;	
One from other different is -- as differs sheath from blade.	50
The "Seer" of the seen, "Declarer" of the form,	
Sure "Tester" of experience -- all that is Spirit's norm	51.
To every sense the stuff belongs of its respective goal,	
Perception for five senses -- Intuition for the soul	52
No body knows its object, No more the Flow of Sense,	
That's the soul's prerogative -- All Recognition's thence	53
In every circumstance, She's seen another creature,	
Self-conscious manifestly -- Her clear and constant feature.	54
You know pot, cloth etcetera, and grant them to exist,	
Their knower you'll not grant - such knowledge how to list ?	55
See great wisdom in small frame, wisdom spare in vast;	
If soul and body be the same, invalid this contrast.	56
Matter and spirit are diverse -- 'tis plain to ostentation;	
Opposites - they are never one - in any condition	57
Soul has doubt of soul, soul itself disfidés,	
Soul itself the doubter - such thought my mind o'er-rides	58

SECOND DIFFICULTY — 59-61

he pupil raises a doubt as to the Eternity of soul	
Existence of soul, your Grace has demonstrated,	
The possibility grows, when deeply meditated	59
Now a second doubt is born -- soul is not undying,	
For its rise as for its falls, is soul on flesh relying.	60
Or soul is but a fleeting thing, from trice to trice unstable,	
From such known fact soul's permanence conclude we are not able	61.

TRUE MASTER'S—SECOND ANSWER — 62-70

The True Master shows that soul is eternal	
Flesh is but a compound -- matter dead -- to view,	
Live spirit's rise and fall -- to whom or what is due ?	62
What perceives, what observes, the flow of come and go ?	
Distinct from body that must be -- how else it transient know ?	63
Of every union that is seen, 'Tis soul that is the "Seer",	
Sprung from union none herself, eternal she -- 'tis clear.	64
Nor soul the flesh, nor flesh the soul, could possibly beget,	
Such an experience, for sure, no one has ever met	65

સાત્ત્વિક ગીતા એ ૪૮-૪૯ (સાત્ત્વિક ગીતા)

Union none can be devised, whence soul might take her rise;
 Nor aught can bring (about) her fall -- wherefore soul never dies
 Anger and such like passions in snakes from birth we see;
 Witness to a former birth, see soul's eternity
 Soul, in substance stable is, its modes decrease and grow;
 In childhood, youth, maturity ourselves are one, we know
 On seeing passing things, you transience affirm:
 *former sure not transient is -- experience doth confirm
 Destruction of a substance in no case is entire;
 So then if soul should be destroyed, what it becomes, enquire

If God's existence be unsure, earth's plan is all undone;
For works both good and bad alike, requital there'll be none
TRUE MASTER'S FOURTH ANSWER — 82-86
The True Master explains how the soul tastes the fruits of its own acts
Self-Conceived our Karmas, animated they;
Soul-power instigating, to quicken Karmic-clay
What nectar or strychnine ignore, the drinker straight will feel,
So all works good and bad alike their fitting fruits reveal

82
83
84
85
86
Without apt cause, effect there's none -- be it joy or grave
To postulate "Fruit-giver" God, 'tis sure there is no need,
"Karmas" of themselves bear fruit - and, bearing fruit, recede
Enjoyment's variations, from circumstances' fate;
Of doctrine deep and tortuous, child, outline I indicate

FIFTH DIFFICULTY — 87-88
The pupil denies that the soul's salvation springs from its works
Granted soul may do, may reap - there's no Release at all,
Unnumbered years have passed away - to-day persists the thrall
Some for good deeds the fruit enjoy, in state of utter bliss,
Had deed some do - with fruits of hell, none can the Karmas miss

87
88
89
90
91
TRUE MASTER'S FIFTH ANSWER — 89-91
The True Master explains how the Soul's salvation comes from its own acts
Just as Karmas good or bad their due results will prove;
So wise one, Release will come - all bondages remove
The Chain - through countless years -- of Karmas good and bad;
Once good and bad are ended - Salvation's state so glad
From the body's bondage, eternally unbound;
Fulfilled is Liberation's state, eternal bliss is found

SIXTH DIFFICULTY — 92-95
The pupil raises the difficulty that there are no Means of Salvation
Salvation's Road perhaps there be, sure means to tread it forth;
Karmas' years unnumbered are - what can the curtain show;
Therefore the schools and paths diverse they offer meat & unfold
Which among them I is the truth? who can this unfold?
In what Cause Salvation? How must one be end?
How can we be sure of that? Dharma's crutches end

Consequence 'tis crystal-clear – no means at all there be,
 That knowledge of the soul and the rest – what good is that to me ? 95.
 But the five-fold rebuttal, convinced is every sense
 Salvation's Means explain to me – a blessed life commence 96.

TRUE MASTER'S SIXTH ANSWER – 97 – 105

The true Master explains that there are means of salvation.

About the soul, my answers five have set your mind at peace;
 Acquiesce equal now I'll give re Means of Soul's Release
 Bondage comes from ignorance – the Saved in self abide,
 Ignorance is darkness by knowledge hid aside 98.
 What are thralldom's causes, They are thralldom's way,
 Perceive the cure – Releasement's Path – end of thralldom's day 99
 All ignorant Fate and ignorance – loom large on Karmas' roll,
 And to relieve from these, and then you're straight for Freedom's goal 100
 So to immortal consciousness, of all illusion free,
 The path is clear – the path is clear – the path is clear 101

Firm in his own self, to possess his aim he's bent
Dwells in his own nature, on Highest Aim intent
Valid Faith waxed strong blots out belief insane,
With godly personality Detachment firm attain
Knowledge pure achieving, perennial light possessed.
Perfect Light we call it - tho' in body, Eden blessed
Dreams of crores of years dissolve, as soon as wakes the eye,
Once True knowledge enters in primeval errors fly
Dislodge the flesh from soul's domain - 'tis thus you'll end your Karma,
And cease at last to taste its fruits - secret that of Dharma
Such Dharma gives Release - thou art Releasement's Norm,
Light and Vision endless - Being's resistless form
Pure, wise, full consciousness, blest home of inner light,
What more are we to say ? Think - and attain it right.
Strivings of all wise men, here at last find peace,
The Words Of The True Master, In Rapture Fallen - Cease

PUPILS'S GRATITUDE

From my True Master's speech, rare light illuminates,
One's State one grasps with inward grasp - the dark evaporates,
Revealed to one his nature now - spirit pure and clear,
Ageless, deathless and unfading - free from body drear
Karmas done and tasted - on Delusion's way,
Dawned the day of knowledge - "Non-Doer" now straightway
Or his own fruit he reaps - depth of thought full reed,
Doer and Receiver both - of all mutation freed
In Purity lies Release, there lies the road,
With concise explanation - the Perfect Path he showed
Oh ! Oh ! True Master, Oh mercy's boundless sea,
Wretched one I be, Oh Lord - w'h'r grace thou hast done me !
At my Lord's feet what can I give ? For all is less than soul,
'Tis thou that he has given me - I am at his full control
All my body, all the rest, I lay at my Lord's door,
I serve - I serve - I serve - Lord's man so poor
Master's explanation, the soul distinct has shown;
Distinct as sword from scabbard - conferred a priceless boon

સત્ય શાસ્ત્રી સર્વ

CONCLUSION 128 - 142

Within these doctrines six, see mansions six set out;	
By closely meditating, will vanish every doubt	128
No sickness like delusion - good doctor Guide Select;	
But for the Master's word - best drug - Think and Reflect	129
Darest Self Fulfillment ? Work well night and day;	
Mage not Fate nor Destiny, nor e'er Soul-Seeking stay	130
Hear'd the absolute word, do not the means reject,	
Keep eye upon the goal, to means thy hands direct	131.
Not in theory only have we the work defined;	
Not in practice only - both have been combined	132
Where action in fancies rule, There will be no practice sound;	
Wherever true self-knowledge fails, can be no absolute ground	133
In the Past One erewhile have been, and some there be to-day,	
In future times there'll be also - there is no change of way	134
At last the Perfect One - to know is to achieve,	
For the First Word and Jina State - both helpful are, believe	135
For him who can achieve the helping cause disdain;	
For him who seeks Fulfillment - in error fixed remain	136

શ્રી રાજ-પ્રશસ્તિ

(પદ્યવિનય)

૩૬૨

હવે શ્રી રાજરાજા કાર્તિકી પૂર્ણિમાએ,
સુનાન દીપ્તિધર કામિન ઓમનાએ;
જેને વિશેષી જિન સામન-અગ્રગણિ,
પાપન કલ્પમિત ધન્ય થયે વિગતી. ૧

જેના મુલાગની પીઠા તપ્તા પિપાસુ,
પાગ્યા નુનોય અનિ ભવ્યઅગર આસુ;
પાગ્યે મધુકાવન-કોગરદ નદ,
તે ગર-ગર અભિવદ્ધુ દુસૌખ્ય-કન્દ. ૨

જાનિ અનિ પ્રભા, કંઠકમા જ પાગ્યા,
કેળી અનેક ભવ મોહકથી વિગર્યા;
આપ્યે કટના જ શાપાવધાનો;
આપ્યે-અભિગમ અર્થ થયા ધીમાનો. ૩

પ્રેલોભનિત જપનિ-મેળની ગરજાની,
મયપાત્રી મેળવ મેળવથી પ્રેમાની;
તેમાં ગિરમ કરી નિય દુસારીવાયે,
ગિરોપ પંકજ અમા અગિને વિગાડે. ૪

જુગમે ઉપાધિ-અમગર પુમા પ્રેલ 'પુ'
કારી સ્નાધિ-અધિ દત્તી એક વિશેષ 'પુ';
શ્રી ગમગ પ દર અન્ન વિગર કરી,
હવે નિ નિયમ અન્ન પધારી પ

કિન્તુ પ્રેલપક રંગી સુખ મોહકાણા,
અકિન-અવધ-તપી ન વિચારાણા;
કેવલ-અવધની અન્નિભા વારવા,
નિ નિયમ અમગર અન્ન-પી નાવ. ૬

અન્નપાનના અન્ન નિમેષ મહાન-દે,
અન્ન નિનાઈ અન્ન મલ વિષુ નિદાદે;
અન્ન-અન્ન કંઠા અન્ન પુષ્કળા;
અન્ન-અન્ન અન્ન અન્ન અન્ન અન્ન

હમાન-અન્નન થકી મવી માટે-અભિધ,
શ્રી 'આ-અસિદ્ધિ' નવનીતની ઉપનિધિ;
સદા કરી શિવ-સુપંથ પતાવગતે,
પદ દર્શનો હમાનવાથી વિગતવગતે. ૬

જેની કૃપાધકી થયા વનુગર અગી,
આ-આનુશનિ બરીને અન્ન-અમગમી;
શ્રી સાયબદ સુખ અન્ન નીર્ધવાની,
અન્નાભિલાષી ભવવાસ પ્રતિ હિમાની ૬

મૃત્યુના પન્નપાથ અમા અગ્યા,
શ્રી આન્નમૂર્તિ નિર્માયી અગ્યાગ્યા;
જેની સુગાધમયા તીકા મહી કટારી,
ગિરભ્રમોદ - ધનમયિ વિગેદનારી. ૧૦

ગાન કરા અથળ - દર્શનમોહ મારી,
ગાનમનદન અગ્યાગ્યા પિપાસી;
શ્રીન અનેક અન્નને પાન અગ્યાગ્યા,
તે ગરગર અભિવદ્ધુ ભવ કરી. ૧૧

અન્ન પદાર્થ અવધાર અન્નગાની,
ઉટે અપાક દર નિર્મ. રહે અન્ન તારી;
અગ્યાગ્યા અન્નગમ ઉર-અન્ન તારી;
તે તારા! અન્ન ભવમા પનિ તારા. ૧૨

અપાક નિર્મિતઅપાક દે અન્નગ્યા,
અન્ન ભાગે અન્ન કટના અન્ન નિર્મિત;
અન્નિત અન્ન કટના અન્ન અન્ન અન્ન;
શ્રી કિન્તુ અન્ન કટને અન્ન અન્ન અન્ન

અન્નિત અન્ન કટના અન્ન અન્ન અન્ન

શ્રીમદ્ રાજવંદનની ચિંતન સમૃદ્ધિ

ડૉ. સોમાભાઈ ધુ. પારેખ.

ભાગ્યવીર સંસ્કૃતિના ઊગમકાળથી, પરમતત્ત્વની ખોજ અને પ્રાપ્તિ માટે. અનેક ઋષિ-મુનિઓ, તત્ત્વચિંતકો, સન્તો અને સાધ્વીઓએ અથાગ પ્રયત્ન કર્યા છે. સમગ્ર સૃષ્ટિમાં અને વિશ્વમાં એકતત્ત્વરૂપ કોઈ પરમતત્ત્વનો ધબકાર અને અણસાર અનુભવીને, એ તત્ત્વનો આત્માનાર કરવા, અને મહાપુરુષોએ પ્રયત્ન કર્યા છે. આખા વિશ્વમાં જે ચૈતન્ય ચિન્તસી હતું છે તે જ ચૈતન્ય માનવીના નાનકડા દેહમાં અખડ અને અવિરત રીતે, તાલબદ્ધ હોય અને અગીત સ્વરૂપે ધમધમી રહ્યું છે એની અનુભૂતિ કોઈ વિરલ મહાત્માઓ જ કરી શક્યા છે. અર્ચામીન યુગમાં શ્રી ગ્રમણ મહર્ષિ, શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ, શ્રી અરવિંદ ઘોષ અને શ્રીમદ્ રાજવંદન જેવી વિભૂતિઓએ દર્શાવ્યું છે કે, આત્મા એ જ પરમાત્મા છે આત્માના સાક્ષાન્તઃક્રાંતિ તેઓ પગમાત્રાથી અસીમ, અમાપ અને સર્વવ્યાપક વિરાટ ન્યૂનતા દર્શાવ કરી શક્યા, એ માનવજીવનની સર્વ સિદ્ધિના શિરમોર સમી સિદ્ધિ ગણી શકાય.

અણેક પના વિજ્ઞાનદારો માનવ જીવન જેટલા ડગલાં આગળ વધ્યું હશે, તેનાથી અનેક ગુણિતિ પ્રગતિ મહાત્માઓના આત્માના સાક્ષાન્તકારથી થઈ છે, એ ઉપકૃત છે.

ટાંચે એ પુરમ ચૈતન્યસાગરને ડિનારે પહોંચ્યા ન
 ને... અને પાછા પડ્યા; તેમના કાવ્યો અને નાટકોમાં
 તે શ્રીમદ્ રાજ્યનું નત્વ માટેના તલસાટ વરતાય છે.
 તે કાવ્યો અને નાટકોને પામવો જ તલસાટ છે
 તેના પુરમ નત્વને કાવ્યમૌદ્વંદ્વના વચ્ચે પામવા
 ને... પાછા પડ્યા.

નાનું નાનું પ્રાણ કરવા શ્રીમદ્ રાજ્ય એ પ્રકારનો
 નાનું નાનું પ્રાણ કરવા શ્રીમદ્ રાજ્ય એ પ્રકારનો
 નાનું નાનું પ્રાણ કરવા શ્રીમદ્ રાજ્ય એ પ્રકારનો

નાનું નાનું પ્રાણ કરવા શ્રીમદ્ રાજ્ય એ પ્રકારનો
 નાનું નાનું પ્રાણ કરવા શ્રીમદ્ રાજ્ય એ પ્રકારનો
 નાનું નાનું પ્રાણ કરવા શ્રીમદ્ રાજ્ય એ પ્રકારનો
 નાનું નાનું પ્રાણ કરવા શ્રીમદ્ રાજ્ય એ પ્રકારનો

—'શ્રીમદ્' પૃ ૪૭

પણ 'સત્' તે 'સત્' જ છે, અને તે જ એ બધા
 પ્રકારે કહેવા યોગ્ય છે,

કહેવાય છે. સર્વ એ જ છે, અન્ય નહીં. ...

'આત્મા'નું સ્વરૂપ સમજાવતા, 'આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર'માં
 તેઓએ કહ્યું છે કે,

× × × ×
 દેહ ન જાણે તેહને, જાણે ન ઇન્દ્રિય પ્રાણ,
 આત્માની સત્તા વડે, દેહ પ્રવર્તે જાણ ૫૩

સર્વ અવસ્થાને વિષે, ન્યારો સદા જણાવ;
 પ્રગટપ ચૈતન્યમય, એ એ'ધાણુ સદાય. ૫૪

× × × ×
 આત્માની શકા કરે, આત્મા પોતે આપ,
 શકાનો કરનાર તે, અચરજ એહ અમાપ. ૫૮

× × × ×

[illegible][illegible]

५१०६ ११-१६ मार्च १९६१

३०३६ ५३११२१५—

[illegible]

શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંતને પ્રાર્થના

શ્રી રત્નરાજ સ્વામી

આપકો આધાર સદ્ગુરુ આપકો આધાર (એ દેક)

શ્રી સહજ આત્મસ્વરૂપ સ્વામી, શુદ્ધ ચૈતન્યધાર,
ઈમ અસાર સમાર માહી, દેખ્યો ઈતનો સાર. સ. ૧

યોગક્ષેમ કરે સો નાથ, એહ શબ્દ વિચાર,
ભથ પકડ મનાથ કીનો, વાત મુખ-ઉચ્ચાર. મ. ૨

ઝાણકે કન કાણકે ધન કાણકે પરિવાર,
મેરે તો હે ઘરણ સાચે, સુગુરુ ગુણભંડાર મ. ૩

નિપત્તિવાદિનિ માહી બૂઝત, કો કરે મમ સાર?
આપ નિર્વામિક હેકર, ઉતારો ભવપાર. સ. ૪

લહુ ડલે બહુ માની લીજે, મેરી યહ પુકાર,
ગનનગ બક્ષિમ કીજે, દયા દીલમે' ધાર. સ. ૫

Shrimad Rajchandra

Dr. A. N. Upadhye,

Shrimad Rajachandra was indeed a Yugapurush. He was a remarkable personality. He combined in himself a seer-poet, a mystic and a man of abnormal intelligence and memory. With him religion was not a matter of social heridity or of profession, but essentially a fact of self-experience and spiritual realization.

Shrimad was born in 1867 and died just at the age of 34. He lived a wordly life, but he was above it: a lotus stands in mud, but is always above it, blooming with dignity. He led a life of detachment and renunciation. He possessed knowledge of subjects for which he had never received any schooling at all. Even during his boyhood, high religious-philosophical problems confronted him, and he tried to find their solutions. Traditions he did follow, but he was not fanatic about them. He never hesitated to throw them, if their meaning carried no conviction to him.

He was a prodigy of memory and intelligence. He was a Shatavadhani: his mind could function in a century of directions at one and the same time. This was amazing to Western scholars like Peterson and others in Bombay. As a jeweller, even the minutest details of his accounts he carried in his brain for days together, and later he wrote them out with perfect precision. Everyone round about him knew him and his abilities, and respected him. But Shrimad was never conscious of it, nor did he think of his innate abilities with any speciality. Extraordinary feats of memory and intelligence were as natural and spontaneous in him as leaves in a tree. He refused to publicise them, much less did he try to use his abilities for any ulterior ends.

It is true that he is not very much known outside Gujarat, though some of his followers are scattered all over India and even among merchants who are staying in Africa.

Shrimad wrote almost always in Gujarati, and the majority of his writings are published in a volume 'Shrimad Rajachandra' (Gujarati edition), Ser. 1931, Pt. 2. His edition Bombay Ser. 1932, copy etc. he had from Shrimad Rajachandra's Ashram, Agas, Var Anand W. P.)

શ્રીમદ રાજાચંદ્રી અંક

He has left to us few treatises like the 'Mokshamala, Bhavanabodha, Atmasiddhi, and a large amount of correspondence, addressed to inquirers, friends and devotees. The 'Mokshamala is a miscellaneous manual dealing with a number of religious topics. The Bhavanabodha illustrates what thoughts should be cultivated by a religious devotee. The Atmasiddhi is a systematic treatise devoted to expounding what might be called the Atma-philosophy which is the quintessence of Shrimad's writings. His letters touch upon various problems that face an enquirer on the path of religion.

The Atma Siddhi is a master-piece in which Shrimad has expounded the philosophy of Atma. To know the Atma is to know oneself. Shrimad has a spiritual approach to every problem. He has expounded in a lucid manner about the Atma—its nature, its attributes and modifications, its bondage, its liberation, and its liberation as viewed in themselves and as viewed in the light of different schools of philosophy. His words are expressed in a simple and direct manner, stripped of all technicalities. He is one of the few who have written on the background of the Indian mind. Shrimad has

expounded ethics and religion for the guidance of all those who want to follow his thoughts. It is through self-sincerity that spiritual experience attains purification and finally culmenates into self-realization.

Though Shrimad uses a number of Jain technical terms in his exposition, his realm of ideas is of a universal character, and his religious basis is more of an all-India character.

Mahatma Gandhi claimed Shrimad as one of the three (the other two being Ruskin and Tolstoy) who had left great impress on his make-up. While in Africa, Gandhi passed through a great mental upheaval, and it is Shrimad Rajachandra who was mainly responsible in helping Gandhi to discover Religion and stand firm on it. The study of Shrimad's writings help us a good deal in understanding the mental make-up of Mahatma Gandhi.

It is necessary that Shrimad's writings have to be studied critically, not merely as a part of intellectual pursuit but as a way of life. His words are a search-light which will help us to find ourselves and enable us to live peacefully with ourselves and with others with whom we come in contact.

24. 25. 26.

જેમની શ્રીમદ્ પ્રભુની રૂઝ સતે જેને શ્રીમદ્ પ્રત્યે ભક્તિવત્ કર્યા
શ્રીમદ્ ગાંધીજીના અધ્યાત્મિક અભિપ્રાયો

ધન્ય તે મુનિશ્રી જે ગાયે સમગ્રાણે :

આજીવન સભ્યતાના ફાયદાઓ અને સુવિધાઓ વિશે માહિતી માટે અમારો સંપર્ક કરો. અમારા સંપર્ક માટેની વિગતો અમારા વેબસાઇટ પર મળી શકે છે.

੧੫ - ੧੫ਵਾਂ ਧੀ ਯੋਨ ਭਗਵਤ ਭਵਬੁਥਾਯ

Pushpmala

Shrimad Rajchandra's Anthology

Translator

Dr. Bhagwandas M. Mehta

1 Night is over Dawn is there You are free from the clutches of sleep Endeavour to be free from the internal sleep of ignorance

2 Cast your glance over the past night and past life.

3 Be delighted for fruitful time, and make this day also fruitful Repent for a futile day and forget the futility

4 Moment by moment infinite time has passed, still there is no achievement

5 If no fruitfull event has been accomplished by you, be ashamed of yourself again and again.

6 If improper deeds are done by you, feel ashamed of yourself and take a vow not to repeat the same by mind, words, or deeds.

7 If you are independent, then along with wordly transactions divide this day as follows.

1st th part - devotional duties

1 1/2 th part - Religious duties

1/8 th part - Merit

1/8 th part - Learning

2 1/8 th part - Sleep

2 1/8 th part - Worldly duties

8 If you are one who has renounced the world, look at the world (thinking of woman's form) Bearing in mind the form of woman denuded of skin

9 If existence of religion is not believable to you, then think over what I tell you below .

What is the casual law for your existing state ?

Why don't you know things to happen tomorrow ?

Why don't you get what you desire ?

What is the cause of stringency of things.

10 If existence of religion is believable to you, but if you have doubts as to its basic principles then I tell you as follows

11 I give my towards all beings

12 Or not to take life of any being, not to exact work from a being and its capacity.

13 Or the path trodden by saints

14 There is no difference in any of the basic principles, there is difference only in the angle of vision. Thinking so and understanding the purpose, follow the pure religion.

15 Whatever religion you might be following, I have no bids for that. The only purport of saying is this—follow that devotion, that religion, and that good conduct, by which worldly filth is destroyed.

16 However dependent you may be, still without forgetting purity by mind make this day charming.

17 If today you are being led towards a deed, remember death.

18 Recapitulate the memorandam of your happy and unhappy events, if you are troubled to tell a secret to anybody.

19 May you be a king or a pauper, rich or poor may be, but thinking this thought better toward righteousness, that earthly conduct of the body will require only three conditions—understanding of nature, control of

24 Remembering the immeasurable violence in dealing of corn etc, draw your mind towards judicious transaction.

25 If you are a butcher, then thinking of your own soul's happiness, enter into this day.

26 If you are a child of understanding age, keep your eye on learning and on obedience.

27 If you are a young person keep your eye on industriousness and celibacy.

28 If you are an old person, keeping your eye on death, enter into this day.

29 If you are a woman, remember your religious duties towards your husband, beg pardon for the faults committed, and keep your eye on the family.

30 If you are a poet, remembering impossible praise, enter into this day.

31 If you are a miser....

32 If you are intoxicated of power, then remember Napoleon Bonaparte in both his conduct.

lately, then desisting from doing harm to others, enter into this day.

34 If you are a religious pontiff, then casting a side-glance with despire at your misconduct, enter into this day.

39 If you are a servant, then washing faithfulness towards your master, & he is the owner of your body - the dearest of all enter into this day.

40 If you are a bad-character, then thinking of your health, fear, dependency, corruption and happiness, enter into this day.

41 If you are unhappy, then hoping for livelihood enough for to-day, enter into this day.

42 Having necessarily spared time for religious duties, enter into the accomplishment of to-day's transactions.

43 Even if at first entry it might not be agreeable, still thinking of the nature of ever passing day; contemplate over that pure thing anytime to-day.

44 Inquiring into your mode of living as regards diet, movement and personal hygiene, enter into this day.

45 If you are an artist, then thinking of idleness and phase of ability, enter into this day.

46 Whatever business you might be following, but for the sake of livelihood, don't even urgently earned money.

47 After having taken this remembrance, and having gone through the cleanliness duty, let pardon, being engrossed in God's devotion.

48 In the course of world's dealings if for the sake of your friend, you are going to do wrong to any particular group, then do it.

49 If you are given even moment to do good to a leper, a poor, or to a prostitute, enter into this day.

50 Reserve an hour and a half at the minimum, for religious duties and advancement of learning.

51 Life is short, and worldly net is long - so curtail the net and life as happiness will be felt long.

52 Wife, son, family, wealth, etc. even if all these things may be in your home, still underlying that blisses subordinatedly there is misery. Considering so, enter into this day.

53 Good conduct is the root of purity.

54 To prevent the mind going whimsical, -

55 Taking a common vow to speak words-peaceful, sweet, delicate, true, and pure, enter into this day.

56 Body is in itself filth and dirt. For such a thing why do I take delight by doing this improper act? Think so to-day.

57 If at your hand anybody's livelihood is come to be broken to-day.

58 Now you have entered into the process of meals. Temperate Akbar has been considered the greatest emperor.

59 If to-day you have mind to sleep, by day, then at that time be buried in God's devotion, or take advantage of rest scripture.

60 I understood that it is difficult to do so, still study is the remedy of all.

61 If continued earnings is required to-day, it is best, others to let it be of it.

62 As well as don't add any enemy, because by that enemy, I have long happiness to be enjoyed. This is the best of the state.

63 If to-day you are going to fill in any holy scriptural, or other great knowledge, enter into this day.

64 In spite of getting vast wealth if to-day anyone's life is being sacrificed by injustice, then desist.

65 Time is invaluable,—considering this, utilise 216000 moments of to-day

66 Real happiness lies only in detachment. So don't increase internal delusion by allurements of worldly net

67 If you have got a day of leisure, then act according to above mentioned independence.

68 Seek any sort of sinless amusement or any other sinless means for to-day's pleasure

69 If you want to be drawn in a good-natured deed, this day is not for delay, because there is no other auspicious day like to-day

70 Even if you are an officer, don't forget the truly best well-being, because even the king who is eating bread you are eating — is an enemy and servant of the subjects

71 In breaking the good vow of carelessness, be vigilant and discriminate, even in worldly

Death Debt is the despotic tax-collector and devilish king. If you have got it, unburden to-day, and desist from incurring a fresh one

76 Now have a look into the estimated condition of day-time duties

77 Warning has been given in the morning, still if anything improper is committed, repent for it, and take a lesson

78 If you have come having done benevolence, charity, gain or other's well-being, then feeling delighted remain prideless

79 If knowingly or unknowingly anything contrary is done, then now desist from it.

80 Maintain regularity of transactions, and at leisure seek retirement from the worldly affairs

81 If you happen to be delighted for enjoying your life, just as you have best enjoyed this day, then only—

82 To-day this moment when you are pursuing over my narrative, considering that every moment as the span of your life, be drawn into righteous mood

83 According to the saving of soul

Shrīmad Rājchandra

Pyarelal

(*The Early phase*)

With every ill comes the cure. On the night on which Mohandas received the news of this affliction, (Mother's death) he was also introduced by Dr. Mehta to one who was to provide him solace and spiritual guidance which he so sorely needed. This was Raychandbhai. Whom Gandhiji has bracketed with Ruskin and Tolstoy as the persons who influenced him most profoundly. In spiritual perception, he placed him even before the Russian sage.

About the same age as himself, Rajchandra was the son-in-law of an elder brother of Dr. Mehta and a partner in the firm of Revashanker Jivaji, an Jhaveri. Jhaveri is the Gujarati for a dealer in gems. He was also known as Kavi or poet. He had the reputation of being a SHATA-VADHANI, i.e., a person who can remember or attend to one hundred things at a time. For instance, if one could read a book, dictate a speech, work mentally as intricate mathematical problem, answer questions, listen to a conversation, play on a musical instrument in orchestral accompaniment and carry on a game of chess simultaneously, and repeat word for word the conversation, the contents of the book, the questions and answers and recall the sequence of the moves in the game without a mistake, he would be called a

Rajchandra's profound knowledge of religious scriptures, of which he came to know later, but his purity of character, self-discipline and equanimity, above all his personal striving after spiritual perfection. This found expression, when he was only eighteen, in poetical composition.

O, for the hour of that unigle bliss,

When all the knots untied-within, without
And all the subtlest bonds removed, I shall
Walk on the blessed path that ages tread
of love

Transcending mind and all its fleeting moods,
And fixed in deep detachment evermore,

Remember, body only as the means.

For self-draw line.

And nothing else for any cause whatever,
No more deluded I shall be

By the case work, or this earthly frame
of time

During nearly a year of his stay in India Mr. Anderson continued his life manfully at close quarters sleeping, eating, working or resting, and found in him not a trace of timidity, but only a recognition of the highest order. He went about dressed in Dhoti, ANGI-ARMANY (the old style) and a turban, not caring whether they had been donned or not. He was indifferent as to what he ate. He sat on a pile of grass on the floor. His food was delicious and light. He seemed always wrapped in ease, and his kind eyes were keen and alert, and his calm, simple, generous, but balanced nature never failed. The English people, however, were not so happy as he was. He was a little too strong

Height and dusky complexion. His smiling, cheerful countenance radiated serenity. His speech had a magnetic quality which held the listener spellbound. He was never at a loss for the right word and seldom scolded out what he wrote, yet whatever he wrote was word-perfect.

Never did an idle word escape his lips. He did not know what it was to be frivolous. Every action of his bore the mark of poise, dignity, and deep earnestness. He regarded all his outward activity, but means to the cultivation of self-discipline and attainment of the supreme goal of liberation.

The Gujarati poet Sharnil Bhata has described the businessman as a saint. Sharnil Ruchandra was the personification of that ideal. He never resorted to untruth, subterfuge or dishonest practice of any kind in his business dealings, giving the lie direct to the notion that a successful business cannot be run on strictly ethical lines or that a man of religion cannot engage in commerce and keep intact his religious principles.

On the contrary, he demonstrated that "pneumatics can very well be used in hand with success to bring out positive results, both for the education and application of signals and for..."

Reynolds was a former member of the
Federal Bureau of Investigation, and
a former member of the American
Soviet Society, and a former member of the
American People's Party. Reynolds was
also a member of the American People's
Party, and a member of the American
Soviet Society. Reynolds was also a
member of the American People's Party,
and a member of the American Soviet
Society. Reynolds was also a member
of the American People's Party, and
a member of the American Soviet Society.

outraged, when any one tried to deceive him, his blazing eyes and knitted brow reflecting the deep anguish that he felt. Such was his moral sensitivity that he used to say that he could possibly bear the anguish of being transfixed by spears but not the anguish that Untruth, deception or an unclean practice caused him. This trait became even more pronounced later in Gandhiji.

His remarkable clarity of mind enabled him to see far ahead of a problem and master all the intricacies surrounding it, while his razor-sharp intellect gave him a judgment that in most cases was found to be unerring.

as in the presence of Truth and Ahimsa, Untruth and Himsa cannot prevail. Hatred ceases in the presence of love, similarly, before the sun of straightforwardness, hypocrisy and deceit cannot subsist. A man of religion, who has attained pure knowledge, will be able to spot the hypocrite the moment he sees one, and melt with pity at his spiritual deformity. In short, knowledge of one's own self comprehends knowledge of the self in everybody.

Gandhiji implicitly believed in this. True, Rajchandra was not himself completely proof against deception. People did some time cozen him in the name of religion. That, said

સમાજક્ષેત્રે શ્રીમદ્ 'ક્રાંતિકારીપણું' :

શ્રીમદ્ને સ્વસ્થાવશાં તથા મનનશીલ હતો. તેમનું ચિન્તન આત્મશક્તી જ હતું, તેથી બાહ્યશક્તી સાહિત્ય જેમકે વાર્તા, નવલકથા નાટક, પ્રવાસવર્ણન વગેરે તન્નદ તેમની નસ્ટિ સ્વાભાવિક રીતે જ વળેલી ન હતી. તેમ છતાં તેમણે તેનું યોગ્ય ધ્યાન લખાણ પોતાની વીશ વર્ષની જા. પહેલાં કર્યું હતું.

શ્રીમદ્ને જમાનો મુદ્ધારક યુગનો હતો. એ સમયે સામ નિર્મલ, ઔદ્યોગિક, ગાંધીય તથા ધાર્મિક ક્ષેત્રે ક્રાંતિ મચી રહી હતી નર્મલ, દલપત, નવલરામ, રામ રામ-ચંદ્રાનંદ, દાનંદ સરસ્વતી, વિવેકાનંદ, ગોખલે, મુનશી, આદિ પોતાપોતાની રીતે પોતાના નેતૃત્વમાં મુઘલો મુગલના હતા. ગુજરાત નેતૃત્વમાં નામજીક ક્ષેત્રે નર્મલનો જુસ્સો, દલપત-ગાંધીય તથા રામ રામ-ચંદ્રાનંદની મધ્યસ્થતા મુદ્ધારકના એ નેતૃત્વમાં કાળજી વિના ગળેનાં નથી. અને મોરબી

“વિદ્યારત્ન ગુણી બહુ, માટે ભણાવો બાળ, વિદ્યાએ સુખ જાણ્યું, વિદ્યા ગુણ વિશાળ.”

—સદ્બોધશતક

“કપટ કદી ન કીજ્યે, એ છે દુઃખનું મૂળ, ઔરંગઝેબે કપટથી, ઊભા કીધા ધૂળ.”

—સદ્બોધશતક

લગ્ન, જમણ, દાડા, આદિમા ધનનો વ્યય કરવાને બદલે હોસ્પિટલ બંધાવવામાં, નિશાળો સ્થાપવામાં આદિ પરોપકારના કાર્યમાં ધનનો ઉપયોગ કરવાની હિમાયત શ્રીમદે એ સમયે કરી હતી, એ તેમનું મુદ્ધારક-પણુ સ્પષ્ટ છે, પરંતુ તે ક્યારેક જ, નીચે જેવી પંક્તિઓમાં નર્મલ જેવો જુસ્સો બતાવે છે—

“સળગાવી દો આ સમય, વળી વેમની વાડ, અધિક નહિ તો નિરખશો, ધોળે દહાડે ધાડ.”

—ધોળે દહાડે ધાડ

મંદિરમાં રહ્યા. વળી નૈનતા સ્થાનકવાની સંપ્રદાયનાં
પુસ્તકમાં જ્ઞાતી અને સૂત્રો વાચકમાં આવનાં તેમને
નૈન પર્વની પાઠ ઓળખી અને તેમની દષ્ટિ વિશાળ
હોવાથી તેઓ નૈનતા પદ્ય સંપ્રદાયના ગ્રંથો, તેમ જેમ
વિષ્ણુ, ધર્મા ગ્રંથો તેમ તેમ વાંચના ગયા. આ ગ્રંથો
ગ્રંથો ગ્રંથોને દક્ષિણે અને દક્ષિણે રહ્યા, અને તે
દેવસેવક ગયા નૈન બાળનાંથી મેળવીને તેમણે વાંચ્યા
રહ્યા તેમની જાનપિસાસા એટલી તીવ્ર હતી કે તેમના
વચનનાં આપ મુદ્દા વચન પાઠ તેમને આપ આપ
ન હતું. પોતાની સ્વર્ગત્રિયિય રહ્યા અને સ્વર્ગત્રિયને
ત્રિય નેમણે આ ગ્રંથો પરિગ્રહીને દક્ષિણે મેળવેલ
જાન પસાચાં રહ્યાં. અને તેમજ તે પછી કેટલાક એવા
વિશાળ આજ્ઞા કર્યા રહ્યા કે જે આજ્ઞાત્રિયક દેવનાં તેમણે
કાળિંગત્રિયક મુદ્દા રહ્યાં.

તેમજા શરૂ થતાં મળાવેનાં કાંટા, ખડો, આદિ વાજાં
 લગાવેલાં. જેના દરમિયાન ખાદ્ય-પેવાં વગેરે, દિવસ વગેરે,
 સ્વાસ્થ્યવર્ધકી, દર્શિયા, વગેરે, લોકો વચ્ચે કાટલા
 મેળાવાં થોડાં પાનાળી કે તાંબાનાં બીજાંની કાનિયા
 પાનાળામાં જ મેળાવેલાં મળેલાં હતાં. પરિણામે તેઓ
 થોડાં જ માત્રમાં જ સ્વાસ્થ્ય વગેરે વધુ લગાવેલાં હતાં.
 આના સરવેક્ષે જોઈને સ્વાસ્થ્યવર્ધકી કાંટા, ખડો, આદિ
 વગેરેનાં જોડાં કાટલા ખાદ્ય વગેરેનાં આપવાનો સીધો તારા
 જ ને સ્વાસ્થ્યવર્ધકી કાંટા, ખડો, આદિ વગેરેનાં જોડાં
 કાટલા, જેને કે, કાંટા, ખડો, આદિ વગેરેનાં જોડાં
 કાટલા, જેને કે, કાંટા, ખડો, આદિ વગેરેનાં જોડાં

[illegible]

(1334)

"...and the people of the world are not yet ready to accept the new order of things."

તે દર્શિય, અર્થિ માને તે સુમરિ ન કરાવે તે અપાવ મેર.
 તે કાંઈ "ક" દોષ " એ તે સંપન્ન માને તે નરિ વરે
 શ્રીમતે નરે નરિ નેમ શ્રીમાનના અર્થ સ્વભાવિના
 છે તેના ગણ, દેવ, અજાત આદિ વધા તેવું કાવ :
 વાણી અજાતી કહે તે અગ કમઘી કાવણ છે તે ન
 નાનું નરિ; એમ કલ્યાણ તેમ નરિ દર્શિયપ કે
 વધારા મળ્યુ તે કાવ વરે, આ અજાતી સમજા.
 સુમરિ આદિના આગદ નામ દેવ. "

“કલ્યાણના કર્ષ જ દિઃ નથી. અમાન કર્ષ
માનવ કલ્યાણથી દૂર રહેજે; જગ વિશેષ કલ્યાણ નહિ.”
(૭૫૯૭)

"नमोऽस्मै स्वाध्याय नट्य, धर्मो मद्भक्तुः सदा
रूपे शुद्ध भवति न त्वा, रक्षा दत्त न पम्."

— ३१७ —

[illegible][illegible]

સમજનારા પુરુષો આગળીને વેટે ગણાય તેટલા પણ માંડ દના લોકોની આવી સ્થિતિ જોઈ તેમને સાચું અમનવચનો પ્રયત્ન શ્રીમદે કર્યો. તેમણે એકાંતે જ્ઞાન કે ક્ષિપ્ર નો નિષેધ કરી, લક્ષિતનું મહાત્મ્ય સ્થાપન કર્યું. અને જે કુર્ષ કળ છે તે સાવતુ જ છે તેમ પ્રતિપાદન કર્યું. આત્મવિનાની, આત્મમાર્થ વિનાની કોઈ પણ ક્રિયાનું આ આત્મમાર્થ મળતુ નથી, તે તેમજો વારંવાર, પત્રે પત્રે, કાવ્યે કાવ્યે ઉપદેશનું જોઈ શકાય છે જુઓ :-

“નિશ્ચયવાણી માંજગી, સાન તજવાં નહાય,
નિશ્ચય રાખી લગ્નમાં, સાન કરવા સોય,
નય નિશ્ચય એકાંતગી, આમાં નથી કહેવ,
અંતરે વ્યવહાર નહિ, બંને સાથ રહેવ.”

(આત્મસિદ્ધિ—૧૩૧,૧૩૨)

સત્પુરુષનાં ચરણ સમીપ રહીને થાય તો ક્ષણવારમા મોક્ષ કરી દે તેવો પદાર્થ છે.” (પત્રાક ૨૦૧,)

“લક્ષિત એ સર્વોત્કૃષ્ટ માર્ગ છે. લક્ષિતથી અહંકાર મટે, સ્વચ્છંદ ટળે અને મીઠા માર્ગે ચાલ્યું જવાય; અન્ય વિકલ્પો મટે. આવો એ લક્ષિતમાર્ગ શ્રેષ્ઠ છે” (ઉપદેશછાયા)

એકાંતે જ્ઞાન કે ક્રિયાનો નિષેધ કરી લક્ષિતનું મહાત્મ્ય સ્થાપવું તે પણ તેમનું ક્રાંતિકારી પગલું જ છે

શ્રીમદે સદ્ગુરુનો અને જ્ઞાનીનો જે મહિમા ગાયો છે તે તેમના જમાનાને જોતાં વિશિષ્ટ છે. તેમણે પતાવેલો એ મહિમા મહદ્ભાગ્ય પુરુષો જ સમજી શકે છે એ સત્પુરુષ પ્રતિ કેટલી શ્રદ્ધા હોવી જોઈ એ, અને

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની પ્રતિભા

શ્રી અમરચંદ માવજીભાઈ :

કળિકાળ કલ્પનરૂઢી શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની પ્રતિભાને કળિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીની પ્રતિભા સાથે સરખાવતા શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીનો જન્મ સોગપ્તના પ્રધુકામાં કાર્તિક સુદ ૧૫ના રોજ થયો હતો. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનો જન્મ સોગપ્તના મોરબી પાસે વવાણિયામાં સંવત ૧૯૨૪ના કાર્તિક સુદ ૧૫ના રોજ થયો હતો. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી આઠ વર્ષની નાની વયે દીક્ષિત થયા હતા, અને એ ઉમરે એઓશ્રીની પ્રતિભા અજળ હતી. તે જ રીતે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની ઉમરે કવિત્વશક્તિ અને જ્ઞાતિસ્મરણુ જ્ઞાનસંપન્ન હતા એમની રૂઢીગણના પત્નિ અજળ હતી. તેર વર્ષની વયમાં આગમ શાસ્ત્રોનું અવલોકન કરી 'મોક્ષમાળા' નામનો ટૂંકો ધર્મ પ્રવેશિકારૂપ ગદ્ય પદ્યમાં ગ્રંથ માત્ર ત્રણ દિવસમાં રચ્યો હતો.

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીએ પગમહાત્મ શ્રી કુમારપાળ મહારાજને પ્રતિષ્ઠાધી રૂઢી પામી અને એ મહાત્મા મહાન પ્રભાવના કરી હતી. શ્રી કુમારપાળ મહારાજને પદ્ય અમરના રામચંદના દિન માટે તેઓશ્રીએ 'ધોગશાસ્ત્ર' ગ્રંથની રચના કરી હતી.

આશ્રય અને ભાવના

શ્રીમદ્ રાજ

દુર્લભ એવો મનુષ્ય દેહ પણ પૂર્વે અનંતવાર પ્રાપ્ત થવા છતાં કંઈ પણ સફળપણું થયું નહીં; પણ આ મનુષ્યદેહને કૃતાર્થતા છે, કે જે મનુષ્ય દેહે આ જીવે જ્ઞાનીપુરુષને ઓળખ્યા, તથા તે મદાભાવ્યનો આશ્રય કર્યો.

જે પુરુષના આશ્રયે અનેક પ્રકારના મિથ્યા આગ્રહાદિની મંદતા થઈ, તે પુરુષના આશ્રયે આ દેહ છટે એ જ સાર્થકતા છે.

જન્મજરામરણાદિને નાશ કરવાવાળું આત્મજ્ઞાન જેમના વિષે વર્તે છે, તે પુરુષને આશ્રયે, જ છવને જન્મજરામરણાદિનો નાશ કરી શકે, કેમકે તે યથાસંભવ ઉપાય છે.

મયેગ સંબંધે આ દેહ પ્રત્યે આ છવને જે પ્રારબ્ધ હશે તે વ્યતીત થયે તે દેહને પ્રમગ નિર્મન થશે. તેનો મમે ત્યાગે વિયોગ નિવ્રયે છે, પણ આશ્રયપૂર્વક દેહ છટે એ જ જન્મ સાર્થક છે, કે જે આશ્રયને પામીને જીવ તે ભવે અથવા ભાવિ એવા થોડા કાળે પણ મુક્તિપદ્મમાં મિથ્યાનિ કહે.

તમે તથા શ્રી મુનિ પ્રસન્નપાત્ત શુશાલદાસ પાસે જવાનું રાખશો. બ્રહ્મચર્ય, ન્યાયમિત્યાદિ યથાશક્તિ ધારણ કરવાની તેમને સંજ્ઞાવના દેખાય તો મુનિએ તેમ કરવામાં મનિ રૂપ નથી.

મા મદ્ રૂએ કહ્યો છે એવા નિઘ્રયમાર્ગનો સદાય આશ્રય રહો.
જો દેહની સ્વરૂપ નથી, અને દેહ સ્ત્રી પુત્રાદિ કોઈ ભારા નથી.
મદ્ નિર્મલ સ્વરૂપ અવિનાશી એવો જ આત્મા છું.
મામ અન્નમન્ન કરના મગ્ધેયનો દાય થાય.

પત્રાક ૬૬૨

આશ્રય અને ભાવના

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

દુર્લભ એવો મનુષ્ય દેહ પણ પ્રવેં અનંતવાર પ્રાપ્ત થવા છતાં કંઈ પણ સફળપણું થયું નહીં; પણ આ મનુષ્યદેહને કૃતાર્થતા છે, કે જે મનુષ્ય દેહે આ જીવે જ્ઞાનીપુરુષને ઓળખ્યા, તથા તે મદાબાબને આશ્રય કર્યો

જે પુરુષના આશ્રયે અનેક પ્રકારના મિથ્યા આગ્રહાદિની મદતા થઈ, તે પુરુષના આશ્રયે આ દેહ છટે એ જ સાર્થકતા છે

જન્મજરામરણાદિને નાશ કરવાવાળું આત્મજ્ઞાન જેમના વિષે વર્તે છે, તે પુરુષને આશ્રયે જીવને જન્મજરામરણાદિનો નાશ કરી શકે, કેમકે તે યથાસંભવ ઉપાય છે

સંયોગ મંળધે આ દેહ પ્રત્યે આ જીવને જે પ્રારબ્ધ હશે તે વ્યતીત થયે તે દેહને પ્રસંગ નિર્માન થકે તેનો ગમે ત્યાં વિયોગ નિવ્રયે છે, પણ આશ્રયપૂર્વક દેહ છટે એ જ જન્મ મરણ છે, કે જે આશ્રયને પાળીને જીવ તે ભવે અથવા ભાવિ એવા થોડા કાળે પણ અવસ્થાપના નિશ્ચિન કરે

તેમ તથા શ્રી મુનિ પ્રસંગોપાત્ત જુગાલદાસ પાસે જવાનું રાખશો. અહ્યર્થ, આ ગિરિદાસે યથાશક્તિ ધ્યાન કરવાની તેમને ગવાવના દેખાય તો મુનિએ તેમ કરવામાં મનિ કંઈ નથી

૧. જરૂર કંઈ છે એવા નિર્મયમાર્ગનો સદાય આશ્રય રહો.

૨. દેહાદિ અવસ્થા નથી, અને દેહ શ્રી પુત્રાદિ કોઈ મારા નથી

૩. જન્મ મરણ અવિનાશી એવો જ આત્મા છુ.

જેમ આ જીવના કરનાં માર્ગેયનો કાળ થાય.

પત્રાંક ૧૯૨

• श्रीमद् • अथवा

५. संन प्रतिष्ठा

रायचंदमार्ग

[illegible]

8

9

10

11

12

13

14

શ્રી. મનિભાઈ જીભાઈ પટેલ

[illegible][illegible]

જ્ઞાનાઘ્ની પ્રાર્થના

શ્રી. રાવજીભાઈ છગનભા

દેસા

હરિગીત

૧

શ્રી ગજાન્દ્ર ધી શાન્તમૂર્તિ ! આત્મજ્ઞાન ક્વાનિધિ !
વરદાસી અમૃત ઓષધિદિ ધાનિ અનુપમ ધી દીધી !
સ્વિકૃત દાસાનજ વિષે અજ્ઞાન આગ વધી અતિ,
મોગ્ય થીને ભવનાપરી વિશ્રાન્તિ ત્યા ક્યાથી થતી ?

૨

તેવે સમે ધી જ્ઞાનમૂર્તિ આપની ઝળકી ઊઠી !
અજ્ઞાન વાદળ ભેદવા શક્તિ અમોઘ અહો દીધી !
સહજાત્મ સહજાન્તદ શાશ્વત સિદ્ધિ સુખમાં મનધરી,
નિર્મોહી સર્વોપરી વિદેહી જીવનમુક્ત દયા વરી.

૩

સંસાર દુખ દરિયો તરી, સુખસિંધુ સ્વાત્મ ઉપાસવા,
ઉન્મુક આત્માર્થી જનોના પ્રાણ ત્રાણ તમે હવા;
પિતામણિ કે મુરતરુ, આત્મિક સુખ ના દે કદા;
તેથી અતિક પ્રભુ આપ આપો સિદ્ધિસુખ શાશ્વત સદા.

૪

જો તારા કે આપની શક્તિ ઝગી મત્ સાધતા,
તારા પામ એ-નિષ્ઠા ! અપૂર્વ ઉપાસતા;
તારા કાલ ન્યાત્મના પ્રત્યક્ દર્શન પામતા,
તારા મન નિઃસ્વાયી રાગો વિરામતા.

૫

ભવ ભવ વિષે ભમતાં કદી સન્મૂર્તિ આવી ના મળી,
મળી તો અલોકિક દષ્ટિએ ના ઓળખી કે ના કળી,
સત્ ના સુષુપ્ત કે ના શય્મ, આરાધ્ય ના શક્તિ પી,
નિષ્કલ્પ ગયો એ યોગ, જ્ઞાનીથી ન જો દષ્ટિ ફરી.

૬

મારે મને આ યોગ દુર્લભ પૂર્વ પુણ્યે પામિયો,
તે મધ્યક કરવા અવસ નિશ્ચય ઉર વિષે નિરધારિયો;
નમ મન સ્વચ્છ ની પર ગણી, માત્રાત્મમા વૃત્તિ ધરું,
અપા અપૂર્વ અનન્ન ભાવે આદરે નિજપદ વરું.

૭

જો તારા કે આપની શક્તિ ઝગી મત્ સાધતા,
તારા પામ એ-નિષ્ઠા ! અપૂર્વ ઉપાસતા;
તારા કાલ ન્યાત્મના પ્રત્યક્ દર્શન પામતા,
તારા મન નિઃસ્વાયી રાગો વિરામતા.

૮

તો આત્મરામી ! મીઠપામી ! સિદ્ધિરામી ! ઉવના,
દેહ વિમળ પદ પદા સેવા, શુભ માલજના દા,
સાધુ અવિદ નિવાસ સ્વરૂપે હો મને, જે આપને,
પાશુ જ્ઞાનાઘ્ની ઉન્સવે મત્ સાધિત મત્ સાધિયો.

જો તારા કે આપની શક્તિ ઝગી મત્ સાધતા,
તારા પામ એ-નિષ્ઠા ! અપૂર્વ ઉપાસતા;
તારા કાલ ન્યાત્મના પ્રત્યક્ દર્શન પામતા,
તારા મન નિઃસ્વાયી રાગો વિરામતા.

Group of people, including men and women, standing and sitting outdoors in a wooded area. A man is seated on the left, and a woman is seated on the right, both facing the camera. Several other people are standing behind them, some partially obscured by trees and foliage.

‘સેવક સંઘ’ નો સમયક્રમ,
જેના ઉદ્દેશ્યો ‘સેવક’

સેવક સંઘની સ્થાપના
સન ૧૯૪૬

સન ૧૯૪૬, સેવાભૂમિ
સેવક સંઘની સ્થાપના
સન ૧૯૪૬, સેવાભૂમિ
સેવક સંઘની સ્થાપના

પ્રાણવનદાસ વક્રીલ-
ગાજકોટ

વનદાસની પેઢીના

ડો પ્રાણવનદાસ
શ્રીમદના કાકા સમગ્ર-જંમના
મહાત્મા ગાંધીજીને ચીમડા

શ્રી ન.ક.ગાધવી શાન્તીવાર્ધ મોદી
ગાજકોટ

શ્રી ન.ક.ગાધવી શાન્તીવાર્ધ મોદી

ગુણગુણ. મદાપુરુષો હ મેશાં સનાતન પર પરાન' મૌલિક નસ્તને જરાબર સાચવે છે અને જતાં તેમા યુગાનુરૂપ પરિવર્તનો ક્રમતા રહે છે. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં આ મૂલ્યો અમલનો ભાગ બજાવ્યો છે

સર્વધર્મ સમન્વયનો પ્રસંગ :

શ્રીમદ્ના પત્રોમા અને જીવનમાં દેર દેર સર્વધર્મ સંપર્કના પ્રસંગો દેખાય છે. બંધાય ધર્મોમાથી સારભૂત વસ્તુ જેમની જીવનમાં મૂકી. આ વસ્તુ ગાંધીયુગ પછી સર્વે ધર્મ વિચારકોમાં ભલે અનાયાસે સાપેક્ષ જાણી દેવા પળી શકાય છે કે પહેલા એ અતિશય કમિ. દત્તા. તે અમરે વ્યા બાવના શ્રીમદ્માં સ્વાભાવિક રીતે પડે. નાન આપણને તેમને બાળપણથી મળેલી ના બાવના તેમની મદના સ્વીકારવા પ્રેરે છે. તેઓ કોઈ પાસે જાય છે :

‘...તેના નામને આપમે કંઈ પણ મારે આગ્રહ નથી નથી. તેના પળી એક પવિત્ર ઘરન છે, એમ મેં તેને સંપૂર્ણ રીતે સ્વીકાર્યું.’

વળી એક પાસે લખે છે :

‘...મેં તેને મારી જો નથી... મેં એક ધર્મ સંપ્રદાય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી.’

વળી એક પાસે લખે છે :

‘...મેં તેને મારી જો નથી... મેં એક ધર્મ સંપ્રદાય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી.’

‘...મેં તેને મારી જો નથી... મેં એક ધર્મ સંપ્રદાય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી.’

‘...મેં તેને મારી જો નથી... મેં એક ધર્મ સંપ્રદાય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી. મેં તેને કોઈ કોઈ એકાગ્ર બાવથી ગ્રહ્ય નથી.’

યથાચોગ્ય ન લાગતી હોય. તો તે વાત પર વધારે લક્ષ ન દેતાં કંઈ તેમના વિચારનું અનુકરણ કરવા યોગ્ય લાગે તે વિચારવું..

ગાંધીજીને તેમની આ વિશેષતા ખૂબ હૃદયસ્પર્શી લાગી જણાય છે. જ્યારે તેઓ આફ્રિકામાં હતા અને ખ્રિસ્તીધર્મ પ્રત્યે અત્યંત આકર્ષણ થયું ત્યારે તેમણે ભારતમાં આ જ પુરુષને પૂછાવ્યું. અને તેમને (ગાંધીજીને) પૂરેપૂરું સમાધાન થયું કે, “ હિન્દુધર્મમાં માત્ર માનવ સેવાની નહીં, બલકે પ્રાણીમાત્રની સેવાની પણ વાત છે જ. આજે જો એ હિન્દુ લેખાતા લોકોમાં તેનો અમલ ન થતો હોય તો તેથી કાંઈ હિન્દુધર્મ જે જન્મથી અનાયાસે મળેલો છે, તેને છોડી ન શકાય. તેને જનતા અમલમાં મૂકી મુકાવી તેનું (હિન્દુધર્મનું) અંગીકાર જરૂર કરી શકાય. ’ ગાંધીજી આથી જ પોતાને સનાતની હિંદુ હ મેશા માનતા રહેલા

શ્રીમદ્ પોતાના જીવન વિષે પોતે જ લખે છે :
“...મારા પિતામહ કૃષ્ણની ભક્તિ કરતા હતા તેમની પાસે તે વયમા કૃષ્ણકીર્તનના પદો ગે સામના હતા... જોનાનાં પ્રતિક્રમણ-સમ ઇત્યાદિ પુસ્તકો વાચવા મળ્યા; તેમા બહુ વિનયપર્વક સર્વ જન્મ જીવથી મિત્રતા જણી છે. તેથી મારી પ્રીતિ તેમાં પણ થઈ અને પેલામાં પણ રહી. હળવે હળવે આ પ્રસંગ વધ્યો જતાં સ્વચ્છ રહેવાના તેમ જ બીજા આચર વિચાર મને વૈષ્ણવના પ્રિય હતા.. સર્વથી બાંધવ્ય ને જ મુખ એ મને સ્વાભાવિક આવશ્યક હતું કોઈ કોઈ પણ પ્રકારથી જુદાઈના આક્રેષ્ણોને તો કે મને આ કમગુરુ પડતું...વત્ર પહેરવાની, સ્વચ્છ રાખવાની, ખાવા પીવાની, સુવા બેસવાની બધી નિદેશી દશા ન દાડ ગરીબ હતું...”

આદ્ય વાગ્યા પછી આજની દુનિયાને કુલ નજીક લાવવામા સર્વધર્મનાં તત્ત્વોને ઉપાગ્રહની અને જીવમાત્ર સાથે માનવજાતની એકતા ભાવનાની આ

श्री. राजचंद्र वयनामृत परथी

શ્રી. સહજનદધન સ્વામીજી

આરતીનો ઢાળ

ॐ परमहृपाणु દેવ ! જાણ પરમહૃપાણુ દેવ ! ! હે પરમહૃપાણુ દેવ ! ! !

જાન્મ ત્વગ મમ્પ્રાક્ટિઃ સર્વા દુઃખોનો, અત્યંત ક્ષય કરનાર, જે અત્યંત ક્ષય કરનાર,
એવાં વીનરાગી પુરુષોનો, તીર્કર મુનિજનનો, રત્નત્રયી, પથ સાર. ... ૐ ૧

મુ. માનં તેં આગો આ ઝક બાવને, અનંત કૃપા કી આપ, પ્રભુ અનંત (૨)
નાથ નરના અધિપતી, હરી ભવ ભ્રાન્તિ મારી, અહો ઉપકાર અમાપ. ... ઓં ૨

પ્રતિજ્ઞાને વાતવાને, હું છું મર્ગશાળા અમમર્ગી, હું છું (૨)
નિર્વાણ છે કાંઈ બેલા, આપ શ્રીમદ્ મહાદેવા, પરિતપ્ત નિજ અર્થ. ... ઐ ૩

... ૐ ૪

મને બોલતા પુત્રના મુખ પરમની, ઉપાસના જ અખડ, ઉપામના (૨)
જાતના ઉર માં, ભવ પર્યંત એ સદાચે, છૂટી વિપયાનદ. ... ઝૂં પ

... ઝૂં ૬

નિરાગી પુરુષોત્તે નમસ્કાર

[illegible]

अन्यथा प्रवादो नैकज्ञानं ते निर्मथनां पवित्र वयसोऽपि

[illegible]

ਪ੍ਰਾਇਮ ਨੰ. ੫੨ ਮਾਨੀ

* જાન શ્રી + ને હું તારૂં કૃત્ય બાદ કરવા દેવો આપને માર્ગ સાચીઓએ સ્વીકાર્યા છે.

[illegible]

1. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 2. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 3. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 4. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 5. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 6. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 7. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 8. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 9. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。
 10. 凡在中華民國境內，有犯罪事實者，除法律另有規定外，均適用本法。

[illegible]

તીવ્ર જ્ઞાનદશાએ અવધાનશક્તિને વિકસાવી. ૧૯ વર્ષની વયે આદિ, બાર, સોળ અને બાવનથી અનુક્રમે સો મુધી સ્મરણશક્તિરૂપ પ્રયોગથી મોહમયીની જનતાને અર્ધસાગરમાં ટૂંકાડના અતરની લાગણીને પ્રગટ કરવા માટે (જનતાએ) આ શતાવધાની પુરુષને ‘સાક્ષાત્ સ્મરણી’ આદિ ગિન્દ સહિત ‘મુવર્ણ્યદ્રક’ની ભેટ ધરી ઉપસ્થિત પત્રકાગ્રેએ પણ આ ચમત્કારિક શક્તિપર પ્રશંસના પુરુષા વેર્ધા.

“કુપયોગ એ જ સાધના છે”-ના ધ્યેયપૂર્વક ગતિમદાનંદાનિ પ્રત્યે ઉપયોગસક્તિ પ્રવાહિત બની. વૈદિક જ્ઞાન, પત્ન, મહતાદિ લોકેષણાને, શુદ્ધ પરિણામિને મીત કરતી જાણી આ જીવનમુક્ત દશાકાક્ષીએ નિર્ધારણ અર્પી અને સ્વતઃ અંતસ્કુંગણા ઉદ્ભવી કે “જનતા એ પરમાણુ પૂર્વ કાળે ભેળા કર્યા છે તે હવે મળે તેને આપી મળ્યમુક્ત થવું, એ જ તેની સાચી ઇચ્છા, વદાસી, શ્રેષ્ઠ અને પરમ જિજ્ઞાસા છે, બધા તેને કર્મ આપણું નથી. તે ખીન્ન કઈ ઇચ્છતો નથી, તે કઈના માટે તેનું સમગ્ર વિચરવું છે...” આ જ કારણે જ પત્ની, પીગમ વર્ષથી શતાવધાનના પ્રેરણાથી કિંમતિજ્ઞાતાગી તીવ્ર જ્ઞાનશક્તિદ્વારા જાણી પડે, પો દેખાતી દશા માધવા, પીતંગગતા જેવી અને મળતી સ્થિતિ થતા શુદ્ધ પરિણામિને જાણી પડે.

જ્ઞાન-વૈરાગ્યની અખ ઉધારામય અલૌકિક અંતરંગ પુરુષાર્થ બાલદષ્ટિથી કળી શકાય તેમ નથી; તેમ જ દેહચેષ્ટાએ આત્મદશાનું મુશ્કાલન થઈ શકે નથી. આ રીતે શ્રીમદ્ જ્ઞાન પ્રારબ્ધતા ઉદયમા જળ-કમળવત રહે જતા. આવાં દૃષ્ટાંતો ‘વિદેહી’ ઉપનામ-ધારી રહે જનક તથા જ અંધારી ચક્રવર્તી ભગત વગેરેમાં માં આવે છે કે જેઓ રાજ્ય-ધૂંસરી ખતે હોવા છતાં જળકમળવત નિર્લેપ રહેતા હતા.

સાગર-વરની કામુક નદી નિજ પ્રવાહને ખાડા ટેકરા આવે ત્યારે યથાશક્તિએ વળાંક દ્વારા જળવે છે, તેમ સ્વશુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય-સાગરના કાંઠીએ પરાલકિત, આત્માદિ સખધી કલરવ કરતાં શાસ્ત્રોનો સ્વાધ્યાય, ચિંતન, વૈરાગ્ય, ધ્યાન આદિ દ્વારા ઉપયોગરૂપી પ્રવાહને અંતર્મુખપણે જળવી રાખતાં ચોવીસમા વર્ષે તેની ફલશ્રુતિ “ધન્ય રે દિવસ આ અહો!”-ના આહ્વાદ જનક પદમાં પ્રગટ થઈ.

“ઓગણીસસે ને સુડતાલીસે સમકિત શુદ્ધ પ્રકાશ્યુ રે, શ્રુત અનુભવ વધતી દશા નિજ સ્વરૂપ અવભાસ્યુ રે ...ધન્ય રે”

તીવ્રજ્ઞાનરૂપી ધારવાળી અદ્ભુત વૈરાગ્યરૂપી કરવત વડે દર્શન મોહનીય-પટનો છેદ થતા અતરમા જળવલ્યમાન મુદર્શનચક્ર સમાન, સર્વ વિલાવશત્રુની સેનાતે હણવા સમર્થ, શુદ્ધ સમ્યગ્દર્શનસ્વરૂપ, નિર્મળ સ્વાતુલવપ્રકાશ પ્રગટયો. પૂર્વકર્મજનિત પ્રારબ્ધનો ઉલ્લેખ તો એઓ અપ્રમત પણે, જાહર્વશ્રીણીએ નિરતર સ્વભાવમા સમાધિ દશામાં વિચરવાનો પુરુષાર્થ જળવતા. “અમે દેહધારી છીએ કે કેમ તે સભારીએ ત્યારે માડ જાણીએ છીએ” આવી દેહાતીતદશાના પરિણામી હતા.

જ્ઞાન-વૈરાગ્યની અખ ઉધારામય અલૌકિક અંતરંગ પુરુષાર્થ બાલદષ્ટિથી કળી શકાય તેમ નથી; તેમ જ દેહચેષ્ટાએ આત્મદશાનું મુશ્કાલન થઈ શકે નથી. આ રીતે શ્રીમદ્ જ્ઞાન પ્રારબ્ધતા ઉદયમા જળ-કમળવત રહે જતા. આવાં દૃષ્ટાંતો ‘વિદેહી’ ઉપનામ-ધારી રહે જનક તથા જ અંધારી ચક્રવર્તી ભગત વગેરેમાં માં આવે છે કે જેઓ રાજ્ય-ધૂંસરી ખતે હોવા છતાં જળકમળવત નિર્લેપ રહેતા હતા.

વિશ્વવિજ્ઞાન-વિશ્રુતિ મહાત્મા માધીજીએ અલૌકિક મહાપુરુષના ચમત્કારિક દિવ્ય જ્ઞાનશક્તિ તથા વૈરાગ્ય અર્ચાત્મ સદશુભાથી પ્રભાવિત ના.

શરણુ ભક્તિ

+++++

શ્રી લાલલાઈ સોમચંદ શાહ

શ્રી સદ્ગુરુ શરણુ એ સદ્ગતતાની કુંચી છે.

‘બીજનો આશરો કાઠો રે,
 ‘ગુરુરાજ’ નું મળીયો સાચો,
 મોરાર્દ દેશ અતિ સુન્દર,
 ત્યાં આવ્યુ વસાણીઆ બદર,
 ત્યાં જનમ્યા-જીવન-આવાર રે,
 ‘ગુરુરાજ’ નું મળીયો સાચો,
 બીજનો આશરો કાઠો રે... ૧

જેવા મુદર દેશમાં જે ત્યાં અનેક મહાપુરુષોએ
 જનનું વડેવશાવો અનેક જીવેને સાચા માર્ગે ચલાવી
 ત્યાં જીવવાણીઆ બદરમાં લાવિ જીવેના
 પદ્મ-અંકુશ સ્વપ્ના પદ્મ-શ્રીમદ્ સારંગધર જનમ્યા
 બીજનો આશરો કાઠો નાણી તે પરમકૃપાળુને
 પદ્મ-અંકુશ સ્વપ્ના પદ્મ-શ્રીમદ્ સારંગધર...

જેવા માનનો લાડકવાળો,
 બીજનો આશરો કાઠો રે... ગુરુરાજ... ૨

જેવા માનનો લાડકવાળો અને માનવ દેવામાનો એ
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને

જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને
 જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને

જીવનનાં જીવનને આ જગતપિતા અને

હે પરમકૃપાળુ દેવ ! બાળ-વયમાં આપને ભક્તિ-
 સ્મરણ-જ્ઞાન થયું. તેવું જ્ઞાન તો કેટલાકને થાય છે તેની
 કિંમત નથી, પરંતુ તે જ્ઞાન ‘આત્મ-જ્ઞાનમાં’ પરિપૂર્ણ
 અર્થ ‘આત્મ-સ્વરૂપ થઈ આપે દેહાતીત દશાને અર્થ’
 ભવ અર્થ ‘કરી, મુક્તિ-પદ સિદ્ધ કર્યું’, અને ભવિજનેલી
 ભવચ્છેદની આશા પૂરી કરવાને આપે તે જ્ઞાન-ગયા
 જગતમાં વહેતી મૂકી. આવી પરમકૃપા કરનાર હે પરમ
 કૃપાળુદેવ મને તમારો જ આશરો સાચો લાગ્યો છે
 જેથી અત્યાર સુધીના ગ્રહેલા કાચા-આશ્રયને ફાળી દઈ
 તમારે શરણુ આવ્યો છું

પુષ્પ-માળા ગુથી જ્ઞાન-પુષ્પો,
 તે પુષ્પો પ્રકાશ્યા શ્રીમુખે,
 લલ્લુ - વયમાં મહેક - મહેકાવી,
 જગ-જીવને ફરજ બતાવી રે.

બીજનો આશરો કાઠો રે.. ગુરુરાજ...

હે પરમકૃપાળુ આપના મુદર મુખ કમળમાં
 બાળ-વયે જ આપે જ્ઞાન-પુષ્પોની ૧૦૮ જ્ઞાન-પુષ્પ
 માર્ગકાની માળા ગૂથી. જેને ‘પુષ્પ-માળા’ કહેવામાં
 છે જેમાં જગતના તમામ માનવ-આત્માઓની મન
 વદાર અને સદાચારને પરમ-પોષક એવી અનેક પ્રકાર
 કરતેવું જ્ઞાન કલાવ્યું છે. એવી સાત્ત્વગુણ કૃપા
 પુષ્પ-માળાના ગૂથનાર હે પરમ કૃપાળુદેવ બીજનો
 આશ્રય કાઠો નાણી એક આપના જ અર્પણ-અર્પ
 અર્પણ રૂપીકારું છું

મોક્ષમાળા રથી મોક્ષાર્થ,
 રથી આત્મમિતિ આત્માર્થ,
 અભિ-કરુણા કીધી કૃપા નાથે,
 પદ્મ-પદ્મના રસરસ મમજા...
 બીજનો આશરો કાઠો

જેવા માનનો લાડકવાળો, બીજનો આશરો કાઠો રે.. ગુરુરાજ... ૩

તે 'સાહેબ' મને પરમ મુખી કરતો હે સદ્ગુરુ, ભગવત
મે આપનું જ શરણ સ્વીકાર્યું છે.

હવે ચિત્ત બીજે નહીં જોડું,
પકડો માવવ નહિ છોડું,
'તું' નામ હું મેવક તારો,
મને ભવ-જળ પાર ઉતારો રે.
શ્રીજનો આશરો કાઢા રે...ગુરુજન...૯

૨૧. પામ્યો મે-જ્ઞાનપણે, સત્ ગ્રહણ નહીં કરવાથી
જ્ઞાન વિપત્તિ-કળયોમાં રાચવાથી અનંત કાળ અનંત-
ભવ રૂંડા. પરંતુ કોઈ અધુરાર્થ મહા-પુણ્યના ઉદયે
સાધના પ્રવેશ-વાણી કાનમાં પડી અને અતરંગ દર્શી
પર્યંતે આ આત્મસા ભાગ્યકાર થવા લાગ્યા કે :
'જ્ઞાન-મંદિર-પરગુરુ જ્ઞાન-સ્વામી શ્રીમદ્ ગજચંદ્ર
'૨૨૩૧' મને તેમની અપૂર્વ વાણી મળી તો હે જીવ !
મને તે ! જ્ઞાન-મંદિર ! અનંત-કાળની ઘોર નિદ્રા

છોડી બોલો થઈ જા ! અને સર્વ-થકી ચિત્તને ઉઠાવી ઈર્ષ
માત્ર એક 'શબ્દ' ના ચરણમાં ચિત્ત ને જોડ ! તે આત્મ
ભાગ્યકારને સ્વીકારી હે પરમગુરુ હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે
હવે જ્યાં સુધી મુક્ત ન થવાય ત્યાં સુધી તારા સિવાય
આ ચિત્તને બીજે કયાય નહીં જ જોડું કેમકે હે પ્રભો !
હવે તમે જ મારા નાથ છો અને તમારો હું સેવક છું.
સ્વામી સેવકને સકટમાં બચાવે એ આપ તો બહો
છો, છતાં મારે આપને જો હાથની અબલિ જોડીને
વિનય-ભક્તિપૂર્વક કહેવું પડે છે કે-અનેક પ્રકારની
ભમરીઓમાં ભ્રમાવનાર આ ભવરૂપી જળમાથી મને
પાર ઉતારો. મારું નામ એક માત્ર તમારા ભગમે ચાલી
રહ્યું છે કેમકે સર્વ ભ્રામક આશ્રયો છોડીને હે પરમકૃપાળુ
કૃપાનિધિ, કૃપાસાગર, પરમસદ્ગુરુ શ્રીમદ્ ગજચંદ્ર
દેવ ! મેં અખંડ નિશ્ચયપૂર્વક એક માત્ર આપનું જ
શરણ સ્વીકાર્યું છે ઝ શાંતિ :

'પાર કરો હે ખેલેલા-અબનો ગુરુ ચરણમે રહેતા'

૨૨. ૨ જાપદ ગવતામ્

આત્મરૂપજ્ઞાનની નિર્મળતા થવાને માટે મુમુક્ષુ જીવે જો સાધન
નહીં કરીને મેલવ થાય છે, સત્યુત્ત અને સત્સમાગમ. પ્રત્યક્ષ
જ્ઞાનરૂપોના સરભાગ કવચિત્ કવચિત્ જીવને પ્રાપ્ત થાય છે, પણ જો
જો અસદ્દેશિયન જેવા તે સત્યુત્તના ઘણા કાળના સેવનથી થતો લાભ
પ્રાપ્ત થાય તે સમાગમથી થતું અસપકાળમા પ્રાપ્ત કરી શકે છે;
કેમ. પ્રભો ! જો જ્ઞાન નિર્મળ જ્ઞાનના પ્રભાવવાળા વચન
નહીં નિર્મળ દેશિયન જેવા હોય તેવો સમાગમમા પ્રાપ્ત થાય એવું
જો પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવો થોળાના અભાવે સત્યુત્તનો પરિચય
પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવો શાંતગમનુ નેમા મુખ્યપણું છે.
જો જ્ઞાન ને જો જ્ઞાન મંદિર ઉપદેશ છે, ગર્વે રસ શાંતરસગર્ભિત
જો જ્ઞાન ને જો જ્ઞાન મંદિર ઉપદેશ છે, ગર્વે રસ શાંતરસગર્ભિત

૫૫૬ ૨૨૫

૨૩. ૨ જાપદ ગવતામ્, અને ૫ જાપદ ગવતામ્. અધિક શું કહેવું ?

૧૪ - જો તમે જાણો છો, તો જાણી જોડે, તેને જાણી જોડે આપણે આપણી જોડે.

અનેક પૈકી શ્રીમદ્નુ આ એક જ માત્ર કાવ્ય સૂત્ર-સિદ્ધાંત-નિષ્ણાતની રાહસ્યિક ચાવીરૂપ સંક્ષેપમા નિહાળી શકાય તેવું છે. એમાં ખીલ ખીલ સંખ્યાબધ તત્ત્વ-પરમાર્થભૂત વસ્તુ સમાવિષ્ટ પામી નય છે. 'હોત આસવા પરિસવા' યથાર્થ સમ્યગ્દષ્ટિ-જ્ઞાનીને^૧ આશ્રવના કારણે સંવરરૂપે પરિણમે છે, બીજા 'માત્ર દષ્ટિકી બૃહ'વાળા^૨ 'અવેઘસ વેઘ' પદમા સ્થિત અલિન્નત્રયિ અજ્ઞાનીને સવરના કારણે આશ્રયવરૂપે પરિણમે છે, આટલું જ્ઞાની-અજ્ઞાનીમાં મહદ્ અંતર છે. ઉપરોક્ત-

‘જળ જાન્યો નિજરૂપકો, તબ જાન્યો સબ લોક,
નહિ જાન્યો નિજરૂપકો, સબ જાન્યો સો ફોક.

આ શ્રીમદ્ના નિષેધાત્મક વચન સામે ‘આચારાંગ સૂત્ર’ની વિધેયાત્મક ગાથા-

જે એગ જાણઈ સે સવ્વ જાણઈ ।
જે સવ્વ જાણઈ સે એગ જાણઈ ॥

એ ગાથા સાથે વિધેયાત્મક-નિષેધાત્મકનો-પ્રકાર શુદ્ધિમાન પ્રેક્ષાવંતોએ વિચારવા યોગ્ય.

તે એકને (આત્માને) જાણે છે, તે સર્વને જાણે છે, અને જે સર્વને જાણે છે તે ‘એગ’ - એકને જાણે છે કલિતાર્થ- તે આત્મજ થાય છે, તે સર્વજ (સર્વ કાળના સર્વ-દ્રવ્ય-શુણ્ય-પર્યાયને) થાય છે અને તે સર્વજ થાય છે, તે આત્માને (આત્માના દ્રવ્ય-શુણ્ય-પર્યાયને) જાણે છે. મતલબ કે આત્મજ થયા વિના સર્વજ બની શકાય નથી અને જે સર્વજ થાય છે, તે આત્માના-દ્રવ્ય-શુણ્ય-પર્યાયને જાણ્યા અનુભવ્યા પછી જ.

પરમ કાર્ત્તિક શ્રીમદ્ મુમુક્ષુને ઉપદેશ બોધરૂપે લખે છે :-

“ મે મુમુક્ષુ ! એક આત્માને જાણનાં સમસ્ત લોકલોકને જાણીશ અને સર્વ જાણવાનું ક્ષણ જાણના પામી છે માટે આત્માથી શુદ્ધ એવા ખીલ લાવે જાણવાની વારંવારની ધૃત્તાથી તું નિવડ અને નિજરૂપરૂપને વિષે દષ્ટિ દે, કે જે દષ્ટિથી સમસ્ત સૃષ્ટિ જોયપણે તારે વિશે દેખાશે— ”

પત્રાક, ૬૩

આ પરમ જ્ઞાન વિભાગે પરમ તત્ત્વદષ્ટા શ્રીમદ્નુ આ વચન પણ ઉપરની વસ્તુ સાથે સામેલ ન કરી શકાય છે.

જે જ્ઞાન કે દ્રવ્યકર્મ, ભવકર્મ, નોકર્મ (મરીરાદિ) થા લિન્ન, અર્થાત્ સર્વ પર દ્રવ્યથી ગિન્ન નથી, એ જ્ઞાન, એ જ્ઞાનથી જ્ઞાન ત્યાં જ જ્ઞાન-સિદ્ધાંત નિષ્ણાતનું સાકાર્યપણું સમજવા યોગ્ય છે. આ જ્ઞાન કેટલું બહુ અપાર હોય છે ! છતાં એક માત્ર ‘એકો’ - એક જ જ્ઞાન વિન, સ્વરૂપરૂપની ઉપલબ્ધિ વિના, આત્મજ થયા વિના તેમું શક્ય નથી. ‘જ્ઞાન વિન’ - શ્રી નિનાગમ.

‘જ્ઞાન વિન’ - શ્રી નિનાગમ. ‘જ્ઞાન વિન’ - શ્રી નિનાગમ.

પત્રાંક ૧૭૨ માં શ્રીમદ્ પ્રકાશે છે :—

“અનંતકાળથી પોતાને પોતા વિશેની જ બ્રાંતિ રહી ગઈ છે. આ એક અવાચ્ય અદ્ભુત વિચારણાનું સ્થળ છે. જ્યાં મતિની ગતિ નથી, ત્યાં વચનની ગતિ ક્યાંથી હોય ?”

શ્રીમદ્ના પ્રગટ સ્વસ વેદનથી ઉદ્ભૂત તેમને વચનવેગ ‘બ્રાંતિ નહિ વળી બોધ તે સૂક્ષ્મ’—એ પ. ઉ. યગોવિવ્લ્હની પાંચમી સ્થિરાદષ્ટિ સમક્ષિતની સજ્જાય અનુસાર કેટલી બધી અત્રાન્ત દશા સૂચવે છે ! તે સુદ્ધિમાન પ્રેક્ષાન્તોએ વિચારવા યોગ્ય. સ્વમાં પરની બ્રાંતિ ફર થઈ સૂક્ષ્મબોધ-આત્મબોધ વર્તી રહ્યો છે ‘દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઉપન્યો બોધ જે; દેહલિન્ન કેવળ ચૈતન્યનુ જ્ઞાન જે’ વર્તી રહ્યો છે.

‘મારગ સાગા મિલ ગયા છૂટ ગયે સદેહ,
હોતા સો તો જલ ગયા લિન્ન કિયા નિજદેહ’

આભ્યંતર નોંધ ૧ પૃ. ૩૫

આ કડીનો સારાંશ કે-જે આડખીલી-આવરણરૂપ હતું તે ‘દર્શનમોહ’ કર્મ બળી જતાં અર્થાત નાશ પામી જતા દેહથી લિન્ન શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ સાચક આત્માનો સ્પષ્ટ, પ્રત્યક્ષ, અત્યંત પ્રત્યક્ષ અપરોક્ષ અનુભવ થયો અને તેથી આગળ પત્રાંક ૮૩૩ માં ઉલ્લેખિત ‘ત્યા વિલેપ શો ? વિકલ્પ શો ? ભાવ શો ? ભેદ શો ? બીજી અવસ્થા શી ?’ ઇત્યાદિ ઉદ્ગારો નીકળી અન્ય અવસ્થા વિનાની અપ્રતિપાતિ અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ, નિઃમદેહ વીતરાગ લગવાનનો વીતરાગી કૃતકૃત્ય થવાનો માર્ગ ગ્રહણ થયો.

આવો અદ્ભુત અદ્ભુત પ્રકાર શ્રીમદ્ને વર્તી રહ્યો છે. શ્રીમદ્ની છેલ્લી રચના, એક છેલ્લા અપરોક્ષ કાવ્યની અમર કડી—

‘મુખધામ અનંત મુક્ત ચહિ, દિન રાત્ર રહે તદ્દયાન મહિ;
પર શાંતિ અનંત મુધામય જે, પ્રણમ પદ તેવર તે જય તે’.

અર્થાત્-જે અતીન્દ્રિય સદજમુખનું અનંતધામ-અવ્યાબાધ સ્વરૂપ છે, જેને સંત પુરુષો ચાલી દિન-રાત્ર જેના જાનમાં વર્તી રહ્યો છે, જે પરમ શાંતસ્વરૂપ છે, જે અનંત મુધામય-અમૃતસ્વરૂપ છે; જે સર્વોત્કૃષ્ટ નિતિસ્વરૂપ શુદ્ધ આત્મપદને હું પ્રણામ કરું છું. તે સર્વોત્કૃષ્ટ પદ જયવંત પડે, જયવંત પડે !

જે કૃતિને ત્રિભુવનનાં ગમન શ્રીમદ્ની આ એક જ માત્ર કડીમાં તો એ મહાપુરુષના દિવ્ય ગાનમાં, જેને જ પ્રકાશ જો જોવામાં અમકાટ મારી રહેલો નિહાળી શકાય છે. આ કંઈ શુદ્ધ કાવ્યનાં

૧. ‘સ્વસ્તિ’ ના અર્થમાં ‘સ્વસ્તિ’ શબ્દો ? અનુભવો, ચર મા. ૧૨૫ તે જ્ઞાન ને - અપૂર્વ અવસ્થા કાવ્ય.
૨. ‘સ્વસ્તિ’ ના અર્થમાં ‘સ્વસ્તિ’ શબ્દો, ૧૨૫ પર્વામાં એ શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવો, ચર મા. ૧૨૫ તે જ્ઞાન ને - અપૂર્વ અવસ્થા કાવ્ય.
૩. ‘સ્વસ્તિ’ ના અર્થમાં ‘સ્વસ્તિ’ શબ્દો, ૧૨૫ પર્વામાં એ શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવો, ચર મા. ૧૨૫ તે જ્ઞાન ને - અપૂર્વ અવસ્થા કાવ્ય.

‘શુદ્ધ મુક્ત ચૈતન્યવિન, સ્વપદ્મયોતિ મુખધામ,

જેને કંઈએ નહીં કર વિચાર તો પામ.’—આત્મચિદ્

‘સ્વસ્તિ’ ના અર્થમાં ‘સ્વસ્તિ’ શબ્દો, ૧૨૫ પર્વામાં એ શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવો, ચર મા. ૧૨૫ તે જ્ઞાન ને - અપૂર્વ અવસ્થા કાવ્ય.

શ્રી માહત્ પુરુષનો પંથ

શ્રી ઉમેદસિંહજી પી. જાગ

“તમે જે વાતની ગમ પામો નહીં તે ડાહ્યા પુરુષ પાસેથી
ગમજી લેજો સમજવામા આજસ કે મનમાં શંકા કરશો નહીં.”

“હે જીવ ! આ ક્લેશકૃપી સમારથકી વિરામ પામ, વિરામ પામ...
કંઈક વિચાર, પ્રમાદ છોડી, જગત થા, જગત થા, નહિ તો
મનચિંતામયિ જેવો આ મનુષ્યદેહ નિષ્ફળ જશે.”

“સન્” એ કંઈ દૂર નથી; પણ દૂર લાગે છે : અને એ જ જીવનો મોહ છે.”

“માર્ગ મરજ છે, પણ પ્રાપ્તિનો યોગ મળવો દુર્લભ છે.”

—શ્રીમદ્ રાજ્યંદ્ર

શ્રીમદ્ની કૃત્ત ૩૩ વર્ષની એક વ્યવસાયી ગૃહસ્થની નાનકડી જિંદગી
(નં. ૧૯૨૪ થી ૧૯૫૭) • પરંતુ, કેટલું મહાન, કેવું સચ્ચ જીવન !

વર્ષો, વ્યવસાય પણ અવેરીનો “હઝારો અને લાખોનો” અને તે ય
જે નર ન મુખ્ય નગરીમાં; પોતે માત્ર વ્યવસાયી જ નહીં, ગૃહસ્થી પણ હતા;
૨૨ વર્ષની ઉંમરે (સં. ૧૯૪૪માં) લગ્ન થયેલું અને એ લગ્નથી ૪ સતાન
૨૨ (૧૯૫૭) પછી થયેલાં. ‘કૃષ્ણાણી’ તો મોરખીના વવાણિયાની
જે નામની હતી તેમજ કરી, ૧૧ મા વર્ષે સમાપ્ત કરેલી. ૧૩ મા વર્ષે
તે ની નીકળે એમી હોવા; એમના માતા-પિતા પણ કોઈ લક્ષ્યાધિપતિ
નહોતો તેમજ એમના અગત્ય વિગત અને તેજસ્વી જીવનની ટૂંકી ગાતા
તેમજ

જે નામની હતી તેમજ કરી, ૧૧ મા વર્ષે સમાપ્ત કરેલી. ૧૩ મા વર્ષે
તે ની નીકળે એમી હોવા; એમના માતા-પિતા પણ કોઈ લક્ષ્યાધિપતિ
નહોતો તેમજ એમના અગત્ય વિગત અને તેજસ્વી જીવનની ટૂંકી ગાતા
તેમજ

જે નામની હતી તેમજ કરી, ૧૧ મા વર્ષે સમાપ્ત કરેલી. ૧૩ મા વર્ષે
તે ની નીકળે એમી હોવા; એમના માતા-પિતા પણ કોઈ લક્ષ્યાધિપતિ
નહોતો તેમજ એમના અગત્ય વિગત અને તેજસ્વી જીવનની ટૂંકી ગાતા
તેમજ

વળી, “ સર્વ ક્ષેત્રથી અને સર્વ દુઃખથી મુક્ત થવાનો ઉપાય એક આત્મજ્ઞાન છે. વિચાર વિના આત્મજ્ઞાન થાય નહીં; અને અસત્સંગ, તથા અસત્પ્રસંગથી છૂટવું વિચારબળ પ્રવર્તેલું નથી...આરભ, પરિવ્રજાદિનું અત્પત્ત્વ કરવાથી અસત્પ્રસંગનું બળ ઘટે છે...”

પરંતુ, સાથે સાથે, શ્રીમદે સાદ્ સાદ્ કહ્યું છે, ભાર દર્શદર્શને કહ્યું છે, વાર વાર કહ્યું છે કે : “ સત્વર્મનો દ્વેષ સત્પુરુષ વિના હોય, નહીં...મોટા મોટા પુરુષોએ અને તેને લઈને અમે એવો ટૂંક નિશ્ચય કર્યો છે કે જીવને સત્સંગ એ જ મોક્ષનું પરમ સાધન છે ” કેવળ તપ, દૈગંધ્ય, સાવનાદિ બસ નથી :

“ અનન કામથી આચર્યો, વિના ભાન ભગવાન,
રંગના નહિ ગુરુ રાતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન.
ગોનનગર આશ્રય વિના, સાનન કર્યાં અનેક,
પાત્ર ન તેથી પામીયો, ઉગ્યો ન અથ વિવેક.
સાધુ માન ભાન થયા, ગધો ન કાઈ ઉપાય;
નન રંગના રામના નાની, ત્યાં ભાન શુ બધ ?

સ્થિતિ થવી સંભવિત માનીએ છીએ. ” “ સત્યનો મૂર્તિમાન મોક્ષ છે ” “ અવશ્ય આ જીવે પ્રથમ સર્વ સાધનને ગૌણ બાણી, નિર્વાણનો મુખ્ય હેતુ એવે સત્સંગ જ સર્વાર્પણપણે ઉપાસવો યોગ્ય છે કે નેથી સર્વ સાધન સુલભ થાય છે, એવો અમારો આત્મ સાક્ષાત્કાર (અનુભવ) છે ” “ જ્ઞાની પુરુષ અને પરમાત્મામાં અંતર જ નથી. અને જે કાઈ અંતર માને છે, તેને માર્ગની પ્રાપ્તિ પરમ વિકટ છે જાની તે પરમાત્માજ છે; અને તેની ઓળખાણ વિના પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થતી નથી...જ્ઞાની તીર્થાંકર દેવમા લક્ષ થવા જૈનમાં પણ પંચપરમેષ્ઠિ મંત્રમા ‘ નમો અગિહંતાય ’ પદ પછી સિદ્ધને નમસ્કાર કર્યો છે. ”

“ દુર્લભ એવો મનુષ્યદેહ પણ પૂર્વે અનંતવાર પામ થયા છતાં કંઈપણ સફળપણું થયું નહિ, પણ આ મનુષ્ય દેહને કૃતાર્થતા છે કે જે મનુષ્યદેહે આ જીવે જાની પુમને ઓળખ્યા તથા તે મહાભાગ્યનો આશ્રય કર્યો. ”

માટે તો, શ્રીમદે ‘ આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર ’ના પ્રથમ અધ્યાયમાં કહેલું છે :

માટે સત્પુરુષનો સમાગમ તે જ મહત્પુરુષના માર્ગનું લઘ્ય પ્રવેશદાર છે. માટે, શ્રીમદે “શાસ્ત્ર સૌ મિથ્યાત્વના” છોડીને “જ્ઞાનીને તે જ્ઞાન લાસ્યા, એ જ દેહાણે દેશે,” એવી આજ્ઞા આપી છે : અને શ્રી આત્મ-સિદ્ધિશાસ્ત્રમા સાચા ગુરુન વર્ણન કરતાં લખ્યું છે કે :-

“આત્મજ્ઞાન ત્યાં મુનિપણું, તે સાચા ગુરુ હોય,
પાત્રી કૃપાગુરુ કલ્પના, આત્માથી નહિ જોય.”

આવો પરમસત્સંગ મેળવવા પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. પણ તે ક્યાં કોને ? “મિથ્યાગ્રહ, સ્વછંદપણુ, પ્રમાદ અને દ્વિધિ વિષયથી હોપ્પા ન કરી હોય તો જ સત્સંગ ફળવાન થાય નહીં”—નહીંનર, થાય જ. અને જો “સત્સંગનું એટલે સત્પુરુષનું ઓળખાણ થયે પણ તે મારા નિર્ગુણ રહેતા ન હોય તો સત્સંગથી પ્રાપ્ત થયો છે એવે ને હોપ્પેડ તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષનુલ્લેખી વિચારવો તમારો અપારાધ” એવું શ્રીમદે સ્વચ્છું છે

સત્સંગનું આદર્શ મહાત્મ્ય આકવાનું કારણ ?
“તે નિર્ગુણમા કહેલા વચનો એકમાત્ર અસંગ-
...” “અજ્ઞાના મોગે જ જીવ સહજ
નિર્ગુણ અંગે ને ... એ જ માટે સર્વ તીર્થકરાદિ

જ્ઞાનીઓએ અસંગપણું જ સર્વોત્કૃષ્ટ કહ્યું છે; કે જેના અંગે સર્વ આત્મસાધન રહેલાં છે.” માટે “સર્વભાવથી અસંગપણુ થવું” જરૂરી છે. “તે સિદ્ધ થવાનો આધાર સત્સંગ છે.” “તે સત્સંગ પણ જીવને ઘણીવાર પ્રાપ્ત થયા છતાં ફળવાન થયો નથી, કેમકે તે સત્સંગને ઓળખી આ જીવે તેને પરમહિતકારી જાણ્યો નથી, પરમસ્નેહે ઉપાસ્યો નથી, અને પ્રાપ્ત પણ અપ્રાપ્ત ફળવાન થવા યોગ્ય સંગ્રાએ વિસર્જન કર્યો છે એમ શ્રી વીતરાગે કહ્યું છે.

આ અમે કહ્યું તે જ વાતની વિચારણાથી અમારા આત્મામાં આત્મશુણ્ઠ આવિર્ભાવ પામી સહજ સમાધિ પર્યંત પ્રાપ્ત થયા, એવા સત્સંગને હું અત્યંત અત્યંત ભક્તિએ નમસ્કાર કરું છું”

મહત્પુરુષના આ સરળ સહજ માર્ગના એ મહા-ભાગ્ય દર્શકે ચૈત્ર શુદ્ધ-૯, સ. ૧૯૫૭ ના ‘અંતિમ સંદેશમાં’ છેલ્લી કડીમા પણ એ જ કહ્યું કે :-

સુખધામ અનંત સુસંત ચહી,
દિન રાત રહે તદ્ધ ધ્યાન મહી,
પર શાંતિ અનંત સુધામય જે,
પ્રભુમું પદ તે વર તે જય તે.

દ્યોતક છે. જિજ્ઞાસુ એ (૪૦) મૂળ લખાણુ જ વાંચી પરીક્ષ કરે એ જ રીતે, માત્ર જૈન પર પરાના અભ્યાસીએ શ્રીમદ્નું વિચારકપણું જોવા ખાતર, તેમણે આ યુગે શાયિક સમ્યક્ત્વ સંભવે છે કે નહિ એ વિષે કરેલી ચર્ચા (૩૬૭) તેમના જ શબ્દોમા વાંચવા જેવી છે.

વિશિષ્ટ લખાણો :

શ્રીમદ્ના લખાણોને હું ત્રણ ભાગમાં વહેચી, તેમાંથી નાની કે મોટી પણ કાંઈક વિશિષ્ટતા ધરાવતી કેટલીક કૃતિઓનો અત્રે પરિચય આપવા ઇચ્છુ છું. પાંચમા વિભાગમાં હું એવી કૃતિઓને મૂકું છું કે, જે ભવ્ય હોય કે પછ પણ તેની ગ્યના શ્રીમદે એક સ્વતંત્ર કે સ્વતંત્રતાનું કૃતિ તરીકે જ કરી હોય ખીજ વિભાગમા તેમના એવા લખાણો લઉં છું કે, જે કોઈ જિજ્ઞાસુને તેના પ્રશ્નોના ઉત્તરમા અગર અન્ય પ્રસંગથી લખાયેલાં તેવા ત્રીજા વિભાગમા એવાં લખાણો આવે છે કે, જે સ્વતંત્ર ગ્રંથ ગણના નોકરણે લખાયા હોય અગર

વૈયક્તિક જીવન અને સામુદાયિક જીવનની સ્વસ્થતા વાસ્તે સામાન્ય નીતિની જરૂર હોય જ છે. એવા વ્યાવહારિક નીતિના શિક્ષણ વાસ્તે ‘પુષ્પમાળા’ રચ્યા પછી શ્રીમદ્ને અંતર્મુખ અધિકારીઓ વાસ્તે કાંઈક વિશિષ્ટ લખવાની પ્રેરણા થઈ હોય એમ લાગે છે. એમાંથી એમણે આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસા સંતોષવા અને પોષવા ખાતર એક ખીજ કૃતિ રચી એનું નામ એમણે ઉદ્દેશ અને વિષયને અનુરૂપ એવું ‘મોક્ષમાળા’ (૧૭) રાખ્યું. માળા એટલે ૧૦૮ મણકા પેટે ૧૦૮ પાંદડાં જ લેવાના. એનો ખીજો ભાગ ‘પ્રજ્ઞાવગોષ્ઠ મોક્ષમાળા’ એમણે લખવા ધારેલો જે લખાતા રહી ગયો હતો સદ્ભાગ્યે એમા એમણે લખવા ધારેલ વિષયોની યાદી કરેલી તે લખ્ય છે (૬૪૬) એ વિષયો ઉપર કોઈ વિશિષ્ટ પ્રજ્ઞાશાલીએ લખવા જેવું છે, એ કહેવાની ભાગ્યે જ જરૂર રહે છે.

૨૦ સત

સત્ — સંશોધન

‘એક સંશોધક’ (આદિતરામભાઈ) બેટી ગયા. કોને ? અનુપચંદભાઈ ને.
અનુપચંદભાઈ — વચનામૃતનો પરિચય આપને છે ? આપે વાંચ્યાં છે. ?
આદિતરામભાઈ — કોનાં ? શ્રીમદ્જ્ઞાનાં ?

અ — હા. એની જ વાત કરું છું. ‘વચનામૃત’ એટલે ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર’ ગ્રંથ.
આ. — એ પુસ્તક મારે ત્યાં ઘણા વખતથી છે, એકાદ વખત વાંચ્યું છે;
અંથ બહુ સારો છે.

અ. — પૂરું વાંચી ગયા હશે ? ફરી જોવું કે નિત્ય મનન કરવું એવું નહીં ?
ખીન્નું કાઈ વાંચતા તો હશે.

આ. — વાંચવાનો અભ્યાસ તો રોજ ખરો. તત્ત્વનું વાંચન બહુ ગમે. અને
કાઈ વખત તમે કહે છે તે ‘વચનામૃત’ પણ વાંચી લઉં છું.

અ. — ‘વચનામૃત’ વાંચો, તેમાં શું વિચારવામાં આવે ? શું લાગે ?

આ. — એ તો ધારું છું જાન શ્રીમદ્જ્ઞ મહાજ્ઞાની. એમની શું
વત્ત કરી ?

અ. — તમે તમે નિત્ય તેનું મનન નથી કરતા ?

આ. — એ તો ખરું, પણ તત્ત્વનો અભ્યાસ તો કરવો જોઈએ ને ? અને
મેને મનન કરવામાં રસીએ તો ખીન્નું ક્યારે વાંચીએ ? ખીન્નું શાસ્ત્ર
કાંઈ વાંચી ?

અ. — તમે કહે, કે ને ‘શુનું જ્ઞાન’, ‘મદ જ્ઞાની’ તો એ તત્ત્વરૂપ નહીં ?

આ. — પણ એમાં તો શું એમની જ્ઞાની વત્ત આવે. જિજ્ઞાસુએ લખેલા
રસીએ જ્ઞાન. એ કાંઈ સિદ્ધાંત કહેવા ?

અ. — એ તો ને તત્ત્વનું, શિદ્ધ જ્ઞાનનું જ્ઞાન પુસ્તકો વાંચના હશે ?

આ. — હા, એ તો.

અ. — એ તો તમારું જ્ઞાન કે જે કોઈકની મુકાબલે ?

આ. — હા, તત્ત્વનું જ્ઞાન કે જે જે જ્ઞાન પુસ્તક વાંચવાના છે

તે જ્ઞાનનું જ્ઞાન કહેવામાં આવે, એ તો, જ્ઞાન જ્ઞાન ? એ જ્ઞાન
જ્ઞાન જ્ઞાન જ્ઞાન જ્ઞાન જ્ઞાન જ્ઞાન

[illegible]

1000

- જ્ઞાન
  - ભક્તિ
  - વૈરાગ્યનું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ
- શ્રી રતિલાલ મદાલાલ શાહ

લિન લિન માનવ સમહોમા ક્યારેક ક્યારેક એવી વ્યક્તિઓ નિર્માણ થઈ આવે છે, કે જેમાની કોઈ અત્યંત પ્રભાવશાળી હોય છે, કોઈ શરવીર હોય છે, કોઈ રાજકારણી, કોઈ તત્ત્વજ્ઞાની, કોઈ ઐશ્વર્યશાળી, કોઈ દાનેશ્વરી નો કોઈ પ્રસિદ્ધ લેખક-વિદ્વાન-પંડિત કવિ કે ચિંતક યા સંશોધક હોય છે. કોઈ વળી એક યા બીજા પ્રકારના વિશિષ્ટ ગુણો કે શક્તિઓ ધરાવતી હોય છે કે જે દ્વારા વિશાળ સમાજ પર આજી નાખનારું એમનું પ્રભુત્વ પથરાઈ જાય છે અને એ રીતે વિશ્વપ્રસિદ્ધિ પામી મહાન ગણાય છે; જ્યારે બીજા બાજુ જેમને બીજીય પુરુષાર્થદારા જીવનશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોય છે, જગતના એક ખૂનું બંધી દોર તપસ્યાઓ-સાધનાઓ સાધી હોય છે તેમ જ હોડા જ્ઞાન-ચિંતનદ્વારા અધ્યાત્મની અતિ ઉચ્ચ પાયરીઓ પ્રાપ્ત કરી હોય છે છતાં એવામાંની કેટલીક વ્યક્તિઓ જગતથી લગભગ અજાણ જેવી જ રહી જાય છે. જે ને પનાવે છે કે મહાનતા અને પ્રસિદ્ધિને કોઈ સંબંધી નથી જો કે જાનવની મહાનતા પ્રસિદ્ધિથી અકતી નથી પણ આપણે એને પ્રસિદ્ધિ સાથે જોડી રાખી છે તે તેથી જ આપણા મૂલ્યાંકનો ઘણીવાર ખોટો ઠરતા હોય છે.

નિર્દિષ્ટી દર રહેલા શ્રીમદ ગોવિંદ એક આવા પુરુષ હતા.

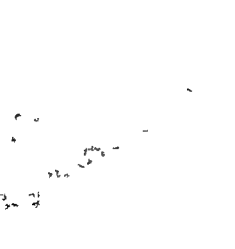
પણ ક્રતા. જેથી ખૂબ જલદી એમને ઓળખી શકાતા નથી પણ એમને એક જાની-લકન તરીકે ઓળખનારા-ઓમાં ગાંધીજી પણ એક હતા. ગાંધીજી એમના વિષે લખે છે કે એમની ભત એક યોગીની હતી, જેથી ખાતાં પીતાં, ઊઠતાં-બેસતાં કે વ્યાપાર-વ્યવહારનાં કાર્યો સંભાળવા છતાં જલક્રમવત્ ન્યારા રહેનારા એ કેવળ નિષ્કામ યોગી હતા. એમની વિચારધારા તો સતત આત્મચિંતન અંગે જ ચાલ્યા કરતી એમનું સમગ્ર જીવન જ ઈશ્વરમય હતું. જેથી વ્યાપારના કામમાંથી થોડી ક્ષણોની નવરાશ મળતી કે તરત જ એ આત્મ-વિચારધારામાં યાતો કોઈ ને કોઈ ધર્મ ત્રયોના વાચનમાં ઈલા જીતરી જતા ને ત્યારે પોતાને સ્ફૂરી રહેલા વિચારો-ભાવનાઓ પોતાની નોંધ-પોથીમાં ટપકાવી લેવા. એમની ચિત્તદશા ખુબ જ ઉજ્જવલ હતી, ઊંચી કોટિની હતી. પશ્ચિમીઓએ એમની વાત સુખ્યત્વે આત્મવિચાર કે મર્મકથાઓ અંગે જ ચાલતી.

ભક્તિના આવેગમાં ઈશ્વરવિરહથી વ્યાઘ્રજી બની જલન રડવા માગે, આંખે અશ્રુઓની ધારા વહે, ભતે નિવશ બની જાય અને ધ્યાન-ભાન ગૂમાવી, પોતા પરનો કાંઈ ગુમાવી ભેસે ને ક્યારેક મૂર્છિત પણ બની જાય. તેને આપણે, ભક્તિની પરાકાષ્ટા માની છે. અલગત એ ભક્તિનું ત્રીજું સ્વરૂપ તો છે જ, ઈંચી ભક્તિ છે પણ તે ભક્તિ તો આદર્શ નથી, આદર્શને પામવાના પ્રયત્નનો નિર્ભર છે જેથી એ પ્રકારની ભક્તિનું સ્થાન ઘણું નીચું છે. આ ભક્તિ એ સાધનભક્તિ છે, સાધ્ય નથી આ ભક્તિ એ મોક્ષ માર્ગ છે. મોક્ષ માર્ગના પોતાના ‘જીવન’ એ નીચું છે. ભક્તિના પ્રકારમાં પ્રભે છે.

જ છે એમ ન કહેવાય. ભાવો તો માણસ માત્રમાં છે. સારા ભાવો ન જોઈ તો ખરાબ ભાવો તો જોવાના જ, પણ સારા કે ખરાબ ભાવોનો વેગ એટલો મારવાન થાય કે આપણે વિવશ બની જઈએ-કર્તવ્યકર્તવ્યનો વિચાર કરવા અને કર્તવ્ય હોય તો બળવશ માન નાલાયક બની જઈએ તો તે કાંઈ યોગ્ય સ્થિતિ નથી.

કેટલાક માણસો પ્રિયજનના મંદવાડથી કે મરણથી બેભાન બની જાય છે કે તે પરિસ્થિતિ અંગે ઉત્પન્ન થતાં કર્તવ્યો એમને સ્પર્શી શકતાં નથી. સુઝાડમાં આવે તોય તે બળવવા તેઓ શક્તિમાન થતા નથી અને ઊલટી તેમની જ ચિંતા બીજાને કરવી પડે એવી સ્થિતિ થાય છે. આ કાંઈ એમની વખાણવા જેવી સ્થિતિ ન ગણાય, તેમ પોતાના ઇચ્છેવ કે ઇચ્છેનું સ્મરણ ઊઠતા કે નામ સાંભળતાં કે દર્શન થતા જ જે વિવશ બની જાય, દેહલાન ભૂલી જાય તથા તેમના કર્તવ્યો બાબતે રહી જાય અને ઊલટી એમની જ ચિંતાજનક સ્થિતિ થાય એમાં અતિશય ભક્તિ રહેલી હોય છતાં ભક્તિની એ માત્રા, આદર્શ માટે યોગ્ય નથી આપણે કર્તવ્યપથ સ્પષ્ટ કરવા અને તેને ગ્રેરવા તથા સ્થિર રાખવા માટે ભાવો જોઈ તો તે આવકાગદાયક રહેવાય પણ જે ભાવો-પછી તે ભક્તિના હોય કે કોઈના હોય-આપણને પણ અવ બતાવી દે, આપણને વિવશ કરી મૂર્છિત બનાવી દે તે આદર્શ રૂપ નથી ?”

માણસમાં કામ-ક્રોધ, દ્વેષ, ગ્રેમ, ભક્તિ, કર્મ-આદિ ભાવો કોઈ ને કોઈ નિમિત્ત મળતા જોવા કોઈ જેને આપણે લાગણીઓ કહી છીએ. એ લાગણીઓ કોઈ ને આપણે આપણે એક પ્રકારની માનસિક

આથી એમને પરમ પુરુષાર્થ એ જ્ઞાન-પ્રાપ્તિ માટે જ હતા અને એની સાધનામાં એ અધ્યાત્મની જોડી પાયા-રીએ પહોંચી ચૂક્યા હતા કે જ્યાંથી આંતર-જ્ઞાનના ઘોષ છૂટ્યે જતા હતા. પૂર્ણત્વને પ્રગટાવવા સુધીની એમની કાળ હતી હરકાઈ સતના જીવનમાં જ્યારે એવી કાળ પ્રગટે છે અને એ દશાએ જેટલો વખત ટકાવી શકે છે તેટલો વખત એ પૂર્ણત્વનો અનુભવ કરી શકે છે અને ત્યારે એ પોતે જ પોતામાં ધ્વનિતત્ત્વનું દર્શન કરે છે. 'તુ' 'તુ' નો બેદ ત્યારે ઓગળી જાય છે અને જીવ-શિવ એક બને છે. નિગપદ-નિગપદ એકરૂપ લાસે છે. આવી હૃદયદશાની ખુમારીમાં જ એમના મુખેથી કહેવાયું છે કે 'હું જ મહાવીર છું' 'હું જ જ્ઞાનરૂપ છું.'

જાનીની આ પ્રકારની દશા નહીં સમજવાને કારણે કેટલાક એમના આ વચનને વિકૃતરૂપે વર્ણવી મૂકે એ પાનવાનું છે. પણ જ્ઞાનની હૃદય દશાએ પહોંચેલા મનોનો એવો જ અનુભવ હોય છે. આન દધનજી મહારાજ પાનુ જ્ઞાનિનાથના સ્વપનમાં કહે છે કે 'અહો ! અહો ! નં મજને નમું, નમો મુજ નમો મુજ રે' તેમ જ સ્વામી

રામતીર્થે પણ એક વાર કહેલું કે 'હું જ શુદ્ધ છું, હું જ કૃષ્ણ છું, હું જ ઈશુ છું' આત્મા યા ધ્વનિ સાથે ધ્વનિ એકરૂપ બનેલા સ તોની આવી જ વાણી હોય છે નો વાસનાની ખદબદતી કીચડભરી ભૂમિકાએ રહેલા આરે એમના આવા હૃદયલાવો-અનુભવો ન સમજી શકાયે તેથી એમને સમજવામાં અન્યાય કરી બેગીએ પણ એવું સત્ય અસત્ય બનતું નથી.

આ સમજના અભાવે સ્વામી રામતીર્થને કોણે છોડવી પડી હતી, આન દધનજીને ઉપાશ્રય છોડવો પડ્યો હતો, અને શ્રીમદ્ રાજગુરુજીનો પણ ઓછો વિશ્વાસ નહોતો. પણ એથી સંતોને થયેલા અનુભવો કંઈ મિટી શકતા નથી. ગાઢ ધુમ્મસના આવરણો બેદીને પાનુ પોતાનો પ્રકાશ પાથર્યા વિના રહેતા જ નથી.

ખરેખર શ્રીમદ્ રાજગુરુ એ આ મુગ્ધા ગો લાકિત-વૈરાગ્યનો ઉત્તમોત્તમ પરિપાક હતો. મહા ગાધીજીના જીવન ઘડતરમાં અણુમોલ કાળો આપ મહાવીરના એ અનુપમ વારસદાર હતા.

શ્રીમદ્ રાજગુરુ જ્ઞાનગુરુ

દંડથી ગિજ સ્વપરપ્રકાશક પરમ જ્યોતિસ્વરૂપ એવો આ આત્મા, તેમાં નિમગ્ન થાયો. તે આ જિજ્ઞાસુ! આનર્મુખ યદ્યપિ સ્થિર યદ્યપિ, તે આત્મામાં જ રહ્યો તો અનત અપાર આનંદ અનુભવ્યો.

નર્ત જગતના જીવો કંઈને કંઈ મેળગીને મુખ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છે છે, મોટા ચકવર્તી રાગ તે પાનુ જાનુ, રિગતના મહાપ્રભા પ્રાપ્તવાન છે, અને મેળવવામાં મુખ માને છે; પણ અદ્ય! નર્તકો તે નર્તકો વિપરીત જ મુખને માર્ગ નિર્ણીત કર્યો કે કિંચિત્માત્ર પણ પ્રાપ્ત એ જ નર્તકો નહીં.

તે જાણે તેની નિમિત્ત આનંદ છે, તેને જ્ઞાન એવું આત્મમુખ, આત્મનત્ત્વ કવાથી પ્રતીતિમાં આવે.

પરમજીવિત સદા નર્તકો નર્તકો પરિગ્રહ તેથી હવે હું વિરામ પામવાને જ હાજર છું.

નર્તકો પરિગ્રહને કહે છે.

નર્તકો પરિગ્રહને કહે છે.

નર્તકો પરિગ્રહને કહે છે.

નર્તકો પરિગ્રહને કહે છે.

be envisaged ? Finally, he asked whether the Christian Missionaries' claim that Christianity was the greatest, the sublimest and the only true religion, and the Christ the "Only Begotten of God", could be sustained, and whether the fulfilment of the prophecies of the old Testament in the person of Jesus be accepted as an "infallible" proof of the divinity of Christ, as claimed by the Missionaries

Shrimad Rajchandra replied in a letter dated October 20, 1894. Some of his answers are of too abstruse a nature for recapitulation here. The more important ones may, however, be indicated in brief.

God is Atman, free from all bonds of KARMA. Atman, in its pristine state, is pure consciousness, total intelligence, all-strength, all-knowledge. There is no First Cause mightier than or exterior to the Atman in its pure, pristine state.

Both the Atman and the Universe are eternal-without beginning and without end. My reason cannot envisage either final extinction or permanent liberation of all Atmans nor dissolution, in the sense of utter annihilation, of the entire Cosmos. Both Cosmos and the Atmans are in a perpetual state of flux, and so continue for all time.

Passions like hatred and attachment, greed and lust etc., bind the soul to matter and are the cause of its bondage. Liberation or complete freedom from these

passions are like any other category of liberation. But irrespective of the method, the soul can be finally delivered from these passions and attain the

arguments of the impossibility or otherwise of total and final abolition of evil as an excuse for resting in evil. For every individual is free to choose between good and evil, and it is his moral duty to embrace the one and eschew the other.

★

The antiquity of the VEDAS cannot be denied. Before the Buddha and Mahavir were the VEDAS. But antiquity does not necessarily mean perfection. Later revelations may possibly be more perfect. All categories of thought have existed from the very beginning and will continue so to exist for all time but their expression or outward form varies. Both the Vedic and the Jain ways of life may be said to have existed from the beginning, the question to be considered is which one of these answers the needs of the soul best.

★

The possibility of Christ's miracles cannot be ruled out, though the miracle of bringing the dead back to life presents philosophical difficulties. But all the miracles of Christ pale into insignificance before the omnipotence of the perfected Atman.

★

MOKSHA can be attained only by complete deliverance from the passions of hatred and attachment and the resulting ignorance. If faith in the divinity of Rama and Krishna in the case of a particular individual brings about this consummation, MOKSHA could, in that case, be said to have been the fruit of such faith.

★

One question put by the young inquirer was deadly. "Would you wish me to kill a poisonous snake to bite me or should I kill it?"

The knowledge of this means is not confined to any particular people or country. It is the common heritage of all mankind. But in our empirical state it lies dormant within us. Nor does it essentially differ in different beings whether in the East or in the West, or in individuals professing different religious creeds. Those who have studied different religions have borne testimony that in essence they are all one and the same, only the form differs. For instance, Shankaracharya declared: "Brahm is the only reality, world is an illusion." The Holy KORAN has affirmed: "God is one. He alone is, and there is naught else." The Bible says "I and my Father are one." In other words, whatever there is in the universe is a manifestation of the one Supernal Reality. It is the attempts of imperfect beings, with limited vision to describe the universal, each from his own angle, that have given rise to endless confusion. They are at the root of all religious wrangles and disputes.

Imperfect beings as we all are, said Gandhiji, we advance towards our goal of attaining the Supreme, by taking the help of less imperfect beings than ourselves. They are the world teachers, or the founders, of different religions. But in the course of our spiritual journey, there comes a stage beyond which no external help can help—not even the scriptures. In the latter part of the journey the aspirant has to be left to himself, guided only by his own inner light. As Shrimad Rajchandra sang:

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

*To which they speechless witness bore—
in wonder lost—*

*No mortal tongue its glory may declare,
The glory of that bliss ineffable,
But he who strives and battles without ceasing,
Shall find forsooth within the inmost cell
Of his own being that great experience*

In other words, ultimately by the self alone is Self realised. "Shri Rajchandra," Gandhiji wrote in a sketch of the KAVI (Poet), "often used to liken different religions to pens or folds in which animals are confined for their protection. But a seeker after liberation seeks not protection but freedom. He has no need, therefore, to belong to any fold or to adopt any denominational label."

"Personally I believe," Gandhiji continued, "that in relation to their respective devotees, all religions are perfect. So far the rest are concerned they are all imperfect. Independently considered, all religions are perfect as well as imperfect. For after one has attained a certain stage of spiritual development, even the prescriptive formulas of the SHASTRAS become a fetter on further progress.

"This, however holds good only in regard to those who have outgrown all attributes or modes of relative existence. In the words of Shrimad Rajchandra, therefore, it is unnecessary in our work-a-day world for anyone to give up his own religion and adopt another in order to attain liberation. Everybody can attain liberation by following his own. For liberation means complete freedom from all attachment and hatred and this is the common goal of all religions."

આપણે આશ્ચર્ય ઉપજાવતી કાર્મિક શક્તિની જોડે
કરવા, અને એને વિજ્ઞાન શુદ્ધ જાણવા પ્રયત્ન કરી
છીએ. એવા પ્રયત્નમાં કંઈ કંઈ વિશેષતા જણા
આનંદિત બનીએ છીએ. પણ એ રસ્તે મહાપુરુષો
અનુભવપુત્ર વાણીથી પ્રકાશેલ, આ બધાના મૂળમાં ર
આત્મશક્તિ, પ્રાપ્ત થવી, એના દર્શન થઈ સાક્ષાત્
થવો અશક્ય છે. એ આત્મશક્તિનો આભાસ જ
પણ એ આભાસ એ આત્મશક્તિનો અનુભવ કરાવ
સમર્થ થશે નહીં. જેમ તળાવમાં જણાતું ચંદ્રપ્રતિબિ
જરૂર ચંદ્ર સમ જણાવા છતાં પણ એ ચંદ્રનો અનુ
કરાવવાને સમર્થ નથી. તેમ આ મહાપુરુષોની આ
શાશ્વત સ્વભાવમય આશ્ચર્યકારી આત્મશક્તિને ગમ
હોય, જાણવી હોય તો તે એ મહાપુરુષની વાક
પ્રતીતથી, અનુભવ કર્યે જ અનુભવાય છે એ
અનુભવજોયર છે. મન, વચન, કાયાને જે મન
માટે જ મહાપુરુષોની આત્મિક અનેક ગિદ્દિ-ગિ
અદોશક્તિના તેજે, પ્રભાવે એ શક્તિના મૂળમાં ર

આપણને શરણુરૂપ છે એ યથાર્થ રીતે સમજાશે, મનાશે, શ્રદ્ધાશે, અવધારાશે ત્યારે કલ્યાણ જન્મ પામવાનો યોગ થશે.

અનેક પ્રકારે મૂંઝવતા, ભયંકર વેદના ઉપબળવતા આ અજ્ઞાન-મોહથી ક્ષિતાર્થ થતાં અનેક દુઃખો જે માત્ર મર્યાદિત-સ્થિતિ-સમય માટે જ બધાય છે. તેનાથી ના કરતાં-એ તો જવાનાં જ છે અને જાય જ છે; આપણા નથી એ સત્પુરુષનું યથાર્થ વચન અવધારી શ્રી સત્પુરુષે પ્રભોષેલ અતુલવેલ અનંત-શાશ્વત સુખને પામવા પરમ પુરુષાર્થ કરીએ. શ્રીમદ્જીએ કહેલ છે, “પરમાત્મામા પરમ સ્નેહ ગમે તેવી વિકટ વાટેથી થતો દોષ તોપણ કરવો યોગ્ય જ છે.”

આ માર્ગે આપણો સહારો સાથ, માત્ર એ સત્પુરુષ જ રહેો ! એ જ આપણી દીવા દાંડી. એ જ આપણો આશરો. એ જ આપણો માર્ગદર્શક-ઉપદેશક.

એ જ આપણો સુખસમુદ્ધ, જે કંઈ કહો, જે કંઈ ઇચ્છો, જે કંઈ માનો એ સર્વે એ એક જ છે, એવી એક ભાવની, એકત્વની લગનીથી એ મહાપુરુષના સ્વરૂપ બોધમાં-તુંહિ તુંહિ રટનથી આત્મરત થઈએ.

જગત એમાં સાથ પુરાવે કે ના પુરાવે, એ જોવા કરતાં જેમાં પરમ પુરુષનો સાથ છે એ એક જ વાત-ઉપદેશ ધારણ કરીએ. “ગમે તેવી વિકટ વિપત્તિઓ આવી પડે પણ હે પ્રભુ, તું મારા હૃદયમાંથી ન ખસતો” એ ભક્તની પ્રાર્થના આપણી બની રહે, અને અવિરતપણે એ પુરુષાર્થમય થઈએ.

આ આત્મામાં, એ પરમ પ્રાગટ્ય-પરમપુરુષ, પુરાણપુરુષની પરમ વિશુદ્ધ દશા પ્રગટાવીએ એ જ પરમપુરુષના જન્મદિને પરમ પ્રાગટ્ય આ અંતરમાં પ્રસ્થાપિત કરીએ. એ જ શક્તિની યાચના એ પરમ પુરુષ પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્જીના ચરણકમળમાં નમ્રભાવે પ્રાર્થીએ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત -

શ્રીમદ્

તત્ત્વજ્ઞાનની શુભ શુકાનાં દર્શન લેતા ગૃહાશ્રમથી વિરક્ત થવાનું અધિકતર સહે છે, અને ખચીત તે તત્ત્વજ્ઞાનનો વિવેક પાણુ આને શિખો હોતો; કાળનાં બળવત્તર અનિષ્ટપણાને લીધે તેને યથાભિગ્ન સમાધિમંગની અપ્રાપ્તિને લીધે તે વિવેકને મહાખેદની સાથે ગૌણ કરવો પડ્યો; અને ખરે ! જે તેમ ન થઈ શક્યું હોત તો તેના (આ પત્રલેખકના) જીવનનો અત આવત.

જે વિવેકને મહાખેદની સાથે ગૌણ કરવો પડ્યો છે, તે વિવેકમાં જ ચિત્તરત્ન પ્રસન્ન રહી નથી હોતો, જો તેની પ્રાધાન્યતા નથી રાખી શકાતી એ માટે અકર્ય ખેદ થાય છે તથાપિ જ્યાં નિરૂપ થતા છે, ત્યાં સદનતા સુખદાયક છે, એમ માન્યતા હોવાથી મૌનના છે.

જે કંઈક વાર અગીઞ્નો અને પ્રસંગીઓ તુચ્છ નિમિત્ત થઈ પડે છે; તે વેળા તે વિવેક પર અનિશ્ચિત અવસ્થામાં આવે છે, ત્યારે આત્મા બે, જ મૂંઝાય છે. જીવનરહિત થવાની, જેમ કે જીવનરહિત થવાની જેમ કે જીવનરહિત થવાની તે વેળા ભયંકર સ્થિતિ થઈ પડે છે; પણ એવું આગળ જાણીને અને એમ આગે રહેતો ત્યારે ખચીત દેહત્યાગ કરીશ. પણ અસમાધિથી નહીં, એ જીવનરહિત થવાની પ્રતિજ્ઞા કાલમ સાચી આપી છે.

પનાક ૧૧૩

લાઈશ્રી અંબાલાલભાઈ લાલચંદ શાહ

ખલાલ

પત્ર નં. ૧

ગ ૧૮૫૨ વૈશાખ સુદ ૮ ભોન

સ્વસ્વરૂપવિલાસી પ્રભુશ્રીને ત્રિકાળ નમસ્કાર

સદા આનંદી, સ્વસ્વરૂપ વિલાસી, પૂર્ણ બ્રહ્મ-
સ્વરૂપી, સદા આત્મસુખમાં ગિરાજમાન, વર્તમાન
મહાત્મી, શ્રી રાઘવચંદ્ર,

પરમકૃપાના અનુગ્રહની ભરેલુ એક પત્ર મધ્યુ.
વાચી અત્યાનંદ થયો છે તે પત્રોમાં જણાવ્યા પ્રમાણે
અત્રની શુક્રોમાં ફેરતપાસ કરી સુધારી લઈશ અને
દાસ એક શુક કુવરજીભાઈને મોકલી આપીશ અને
શ્રી સુખલાસને તેમનો પત્ર આવ્યેથી મોકલી આપીશ.

જે જે વચનામૃતોની શુક્રા બેતારી હોય તે તે સઘળા
શુક્રોમાં મારાથી અવ્યવસ્થિત ચિત્તને લીધે, તેમ જ
અવગજનાથી, જામસ્યતાથી, દષ્ટિકોષ કિંવા રત્ય
ઉપયોગથી... અશુદ્ધતા થઈ હોય, બૂલ રહી ગઈ હોય,
તે સર્વની, આજ સુધીની ક્ષમાપના ઇચ્છુ છું. તે
આપ સાહેબ દીન નાણી ગરીબ, પામર જાણી, ક્ષમા
માગવા મેળવે તેની દશા જાણી, ક્ષમા આપવા દયા
મગ્ન કરનારે આપ દયાળુ હોજી

કેમજ, આપ તો દેવાળુ છો. જીવદેવ પ્રતિપાળ
જે નામે "જીવદેવ" કહેતા જીવના આપનંદાર છે.
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું
જે દેવે કદી ઉપમા આપને લાખુ કે કોગલુ કે આખું

તે આપના ચરણનો નિવાસ છે. તો હે દયાળુ નય,
આપ તો દયાળુ છો, કૃપાળુ છો, સરલ છો, તો જુદા
આટલા બધા આ અનંતા જીવોમાં આ એક આપની
પાસે રહે તેમાં આપને શું ભાર પડવાનો છે? ક્ષમા
કરશો.

અતરંગથી વિચાર વિશેષ ખિલી નીકળવાથી જેમ
ભણકાર બંધ્યો તેમ લખ્યું છે. અને દોષિત છું, મૂંઝવે
એટલે જુસ્સો આવી જાય, માટે આપ તો દયાળુ છો.
આના દોષ સામુ નહીં જોતા, પણ દયા લાવી કોઈપણ
દોષ થયો હોય તો ક્ષમા આપવા દયા કરશોજી

હે દીનાનાથ, કળિયુગ છે અને કાળ કહિન છે
પુરુષાર્થનું બળ આપના વિના આવી શકતું નથી. કે
સુધી માયાનું બળ વિશેષ છે ત્યાં તો જો કોઈ પણ દયા
થઈ હોય તો વિશેષ જાગ્રત ઉપયોગે રહી શકાય, નહીં
તો આપના ચરણ સમીપતા વિના આ અનાથ તો
આધારે રહી શકે? કારણ કે આપની સમીપમાં મહેજ
પણ માયાનું જોર નહીં ચાલવાથી, આ ગિયાર
અનાથ જીવોને સહજ સહજ પુરુષાર્થને વિશે રહેલું
સહેલું પડે છે

હે નાથ, હે દીનદયાળ, અનાથના નાથ, અસરકારક
શરણ, આધીનાને લાકડીના જેમ આધારબળ જોવા જે
આપ સર્વજ્ઞ, દીવા સમાન. મોધ-પ્રીતદાયક, માર્ગનો
પ્રમાણબુદ્ધાર, અનન કૃપાથી શુકલ, અનન દયાની આજી
દયાની ખાતર આ અવપત્ર મુકે પામરને આપના ચરણ
જોવા મેળવે તે માટે મારા નરકથી ગાંધે આપ કે

ભાઈશ્રી મનસુખભાઈ દેવસીભાઈ
દોળી

પત્ર નં.
૧૯૫૪ જૂન મુદ ૧૨

શ્રી પુરુષોત્તમ ભગવાનની અત્યંત ભક્તિ-
કારકને નમોનમઃ

વીતરાગ ભગવાનને નમોનમઃ

૫ ચમકાળમા અનાથના નાથ, તરણુતારણુ, સફરી-
બદાજસમાન, અતત દયાના ધણી, અનત કૃપાના ધણી,
અક્રોધી, અમાની, અમાથી, અલોભી, એવી અનેક
ઉપમાઓ સંક્લિત, કરુણાસાગર, સંસાર સમુદ્રથી પાર
દિનારનાર, અદ્વૈતરૂપ રાજ્યંદ્ર પ્રભુ, કલ્યાણસાગર
ભગવાનને અત્યંત ભક્તિએ કરી ત્રિકાળ નમસ્કારહો,
નમસ્કાર હો !

હોંગરીથી લિ. આપ પ્રભુનો શિષ્ય મનસુખ
દેવગીતા પુનઃપુનઃ નમસ્કાર સ્વીકારશો. આપ દીન-
દયાળ પ્રભુની તપ્તિયન સારી દશે, તે બાળુવાની જિજ્ઞાસા
રે. આપ પ્રભુને સાદુ ગઈકાલે રેલ રસ્તે કલઈના
ચાંદિયામાં મેમુણ તથા સાટો મોકલ્યો છે. તે મોરબી
મે મેવાશકગમ ઈંદિપર ચઢાવેલું છે તે આપને નિવેદન
કરું છું.

આપ પ્રભુ દીનદયાળના દર્શન થી નડિયાદ મને
મળવા નહીં પડે તો પ્રથમ ત્રતા દીકરી દત્તી માસ
૧૨ મુદ ૧૨ થી. અને નિયમ પ્રમાણે વર્તણૂ દાલમાં
વિષય નથી વાચવાનો કે વિચારવ નો જોગ મોકલો
મેરો નો નો પ્રમાણે કઈ બનતું નથી. તો
કરું છું.

આપ પ્રભુ દીનદયાળના દર્શન થી નડિયાદ મને
મળવા નહીં પડે તો પ્રથમ ત્રતા દીકરી દત્તી માસ
૧૨ મુદ ૧૨ થી. અને નિયમ પ્રમાણે વર્તણૂ દાલમાં
વિષય નથી વાચવાનો કે વિચારવ નો જોગ મોકલો
મેરો નો નો પ્રમાણે કઈ બનતું નથી. તો
કરું છું.

આપ પ્રભુના ચરણમા માથું મૂકું છું. અને તેથી દર્શિ
દીક રહે છે, તે આપ પ્રભુને નિવેદન કરું છું

આ પામર જીવને માસ ૪ થયાં આપ પ્રભુના
દર્શનની ઇચ્છા વધારે રહે છે. પણ અતરાયના કારણથી
તે જોગ બનતો નથી. મોરબી આવવા વિચાર હતો, તે
પણ આવવાનું બન્યું નહીં તેથી અશ્વેસ રહે છે-
પૂર્વના ગાઠ કર્મ બાધેલાં હશે તેમ મને લાગે છે. આવે
અપૂર્વ જોગ મળ્યા છતાં, ઇચ્છા છતાં, આપ પ્રભુના
દર્શનની હાલમાં મારે અતરાય તેથી છાતી ભરાઈ જાય
છે. આવે અપૂર્વ જોગ અનતકાળે પ્રાપ્ત થશે તો પણ
મારે દર્શનની અતરાય, અને આપ પ્રભુની સમીપમાં
રહેવાનું તથા સેવા ભક્તિનું બને નહીં તો આ જીવ
મહા ભારે કર્મોને પૂરી અકસોમી અને દિલગીરી પણ
ધણી વખત થાય છે. તો તે આપ પ્રભુના પ્રાપ્ત થઈ સર્વ
આનંદ થશે આ પામર જીવને તો શરણ એક આપ
પ્રભુનું છે. આપ પ્રભુના ચરણમા માથું મૂકું છું
નિવેદન કરું છું

આપ પ્રભુએ શ્રી ઉદ્દેશ મુકામે આ પામર જીવ ઉપર
અત્યંત કૃપા કરી ‘છપદનો પત્ર’ મુખપાઠે તથા વિચાર
કરવા લાલામણ કરી હતી તો આજ મુઘી તે ઉપર વિચાર
સાધારણ રીતે કર્યો છે, કર્યો હતો. લાભો વિચાર કર્યો
નહોતો હવે વિચાર કરતા તે અપૂર્વ વસ્તુ છે અને સર્વ
સિદ્ધાંતનો સાર તેમાં સમાવેશ પામી જાય છે તેમ મની
બુદ્ધિ પ્રમાણે માગ સમજવામાં આવે છે મારી બુદ્ધિ
પણી કમી છે અને તે વિશે વિચાર કરવા મનમાં નથી
છે આપ પ્રભુએ અનત કૃપા કરી આપ પ્રભુને
મને દાન આપ્યું છે, તો તે આપ પ્રભુના પ્રાપ્ત થઈ તે
સ્વરૂપ સમજવું આપ પ્રભુને માગ ત્રિકાળ નમસ્કાર
નમસ્કાર હો ! આપ પ્રભુના ચરણમાં માથું મૂકું છું

અથવા હૃદયમાં અભિમાનની પ્રકૃષ્ણતા વિગેરે જે બીજાને ઈર્ષ્ય ન થાય, અથવા જીવે તો પણ લોકપ્રવૃત્તિ પ્રમાણે જીવે તેને માટે દુષ્ટતા ન થાય, તેવાં કાર્યોમાં પાપનો પ્રતિબંધ બહુ થતો જણાય છે. તેને માટે વશ થયા સિવાય તેમ જ ભવલય પ્રાપ્ત થયા સિવાય કંઈ પણ ફેરફાર થવા જેવું જણાતું નથી.

આવી બાળતમાં આપના તરફથી ઔપધરૂપ ઉપદેશ

સાંભળવા, વાંચવા ઈલા રહ્યા કરે છે પૂરી કરવી આપની મરજી ઉપર છે. આ લખાણ બહુ આપની પાસે સારા દેખાડવા માટે નથી થયું, એમ તો મન સાક્ષી પૂરે છે બાકી એવો માયિક વૈરાગ્ય દેખાડીને લોકોને ઠગવામાં પણ આ જીવે કંઈ બાકી રાખ્યું નથી. લખ્યું કેટલું પાપ આવે તેમ નથી.

સિ. કુંવરજી

શ્રી કુંવરજી આણંદજી કાપડીઆ

બાવનગર

પત્ર નં. ૮

૧૯૫૧ કારતક વદ ૯ શુક્ર

પરમ ઉપકારી જીવનમુક્તદશાધારક ભાઈશ્રી રામચંદ્રભાઈની સેવામાં.

શ્રી મુબઈ બંદર

શ્રી બાવનગરથી મિ. એવક કુંવરજી આણંદજીના પત્ર માર્યો.

ત્રિપેક્ષ બંધનવાદ, લીંગગ્રામ થઈને ગીવાર ને જીવનની પડોશીયાં.

આ પે કહેલ જાઉંપરેનું મનન થયા કરે છે, તે જીવનમાં રહ્યા કરે છે. આજે કુવા થાયેલી મુખ્ય ને મનમાં ને માનમાં તો રૂઝી પ્રવૃત્તિ થઈ શકી છે. આ જીવનમાં રહ્યા કરે છે, પણ કુવા, પ્રવૃત્તિ છે.

કમળ ને મનમાં રહ્યા કરે છે, પણ કુવા, પ્રવૃત્તિ છે. આ જીવનમાં રહ્યા કરે છે, પણ કુવા, પ્રવૃત્તિ છે.

આપના સદ્ઉપદેશથી ધારણામાં ઠસેલાં વાક્યામૃતો ઉર લખીને આજે આપની ઉપર ટપાલમાં મોકલાવેલો છે. તે વાંચવાં માટે લઈ, સુધારવા હોય તેટલો ભાગ સુધારી અથવા મુદાની કાઈ બાળત હું ચૂકી ગયો હોઉં તો કેટલાંક વચનામૃતને વધારીને વેલાસર મોકલવા કૃપા કરશો. એ વાક્યામૃત મનન કરવા માટે લખ્યા છે. બીજાઓ પણ કેટલાક તેની નકલ કરી લેવા દરેક ધરાવે છે. તે સઘળું પાછું આવ્યા પછી બની શકશે. માટે તાકીદે આવે તો ઠીક એમ વાચ્યું છું.

આપનો ઉપકાર એટલો બધો છે કે તેને માટે કેવો શબ્દો લખી એ ઉપકાર માનવો તે કાઈ મનમાં નથી આપને અત્રિય હોવાથી ખરેખરે જ્યાં પણ નથી પ્રગ સાના વચનો લખતો નથી શા દેવાઈકું નામીને પ્રગામ કહેજો. આ તરફની સેવા ફરમાવજો. દિનિ પા લખવા ફરસદે મહેગ્યાની કરજો વધારે શું બનું.

મિ. એ કુંવરજીના પ્રેમ

આ જીવનમાં રહ્યા કરે છે, પણ કુવા, પ્રવૃત્તિ છે. આ જીવનમાં રહ્યા કરે છે, પણ કુવા, પ્રવૃત્તિ છે.

ઉઝ મૂર્ચ્ચરિ જેવા જણાય છે તે શ્રી ચંદ્ર સદ્ગુરુ અમારું શરણુ છે.

આ અસાર સંસારમાં, પોતાના આશ્રિત વર્ગની શુદ્ધિરૂપ અંતરપુરમાં રહેલી ભક્તિરૂપ કુળાંગનાના બ્રૂપરૂપ શ્રી ચંદ્રગુરુના ચરણ કમળ સારરૂપ છે.

શ્રી સહજાત્મ સ્વરૂપ સ્વામીના ધ્યાન વિના અમારા ચિત્તને વિશ્રાંતિ ક્યાંથી મળે ! અને શ્રી પ્રભુના વચનામૃત વિના અમારી છત્તાને પણ ખીન્ને ક્યો આરામ મળે !

જે ઉત્તરસંડા જેવા નિવૃત્તિના સ્થળમાં નિવૃત્તિમાં છતાં અને મોહમયીપુરી જેવા પૂરપાટ પ્રવૃત્તિ સ્થળમાં પ્રવૃત્તિમાં છતાં આત્મસ્વરૂપસ્થ સમવૃત્તિ રાખનાર છે, રાખે છે, તે અતીન્દ્રિય પરમાત્મસ્વરૂપ મહાન વીતશ્રી શ્રી સદ્ગુરુના ચરણકમળ અમે ઉપાસીએ છીએ, તે પ્રભુ, અમારા હૃદયકમળ વિકસિત કરે.

લિ. દીનસેવક મુખલાલના સા. દ. સ્વીકારગૌણ સમીપવર્તી સર્વ બધુને નમસ્કાર. પોપટલાલસાહેબ તરફથી દંડવત્ પ્રાપ્ત થાય. તેઓ અહીં છે.

શ્રી મુખલાલ હગનલાલ સંઘવી
તીરમગામ

પત્ર નં. ૧૧
દાગણુ વદ ૧૨ શુબ

સહજાત્મસ્વરૂપ સ્વામી ત્રિકાળ નમસ્કાર.

૫૬

કરુણાથી પ્રભુ આજ નિજ જનને, ઉપાસિત વર આપો ક્રુપ ૫૬
દંડ ભક્તિ ઊપજે ને, વિપયે રહે વૈરાગ્ય,
ચન્ન ભારે, અનિ ધારે, મન મારે, ભવ ખારે,
પ્રભુ બળ, કળ, એવાં દાસ લહીને સદ્ ઉર-સ્થાપો. કરુણાથી
ગમ, ક્રોધ, મદ, મોહ, શોક, ભય નિશદિન દે સંતાપ;
દમ ટાળો, ગિપ ખાળો, પ્રેમે ભાળો, શિયુ પાળો,
મનનો મહામળ વિશેષ, તથા પ્રભુ આવરણો કાપો...કરુણાથી
ગામી ગુપ્ત ગાળે પ્રભુના. મન પ્રભુ મૂર્તિ ધ્યાય;
એ જ દેખે, ગમ સહેજે, દ્રવી રહેજે, નિજ લહેજે,
પ્રભુ મગદ્ય સુધી, પ્રાપ્ત જનોના નમ્ર આ વિલાપો. કરુણાથી
ચન્ન કૃપા મનાં ઉભય, પ્રભુ ભક્તિ, મુક્તિ સદાય,
એ જ આપો, દોષ કાપો, ભક્તિ સ્થાપો, રૂપ છાપો,
પ્રભુ દામ જનોના ચિન્ન. અર્ધમાં આપ પ્રગટ વ્યાપો કરુણાથી

નિગદ્ય

ગુનિ આપ અનિમુખ, અને અને પ્રતિદિન વધે,
નિમુખ, નિમુખ, દયાથી દો એ દામને,

નિમુખ અને નિમુખ, નિમુખ અને નિમુખ, નિમુખ અને નિમુખ.

શ્રી કુંવરજી મગનલાલ
કલોલ

પત્ર નં ૧૩

સં ૧૯૫૫ શ્રાવણ વદ ૧૪ સો

મહાત્મન્યવત્પ ગુચ્ચતૈતન્યસ્વામી શ્રીમત્ રાજચંદ્રાય
નમોનમ -

શ્રીમત્, શ્રી સહજાત્મસ્વરૂપી, અનંત જ્ઞાની, અનંત
ધ્યાની, પરમકૃપાળુ, પરમ દયાળુ, અનન્ય શરણુના
આપનાર, અપૂર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, જગતપિતા,
જગનમાતા, અશરણુને શરણુ આપનાર, શરણુ રાખનાર,
અભયના દાતા, આંધળાને લાકડીવત્, અજ્ઞાનને
નિવારનાર, મોહને નસાડનાર, ઇ, ઇ, અનંત ગુણસંપન્ન,
શ્રીમંત શ્રી રાજચંદ્ર દેવ ત્રિકાળ જયવંત વર્તો

શ્રી સ્પર્શ ચરણ સમીપ રહેવાની ઇચ્છાવાળા
બાળકના પળે પળે, ક્ષણે ક્ષણે નમસ્કાર હો! નમસ્કાર હો!

અવિનય, અભક્તિ, અશાંતના ઇ.ઇ પળેપળે, ક્ષણે
ક્ષણે થયે. દે.ય તો વારંવાર અનાથ છોડ મન, વચન
આપના ન્તેમથી ક્ષમાપના ઇચ્છે છે, ક્ષમાપના ઇચ્છે છે.

પરમકૃપાળુ દેવ તરફથી કૃપા પત્ર નથી તો લખવા
નહોતો. દયાળુ પ્રભુ, પ્રવેશ જાનાવરણીય કર્મનો ગાઢ
પાંખો દોનાથી જાડ મતિ બાળકને કંઈ સુઝતું
નથી ને મન જેવો ને લેવા જ રતો છે તે કૃપાળુ દેવ,
જેના મનના કડી પાવન કરી ભક્તિમા લીન થય
ને તેના નેમ અપો

પરમકૃપાળુ દેવ આપના તરફથી શિક્ષાબોધ મળ
બાકી રહ્યો નથી. પણ આ અજ્ઞાન, અવગુણી
કરવું બાકી રાખ્યું છે. આવા અજ્ઞાની, અવગુણી તં
દયાદષ્ટિ કરી પાવન કરશો. કારણ મારામાં અન
અવગુણ છે માટે તે તરફ આપ દષ્ટિ નહી જ કરો. પ
બાળકની દયા લાવી હિત કરશો, એવી આશા છે.

‘આત્માનુશાસન’ ગ્રંથ પૂરો થવાથી હાલમાં ‘ધર્મ
ખિન્દુ’ ગ્રંથ વાંચુ છું. અજ્ઞાની બાળકની મતિ જ
હોવાથી સંપૂર્ણ રીતે સમજી શકતો નથી. તેમ પુરુષાર્થ
માં મદત આવી ગઈ છે. માટે કૃપાળુદેવ કૃપા કરી
ચરણ સમીપ રાખી અજ્ઞાની બાળકનું હિત કરશો એવી
આશા છે.

બિના નયન પાવે નહીં, બિના નયનકી બાત,
સેવે સદ્ગુરુ કે ચરન, સો પાવે સાશાનું.

એ આદિ દોહાનો અર્થ—જુલાસો અજ્ઞાન બાળકને
સમજવામાં આવતો નથી. તો યોગ્ય લાગે તો લખવા
કૃપા કરશો. દયાળુ પ્રભુ પરિણામ ઉત્સાહી-હર્ષવંત થતાં
નથી. મદ છે. તો દયા લાવી શિક્ષાબોધ આપવા કે
સુખપાઠ કરવા આજ્ઞા કરશો. અવગુણી, અજ્ઞાની, જા
મતિથી લખાણમાં દોષ હોય તો ક્ષમા આપશો. ક્ષમા
આપશો. એ જ,

અપ્પન કુંવરજીના નમસ્કાર સ્વીકારમાંજ.

રજન, તાદરવા સુદ ૪ શનિ

જેના મનના કડી પાવન કરી ભક્તિમા લીન થય ને તેના નેમ અપો
જેના મનના કડી પાવન કરી ભક્તિમા લીન થય ને તેના નેમ અપો
જેના મનના કડી પાવન કરી ભક્તિમા લીન થય ને તેના નેમ અપો

શ્રી મણિક્યાલ નેન ગર્મ

જેના મનના કડી પાવન કરી ભક્તિમા લીન થય ને તેના નેમ અપો

બળી રહેલો બાળ, તે તારા ચરણમાં શાંતિ દેખે છે. હે પ્રભુ, હવે તો જોવો તેવો બાળ, તેના ઉપર તારી કૃપા રહે ! હે પ્રભુ, રાગદ્વેષથી બળતા મને એવી અંતર શાંતિ ક્યારે પ્રગટશે ? હે પ્રભુ, હું તો તારા આધારે નિર્ભર છું, એ જ શાતા છે. બાકી કર્મવર્ણણાથી, જન્મ, જરા અને મરણથી ત્રાસ પામુ છું એવા મને હે નાથ, તારુ જ શરણ છે. આ બાળ તારા ચરણમાં ક્યારે રમશે ? તારી ભક્તિમાં અંત કરણ ક્યારે રહેશે ? હે ભગવાન, મને તો એક સમય પણ સ્વચ્છ દષણુ છૂટ્યું નથી. હે નાથ, આ છવની શી દશા થશે ? હે નાથ, હવે તો પુંહિ, પુંહિ જ. હે ભગવાન, તું તો સર્વજ્ઞ છો, સર્વ જાણો છો. મારા હે ભગવંત, અનંત અવગુણ છે. કેટલાક લખું ? હે ભગવંત, નિયમ પાળવાનું કરતા પણ બિલકું પડે છે, તેવું કેવું કર્મ ઉપાર્જન કર્યું છે ? હે ભગવત, એક તો તારો વિગ્રહ, મોહાદિક ગત્ય એટલે હવે તો ગભરાઉ છું. તુલિ જ આધાર છે.

પ્રસંગે સમાગમમાં મુમુક્ષુભાઈઓ આવે છે, તેમની ગંગાને નાનવાર્તા કરનાં પણ જીવ ઘણો જ સંકોચાય છે. તેમનો તો ઘણો ઉપકાર છે. મારી વાત કરતા ખેદરૂપ બાજે છે, તેનો તો તેનું છે ? બાકી વાતે ચડે છે, ત્યારે એમ તો ચળા કરું છું. તો તે મને શ્રેયકારીપણે કેમ લાગે ? તે જાણુતા મચ્છા રહે છે હે ભગવંત, આ દેશનાત્મક કટકો કે કેમ ? દર્શનાવગણીય કર્મ તરત કેમ પડે ? જે જાણુતા, આપ સર્વ જાણો છો, વિગેય થું ? હે ભગવંત, કેમ વર્ણવું, શું કરવું ? અવધારી નથી. તેમ તો પ્રમાદ છે કે કેમ ?

આ બાળનો ઉદ્ધાર, ઉદ્ધાર કર, હે નાથ, આત્મ ભાવથી વિચારતા એક પુરુષ પરમાણુના પરથી રાં છૂટ્યો હોય એમ લાગતું નથી. તો હે નાથ, આની શં અવસ્થા ? તારા સરીખો પ્રભુ મધ્યા છતાં કર્મ શત્રુ અ પ્રમાણે પરાભવ પમાડે તે વિચાર તો આપનો જ છે તે પ્રશ્ન એમ જણાવો કે ભક્તિ, યોગ્યતા, પાત્રતા તારામ નથી, તો પણ હે પ્રભુ, તે પણ તારે જ આપવી પડશે અનંતકાળથી પરિભ્રમણ કરતાં અનંતકાળે નહીં મળેલો, નહીં ઓળખેલો એવો પરમ સત્યુત્પત્ત મળ્યો, હવે તો મારું કાર્ય સધ્યું એમ તો નક્કી રહે છે. પણ કર્મ શત્રુ પરાભવે છે તે સહન થતું નથી. હે નાથ, તારાં વચનામૃત, તારી મૂર્તિ એ જે સદાકાળ અંતરમા રહો હે ભગવંત તારો વિરહ નથી ખમાતો, તો હવે કૃપા કરી નિરંતર હૃદયમાં રહો એ જ ઇચ્છુ છું, તે સફળ થાઓ હે નાથ, હવે તો હૃદ થઈ છે. તો હવે તારા જ ચરણમાં રાખ નહીં તો આ આત્મા, એ સિવાય શું હિત કરશે ?

હે પ્રભુ, તું હિ જ છે. શરીર પ્રકૃતિના મમાચાર યથાસ્થિત બાળુવા ઇચ્છા છે. મારા જોગ કામ સેવા નિરંતર ઇચ્છુ છું. હું તો બાળક છું.

તારો અવિનય અભક્તિ આત્મગૃહિત વર્તુ છું, પ ! તું તો પૃથ્વી સમુદ્ર-સાગર છો, તો તે નહીં શેખવનાં સેવકની અરજ લેશો. હું પામર તારો ઉપકાર વાળ્યા અસમર્થ છું. તે તારી ભક્તિ સદાકાળ નિરંતર હૃદયમાં રહો, એ જ સફળ થાઓ એ જ

લિ. આપના ચરણ કમળની સેવાનો રમિયો પાપટના ત્રિકરણ શુદ્ધિએ નમસ્કાર પ્રાપ્ત થાઓ.

૧૯૫૩ કાગળક મુદ્ર ૭ ગુરુવાર

૧૯૫૩ કાગળક મુદ્ર ૭ ગુરુવાર

જો આપના ચરણ કમળની સેવાનો રમિયો પાપટના ત્રિકરણ શુદ્ધિએ નમસ્કાર પ્રાપ્ત થાઓ.

શ્રી મોહાગમભાઈ સમુદાય

જો આપના ચરણ કમળની સેવાનો રમિયો પાપટના ત્રિકરણ શુદ્ધિએ નમસ્કાર પ્રાપ્ત થાઓ.

ભાઈશ્રી પોપટલાલભાઈ મહોઝમયંદના!
અમદાવાદના-તેઓશ્રીના જ સખ્તોમાં

થયા છે, ‘આનંદધનજી જોઈએ છે’ દર્શન સમાગમને બહુ તીવ્રતા છે. તેનો તેઓથી તરફથી જવાબ આપે કે ‘યથાઅવસર થઈ રહેશે’.

ते न साक्षभां श्री लक्ष्मण मुनिमहाराज अभयदाप
पधारेल्ला, त्यां श्री वनभाणीलाई साथे दर्शन गले
मुनिश्रीये 'भूषण भारग साखणो जिनतो ३' ये १
सखणोव्यु. ये पद साखणता श्रीमद्वल प्रति अय
उल्लास आव्यो.

મે શ્રી અંબાલાલભાઈને ખંભાત પત્ર લખ્યું.
અન્યોઅન્ય પત્રવ્યવહાર શરૂ થયો. સ. ૧૯૫૪
વૈશાખ માસમા શ્રી અંબાલાલભાઈ અમદાવાદ પધા
સમાગમથી બહુ આનંદ થયેલ. પછી હું પણ
ખંભાત શ્રી અંબાલાલભાઈની સમીપે ગયો.
જિનમંદિરે ભોંયરામાં ‘હે પ્રભુ હે પ્રભુ’ના લાક્ષ્ણિક
અંબાલાલભાઈ સાથે ગાયા. શ્રીમદ્જીની તેઓશ્રીએ વા
કહી બહુ પ્રતીતિ આવી. વચનામૃતો વાંચી સંભળ્યા
શ્રીમદ્જી ભગવાનરૂપ ભાસ્વા.

અમદાવાદમા હું સ્વ. શ્રી ઉગરીબહેનને ત્યાં
ત્યાં તેમના ભાઈ શ્રી કુવરજીભાઈ કલોલથી પગથી ન
દર્શન સમાગમથી શ્રીમદ્દ પ્રતિ બહુ હાર્દિક ત
શ્રીમદ્દનો સમાગમ કરવા બહુ તીવ્રતા થતી હતી

તેવામા શ્રી અબાલાસલાઈ તરફથી કવિશ્રી મુ.
શ્રીમહાજી પધારવાનો સંવત ૧૯૫૪ના શ્રાવણ વર્ષ
પત્ર મળ્યો. વહી બારશના રોજ આજા રૂઝમ ન
૬ શ્રી વનમાળીભાઈ સાથે વહી ૧૩ના રોજ કા
આવ્યો. શ્રીમહાજીનાં દર્શન થતાં તે પંચાંગ નમર

પ્રથમ મને શ્રીમદ્ભજના પવિત્ર દર્શન મંવત ૧૯૪૪
ની સાલમા થયા હતાં એ વાત યાદ આવી વિશેષ વિશેષ
યાદ આપવા લાગી શ્રીમદ્ભજ સ. ૧૯૪૪ ની સાલમા
દુરગામિ મોક્ષમાળા છપાવવા અમદાવાદ પધાર્યા હતા
ને સમયે તેરંગમીએ શ્રી દલપતભાઈના વડે અનેક
મદનમોની લાગરીમા અજાયબાન પ્રયોગ કરી
જાતે દત્તે, છતાં લાગરી દત્તો શ્રીમદ્ભજ પ્રત્યે મને
જેવું કે, જેવું એક વધેલાં છેવટે આવે તો
જેવું કે, જેવું એક વધેલાં છેવટે આવે તો
જેવું કે, જેવું એક વધેલાં છેવટે આવે તો

શ્રી નેશીગલાઈએ પ્રશ્ન કર્યો : આ કાળે કેવળગ્ન લેય ?

ઉ. : પરમ શાંતિ અનુભવીએ જીએ,

વહેલી-પરોઢિયે જંગલ પધારવું થયું. મડાસ હોવા છતાં આસ્ટોડિયા દરવાજા બહાર જવું થયું. હ સાથે હતો. રસ્તામાં ગાથાનો ધ્વની ચાલતો.

“કર લે શુરુગમ ગ્ન વિચારા, કર લે શુરુગમ ગ્ન વિચારા.”

મે પ્રશ્ન : “સાહેબ છટવું છે. ત્યાગ જોઈએ છે. મોતને બહુ લાગે છે” ત્યાગ માટે આશા માગી.

પોતે જણાવ્યું કે-ત્યાગ અમને સોંપી દો, ચાર કલાક ૧ મેશ દુકાને જવું

મવારમા દિરાયદ અને ગાલાલાઈ કકલભાઈનું આવવું થયું જણાણી લઈને આવેલ.

શ્રીમદ્ : નવ વાગ્યા છે ? ઘડિઆળ જોયું તો ગંગાનર નવ વાગ્યા હતો.

દિરાયદ : સાહેબ શું વાચવું ?

શ્રીમદ્ : નાનમુધારસ, આત્માનુશાસન ૬૦

નિગમ : આતો નિગમી છે. (આત્માનુશાસન)

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

સાંકળયદ પીતાંગરદાસ કવિએ શાંતિવિજયજીની પાત કાઢી તેમની નિંદા શરૂ કરી. શ્રીમદ્જીએ કહ્યું. પરોક્ષમા કોઈની નિંદા ન કરવી સાંકળયદને અત્યર્થ વિષે સમજાવી દઢતા કરવા કહ્યું. સાંકળયદે પાછળથી કહેલ કે શ્રીમદ્જીએ અત્યર્થ જાણતમાં તો મારા ઉપર “દ ઉપકાર કર્યો છે, મને ઠેકાણે આપ્યો છે.

ગાડી ઉપડવાના સમયે નરોડાના પોસ્ટમાસ્ટરનું આવવું થયું. પોસ્ટમાસ્ટરની ઉંમર વરસ ૫૦ લગભગ હતી. શ્રીમદ્જી : ઈશ્વરને કર્તા માનો છો ?

પો. મા. : ના સાહેબ. પણ ઘણા વર્ષના સંસ્કાર એકદમ કેમ ટળે !

પો. મા. : સાહેબ શું વાંચવું !

શ્રીમદ્જી : મોક્ષમાળા.

સં. ૧૯૫૫ના જેઠ માસમાં ઈડર-અમદાવાદથી મુંબઈ પધારતા નડિયાદ સુધી વળાવવા જવું થયું હતું. “પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાય”ની મંગળાચરણની ગાથાનું પુનઃ પુનઃ ઉચ્ચારણ કરી વિવેચન કરતા ઉત્સાહથી દઢતાથી કહ્યું કે આત્મા છે, આત્મા છે, કહીએ છીએ કે આત્મા છે. વળી ગાથા પ્રકાશી.

“મત્ર નંત્ર ઓપધ નહીં, જ્યેષ્ઠ પાપ થલાપ;” વીતરાગ વાણી વિના, અવર ન કોઈ ઉપાય

સં. ૧૯૫૬ના વૈશાખ સુદી ૧ના શ્રી ધરમપરથી અમદાવાદ પધાર્યા. શેઠ હેમાલાઈની વાડીના મેડા ઉપર જિનારો કર્યો. શાંતીસાગરના અનુયાયી શ્રી પાર્વતીનામન આગમન થયું. પાર્વતીનામન પ્રશ્ન કર્યો : ધર્મ એટલે શું ?

શ્રીમદ્જી : શાંતિ.

પાર્વતીનામન : સમક્તિ શું ?

શ્રીમદ્જી : આગામનમાં જિભા રહેશે ત્યાં જ પાપ

શ્રીમદ્જી : જાનીને મળ્યા પછી આગરકિયા આત્મા

કે છે

નિગમ : નેનાંગીય વાચો તોયે ઘણું છે.

પછી શ્રીમદ્દેવે કહ્યું :- અમારે તમારું કાઈ નથી
નેહિતું આ રસોડાની ટીપથી શકા તો નથી આવીને ?

શ્રી વણારશીભાઈને ઉદ્દેશીને કહ્યું, ભરવાડવાળું
રાખીએ કે વાણિયાની રીતે? ભરવાડની રીતે વાણિયાની
રીતે નહીં, એમ કહી રસોડાની ટીપ ફાડી નાખી. અને
શ્રી પરમશ્રુત ખાતાની ટીપ શરૂ કરી.

એક વાર સાંને સન્મુખ બેઠો હતો. આનંદધનજીનાં
સ્વપ્ન બોલાવ્યા પછી મને પ્રશ્ન કર્યો :- અમદાવાદથી
અહીં આવના શાંતિ થઈ !

હિ હાથ.

મેં પ્રશ્ન કર્યો. આપના જેવા કોઈ પુરુષ હશે !

શ્રી હિ જ માસ મુધી તારી આંખમાંથી આસુ ન
મકવા નેહિએ

ગરૂ વચનામૃતની પ્રાપ્તિ થઈ. અને જણાવ્યું :-
આ વચનો જગતનું કલ્યાણ કરશે. અને તમારું તો
૦૮૨ કરવાનું કરશે એમ કહી વચનામૃત પ્રસાદી આપી.

“ શ્રીમદ્દેવના ચરણ આપતો હતો. ત્યાં મારી વૃત્તિ
ખીન્ન કાંક ગઈ.

શ્રીમદ્દેવ ગતિ કયાક ગઈ ! મેં કહ્યું, હાથ.

શ્રીમદ્દેવે કહ્યું :- “ અમારે નવી આ નથી કરવી”
અને મને, મેં આમારે માનું દેખ છે.

મેં ૧૨ શ્રી નાથીગદેન ગાયનુ દેવ ચં ગે
પાતા. - ૧૨મી નેર દેવમા મેલિન્સકુડ નાખી શ્રીમદ્દેવ
- ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ - દેવ કેળુ લાવ્યુ !
શ્રીમદ્દેવ નેર શ્રી નાથીગદેન કેર - દેવ હું
- ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ

શ્રીમદ્દેવ - ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ
શ્રીમદ્દેવ - ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ
શ્રીમદ્દેવ - ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ
શ્રીમદ્દેવ - ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ
શ્રીમદ્દેવ - ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ
શ્રીમદ્દેવ - ૧૨મી નેર શ્રીમદ્દેવ પૂજ્યુ

સૂજના વાળ જોયા રાખવા માટે શ્રી અળાલાસ
ભાઈને ઉદ્દેશીને બધાને બોધ કર્યો.

પિતાજી રવજીભાઈને શ્રી માણેકલાલ ઘેલાભાઈ સાથે
જિન મદિરે પૂજા કરવા જવા કહ્યું હતું.

શ્રી અળાલાસભાઈ ડાક્ટર પાસે દવા લેવા ગયા
હતા. દવા લઈને આવ્યા. તેમને શ્રીમદ્દેવે પૂજ્યુ :
ડાક્ટરે શું કહ્યું ! શું વાતચીત થઈ ? શ્રી અળાલાસ
ભાઈએ જણાવ્યું કે, ડાક્ટર ઠાકોરદાસે કહ્યું કે કૃપ છે.
શ્રીમદ્દેવે કહ્યું ના એમ નથી. શરીર ક્ષીણ છે એમ
કહ્યું છે ડાક્ટર ઠાકોરદાસ આવતા પૂછ્યું તો ડાક્ટરે
જણાવ્યું કે શરીર ક્ષીણ છે, એમ કહેલ તેની ખાતરી થઈ.

સંવત ૧૯૫૭ કારતક વદી ૫ “ અમદાવાદ
આગાખાનના બગે. ” શ્રી ગંગાબહેન દર્શને આવ્યા
હતા. શરમાતાં હતાં. શ્રીમદ્દેવ કહે - શરમાઓ છો
શા માટે ! પૂજા કરો છો ! જિન સેવા પૂજા કરો.
શ્રી યોગ દ્રષ્ટિની સજાચ તથા આનંદધનજીના સ્તવનો
મુખપાઠે કરી વિચારશો.

શ્રીમદ્દેવ : જગત ગુણ-પુણ્યનું દ્રેષી છે. બહાર નહીં
કિનારે પણ લોકોને અતુક્રૂણતા રહેવા દેવી નથી.

શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય આટલા બહાર કે
નીકળ્યા ! ૩૫૦/૧૫૦/૧૨૫ ગાથાના સ્વપ્નો કરી
પોકાર કેમ કર્યો ! અંતરમાં કેમ ન સમાયા !

મેં કહ્યું : સાહેબ શ્રી વચનામૃત પ્રસાદી માટે
અરજ છે, શ્રી અળાલાસભાઈ નથી આપતા.

શ્રીમદ્દેવ : અળાલાસને જોનો ગોલ મગો છે.
“ આ તણુ નેરો ” તે બુક કરતાં ગદિયાની છે ને તમને
મળશે અમે કાણુ હીએ તે તેથી તમે જાણશો.

એક દિવસ પુનાવાળા ગણભાઈ લાગીભાઈ આવે
તે શ્રીમદ્દેવ સાથે વાત કરતા હતા. શ્રી અળાલાસભાઈ
જગ દૂર શામે ગયા હતા. શ્રીમદ્દેવે પૂજ્યુ : ૨ ને
એમ છેટા કાળા જા !

પરિચય - ૨

શ્રી સોમચંદ મહાસુખરામ શાહે

અમદાવાદ-તેઓશ્રીના શબ્દોના

મારા કાકાના દિકરા શા. નગીનદાસ ધરમચંદની સાથે હું સ્થાનકવાસીના ઉપાશ્રયે જતો હતો. તે અર-સામાં તેઓ ખંભાત મુકામે સ્થાકવાસી સાધુ મહારાજના દર્શને ગયા ત્યાં તેમને શ્રી ત્રિભોવનદાસ માણેકચંદનો સમાગમ થયો. અમદાવાદ આવીને તે સમાગમ મંથાધી વાન કરી. જેથી મને નવાઈ લાગી. શ્રીમદ્ રાજચંદ પરમકૃપાળુનું નામ પણ જાણવામાં આવ્યું. શ્રી ત્રિભોવનભાઈ અત્રે આવવાના છે અને આવશે ત્યારે આપણે મળીશું એમ શ્રી નગીનભાઈએ મને જણાવ્યું.

થોડા સમય પછી શ્રી ત્રિભોવનભાઈ તથા તેમની સાથે અત્રના રહીશ શ્રી પોપટલાલભાઈ પણ પધાર્યા હતા. સમાગમ અર્થે હું શ્રી નગીનભાઈના ઘેર ગયો. તેમની તથા શ્રી ત્રિભોવનભાઈની શાંતિ તથા વૈરાગ્યમય દશા જોઈ મને ખરેખર આશ્ચર્ય થયું. અને મનમાં થયું કે આમાં વૈરાગ્ય તો સાધુઓમાં પણ જોવામાં આવતો નથી.

આ પછી શ્રી પરમકૃપાળુદેવ હરીભાઈની વાડી મારે નગરમેળના જંગલમાં બિનચાં છે, તેવા ખબર મળી. આથી નકરાભાઈ જરાભાઈ ત્યાં ગયા. શ્રી નગીનભાઈ તો ત્યાં જ હતા. અગે ત્રણે જણાએ શ્રી રાજચંદના દર્શનની આવના. શ્રી પોપટલાલભાઈને પણ તેઓ વારં આન. મગાસી અને દર્શન કરવા મળ્યું. તેમણે પણ સર્વજ્ઞતા, તે વખતે પરમ-જ્ઞાન, આત્મિક નિગ્રહ, ન હતા. આખી રાત્રી તેઓ ત્યાં જ રહ્યા. દર્શન કરીને અગે ત્રણે જણાએ તે દરેક દેવતાના ચિત્રો જોયા. તે પછી તેઓ પાંચ મહાદેવોના ચિત્રો જોયા. તે પછી તેઓ પાંચ મહાદેવોના ચિત્રો જોયા. તે પછી તેઓ પાંચ મહાદેવોના ચિત્રો જોયા.

ઉપર સ્પષ્ટ પરમ ઉદાસીનભાવ હતો. આ પ્રથમ દર્શનના પ્રતાપે મારી અતર વાસના ઘણી ઉપશમ થયાનો મને આશ્ચર્યકારક અનુભવ થયો હતો. પછી અમે સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરીને વિનયપૂર્વક, “સાહેબ અમે શું વાંચીએ?” તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે “શાંત સુધારસ, અધ્યાત્મકદ્વંદુભ, પારલાવનાઓ વિગેરે” આજ્ઞા મુજબ અમે દરરોજ વાંચતા હતા.

તે દહાડે હું ત્યાં ૧૧ થી ૧૨ વાગ્યા સુધી રહ્યો હતો તેવામાં એક બહેન આવ્યાં અને કૃપાળુદેવને પૂછ્યું કે :-ધર્મ એટલે શું ?

ઉત્તર :-બહેન, ધર્મ એટલે શાંતિ.

સાડા અગીઆર વાગ્યા. શ્રી પોપટલાલભાઈએ જમવાનું આમંત્રણ કર્યું. પોતે બીડીને ચોક્કી પાસે બેસા. હું પાણી વતી કૃપાળુદેવના હાથ ધોવરાવતો હતો. તે વખતે જાણે અપકાય જીવને કોઈ પ્રકારે દુઃખ ન થયું તેમ યતનાપૂર્વક હાથ ધોતા હતા. હું ખરાબ જોઈ રહ્યો હતો શ્રી પોપટલાલભાઈને જતાવ્યું તેઓ આપણે પામ્યા. ધનાસુતારની પોળના રહીશ જોવામાં આવ્યા હતા.

શ્રીમદ્જી • કેમ જોપાલદાસ ?

જોપાલદાસ : હા સાહેબ.

શ્રીમદ્જી : હવે શું કરો છો ? થોડો વખત છે મેં તમને આ પછી હું ઘેર ગયા.

આર વાગ્યા પછી પૂ. શ્રી લલિતજી સ્વામી, શ્રી મે. જી. સાવળ, શ્રી દેવકરજી, શ્રી લલિતજી, પ. જી. મે. જી. સાવળ, પ. શ્રી નરસીંહજી, નિ. મુનિમજી

પધાર્યા તે સમયે દેવસાના પાડામાં રહેતા શ્રી પોપટલાલ જ્ઞાલાભાઈ, તથા લાલટણુવાળા મોહલાલભાઈ અને ખીજા કેટલાક ભાઈઓ ત્યાં આવ્યા. શ્રી પરમકૃપાળુદેવને વિનંતિ કરી “નગરશેઠને ત્યાં પધારવાની” તે વખતે શ્રી પરમકૃપાળુદેવે જણાવ્યું કે “શુ કરીએ ? આ લુગડા નડે છે. શરીર નબળું છે વિગેરે સ્પષ્ટતા કરી. આથી તે ભાઈઓ મંતોપ પામી, પરત ગયા હતા.

રાત પડી, આજની રાત અહીં જ રહું એમ મને ભાવના થઈ. પણ શ્રી નગીનભાઈએ જણાવ્યું કે ઘેર ઘણો કલેશ થશે, તેથી ઘેર જવું જ ઠીક છે. મેં માન્યું નહીં. શ્રી હાકરશીભાઈ લીંમડીવાળા મળ્યા તેઓએ પણ ધ્રુવવાની સલાહ આપી. એટલે રાત્રે નવ વાગે (ના છટકે) ઘેર ગયા ગાન આખી પરમકૃપાળુદેવના સ્મરણમાં પૂરી થઈ.

પંચદિગે પાંચ વાગતા મેં શ્રી નગીનભાઈને ઇશારો કરતા તેઓ નીચે આવ્યા અને અમે ચાલી નીકળ્યા. મારા પિતાજીના ભયથી અવળે રસ્તે થઈ પ્રાતઃકાળે દીવીભાઈની વાડીએ પહોંચ્યા. પાણી ગાળવા, લોટા મોંઝવા વિગેરે કામ કરવા બેઠો ત્યાજ શ્રી કુવરજીભાઈએ આતીને મને જણાવ્યું કે દમણા રહેવા દો થોડા વખત પડી જાવો. મેં કહ્યું, ભાઈ વઢાણુ તો વાવા આવ્યું છે. તેમને જણાવ્યું કે કૃપાળુદેવ દમણા જ મુલા છે અત્યાર મુઠી રવન મોખ આવ્યો દત્તો આ જાણી મને એવી તો નીચે મી થઈ કે મેં મારો આવો અમલ્ય અવસર નહીં મને એ અવસર પાછો કયાથી આવે, એમ મને મન થઈ ગયું. એટલામાં શ્રી પોપટલાલભાઈ ત્યાં આવ્યા અને કહ્યું કે નોમાભાઈ રાત્રે કામ કરવા નહીં તે પરમકૃપાળુદેવે મળાર્યો દત્તો તે મને આજે અમલ્ય અવસર મળ્યો મને ધણો જ

હતા ત્યાં આવ્યાં. નમસ્કાર કરીને તેમની સમીપ બેઠા મણીભાઈને મણી કહી સંબોધતા હતા. “હવે કેમ છે ? હવે ઠીક છે ને ?” આ હું બારણા પાસેથી સાંભળતો હતો. પહેલેથી મારી એક પ્રબળ ઇચ્છા હતી કે શ્રી પરમકૃપાળુદેવને હું એકલો મળું. પણ શી રીતે મળી શકાય એમ વિચાર્યા કરતો હતો. તેવામાં શ્રી મણીભાઈ અને તેમના માતૃશ્રી બહાર નીકળ્યા. તરત જ હું અદર પેચી ગયો. પરમકૃપાળુની નજીક જઈને સવિનય નમસ્કાર કરી હાથ બેઠી મેં વિનંતિ કરી. શ્રી પરમકૃપાળુદેવે મને જણાવ્યું કે : “સાત વ્યસન જરૂર ત્યાગ કરવાં જોઈએ. કિતમકુળને લીધે પાંચ વ્યસન ત્યાગ તો સહેજે પળાય છે. પણ પર સ્ત્રી અને ચોરી એ બે વ્યસન ત્યાગવાં કઠણ છે. ઉપયોગ રાખો જરૂર ત્યાગ થઈ શકે છે” પછી હું શ્રી પરમકૃપાળુદેવને સાદાગ નમસ્કાર કરી બહાર નીકળ્યો અને ત્યાંના કામકાજમાં લાગી ગયો. તે દિવસે સાંજે ચાર વાગ્યાની ગાડીમાં શ્રી પરમકૃપાળુદેવ વીરમગામ પધારવાના હતા, તેવી ખબર મલી, ત્યારે હું ઘેર જમવા બેઠો હતો અઢી વાગે સીધો હડીભાઈની વાડીએ પહોંચ્યો. શ્રી પરમકૃપાળુદેવ, શ્રી પોપટલાલભાઈ વિગેરે મુગખીએ સ્ટેશને થોડીવારમાં જવાના છે જાણી તુરત હું સ્ટેશન ગયો. ટ્રેઈન આવી ગઈ હતી. પરમકૃપાળુદેવ એક કલાસમાં બિરાબ્યા હતા. તેમને સવિનય નમસ્કાર કરી બધા ભાઈઓની સાથે બિબો ગયો.

શ્રી પોપટલાલભાઈનો તો ગાજ મમાગમ થતો. તેવા જ વખતમાં શ્રી પોપટલાલભાઈ તથા શ્રી મુળાજી અને વઢવાણુ કેમ્પ લીમડીદરયાગને ગતારે શ્રી પરમકૃપાળુદેવ હતા ત્યાં ગયા હતા. હું તથા શ્રી નગીનભાઈ પણ વઢવાણુ ગયા ત્યાં શ્રી પોપટલાલભાઈ, શ્રી મુળાજી, શ્રી અળાલાલભાઈ, શ્રી હાગરીમદેન દિગે પરમકૃપાળુદેવની સેવામાં હાજર હતા. અને તે અગીઆગ વાગે ઉતારે પહોંચ્યા હતા. બાઈને પૂ. જગનકાકાને જણાવ્યું કે આ બે ભાઈઓને પરમકૃપાળુદેવના દર્શન કરાવો. અને બાઈને મનમાં

શ્રી પોપટલાલભાઈ તથા તેમના પુત્ર મુળાજી પરમકૃપાળુદેવના દર્શન કરાવવાનો આજે અમલ્ય અવસર મળ્યો.

શ્રી પોપટલાલભાઈ તથા તેમના પુત્ર મુળાજી પરમકૃપાળુદેવના દર્શન કરાવવાનો આજે અમલ્ય અવસર મળ્યો.

લાગી. ઘેર જવાનો વિચાર કર્યો. ત્યાં તો ચોતે જણાવ્યું કે જાણી ઉધાડ ઘેર જવાનો વિચાર કર્યો છે ? મેં કહ્યું હા સાહેબ તેથી મને ડોક્ટર સાહેબ પાસે મોકલ્યો. મેં ડોક્ટરને જણાવ્યું કે ‘ટપાલ લખી આપો હું નાંખતો જઈશ.’ ડોક્ટરે ટપાલ લખી આપી. આમ દોઢ વાગ્યા પછી નમસ્કાર કરી રજા માગી. કૃપાળુદેવે કહ્યું. “શાંતિ રાખજે.” આથી મને વિચાર થયો કે મારા પિતાજી એ જરૂર કંઈ ધમાલ કરી હશે.

હું તો બગલેથી નીકળ્યો, ખૂબ તો ખૂબ લાગી હતી, પાસે મેં જેસા હતા, તેના એલિસબિજ પુલ પાસેથી મેવનમરા લઈ ફાકતો ફાકતો ભદ્ર પોસ્ટ ઓફિસે ટપાલ નાખી ઘેર આવ્યો. ખડકીમાં એક બાઈએ જણાવ્યું કે બાઈ તમે ઊભા રહો, તમારા બાપાએ ધમાલ કરી છે. તે બાઈએ ખબર કાઢી તો મારા પિતાજી ગાંડી લઈ ફરવા ગયા હતા તેમની સાથે એક ગાંડી ભઈ દરેજોજી હું જતો હતો. ફરવા ગયા સાંભળી હું ‘રમા ગયો પ્રથમ જ મારી બાને પૂછ્યું’ કે પરમકૃપાળુદેવનો ચિત્રપટ ક્યાં છે ? મારી બાએ મને કહ્યું કે ‘મેં સર્પિને ચિત્રપટ દેકાળે મૂક્યો છે. અને મને અત્યંત શાંતિ થઈ ત્યાર પછી જાણ્યો. પડોશીઓ તથા સગાં મોટકો આપવા આવ્યાં તે વખતે ‘પરમ કૃપાળુદેવનું નમન’ ‘શાંતિ રાખજે’ સતત લક્ષમાં રાખી બધું નોંધતો ચલતો હતો. મારી મોટીયા પડોશમાં ગયેલાં લોકો મનેની પામે ગયો. તેમણે પણ મને ઢપકો નાખ્યો. મને તેવામાં મારા પિતાજી પધાર્યા તેમના નામે ‘શ્રીમદ્ રાઘવંદ’ નિવર્તક સારવ્યા.

તે પછી પડોશીઓ શ્રી પરમકૃપાળુદેવના નામે ‘શ્રીમદ્ રાઘવંદ’ કર્યા ત્યાં શ્રી ચોપટવાલભાઈ મેં જાણ્યું કે મને રમા ગયો પ્રથમ જ મારી બાને પૂછ્યું કે પરમકૃપાળુદેવનો ચિત્રપટ ક્યાં છે ? મારી બાએ મને કહ્યું કે ‘મેં સર્પિને ચિત્રપટ દેકાળે મૂક્યો છે. અને મને અત્યંત શાંતિ થઈ ત્યાર પછી જાણ્યો. પડોશીઓ તથા સગાં મોટકો આપવા આવ્યાં તે વખતે ‘પરમ કૃપાળુદેવનું નમન’ ‘શાંતિ રાખજે’ સતત લક્ષમાં રાખી બધું નોંધતો ચલતો હતો. મારી મોટીયા પડોશમાં ગયેલાં લોકો મનેની પામે ગયો. તેમણે પણ મને ઢપકો નાખ્યો. મને તેવામાં મારા પિતાજી પધાર્યા તેમના નામે ‘શ્રીમદ્ રાઘવંદ’ નિવર્તક સારવ્યા.

પછી કૃપાળુદેવ પાસે નમસ્કાર કરી બેઠો. ત્યારે પરમકૃપાળુએ જણાવ્યું કે બહુ પરિવહ પડ્યો ! મેં કહ્યું, કંઈ નહીં સાહેબ. મને તો ચિત્રપટની બહુ ચિંતા થતી હતી પણ તે તો મારી બાએ સંભળીને દેકાળે મૂક્યો હતો. બાકી કંઈ લાગ્યું નથી અને શાંતિ રાખી શકાઈ છે.

મને વિચાર આવ્યો કે બધા ભાઈઓ કૃપાળુદેવ સાથે ફરવા જાય છે. એક વખત મને ફરવા લઈ ગયો તો ઠીક, એવા વિચારે સાંજે પાંચ વાગે ઘેરથી નીકળ્યો. ના. આગાખાનના બંગલા નજીક આવતાં જોયું તો કૃપાળુદેવ એકલા ફરવા જતા હતા. હું નમસ્કાર કરી બાળુમા ઊભો રહ્યો. પાંચેક પગલાં ભર્યા પછી તેઓથી એ મારા સામું જોયું. બેથી હું તેઓથીની પામે દોડી ગયો. હાથમાં લાકડી હતી જે મને આપી. હું પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો. હાલ યુજરાત કોલેજ જવાનો રસ્તો છે તેના નાકા ઉપર આવ્યા ત્યાં ચોતે પૂછ્યું. આમ ક્યાં જવાય છે ! મેં કહ્યું સાહેબ મને ખબર નથી. મેં શાલ પાથરી તેના ઉપર બિરાજ્યા. પછી મને પૂછ્યું કે ઉગરીએનું ઘર અને તમારું ઘર કેટલું છે ? આ પુલ નેટલું હશે ? મેં જણાવ્યું કે પુલથી મોળા ભાગ તું છેડું હશે.

તમારા બાપા પરમશ્રુત પ્રભાવક મહેશમાં કંઈ આપી શકે ! ઉ ઉદાર અને દેરાસરના પંથમાં પૈસા વાપરે છે. પછી ત્યાંથી બીડી બંગલા તરફ પધાર્યા. તેઓથી આગળ અને હું પાછળ ચાલતો હતો. દરેજોજી જે રસ્તે બંગલામાં જતા હતા તેમ નહીં જાણ પાછળના રસ્તે જવા માડ્યું. ત્યાં કેટલાક ભાઈઓ ભઈ રહ્યા હતા. તેઓ કૃપાળુદેવને જોતા જ બેઠા થઈ ગયા. અને મને ઢપકો આપવા લાગ્યા કે જગ જાણીને તે ખરા ! મેં કહ્યું કે, ચોતે આગળ અને હું પાછળ જી રીતે જાણાવું. વળી પોતે આ રસ્તે આગળ તેની ખબર નહોતી એના ઉપર કૃપાળુદેવ મારી રીતે એટલા બિરાજ્યા હતા. હું કંઈ કામગીરી ઉપર ગયો ત્યાં પાંચ વાગે રહ્યો.

પત્ર પર ધ્યાન આપે? તેમને કલ્યાણ કરવું હશે તો તેમની મરજીમા આવશે તેમ કરશે. આપણે લાજગડમાં શા માટે પડવું? ”

શ્રી સૌભાગ્યભાઈ કહે “ રાયચંદ કવિ, બહુ લલા, વિદ્વાન ને સારા છે. મારું નામ આપીને તું કાગળ લખ. જવાબ જરૂર આવશે. જવાબ નહીં આવે તો પછી તું કહેશે તેમ કરીશું. ” પછી મુળઈનું સરનામું આપ્યું અને મેં મુળઈ પત્ર લખ્યો. લાવાઈ એવો હતો કે “ મારી દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા છે. શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પણ એ મનને મલતા થયા છે તેમને આપનું નામ આપ્યું છે તો તમારે પણ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા હોય તો ખુલાસો લખશો. આના જવાબમા (પત્રાક ૪૦૧) પત્ર આવ્યો. જેમાં વૈરાગ્ય છવને વિષ ઉત્પન્ન થવો એ ઉત્તમ તાત્પર્ય છે. જીએ કલ્યાણ કેમ થાય એ આદિ લખ્યું.

આ પત્ર આવતાં જ એમને મળ્યા જેવું થયું. મન યા: યર્ષાયું અને હું જ શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પાસે ગયો અને હું કે “ સાહેબજીનો પત્ર આજે મને મળ્યો છે. મારું મન પરાઈ ગયું છે. હવે દીક્ષા લેવાનો વિચાર નથી. માટે આપને દીક્ષા લેવી હોય તો આપની ઇચ્છા. પણ આ પત્ર વાચના જેવો છે. તેમ કહી એ પત્ર નાગવ્યા. ” શ્રી સૌભાગ્યભાઈએ પત્ર વાચી કહ્યું કે “ પત્ર વાંચીને મને છે. એમનું લખતું જાણ્યું છે મારું મન યા: યર્ષાયું છે એમને પત્રમા લખ્યા પ્રમાણે મને પણ આવડવું થશે ત્યારે કગર મળવું થશે અને મને મરજીમા આવશે તેમ કરશે. આપણે લાજગડમાં શા માટે પડવું? ”

પછી પત્રમાં લખેલા જવું થયું. દીક્ષા લેવાની મરજીમા આવશે તેમ કરશે. આપણે લાજગડમાં શા માટે પડવું? ”

આવ્યો. વડીલોની વિરૂદ્ધ થઈ આવવું નહીં એ આદિ બોધ આવ્યો.

પછી ૧૯૫૧મા કૃપાળુદેવ હડમતાળા-ખોટાદ પાસે પધાર્યા અને શ્રી સૌભાગ્યભાઈ, શ્રી હુંગરસીભાઈ અને લિંબડીવાળા ખીજા ભાઈઓ હતા. મને ખબર મળ્યા પણ મારા વડીલ લાવનગર ગયા હતા એટલે મેં પત્ર લખી રજા માગી. જવાબમા એમના આવ્યા બાદ મોકલવાતું લખ્યું એટલે મને બહુ જ રહ્યું આવ્યું. પણ રહેવાયું નહીં એટલે ફરી પત્ર લખ્યો ને જવાબમા રજા મળી. રજા મેળવી આનંદથી હડમતાળા જવાની તૈયારી કરતાં મનમાં સંકલ્પ કર્યો કે “ મારા વગર બોક્ષો, સાહેબજી મારા મનનો ખુલાસો કરે તો જ અત્યાખ્યો. ”

હું હડમતાળા પહોંચ્યો ત્યારે બહાર કુવાની પાસે સાહેબજી તથા ખીજા પચીસેક મુમુક્ષુભાઈઓ બેઠા હતા. ત્યાં જઈ પગે લાગી સૌની પાછળ બેઠી ગયો થોડીવાર સાહેબજીએ મારા સામું બેસી અને પછી બિડી ઉતારે ગયા. ત્યાં ઘણા ભાઈઓ વારંવાર આવ જવ કરતા. પછી શ્રી સૌભાગ્યભાઈ આવ્યા તેમને કહ્યું કે હમણાં ખીજા બેસો. શ્રી સૌભાગ્યભાઈ બિડીને તરત ગળા-ખીજા એક બે ભાઈઓ હતા એમને પણ રજા આપી મને થયું કે મારે પણ બિડીનું બેઠાં. એમ વિચાર કરી બિડી ચાલવા માડ્યું.

સાહેબજીએ કહ્યું કે “ મણીલાલ તું કેમ જવ છો? તારા માટે આ બધાને રજા આપું છું. ” એટલે હું બેઠો. ત્યાં બે ચાર ભાઈઓ આવ્યા પછી મારે બેઠાં. મને કહ્યું કે બહાર ચાલો. એટલે હું, સૌભાગ્યભાઈ, હુંગરસીભાઈ સાહેબજીની પાછળ ચાલ્યા. મહાનગર ખાંડી પાસે પહોંચ્યા ત્યાં ભાઈ જીવણલાલ નરુડાઈ ફરતે ચાલો લઈ આવી કુધ પીવા માટે વિનંતિ કરી મારે બેઠાં બે મિનિટ બીન કાળા રવા ને બોલ્યા “ ફર પે ને વખત નથી, જમવાનો સમય થવા આવ્યો છે અને ”

જામમા જવાથી તેને બહુજાણી થઈ વાડું જી પડ્યુંને કે

પત્ર પર ધ્યાન આપે ? તેમને કલ્યાણ કરવું હશે તો તેમની મરજીમાં આવશે તેમ કરશે. આપણે ભાજગડમાં શા માટે પડવું ? ”

શ્રી સૌભાગ્યભાઈ કહે “ રાયચંદ કવિ, બહુ લલા, વિદ્વાન ને સારા છે મારું નામ આપીને તું કાગળ લખ. જવાબ જરૂર આવશે. જવાબ નહીં આવે તો પછી તું કહેશે તેમ કરીશું. ” પછી મુંબઈનું સરનામું આપ્યું અને મેં મુંબઈ પત્ર લખ્યો. ભાવાર્થ એવો હતો કે “ મારી દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા છે. શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પણ એ મનને મક્કતા થયા છે તેમને આપનું નામ આપ્યું છે તો નમારે પણ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા હોય તો ખુલાસો લખજો. આના જવાબમાં (પત્રાક ૪૦૧) પત્ર આવ્યો. જેમાં વૈરાગ્ય જીવને વિષ ઉત્પન્ન થવો એ ઉત્તમ ભાગીએ ઈંએ કલ્યાણ કેમ થય એ આદિ લખ્યું.

આ પત્ર આવતા જ એમને મળ્યા જેવું થયું. મન જાન થઈ ગયું અને હું જ શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પાસે ગયો અને કહ્યું કે “ સાહેબજીનો પત્ર આજે મને મળ્યો છે. મારે મન પલટાઈ ગયું છે. હવે દીક્ષા લેવાનો વિચાર નથી. માટે આપને દીક્ષા લેવી હોય તો આપની ઇચ્છા. પણ આ પત્ર વાંચ્યા જેવો છે તેમ કહી એ પત્ર આપ્યો. ” શ્રી સૌભાગ્યભાઈએ પત્ર વાંચી કહ્યું કે “ પત્ર આપે છે. એમનું લખવું બરાબર છે મારું મન પણ, શાંત થયું છે. એમને પત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે આપનું આવવું થશે ત્યારે રંગ મળવું થશે અને મને થશે. માટે જરૂર એમને ગેલાપ થશે. માટે હવે આપણે રહેશું. ”

આ મેળા મળી પડી આપના જવું થયું દીક્ષા લેવાનું મન જાન થયું. પત્ર કૃપાળુદેવને મળ્યા વિષય એવું હતું. આજે મારી પત્ર લખ્યો ને એમની મરજી મુજબ મને દીક્ષા લેવાની તક મળી. આવા સમયે મને જરૂર પડે તો આપના જવાબમાં લખવું. (પત્રાક ૪૦૨) નો

આવ્યો. વડીલોની વિરૂદ્ધ થઈ આવવું નહીં એ આદિ બોધ આવ્યો.

પછી ૧૯૫૧માં કૃપાળુદેવ હડમતાળા-ગોટાદ પાસે પધાર્યા અને શ્રી સૌભાગ્યભાઈ, શ્રી કુંગરસીભાઈ અને લિંબડીવાળા બીજા ભાઈઓ હતા. મને ખબર મળ્યા. પણ મારા વડીલ ભાવનગર ગયા હતા એટલે મેં પત્ર લખી રજા માગી. જવાબમાં એમના આવ્યા બાદ મોકલવાનું લખ્યું એટલે મને બહુ જ રડવું આવ્યું. પણ રહેવાયું નહીં એટલે ફરી પત્ર લખ્યો ને જવાબમાં રજા મળી. રજા મેળવી આનંદથી હડમતાળા જવાની તૈયારી કરતાં મનમાં સંકટપ ક્યો કે “ મારા વગર બોલે, સાહેબજી મારા મનનો ખુલાસો કરે તો જ અનાજ ખપે. ”

હું હડમતાળા પહોંચ્યો ત્યારે બહાર કુવાની પાસે સાહેબજી તથા બીજા પચીસેક મુમુક્ષુભાઈઓ ભેગા હતા. ત્યાં જઈ પગે લાગી સૌની પાછળ ગેરી ગયો થોડીવારે સાહેબજીએ મારા સામું બેઠું અને પછી બેઠી ઉતારે ગયા. ત્યાં ઘણા ભાઈઓ વારવાર આવ જવ કરતા. પછી શ્રી સૌભાગ્યભાઈ આવ્યા તેમને કહ્યું કે હમણું બીજે બેસો. શ્રી સૌભાગ્યભાઈ બેઠીને તરત ગયા. બીજા એક બે ભાઈઓ હતા એમને પણ રજા આપી મને થયું કે મારે પણ બેઠવું બેઠઈએ એમ વિચારે કરી બેઠી ચાલવા માડ્યું.

સાહેબજીએ કહ્યું કે “ મણીલાલ તું કેમ જાય છે તારા માટે આ બધાને રજા આપું છું. ” એટલે હું બેઠો ત્યાં બે ચાર ભાઈઓ આવ્યા પછી મારે પણ બેઠા. મને કહ્યું કે બહાર ચાલો. એટલે હું, મોહનભાઈ, કુંગરસીભાઈ સાહેબજીની પાછળ ચાલ્યા. મહાનર્યા ખંડી પાસે પહોંચ્યા ત્યાં ભાઈ જશવલાલ નયુભાઈ પચાસે ભાઈ આવી દૂધ પીવા માટે વિનંતિ કરી. મારે ખજ બે મિનિટ સૌન બેઠા ગયા ને બોલ્યા “ દૂધ પીવો વખત નથી, જમવાનો સમય થવા આવ્યો છે અને મારા

સાહેબજી-જૂઠું શા માટે બોલો છો તમે સામા સામા એવો વિચાર કરતા હતા કે રામચંદ્ર કવિ મણિ-લાલને દીક્ષા લેવાનો બોધ કરે છે. એટલે બોટાદ જઈ મનનશી ગાધીને તથા રામચંદ્ર ગાધીને કહી દેવું છે. કહો આ ખરું ને? આણંદજી-અહો સાહેબજી, મારી ભૂલ થઈ. આપે કહ્યું તે સત્ય છે આપે મારા મનની વાત બાણી, મારી ભૂલ યદ્યપિ માફી માગું છું. આપ તો બોટા માણસ છો એટલે જોગ્ય શિખામણ જ આપો. સાહેબજી-આમા અમારે કઈ માફ કરવા જેવું છે નહીં. કેમ કે હવે આવી બોટી કલ્પનાઓથી જ ભૂલો પડ્યો છે. તમે આ પ્રત્યક્ષ પૂછવા ધારીને આવ્યા છો તેનો એક જ જવાબ છે.

પ્રશ્નોને જવાબ સ્મૃતિમાન હોવાથી અહીં લખી શકતા નથી. આણંદજી: સાહેબજી, આપને ધન્ય છે. ઘણા ધન્ય માધુઓએ પણ મને યથાર્થ ખુલાસો આપ્યો નહોતો. આપની પામેથી બધા ખુલાસા મળી ગયા. મારાથી આપની કોઈ પ્રકારે આશાનના થઈ હોય તે મારા કબજામાં હોવા માગું છું.

પ્રશ્ન-કૃતીક વાંતા થઈ ને કિતારે આવ્યા. નેડેના કોઈક માટે પાછું ફરવાનો બોધ, સૌભાગ્યવાદ વિગેરે જમણા મોડા. જરૂર ના હોવાથી તે બોધો નહીં. રસોઈ વિગેરે કઈ પણ મને મનમાં કલ્પના થાય કે સાહેબજી કે જે મનમાં જ રહેવાનું સાચું નોખું આનંદ આવે તે તે મને આનંદ આપે.

જે સાહેબજીનાં મનમાં કઈ કઈ એમ નથી. તે મને આનંદ આપે તે મને આનંદ આપે. તે મને આનંદ આપે. તે મને આનંદ આપે.

તે મને આનંદ આપે તે મને આનંદ આપે. તે મને આનંદ આપે. તે મને આનંદ આપે. તે મને આનંદ આપે.

સાહેબજીએ એક ભાઈને કહ્યું કે “ગટલી લાવે અને મણિલાલને પીરસો. સાથે ઘી અને સાકર પણ ખૂબ આપો.”

આ પ્રમાણે મનની ઇચ્છાઓ પાર પડવાથી ઘણે આનંદ આવ્યો. વળી વિચાર થયો કે સાહેબજી મારા તરફથી જમણું સ્વીકારે તો હું કૃતાર્થ થઈ. પણ એ માટે કેને કહેવું એ ખબર ના હોવાથી મેં સર્વ મુમુક્ષુભાઈઓ પાસે અરજ કરી. કેટલાકે કહ્યું કે “તું સાહેબજીને જાણપે છે, એટલે એમને જ વિનંતિ કર.” એટલે મેં સાહેબજી પાસે જઈ વિનંતિ કરી.

સાહેબજી-એથી શું વિશેષ છે?

આ સાંભળી મારી આખમા આસું આવી ગયાં

સાહેબજી-ભલે, કબૂલ રાખશું.

આથી હું હિમંગમાં આવી ગયો. અને બધા મુમુક્ષુઓને કહ્યું કે સાહેબજીએ મારા વતી જમણું કબૂલ રાખ્યું છે.

રાતના ધર્મચર્યા આલી ને બધા મુમુક્ષુઓ મળ્યા. સાહેબજી પણ એક ઢોલિયા પર મતા ચર પાંખે ભાઈઓ સેવા કરતા-પગચાંપતા હતા ત્યાં જઈ મને પણ સેવાનો લાલ આપવા ધીમેથી એ ભાઈઓને વિનંતિ કરી બીજા ભાઈઓએ મને પડખે બેસવા કહ્યું એટલે મનમાં ખેદ થયો કે “મને કોઈક વખત દર્શન થયો અને આ લાલ નહીં મળે.” આવા વિચારથી ખેદ થયો ત્યાં સાહેબજીએ બધાને એક બાણી બેસવા કહી તે કહ્યું કે મણિલાલની ઇચ્છા છે તો એને એવા કબૂલ કરો એટલે બધા ફર ખમી ગયા. મેં આનંદથી મન કરી બધા મંઈ ગયા મને પણ બાણીના મહાનમાં મને મુમુક્ષુઓ સાથે સવા તેડી ગયા. પણ મને તે સાચું નહીં અને વિચાર આવ્યા ક્યાં કે સાહેબજી પે મેં મનમાં મલે તો આનંદ થાય પણ આજા વિના જમણું તેથી મનમાં ખેદ ગળા કરતો હતો ત્યાં તે સહે

૨૫ માર્ચ ૧૯૬૧

ધાર્મિક અદ્ભુત જ્ઞાન ધરાવે છે, જેથી શ્રી. અખાલાલ-
ભાઈ એ અવેરચ્છ શેઠને આ વવાણીઆના મહાત્મા
કવિરાજ શ્રીમદ્ રાજવંદ પધાર્યા છે એમ જણાવ્યું
એટલે શેઠને ઘણો જ આનંદ થયો. શ્રીમદ્જીના ઉતારા
માટે પોતાના રહેવાના મકાનથી થોડે દૂર પોતાનું એક
ઠેલું હતું. તે ડેલાના મેડા ઉપર મુકામ કરાવ્યો; શ્રીમદ્-
જીએ કાવિદા આવી સૂચના કરેલી કે આ મહેમાનો
માગ્યા આપવાના નહીં. એટલે બીજા કોઈ સહધાર્મિક
ભાઈ ને ત્યાં જમવા જવાનું આમ ત્રણ સ્વીકારવું નહીં.

શ્રીમદ્જીની રસોઈ શ્રી અખાલાલભાઈ જાતે
ખનાવતા હતા. પરંતુ શેઠના ઘણા આગ્રહથી એક દિવસ
પછી તેઓ જાનને શેઠના રસોડે જમતા હતા. જમવામાં
ખાસ કરીને દાળ ભાત, રોટલી, તથા ગમે તે એક
કંઠાળની લોચા દાળ વાપરતા હતા સવારના અગિયાર
તથા સાંજના પાંચ વાગ્યાનો બોજનનો સમય હતો.

શ્રીમદ્જી સવારના, ખોરના તથા રાત્રિના ઉપદેશ
આપતા હતા. સાંજના પાંચ વાગ્યા પછી બહાર જ ગલમાં
એકાત્મક ધ્યાનાર્થે એકલા જતા હતા. ને રાતના પાંચ
કરતા હતા.

શ્રી અવેરચ્છ શેઠ તથા શ્રી રતનચ્છ શેઠના એક ખાસ
ધર્મમિત્ર લાદરજીના શ્રી ધોરીભાઈ પટેલ હતા. તેમને
અન્યોઅન્ય ધાર્મિક સંબંધ ઘણો વધારે હતો. શ્રીમદ્જીનો
સમાગમ કરવા તેમણે માણસ મોકલી કાવિદા બોનાતી
લીધા હતા; ધોરીભાઈ સ્થાનકવાસી મપ્રદાયને અનુસરી
ઘણી ચૂસ્ત ક્રિયાઓ કરતા હતા. તેમજ કાંઈક શાસ્ત્ર-
બ્યાસી પણ હતા. તેમને શ્રીમદ્જીના અદ્ભુત બોધથી
સાચો માર્ગ સમજાયો, પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષની આજ્ઞા સિવાય
એકલી ક્રિયાઓ કરવાથી મોક્ષનો માર્ગ મલતો નથી.
પોતાની મતિ કલ્પનાએ જે ક્રિયાઓ કરતા હતા તે છેડી
દઈ શ્રીમદ્જીને પોતાના ઇષ્ટ ગુરુદેવ માનવા લાગ્યા અને

પાંચમી ૧૮૪

પાંચમી એક વાર્ષિક કાનસ લઈ તેડવા આવ્યા ને ક્યું
“મહાત્મા આયો, સાહેબજી તમને પાદ કરે છે તમારે
તાં ગમે” પામે અવાનું છે.”

શ્રીમદ્જી સાથે સાહેબજી પાસે ગયો અને
સાહેબજી પાસે નિમંત્રણ પચારી કહેલી હતી ત્યાં સૂતો.
સાહેબજી, શ્રીમદ્જીને જોઈને તે જોતો ત્યારે સાહેબજી
જાણે તે ઉપર મેડા તથા મેડાની રજીન કર્યા;

સાહેબજી-“તમારું નામ શું?” મેં ક્યું “દાળ”,
સાહેબજી-“તમારું પેરું શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું રંગ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું કામ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું કામ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું કામ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું કામ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું કામ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું કામ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,
સાહેબજી-“તમારું કામ શું?” મેં ક્યું “દાળી”,

સાહેબજી-લાવી બળવાન.

પછી સાહેબજી સૂઈ ગયા થોડીવારે હું પાછો આવ્યો
ને જોઈ છું તો સાહેબજી દોલિયા પર નહોતા. બધા
વગડામાં ગયા હશે. એમ ધારી હું પછવાડે ગયો ને
જોયા એટલે પાછો આવ્યો. ત્યાં તો દોલિયા પર બેઠે
દીકા. મેં વાત કહી અને પૂછ્યું, “આપ કયા પધાર
હતા? મેં આપને દીકા નહીં, એટલે બહાર જાનવા ગયો”
કંઈ મારી ભૂલ તો થઈ નથીને?”

સાહેબજી-ના તેમ નહી. પણ રાજવાવથી અને
ઉપયોગ અન્યતાના કારણે તેમ થાળ ઉપયોગ અ
અન્ય રાખવો એ ઉત્તમ છે

પછી કેટલીક વાતો થઈ ને બીજો દિવસ મેં
ગયા. પણ સાથે ગયા. એ એક કલાક બાપ ન
પછી બીજો દિવસ ગયા ગાળપુર આવ્યા. ને મેં
વટવાપુ નગર પધાર્યા અને ને મોટાદ આવ્યા
કરી સમાગમનો લાભ મળ્યો નથી.

કલાક ધ્યાનમાં ખેસતા હતા. બહાર ફરવા જાય ત્યાંજે તેમની સાથે કાઈને જવાની રજા ન હોવાથી કાઈ જઈ શકતા નહીં.

એક વખત ગામથી થોડે દુર ગામોદ નામનું તલાવ છે ત્યાં સાંજના સમયે ચાર વાગે મુમુક્ષુઓની સાથે વડના ઝાડ નીચે બેઠી જ્ઞાનચર્ચા કરતા હતા. તે વખતે સાથેના એક ઝાડ ઉપર એક વાદળે બેસી રહી શ્રીમદ્જીની તરફ એક ધ્યાનથી જોયા કરતો હતો. તે વાદરાના તરફ દૃષ્ટિ કરી શ્રીમદ્જીએ કહ્યું કે મહાત્મા, તમારે હજી મોક્ષે જવાની વાર છે.

કેટલીક વખત ગામની પશ્ચિમતરફ થોડે દુર જંગલમાં એક મઝીડીનું ઝાડ હતું તેની નીચે પણ બેસતા સાથે જે મુમુક્ષુઓ તેમને ઉપદેશ આપતા હતા. આ ઉપદેશ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃતમાં “ઉપદેશભાષા” માં પાંચેશો છે.

ગામવાના લાઈ મુનદાસને સમાગમથી કૃપાળુદેવ ને પ્રવચન બાવ થયેલો. મુનદાસને કૃપાળુદેવ પૂછેલું કે “અરે, ગામવાની મઝીએ તો અમને વાદવા આવે! તારે મુનદાસે તરફ કહે” તમે તો તમારી સાથે જ મઝીએ તે. હમને ગોવે બાવ છે કે મદિનામાં પાચ વિવિધ દર્શન પાપ તો મરુ.

તે ન મઝીએની મઝી પાપ કૃપાળુદેવે અને તે ન મઝીએની મઝી પાપ કૃપાળુદેવે અને તે ન મઝીએની મઝી પાપ કૃપાળુદેવે અને તે ન મઝીએની મઝી પાપ કૃપાળુદેવે.

રાનાં ઘણું કૂલો હતો તે લાવી શ્રીમદ્જીના ચરણમાં મૂક્યા. તેમના પૂછ્યા સિવાય શ્રીમદ્જીએ તેમને કહ્યું કે શામળભાઈ, તમારી દીકરી હીરાને મટી ગયું છે. માટે ચિંતા કરશો નહીં અને મલવા જાવ આ ભાઈને આથી ઘણું આશ્ચર્ય થયેલું કે આ મહાત્મા મારું નામ ઠામ જાણતા નથી. ને તેમણે મારા કહ્યા સિવાય આ વાત શી રીતે જાણી હશે? આતો સાક્ષાત્ ભગવાન છે એમ તેમને લાગેલું.

શ્રીમદ્જી બિતરેલા તે ડેલાના મેડા ઉપર પણ તેમને ઉપદેશ સાંભળવા ઘણા મુમુક્ષુઓ ભેગા થતા હતા. તે વખતે મુમુક્ષુઓ પ્રશ્ન પૂછતા હતા. એક વખત એક ભાઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે “સાહેબ મારે મોક્ષે જલું છે.” શ્રીમદ્જીએ કહ્યું કે સારું, તમે આ મેડા ઉપર આ ખૂણામાં બેસી રહો. આડા અવળી કયાંય જોવાનું નહીં. ખાવા પીવાનું બધું તમને આ જગ્યાએ મળી રહેશે. પણ ઘેર કે બીજે કયાંય કાઠપિણ દિવસ જવાનું નહીં. તો તમારો મોક્ષ થશે. પરંતુ પેલા ભાઈની ધીરજ રહી નહીં ને કહ્યું કે સાહેબ આમ તો કેમ બને! ઘેર તો જલું પડે ત્યારે શ્રીમદ્જીએ કહ્યું કે તો તો મોક્ષે જવાય નહીં.

આ વખતના અદ્વૈત સમાગમમાં કેટલાક મુમુક્ષુઓએ પોતાની ચોગ્યતા અનુસાર પ્રત્યેક પદ્યગાથા ધારણ કરી હતી. વૈરાગ્ય ભાવનાવાળા પદ્ય કથાગાથા ભાઈ મુવજીભાઈ કરીને એક મુમુક્ષુભાઈ હતા. તે ઘણા એક ગાંધી તરફ વિચારવાળા હતા. તેમણે શ્રીમદ્જીના પરોક્ષથી એક મદિનામાં પદર દિવસ અભ્યાસ પાળવાનો વિચાર કર્યો કે પાંચેશો સમાગમ શ્રીમદ્જીની સાથે

વ્યવહાર શુદ્ધિ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

જિજ્ઞાસુ,

આપના પ્રશ્નનો ઉત્તર, મારી યોગ્યતા પ્રમાણે, આપનો પ્રશ્ન ટાંકીને લખુ છું.

પ્રશ્ન :— વ્યવહારશુદ્ધિ કેમ ચર્ચ શકે ?

ઉત્તર :— વ્યવહારશુદ્ધિની આવશ્યકતા આપના લક્ષમાં હશે; છતાં વિષયની પ્રારભતા માટે અવશ્ય ગણી દર્શાવવું યોગ્ય છે કે આ લોકમાં સુખનું કારણ અને પરલોકમાં સુખનું કારણ એ અસાદૃશ્યતિથી થાય તેનું નામ વ્યવહારશુદ્ધિ. સુખના સર્વ જિજ્ઞાસુ છે. વ્યવહારશુદ્ધિથી જ્યારે સુખ છે ત્યારે તેની આવશ્યકતા પણ નિઃશક છે.

૧. જેને ધર્મ સંબંધી કંઈ પણ યોગ્ય થયો છે, અને રણવાની જેને જરૂર નથી, તેણે ઉપાધિ કરી રણવા પ્રયત્ન ન કરવું જોઈએ.

૨. જેને ધર્મ સંબંધી યોગ્ય થયો છે, છતાં સ્થિતિનું દુઃખ હોય તો બનતી ઉપાધિ કરીને રણવા તેણે પ્રયત્ન કરવું જોઈએ.

(સર્વસંપત્તિલાભી યવાની જેની જિજ્ઞાસા છે તેને આ નિયમોથી સંબંધ નથી.)

૩ ઉપજીવન મુખે ચાલી શકે તેવું છતાં જેનું મન લક્ષ્મીને માટે બહુ ખાવાં નાખતું હોય તેણે પ્રથમ તેની વૃદ્ધિ કરવાનું કારણ પોતાને પૂછવું. તો ઉત્તરમાં જો પરોપકાર સિવાય કંઈ પણ પ્રતિજ્ઞા ભાગ આવતો હોય, કિંવા પાણિયામિક લાભને હાનિ પહોંચ્યા સિવાય કંઈ પણ આવતું હોય તો મનને મંત્રોથી લેવું; તેમ છતાં ન વળી શકે તેમ હોય તો અમુક મર્યાદામાં આવવું. તે મર્યાદા સુખનું કારણ થાય તેવી થતી જોઈએ.

૪. પરિણામે આર્તધ્યાન આવવાની જરૂર પડે, તેમ કરીને બેસવાથી રણવું સારું છે.

૫ જેનું સારી મન ઉપજીવન આણે છે, તેણે કોઈ પણ પ્રકારના અનાચારથી લક્ષ્મી મેળવતી ન જોઈએ. મનને જેથી સુખ મેળવે નથી તેથી કાયાને કે વચનને ન હોય. અનાચારથી ન સંબંધ થતો નથી, આ રૂપે અનુભવ થાય તેવું કહેવું છે.

૬. ન સંબંધી ઉપજીવન માટે કંઈ પણ અવ્યવસ્થા અનાચાર (અસત્ય અને સાદૃશ્ય માળા) જેવાં પડે તે અનાચારથી મેળવે પ્રાયશ્ચિત્ત ધ્યાનમાં રાખવું, એવવામાં નીચેનાં હોય ન આવવાં જોઈએ.

૧. સાદૃશ્ય નિશાચર્યાન

૮. જીવમી ભાવ કહેવો

૨. નિશાચર્યાન

૯. નિદોષને અવ્યવસ્થામાં પણ જેતરવો

૩. નિશાચર્યાન

૧૦. ન્યૂનાધિક તોળી આપવું

૪. નિશાચર્યાન

૧૧. એકને બદલે બીજું અથવા મિત્ર કરીને આપવું

૫. નિશાચર્યાન

૧૨. કર્મોનાની ધર્મો

૬. નિશાચર્યાન

૧૩. નામ કે અનાદાન

૭. નિશાચર્યાન

સત્સંગના અભાવમાં સત્યાસ્ત્ર એ પરમ ઉપકારી સાધન છે. એથી ચિત્તની અજ્ઞાનનિમિત્ત ચચળતા દૂર થઈ, મહાપુરુષોના વચનોમા તદ્લીનતા થતાં ચિત્ત આત્મભાવે સ્થિર થાય છે.

સત્સંગ સત્યજ્ઞાનના સેવન અર્થે, નિવૃત્તિ-પરમ નિવૃત્તિએ તીર્થ ઉદ્ધાસિત કરી, અગોચરપણે આત્મ-પરિગ્રામે પ્રવર્તવા ઉપદેશ્યું છે.

પોતે અંતરગે આત્મસ્થ હોવા છતાં, પોતાની અનેક વિધ બાત પ્રતિભાંથી અવકાશ મેળવી વીતરાગ ભાવની વૃદ્ધિ અર્થે પરમ નિવૃત્તિમય સ્થાનો સેવ્યા છે; સાધકોને આ સસારના વિષમ નિમિત્તોના પ્રયજ્ઞપણાની માત્રા મંદ કરવા અને વૈરાગ્ય-ઉપશમભાવિત વીતરાગ-ભાવની વર્ધમાનતા અર્થે પુરુષાર્થ પ્રેરક એવાં નિવૃત્તિ સ્થાનો સેવ્યા ઉપદેશ્યું છે.

શ્રીમદ્ભુવં જીવન જોતા આપણે જોઈએ છીએ કે દેહાત્મક અને એ દેહ અર્થે વ્યવસાય હોવા છતાં, નિરંતર આત્મચર રહી વીતરાગ ભાવમા પુરુષાર્થમય પરિવૃત્તિએ ગતા છે આ એમની ઉત્કટ આધનામાં જે નિવૃત્તિએ મેળવે પ્રવૃત્તિ સમાગમ થયો તે તે સાધકો, એ અત્યંત ઉપકારી નિમિત્ત પામી, પોતે પોતાની જાતના પ્રમાણે આત્મચરિત પામ્યા છે.

આમ સાધકોના નિમિત્ત આપણને શ્રીમદ્ભુવં નિવૃત્તિના ને રાગ “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર” પ્રથમથી જાણીને પોતાની સાધકોને

આત્મહિતાર્થે ઉપકારી, શ્રીમદ્ભુવં નિવૃત્તિની નિર્મળ સ્થિતિમાં શ્રીમદ્ભુવં પ્રત્યક્ષ સમાગમ પ્રાપ્ત થતાં, મૂળ બોધમાર્ગનો ઉપદેશ પ્રાપ્ત થયો છે.

આવા સમાગમના અભાવમાં શ્રીમદ્ભુવં સુમુક્ષુએ વીતરાગ-શ્રુતિનું અવલંબન ઉપદેશ્યું છે. અને વાચવા યોગ્ય, વૈરાગ્યને ઉપશમના પુરુષાર્થ પ્રેરક-વીતરાગ-ભાવના હેતુભૂત એવા પુસ્તકો વાચવા સચવ્યા છે.

એમના સમયમાં આવાં પુસ્તકોની પ્રાપ્તિ મુશ્કેલ નહોતી, અને યોગ્ય પુસ્તકો વાચવી શકાય તેથી જ્યાંથી મળી શકે ત્યાંથી આવા પુસ્તકો મળાવી, ખંભાતના પ. અબ્દાલભાઈ પાસે રખાવતા તથા જે અપ્રાપ્ત હોય, અમુદ્રિત હોય એવા કેટલાક ઉપયોગી પુસ્તકોની હસ્ત-પ્રતો પણ તૈયાર કરાવતા. અને એમાંથી સાધકોને યોગ્યતા પ્રમાણે વાંચવા વિચારવા મોકલાવતા.

જેમ જેમ સમય જતો ગયો અને સાધકો સાથે પરમાર્થપ્રસંગી પત્રવ્યવહારનો વિસ્તાર વધતો ગયો તેમ તેમ એ પત્રાદિની નાની નાની નોટશુકો શ્રી અબ્દાલભાઈ પાસે ઉતારાવી એ પણ સાધકોને યોગ્યતા પ્રમાણે મોકલાવતા.

આમ સાધકોના હિતાર્થે, સાધક પ્રમાણમાં ન પડતા એની ચિત્તવૃત્તિ, પરમાર્થમાર્ગે પુરુષાર્થમય રહી, વર્ધમાનતા પામતી રહે એ રીતે રાગસમાગમ અને સત્યજ્ઞાન એ બંને સાધનો સાધકને પ્રાપ્ત થતા.

અતઃ રાજચંદ્રના આગળના અગ્રણી ગી બાળકાવાચક મ્હ

← શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
નિબંધાસ મં: ૫
૫૩૫

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
શ્રી મુળોધક પુસ્તકાલય
ખલાત

7

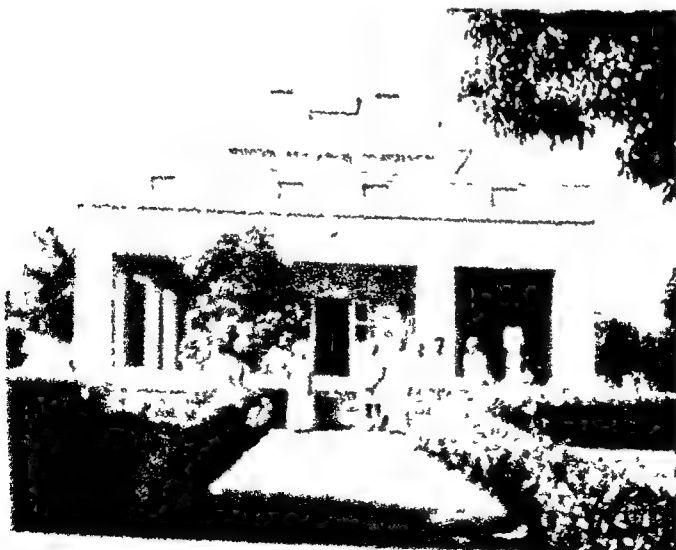
શ્રીમદ્ રાજયંદ્ર-રમારકો ૪

શ્રીમદ્ ર

શ્રીમદ્ રાજયંદ્ર વન-ક્ષેત્ર-ઉત્તરસંઘ

મુળ મકાન →
ધનેપરી બંગલો

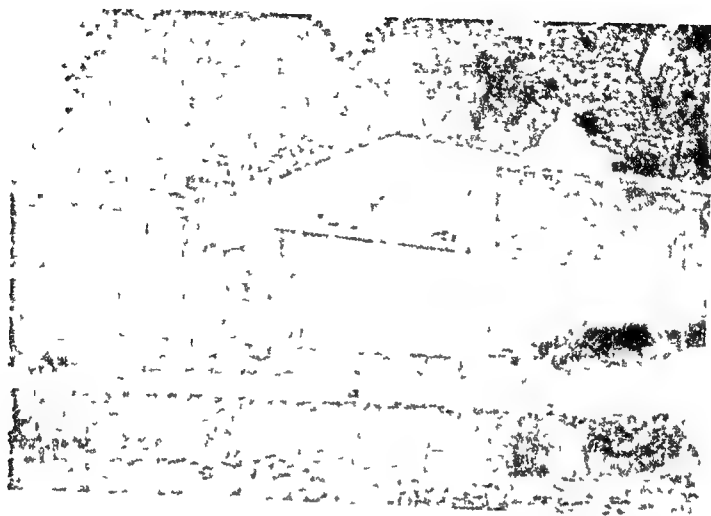

← મુળ મકાનના
સ્થાને
નવીન મંદિર
ઉત્તરસંઘ
વન-ક્ષેત્ર

શ્રીમદ રાજચંદ્ર-રમારકો ૬

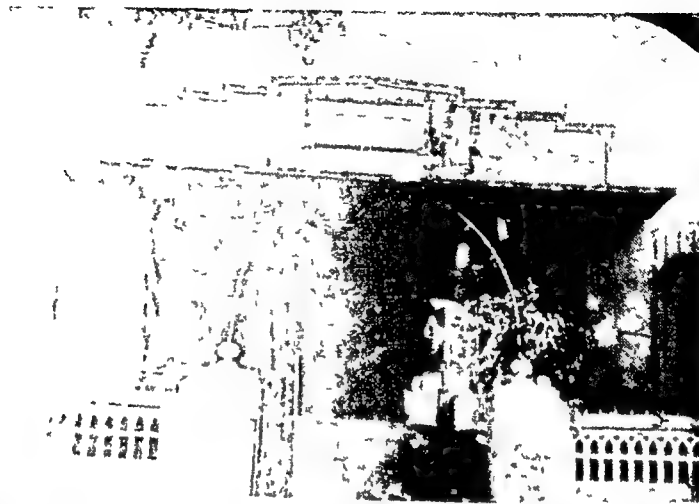

← શ્રીમદ રાજચંદ્ર
સમાધિ-મંદિર
રાજકોટ

શ્રીમદ્ રાજ્યડ-રમારકો ૮

← શ્રીમદ્ રાજ્યડ
આશ્રમ
ભાદરણ

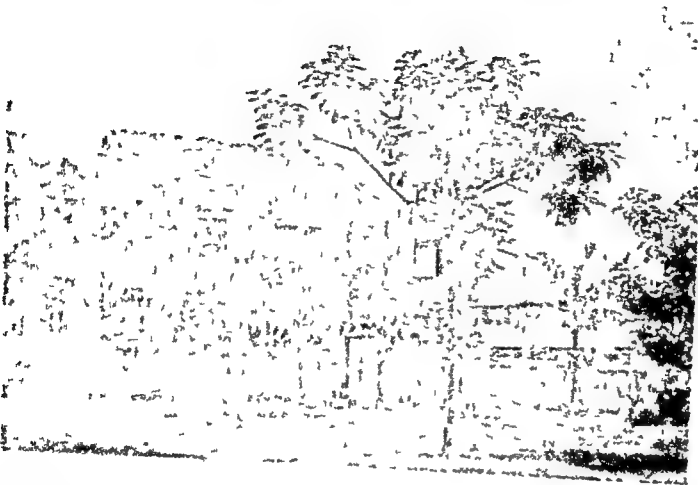
શ્રીમદ્ રાજ્યડ મંદિર-ગોરગમ

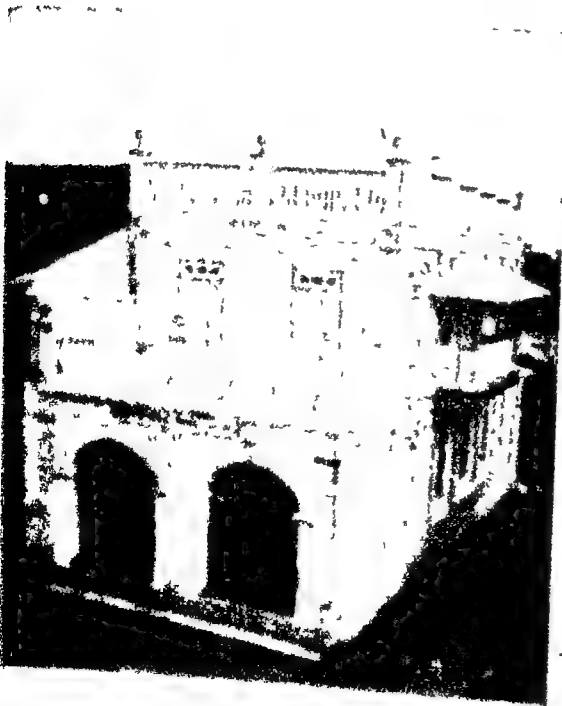
શ્રીમદ્ રાજ્યડ મંદિર-ગોરગમ

શ્રીમદ રાજ્યંદ્ર-સ્મારકો ૧૦

← શ્રીમદ રાજ્યંદ્ર આશ્રમ
ધામણ

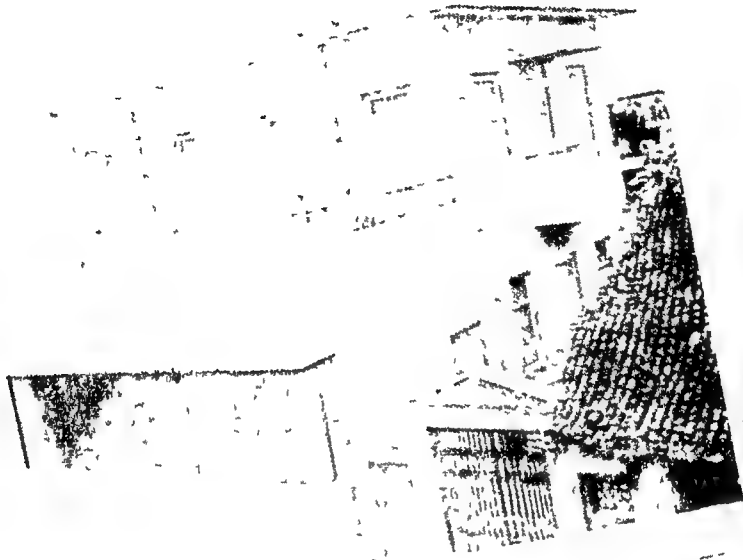

← શ્રીમદ રાજ્યંદ્ર મહિર
ગણેદગા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી અંક

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર—રમારકો ૧૨

← શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર
વટામણ

2

2

2

2

શ્રીમદ્જ્ઞાનાદેહોત્સર્ગ પછી જૈન ભંડારોમાના પુસ્તકો મેળવી લાપાતરે કરાવી પ્રગટ કરવાનું શક્ય નહીં જણાવાથી શ્રી વીતરાગ શ્રુતના સિદ્ધાંતો પૈકી ન્યાય, અને તત્ત્વવિષયક આદિ ગ્રંથોની પ્રસિદ્ધિ હિંદી અનુવાદરૂપે દ્વિમાસિક દ્વારા શરૂ કરવામા આવી પાછળથી દ્વિમાસિકને બદલે થોડા થોડા અંતરે આખો ગ્રંથ એક સાથે પ્રગટ કરવાનું શરૂ કરવામાં આવ્યું. આ પ્રમાણે પ્રગટ થતા પુસ્તકો “શ્રી રાજચંદ્ર જૈન શાસ્ત્રમાળા” અભિધાનની શ્રેણીએ શ્રીમદ્જ્ઞાના સ્મારકરૂપે પ્રગટ કરવામા આવ્યાં.

શ્રીમદ્જ્ઞાને સાધકોના પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તરરૂપે લખેલ પત્રો તથા કેટલાક સ્વતંત્ર ગ્રંથ-લાવના યોગ્ય, મોક્ષ-માળા, આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર આદિ એક બૃહત્ પુસ્તકરૂપે-“શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર” એ નામથી સ. ૧૯૬૧મા, મોટા ખર્ચ કરી આ મહત્વની પ્રગટ કરવામા આવ્યો.

આ ગ્રંથ છપાવવામા તથા મહત્વની દ્વિમાસિક શ્રેણી પ્રગટ કરવામા સદ્ગત-મનશુષ્પભાઈ રવજીભાઈ મદિતા, શ્રીમદ્જ્ઞાના નાના ભાઈએ સારી મહેનત બીંટી હતી.

આ મંજૂર નામ-શ્રીમદ્જ્ઞાની મુચનાનુસાર મહત્વના માર્ગને અનુરૂપ-“ગીપરમથુન પ્રમાણક મળ્યા” આપવામા આવેલ હતું. મોક્ષમાર્ગમાં ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનનો પ્રચાર-પાત્રે કરનાર એક એ નામનો ભાવ્ય વિચરવામાં આવેલ હતો.

મહત્વની નિંદાએ શ્રીમદ્જ્ઞાની પ્રત્યેનો ગુણનુરાગ તો જાણી જાય છે. એમાંથી તથા શ્રી ગેવાશંકરભાઈ ગેવાશંકરના આ ભંડારોના દરેક દાના, પાનેની સહાયતાથી શ્રીમદ્જ્ઞાની રવજીભાઈ દરેક દરેક નિંદાને પાત્રે કરનાર એક એ નામનો ભાવ્ય વિચરવામાં આવેલ હતો. આ ગ્રંથ છપાવવામા તથા મહત્વની દ્વિમાસિક શ્રેણી પ્રગટ કરવામા સદ્ગત-મનશુષ્પભાઈ રવજીભાઈ મદિતા, શ્રીમદ્જ્ઞાના નાના ભાઈએ સારી મહેનત બીંટી હતી.

આ આશ્રમના દરેક દરેકની દેખરેખ નીચે આ કાર્ય ચાલી રહેલ છે.

આ આશ્રમે આ મહત્વના નીચેના ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કર્યા છે.

૧ ગોમદ્સાર-જીવકાન્ડ અને કર્મકાન્ડ ૨ સ્વામિ કાર્તિકયાનુપ્રેક્ષા, ૩ પરમાત્મપ્રકાશ, ૪ યોગસાર, ૮ બૃહદ્ દ્રવ્ય સંગ્રહ ૯ અધ્યાત્મ રાજચંદ્ર આદિ.

૨. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ ભુવન.

વવાણિયા

સૌરાષ્ટ્રના મોરબી શહેરથી આશરે વીસેક માર્ગેલ દૂર શ્રી વવાણિયા આવેલ છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી આ જન્મ સ્થાન છે શ્રી રવજીભાઈ પંચાણીની મૂળ જગ્યા અને તેની આસપાસની જગ્યા લઈ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના જન્મ સ્થાને આ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ ભુવન, શ્રી રણછોડભાઈના સુપુત્ર શ્રી ભગવાનલાલભાઈએ શ્રીમદ્જ્ઞાના સુપુત્રી શ્રી જવલજીનેતની પ્રેરણાથી નિર્માણ કર્યું છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રત્યે લક્ષિતાવવત ભાઈઓનું આખા ભારતમાંથી આ સ્થાનના દર્શનાર્થે આવતું થાય છે

આ જન્મ ભુવન સુદર, આકર્ષક અને કલાત્મક બન્યું છે. સ. ૨૦૨૨મા અતિચિદ્દ અને જોજન-શાળાના મકાનો મુમુક્ષુઓની સગવડ માટે બંધાયા છે આ જન્મ ભુવનમાં શ્રી સદ્ગુરુ-પ્રસાદ, શ્રી જિતાન્ધ, આખ્યાનદોલ, તથા અનિચિદ્દો-નો સમાવેશ થાય છે.

આ સ્થાનના દરેક દરેક શ્રી મનુભાઈ ભગવાનજી મોદી તે શ્રી જવલજીનેતના પુત્ર, વિગેરે ગણ છે. અને આ પ્રનાપભાઈ વોગ આ સ્થાનના વ્યવસ્થાપક છે

ગીમગામથી નવલખી જતી ગાડીમા મોરબીથી આગળ દરોસગ રોડને ટ્રેઈન બદલાવી વવાણિયા જવાય છે

ગામમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પરમકૃપાળુદેવનો પ્રથમ પ્રત્યક્ષ-સમાગમનો લાભ મળ્યો, પચાગ નમસ્કાર કર્યા. આખી રાત પર્થિત દેશના સાંભળી. જેની ઘેરી અસર આત્મ-પ્રદેશમાં થઈ. સત્પુરુષ મેળવવાની ભાવના સાગોપાગ કળી નેથી ધન્યતા અનુભવી પોતે અતિ ઉલ્લાસમાં ગયું કે.

“આજ સફળ દિન માહરો, ગુરુરાજશુ હળિયા.”

પરમ સત્સ્વરૂપ પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીને પરમસદ્ગુરુ પદે હૃદયમાં સ્થાપી સમ્યક્ચક્ષાપૂર્વક છવન સમર્પણ કર્યું.

સ્વાધ્યાય વ્યવસ્થા :

વ્યવસ્થિત અને નિયમિત સ્વાધ્યાય માટે અમદાવાદ મસ્કનિ કાપડ મારફીટમાં મકાન ભાડે રાખ્યું. ત્યાં વાગન-વિગાર-ભક્તિ સત્કથા આદિ સત્સંગ યોજના આગવી હતી. પણ મનમાં એમ રહ્યા કરતું કે આ શહેરના ધર્માભિયા વાતાવરણથી દૂર કોઈ નિવૃત્તિ સ્થાન થાય તો વડા દિન માધી સકાય નેથી તેવી જગ્યાની ગોઠવણમાં દત્તા. સવન ૧૯૭૨ની સાલમાં ખાસ સત્સંગી ભાઈઓ સરે પૂ. શ્રી પોપટલાલભાઈ ખંભાન પધાર્યા. ત્યાંથી પરમકૃપાળુદેવના પરમપાવન ગરબથી પવિત્ર થયેલી ૧૧ મુમિના દર્શન-રૂપરૂપિ અર્થે વડવા પધાર્યા, અને ત્યાં જ નિવાસ કરી આ જુમિ પ્રાપ્ત થઈ.

૧૯૭૨ના પ્રમાણે સં. ૧૯૭૨ની અખિન ૧૧ મુમિના દર્શન-રૂપરૂપિ અર્થે વડવા પધાર્યા, અને ત્યાં જ નિવાસ કરી આ જુમિ પ્રાપ્ત થઈ. ૧૯૭૨ના પ્રમાણે સં. ૧૯૭૨ની અખિન ૧૧ મુમિના દર્શન-રૂપરૂપિ અર્થે વડવા પધાર્યા, અને ત્યાં જ નિવાસ કરી આ જુમિ પ્રાપ્ત થઈ. ૧૯૭૨ના પ્રમાણે સં. ૧૯૭૨ની અખિન ૧૧ મુમિના દર્શન-રૂપરૂપિ અર્થે વડવા પધાર્યા, અને ત્યાં જ નિવાસ કરી આ જુમિ પ્રાપ્ત થઈ.

મોહું રસોડું, દવાખાતું, પરબડી તથા રહેણાક માટે મેડાળખ ઓરડીઓ પૂ. ભાઈશ્રીની નિશામાં બંધાઈ ગયું.

ગુરુમંદિરમાં પરમકૃપાળુદેવનો ચિત્રપટ પધરાવ્યો હતો. સંવત ૧૯૮૨ના માગશર સુદી ૭ના રોજ બિનમંદિરમાં વીતરાગ ભગવતોની મુદ્રા શ્રી આદિનાથ, શ્રી પાર્શ્વનાથ, શ્રી ચંદ્રપ્રભુ, શ્રી મુનિસુવત સ્વામીની પ્રતિષ્ઠા વિધિપૂર્વક થઈ.

સ્વપર હિતાર્થે પૂ. ભાઈશ્રીએ આ નિવૃત્તિ સ્થાનમાં સુદર યોજના કાયમ કરી. ૧ ધ્યાન માટે વીતરાગ મુદ્રા. ૨ જ્ઞાન માટે પુસ્તક ભંડાર અને તેનો સ્વાધ્યાય ૩ નિવાસ માટે નિવૃત્તિ સ્થાન ૪ તૃપ્તિ માટે સામુદાયિક ભોજન વ્યવસ્થા ૫ અસ્વસ્થતા દૂર કરવા માટે દવાખાતું. કોઈપણ ભાઈ અગર બહેન શ્રીમદ્ પરમકૃપાળુદેવ ઉપર ભક્તિભાવ ધરાવતા હોય તેઓ નિવૃત્તિ લક્ષે સંયમ પૂર્વક આ નિવૃત્તિ ક્ષેત્રમાં નિવાસ કરી સ્વાધ્યાય-સત્સંગ-ભક્તિ આદિ કરી શકે છે. તેમાં કોઈ જાતિ-ભેદ મૂળથી જ રાખ્યો નથી. રસોડું બદલાવી આશા વિના ચાલે છે. કોઈને જીવું રસોડું કરવા દેવામાં આવતું નથી. સ્ત્રી-પુરુષને જીવું જ ઉતરવાતું હોય છે. આ તેની સામાન્ય પ્રચલિતી છે.

સંવત ૧૯૭૨માં વડવા, સવન ૧૯૮૦માં અમદાવાદ પંચભાઈની પોળામાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પાઠશાળા અને સવન ૧૯૮૮માં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર કલોલની સ્થાપના કરી શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પરમકૃપાળુદેવની સત્સમૃત્તિ કાયમ કરી છે. કાર્તિક પૂર્ણિમા, ચૈત્ર વર્ષ ૫, અને પર્વપર્વ પર્વમાં મુમુક્ષુઓની ભીડ રહે છે. શ્રીમદ્ પરમકૃપાળુદેવની આગમમુદ્રા સંવત ૧૯૭૨માં ભગવી નેપાર કરાવી હતી. તેની સ્થાપના પૂજ્ય ગાંધીજી દરતે શાય તેની પ્રત્ય ભાઈશ્રીની ભાવના હતી પરંતુ તે ભાવના અધૂરી રહી. સંવત ૧૯૮૮ના આસો ત્રીજી રોજ માટે ૫ ભાઈશ્રીએ અમદાવાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પાઠશાળામાં અનેક ભાઈ-બહેનોની દાગળીમાં ગમ પૂર્વક

હતું એટલે તેમણે લક્ષિતની સગવડ રહે તેવું તે જ સ્થાને નવીન મંદિર બંધાવ્યું અને વ્યવસ્થા માટે એક ટ્રસ્ટ કર્યું કે જેથી ટ્રસ્ટીઓ દેખરેખ રાખી શકે.

ટ્રસ્ટીઓએ જતા આવતા મુમુક્ષુઓ માટે લક્ષિત માટે મંદિર ઉઘાડું રહે તેવી વ્યવસ્થા કરી છે.

ઉત્તરમડા સ્ટેશનથી એ એક ફરલાગ આ મંદિર દૂર છે.

૮ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વિહાર ભવન
ઈડ (ધંદિયા-પહાડપર)

પરમ નિષ્કામ, કારુણ્ય ભૂતિ, સ્વરૂપનિષ્ઠ, મહાન નયે, ભૂતિ, સત્પુરુષો યથા ઉદય જે જે ભૂમિમાં આત્માનંદના જે જે આદોલનો ઉછાળે છે તે તે આદોલનોથી નિર્ગરિત કર્મ-પરમાણુઓ દેહ-દેવજનમાંથી સર્વાંગ વિખરાઈ ને તે જમિના આમપાસના વાતાવરણમાં ગોઠવાઈ જાય છે, એવા જ્ઞાનીઓનો-જૈનન્ય વિજ્ઞાનીઓનો અનુભવ છે. તેવા પાવન વાતાવરણનું સ્પર્શ જે જે સુપાત્ર સત્ સાધકોને થાય છે તે તે સાધક આત્મામાં એવું ઉત્કૃષ્ટ આત્મતીર્થ પ્રગટે છે કે જે આત્મતીર્થથી સાધક સાધનામાં એકનિષ્ઠા અપનાવી કર્મજ આત્મપ્રતીતિ, આત્મજ્ઞાન અને આત્માનુભૂતિના ત્રિવેણી સંગમમાં મળે છે અને આત્માપાત્રો નિમગ્ન રહી પોતાના આત્માને આત્મપરમાત્માથી અમેદપણે સિદ્ધ કરી શકે છે, કરે છે, આત્મપરમાત્માથી આસ્થિક જગતમાં તીર્થ અને તીર્થાટનની પરિપાટી પગપૂર્વથી પ્રચલિત છે.

આત્મપરમાત્માથી અમેદપણે સિદ્ધ કરી શકે છે, કરે છે, આત્મપરમાત્માથી આસ્થિક જગતમાં તીર્થ અને તીર્થાટનની પરિપાટી પગપૂર્વથી પ્રચલિત છે.

આત્મપરમાત્માથી અમેદપણે સિદ્ધ કરી શકે છે, કરે છે, આત્મપરમાત્માથી આસ્થિક જગતમાં તીર્થ અને તીર્થાટનની પરિપાટી પગપૂર્વથી પ્રચલિત છે.

પણ એક આશ્ચર્ય હતું, એમ એમનો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ કિંતુ વાસ્તવિક પરિચય થયે કેાઈ પણ મુયોગ્ય વ્યક્તિને લાગ્યા વિના નહિ રહે.

એ પરમ કૃપાળુએ પોતાના આત્માનંદના આદોલનથી આ ગુજરાત ભૂમિના અનેક ભૂ-લાગોને જેમ પવિત્ર બનાવ્યા છે તેમ આ ઈડર શહેર અને તેની આસપાસની પહાડી ભૂમિને પણ પાવન બનાવી છે. આ ઘંટીયો પહાડ તે પાવન ભૂમિ પૈકી એક છે માટે એ પણ પણ એક તીર્થ-ભૂમિ છે.

“ એ પરમ કૃપાળુએ આ તીર્થભૂમિમાં આ સિદ્ધ શિલાની પ્રતિક સમી એક સિદ્ધ શિલા ઉપર ખીરાણ પૂ. શ્રી લઘુરાજ સ્વામી, પૂ. શ્રી દેવકરણ, પૂ. શ્રી વેલશી-રખણ, પૂ. શ્રી લક્ષ્મીચંદણ, પૂ. શ્રી મોહનલાલણ, પૂ. શ્રી નરસિંહરખણ, અને પૂ. શ્રી ચતુરલાલણ તેમજ ખીજા અનેક લોકતાત્માઓને બોધામૃતનું પાન કરાવ્યું હતું. પાંચ દિવસ સુધી એ પરમ કૃપાળુએ લત્થમંદિરો, ગુફાઓ તથા બૃહદ્-દ્રવ્યસંગ્રહ અને ઉત્તરાધ્યયન મંત્રનું મુંદર વર્ણન કરી જ્ઞાન-પરિચય કરાવ્યો હતો. આજે આ સ્થાનને સિદ્ધશિલા તરીકે સૌ કોઈ ઓળખે છે.

અત્યારે જ્યાં મંદિર છે ત્યાં નીચે એક શિલા છે. તેના આગળના વિલાગમાં :—

ૐ સદ્બ્રહ્મ સ્વરૂપ પરમ ગુરુ ચૈતન્ય સ્વામીભો નમઃ ॥

આ મહામંત્રનું સ્વહસ્ત વડે આલેખન કરી તેની સન્મુખ પોતે યોગાસનરૂઢ થઈ એ મહાનિર્ગંધ સમાધિસ્થ રહેતા. અને સિદ્ધ પરમેશ્વરના અનન અન્યાયાધિ મુખસમાન નિજ આત્મમુખનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી તેમાં તટસ્વીન બનતા હતા.

ઉપરોક્ત સંવર, સમાધિ સમયે આત્માનંદની આદોલનથી પાવન થયેલા પરમાણુઓ અર્થિ આસપાસના વાતાવરણમાં ગોઠવાયેલા આજે પણ વિજ્ઞાન છે, અ પવિત્ર વાતાવરણ સગવડ રહે તથા સુખાનુ મુમુક્ષુઓને

આત્મપરમાત્માથી અમેદપણે સિદ્ધ કરી શકે છે, કરે છે, આત્મપરમાત્માથી આસ્થિક જગતમાં તીર્થ અને તીર્થાટનની પરિપાટી પગપૂર્વથી પ્રચલિત છે.

ભાઈ તથા શ્રી જમનાદાસભાઈએ કરાવ્યું છે મકાનની સગીનતા અને ખીજી જરૂરિયાતો પણ કરાવવામાં આવી છે.

આ મંદિરની સ્થાપના થઈ ત્યારથી-નિત્ય પ્રતિ ભક્તિ-ભજન, દેવવંદન, સ્વાધ્યાય આદિ કમ ચાલુ છે. ધાર્મિક પુસ્તકો પણ રાખવામાં આવેલ છે.

રાજકોટના અને બહારગામથી આવતા શુભાનુ-ગમીઓ આ સ્થાનનો સાગે લાલ લે છે. મહાત્મા ગાંધીજીના પત્ન્ય, શ્રી રાજયદ્રનું આ સમાધિ મંદિર બાણી દ. જ. દર્શનાર્થે આવે છે.

આ સ્થાનનો વર્ગીવટ-એના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી-શ્રી લક્ષ્મીચંદ ડા. સધની સભા છે.

૧૦. શ્રીમદ્ રાજયદ્ર મંદિર નગરા

શ્રીમદ્ રાજયદ્ર સં. ૧૯૫૫ માં અહીં પવ. રેલ ને રે. મનિએ પણ દત્તા શ્રીમદ્જીના બોધશ્રવાણી તથા સમાજની - મુગ જીના સમાગમથી અહીંના મુમુક્ષુઓમાં મંદિર પ્રતિ ભક્તિ ન વની સુકુળા થયેલ છે

શ્રી મુમુક્ષુ સ્વામીજીની સુચનાથી-નિત્ય પ્રતિ ભક્તિ-ભજન થઈ રહે તેનું મકાન રાખવામાં આવ્યું. આ મકાન - મંદિર એના સરકારી પંચમૂળાણી તરફ રૂ. ૨૦૦૦૦ નું રકમ-મંદિરનું નિર્માણ થયું. અને મંદિરના સરકારીના સ્થાપના કરેલ છે.

શ્રી મંદિરના મંદિર જમનાદાસભાઈએ મંદિર ના નામના મંદિર નામ છે. આ મંદિરની નામના મંદિરના મંદિરના નામ છે.

શ્રી મંદિરના મંદિરના મંદિરના નામ છે.

શ્રી મંદિરના મંદિરના મંદિરના નામ છે. શ્રી મંદિરના મંદિરના મંદિરના નામ છે. શ્રી મંદિરના મંદિરના મંદિરના નામ છે.

શાળામાં બિતરેલ અને ત્યાં એક વડ નીચે પોતે બિરાજ્યા હતા. તે વડની જગ્યાએ ડૉ. શારદાબેને એક ચોતરો બંધાવી આપી એની સ્મૃતિ રાખી છે.

અમદાવાદ પ્રાંતિજ ગ્રેવે લાઈનમાં નગરા સ્ટેશન છે. આજે તો અમદાવાદથી મોટર રસ્તે સહેલાઈથી જવાય છે.

૧૧. શ્રીમદ્ રાજયદ્ર જૈન મંદિર કાલિદા

પરમ પૂજ્ય શ્રી લલુરાજ સ્વામીજીની પ્રેમણાથી સર્વ મુમુક્ષુભાઈઓએ મંદિર બંધાવવા માટેની જમીન સંવત ૧૯૮૫માં ખરીદ કરી હતી

સંવત ૧૯૯૩ના ચૈત્ર સુદ ૫ ના રોજ શ્રી હીરાદાસ અવેરીના સુલ હસ્તે ખાત મુદ્દતની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી. મંદિરનું બાંધકામ સંવત ૧૯૯૮માં પૂર્ણ થયું હતું. સંવત ૨૦૦૪ના વૈશાખ સુદ ૧૩ ના રોજ પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી હતી.

પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજયદ્ર પ્રભુની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા અ. સૌ. સદ્ગુણાબહેન ન્હાટાના શુભ હસ્તે થઈ હતી. તથા પ. પૂ. લલુરાજ સ્વામીજીની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા શ્રી. સોમાભાઈ પ્રભુદાસના શુભ હસ્તે થઈ હતી.

ખીજે મળસે શ્રી તીર્થંકર દેવની વાગ પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવેલી છે. મુગ નાપદ શ્રી સંભવનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા શ્રી. દલપતભાઈ ગજનસ દત્તા શુભ હસ્તે થઈ હતી. શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા શ્રી મનમુખ-ભાઈ અવેગસ દત્તા શુભ હસ્તે થઈ હતી. ત્યાં શ્રી અશ્વિ-નાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા અ. સૌ. સદ્ગુણાબહેન ન્હાટાના શુભ હસ્તે થઈ હતી.

મંદિર નામના મંદિરના મંદિરના નામ છે. શ્રી મંદિરના મંદિરના મંદિરના નામ છે. શ્રી મંદિરના મંદિરના મંદિરના નામ છે.

સંસ્થાની શરૂઆત તો આશરે પચાસેક વર્ષ ઉપર થયેલ. પછી-નવુ મકાન, બજારની મધ્યમા આશરે પચીસેક હજારના ખર્ચે બાંધવામાં આવેલ છે. આ નવા મકાનમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના ચિત્રપટની સ્થાપના કાવિદાના શ્રી. સોમાભાઈ પ્રભુદાસ પટેલના હસ્તે થઈ છે.

સવારસાંજ ભક્તિભાવ-સ્વાધ્યાય મુમુક્ષુભાઈઓ કરે છે.

આ સંસ્થા પબ્લિક ટ્રસ્ટ તરીકે રજિસ્ટર થયેલ છે. આનો વહીવટ ટ્રસ્ટીમંડળ કરે છે.

૧૬. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ ધામનું (સુરત વિભાગ)

સં. ૧૯૮૯ની સાલમાં વૈશાખમાસમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના અનન્ય ભક્ત શ્રી લઘુરાજ સ્વામીજીના સાનિધ્યમાં ભક્તિભાવના પ્રસંગે-ધામના ભાઈઓને પરમકૃપાળુ પ્રતિબાવના થઈ મુમુક્ષુઓ વધતા જતાં ત્યાં એક સ્થાન ભક્તિભાવનું બનાવવું એમ વિચારણા થઈ સં. ૧૯૯૪ માં ૬૩ની મર્યાદા કરવામાં આવી. મકાન તૈયાર થયે સં. ૧૯૯૮માં પ. મી. બ્રહ્મચારીજીના શુભ હસ્તે પગલુંપાગલું રૂ. ૨૦૦૦ ના આશરે ખર્ચે થઈ સં. ૨૦૦૦ના આશરે ખર્ચે થઈ પૂરું કરવામાં આવ્યું છે.

મુમુક્ષુઓ અને ભક્તિમયો જિનમંદિર મોટા પાયે બનાવવામાં આવ્યું છે. અને પાંચગા પાંચ સ્વામીઓ રહેશે.

આ મંદિરમાં રહેલા ૫૦ સ્વામીઓના વસ્થાપક રહિત કરે છે. જેને પ્રમુખ તરીકે નક્કી કરે છે. જેને નક્કી કરે છે તે મંદિરના પૂજારી છે.

ધામનું વલસાડ જીલ્લાનું ગામ છે. અને નવસારી, સુરત, મરોલીથી મોટર રસ્તે જવાય છે.

સુરત વિભાગમાં આ એક ઉત્તમ ભક્તિનું ધામ બન્યું છે.

૧૭. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર સડોદરા : (સુરત વિભાગ)

સંવત ૧૯૯૫ની સાલમાં ગામના મુમુક્ષુઓએ એક મંદિર બાંધવાનો વિચાર કર્યો. તેને માટે જમીન ખરીદવામાં આવી. મકાનના ખાતમુહૂર્તની ક્રિયા સ્વ. હીરાલાલ ઝવેરીના શુભ હસ્તે તે જ વર્ષે આસો વ. ૧ને રોજ કરવામાં આવી હતી. મં. ૧૯૯૬ના વૈશાખ સુ. ૩ને રોજ શ્રી જ્ઞાનચંદ્ર ન્હાટા સાહેબના શુભ હસ્તે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રદેવના ચિત્રપટની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. મકાન બાંધવાનો કુલ ખર્ચ રૂ. ૮૦૦૦૦નો થયો હતો. મુખ્ય સહાયક શ્રી જ્ઞાનચંદ્ર ન્હાટા સાહેબ હતા. મંદિરના હાલના ટ્રસ્ટી તથા વ્યવસ્થાપક શ્રી રણછોડભાઈ હરિભાઈ પટેલ તથા ગોપાલભાઈ માધવભાઈ પટેલ છે. સડોદરા જવા માટે વેસ્ટર્ન રેલ્વેના સ્ટેશનો સુરત, મરોલી, નવસારીથી ઊતરી વેસ્ટમાં બસ માર્ગ આવી શકાય અને ત્યાંથી એક માઈલ ગાલતા જવું પડે છે.

૧૮. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર સુખાવ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના પ્રત્યક્ષ સમાગમથી પ્રેરિત મુમુક્ષુઓ મુનદાસના આ સુખાવ ગામની મધ્યમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર આવેલ છે.

મુમુક્ષુભાઈ મુનદાસના કેટલાંક પદો-“ રાત દિવસ અને રહેતો રહેતો તમારું ” આદિ આજે પણ ભક્તોની જીભ પર રમી રહ્યાં છે. ભાઈ મુનદાસ ઉપરના પત્રો પણ જાણેલા છે.

અલિપ્ત આત્મા

શ્રી પ્રભાષેન સૌભાગ્યચંદ્ર શાહ

અંગં ગલિત પલિત મુણ્ડં, દગ્ધનવિહીન જાતં તુણ્ડમ્ :
વૃદ્ધો યાતિ ગૃહીત્વા વંદ, તદપિ ન મુચ્ચત્યાશાપિઙ્મ્ ॥

શ્રીમચ્છંકરાચાર્યકૃત મોહમુદ્ગર શ્લોક ૧૫

અંગો શિથિલ જન્યાં છે, માથે પળિયાં આવ્યાં છે, મોંમાથી દાંત પડી ગયા છે, લાકડી લઈને ચાલવું પડે છે, તો પણ મનુષ્ય સંસારની આશાને-
મોહમાયાને છોડી શકતો નથી. ખરેખર આ દુનિયામાં આખાલવૃદ્ધ સૌ સંસારની આશા અને મોહમાયાથી ઘંઘાયેલા છે. પણ મનુષ્યનું અંતિમ યત્ન તો તે આશા અને મોહમાયામાંથી મુક્ત થઈ પરમાત્મામાં લીન થવું એ જ છે. તેમાં જ માનવદેહની સફળતા છે જેમણે એ મુક્તદશા મેળવવા માટે સતત તેની જ એકોપાસના કરી છે, જેમણે એ મુક્તદશાનો સ્વાદ ચાખ્યો છે, જેમનો આત્મા સંસારનાં કાર્યો પ્રારબ્ધોદય પ્રમાણે કરતો હોવા છતાં તેનાથી અલિપ્ત રહ્યો છે, તેવા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વિશે લખવાની શક્તિ નથી. સાકરનો સ્વાદ ખીસકોલી શુ જાણે? છતાં તેમના પ્રત્યેની શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી આ લખવા માટે પ્રેરાઈ છું.

નિઃસંદેહરવથ્થ જાનાવતાર, વહેવારમાં બેઠા છતાં વીતરાગ અને અમત્તા પદ્મ આ કાળમાં જ સદેહે વિચારતા હતા. જેમ જનક વિદેહી રાજપાટ નાગવતા હોવા છતાં તેનાથી અલિપ્ત હતા, તેમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર તીરમાણકનો વેપાર કરતા હોવા છતાં તેનાથી અલિપ્ત હતા.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રારબ્ધોદય પ્રમાણે કર્મ ભોગવ્યા અને તે ભોગવીને તેમાંથી છટકાવી જઈ અવના ગાખી સસારમાં જરા થે આસક્તિ ના ગાખી. જે મને સદે પગલે રમ્યા આસક્તિ થઈ તો તેને પાનાતું મદાદુખ ગળ્યું. વળી નાગવના વહેવારમાં બેઠેરકાગ ગતા નથી તેમાં તેમણે પૂરેપૂરા અમત્તા એ ચાખ્યું જેમના જીવનમાં માનવજાતી જ આદર્શ વહેવાર પણ હોઈ શકે.

તેમના જીવન દરમિયાન જે કાંઈ વાર આગમીનાઈ ગાયે ભોગ્યામાં ગયા. તેમના કંઈકે જીવન તેમણે મુશ્કેલી ઈન કામમાં માદવાની વાત સામળી. તેમના જીવન દરમિયાન જે કાંઈ વાર આગમીનાઈ ગાયે ભોગ્યામાં ગયા. તેમના કંઈકે જીવન તેમણે મુશ્કેલી ઈન કામમાં માદવાની વાત સામળી. તેમના જીવન દરમિયાન જે કાંઈ વાર આગમીનાઈ ગાયે ભોગ્યામાં ગયા. તેમના કંઈકે જીવન તેમણે મુશ્કેલી ઈન કામમાં માદવાની વાત સામળી.

જો કોઈ જીવન દરમિયાન જે કાંઈ વાર આગમીનાઈ ગાયે ભોગ્યામાં ગયા. તેમના કંઈકે જીવન તેમણે મુશ્કેલી ઈન કામમાં માદવાની વાત સામળી. તેમના જીવન દરમિયાન જે કાંઈ વાર આગમીનાઈ ગાયે ભોગ્યામાં ગયા. તેમના કંઈકે જીવન તેમણે મુશ્કેલી ઈન કામમાં માદવાની વાત સામળી.

ક્ષમાપના

શ્રીમદ રાજવંદ મોક્ષમાળા. પા ૫૬

હે ભગવાન ! હું બહુ ભૂલી ગયો
 મેં તમારા અમૂલ્ય વચનને લક્ષમાં લીધાં નહીં.
 તમારાં કહેલાં અનુપમ તત્ત્વોનાં મેં વિચાર કર્યો નહીં
 તમારા પ્રણીત કરેલા ઉત્તમ શીલને મેં વ્યુ નહીં.
 તમારા કહેલા દયા, શાંતિ, ક્ષમા અને ધર્મતા મેં ઓળખ્યાં નહીં.
 હે ભગવાન ! હું ભૂલ્યાં, આચર્યો, રજૂ કર્યો અને અતત સંસારની વિટમ્બનામા પડ્યો છું.
 હું પાપી છું.
 હું બહુ મહોન્મત્ત અને કર્મરજ્યા કરીને ગલિત છું.
 હે પરમાત્મા ! તમારા કહેલા તત્ત્વ વિના મારો મોક્ષ નથી
 હું નિરંતર પ્રપચ્ચમા પડ્યો છું.
 અજ્ઞાનથી ગ્રાસ થયો છું.
 મારામા વિવેકશક્તિ નથી અને હું મદ છું.
 હું નિગમિત છું, અનાથ છું.
 નિરાશી પરમાત્મા ! હવે હું તમારું, તમારા ધર્મનું અને તમારા મુનિનું શરણુ ગ્રહ છું.
 મારા આપઘાત ક્ષમ કરી હું તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઈ એ મારી અભિલાષા છે.
 અમર, અમરે તાં પાપોનાં હું હવે પગલાપ કરુ છું.
 નેત્રમ નેત્રમ મમ વિચારથી જોગ વિતરું છું તેમ તેમ તમારા તત્ત્વના અમલકારો મારા
 સ્વરૂપનો પ્રગટ કરે છે.
 નેત્રમ નિર્ગમી, નિર્વિદ્યમી, મચ્છિચ્છાદન દસ્તગ્રહ, સદગતનદી, અનંતજાની, અનંતદર્શી, અને
 નેત્રમ કલ્યાણકારક છે.
 હું તમારા નિર્મલ અને અમર તમારી માટેથી ક્ષમા આપુ છું.
 મેં તમારા તત્ત્વોને મારા કહેવા તત્ત્વની શકા ન થાય, તમારા કહેલા રસ્તામાં અહોરાત્ર હું
 ચાલુ છું તમારી અર્પણા અને ગતિ ચાએ.
 હે ભગવાન ! મારા હું વિવેક શું કરું ? તમારાથી કઈ અગ્રણ્યું નથી.
 હું તમારા પગે પડું તમે મને કૃપાથી ક્ષમા કરજો છું.
 હું તમારા પગે પડું તમે મને કૃપાથી ક્ષમા કરજો છું.

